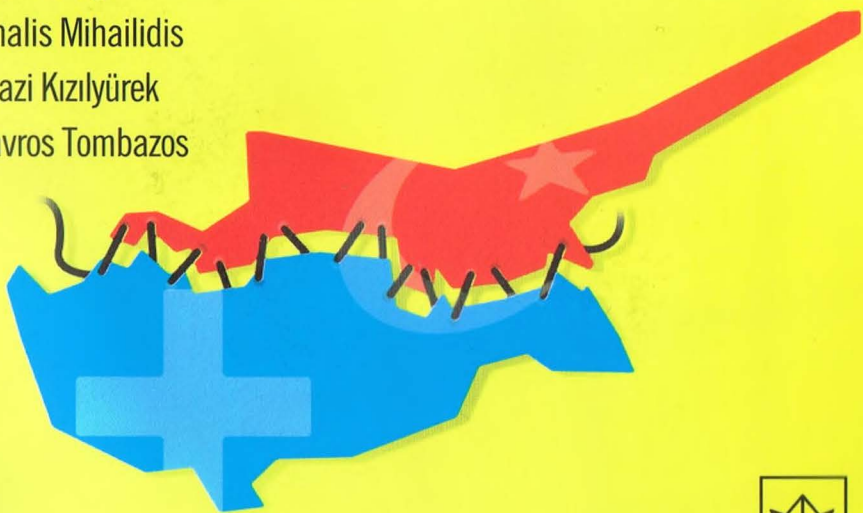
TARİH TOPLUM KURAM

KIBRIS

DERLEYEN | MASİS KÜRKÇÜGİL

DÜN ve BUGÜN

Ahmet An
Angelos Kalodukas
Mehmet Uğur
Mihalis Mihailidis
Niyazi Kızılyürek
Stavros Tombazos

ithaki

KIBRIS
DÜN ve BUGÜN
DERLEYEN MASİS KÜRKÇÜGİL
TARİH TOPLUM KURAM
ithaki

İthaki Yayınları - 231
Tarih-Toplum-Kuram - 12
ISBN 975-8725-88-2

Kıbrıs Dün ve Bugün
Derleyen: Masis Kürkçügil

Yazarlar: Ahmet An - Angelos Kalodukas - Mehmet Uğur
Mihalis Mihailidis - Niyazi Kızılyürek - Stavros Tombazos

1. Baskı İstanbul, 2003

© Masis Kürkçügil, 2003
© İthaki, 2003
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

Yayın Koordinatörü: Füsun Taş
Kapak Tasarımı: Murat Özgül
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan
Kapak ve İç Baskı: Kitap Matbaacılık
Cilt: Yıldız Mücellit

İthaki Yayınları
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 81300 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97
Faks: (0216) 449 98 34
ithaki@ithaki.com.tr
www.ithaki.com.tr

Kıbrıs
Dün ve Bugün

Derleyen: Masis Kürkçügil

YAZARLAR:
Ahmet An - Angelos Kalodukas - Mehmet Uğur
Mihalis Mihailidis - Niyazi Kızılyürek - Stavros Tombazos

İthaki

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7

BİRİNCİ CUMHURİYET'TEN YENİ KIBRIS'A / Niyazi Kızılyürek 13

KIBRIS MİLLİYETÇİLİKLERİ / Stavros Tombazos 45

KIBRIS SORUNU:
II. DÜNYA SAVAŞI'NDAN ANNAN PLANI'NA / Angelos Kalodukas . . . 69

AVRUPA BİRLİĞİ VE KIBRIS:
ANLAŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ VE ULUSLARARASI KAMU YARARI
Mehmet Uğur 137

KKK/AKEL BELGELERNİDE KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI VE
KIBRIS TÜRK TOPLUMUNA İLİŞKİN KRONOLOJİK DEĞİNMELER
Derleyen: Ahmet An 169

AKEL'DEKİ PERESTROYKA MÜCADELESİ VE
ADİSOK'UN HAZİN SONU / Ahmet An 257

KIBRIS TÜRK İŞÇİ SINIFI VE
KIBRIS İŞÇİ HAREKETİ 1920-1963 / Mihalis Mihailidis 299

GÜNÜMÜZDE KIBRIS TÜRK TOPLUMU / Ahmet An 341

YAZARLAR 373

KISA BİR KIBRIS BİBLİYOGRAFYASI 374

SUNUŞ

Masis Kürkçügil

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Dışişleri Bakanı Prof. Fuat Köprülü'nün **"*Bizim Kıbrıs diye bir meselemiz yok*"** demesinin üzerinden elli yıl geçti. Ve mesele olmayan Kıbrıs, tıpkı bir irtica, tıpkı bir Kürt meselesi gibi siyasal yaşamın kurucu unsurları arasında yer aldı. Siyaset üstü, milli bir mesele olarak bütün hükümetlerin üzerinde hemfikir oldukları Kıbrıs, siyasal partileri ayrıştırmak bir yana birleştiren bir unsur oldu. Sonunda, kendilerini, **"*milliyetçi*"** ve **"*sosyalist*"** olarak kabul ve ilan eden hareketleri de herkesi şaşırtıcasına yanyana getirerek ulusun neredeyse temel unsuru olduğu yanılsamasını yarattı. Ne elli yıl içinde görevde olan hükümetler ne de farklı siyasal akımlar açısından, bir başka konuda, örneğin Kürt meselesine ilişkin böylesi bir ortaklık ve süreklilik görülmüştür.

Kıbrıs'ın ve Kıbrıs meselesinin ne olduğuna dair ciddiye alınabilir çalışmalar ise henüz üç-beş yıldır okura ulaşabilmektedir (kısa bir kaynakça için yazının sonuna bakınız). Gündelik basın-

daki milli mutabakatı yeterli görmeyen veya bu mutabakata muhalif görüşler ise devlet politikasına aykırı/karşıt görüşler olarak, toplumsal alanda sistem dışı olmadıkları durumda bile önceleri görmezden gelinirken son zamanlarda hem mahkum edilmekte hem de eskisiyle mukayese edilemeyecek kadar dikkat çekmekte. Özetle susuş kumkuması delinmiş bulunmaktadır.

KIBRIS TARİHİNİN YENİ BİR EVRESİ

Kıbrıs, önümüzdeki yıl Avrupa Birliği'ne tam üyeliğini gerçekleştirerek tarihinin yeni bir evresine adım atacaktır. Yakın tarihinde Osmanlı ve İngiliz egemenliğinden sonra uzun süre ya "***enosis***" ya "***taksim***" ikilemi etrafında derin yarılmalara uğrayan Kıbrıs'ın hayat hikayesi aslında bir dizi siyasal, teorik tartışmaya rahatlıkla beşiklik edebilecek zenginliktedir. Her şeyden önce Kıbrıs'ın bir vatan olup olmadığı ya da bir başka vatanın parçası olup olmadığı üzerine tartışmalar, vatan-devlet-millet gibi oluşumların en çeşitlisini/karmaşığını bile aratmayacak derinliktedir.

Uzun süre "***kaybolmuş***", "***tarihsiz***" kalmış ve neredeyse "***kimliksizleşmiş***" bir ulusal parçanın yeniden keşfi olarak Kıbrıs, ortak tarihin tamamlayıcı unsuru olmanın ötesinde özel bir parçası haline geldi. Kıbrıs gerçekliği bütün tarihselliği ile XX. Yüzyılın özellikle son yarısında hem Kıbrıs toplumları açısından hem "garantör" olarak da nitelenen "anavatanlar", Türkiye ve Yunanistan açısından da farklı algılamalarla yeniden ve yeniden inşa edilmiştir. Algılamalar enosis-taksim ikilemine sıkışıp kalmamış Kıbrıslılık bilinci de, yüzyıl boyunca muhalif-azınlık bir akım olarak sürerken, son yirmi yılda ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bugün bu inşa süreci tamamlanmamış olarak devam et-

mektedir.

Kıbrıs'ın ***"tarihi serüveni"*** Osmanlı egemenliğinden İngiliz egemenliğine, oradan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ve 1974'ten itibaren yaşanan ***de facto*** bölünmeden sonra yeni bir dönemece girmiştir. Bu yeni dönemeç ikili bir karakter taşımaktadır: AB ve yeniden birlik süreci.

Ancak bu sürecin başlangıç evresinin dışında kalmakta olan Türkiye, "zamanlama"nın uygun olmadığından hareketle Kuzey Kıbrıs'ın güneyle birliğine ve dolayısıyla AB'ye dahil olmasına karşı çıkmaktadır.

Yavru vatanın kaderi anavatanın kaderiyle kopmaz bağlarla bağlıyken, on yıllar boyu himayeye muhtaç olarak nitelenenler, nihayetinde Türkiye'nin AB'ye girmesinin temel unsuru olarak takdim edilmektedir. AB takviminin hızlanmasıyla geleneksel söylem terk edilerek yeni bir gerekçe öne sürülmeye başlandı: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılması için Kıbrıs, eldeki en önemli kozdur.

AB takviminin hızlanmasının katalizör işlevi gördüğü Kıbrıs politikalarının köklü bir dönüşüm geçirmesinin en önemli nedenlerinden biri; özellikle soğuk savaş döneminde uluslararası politikaların test edildiği küçük bir laboratuvar gibi gözüken Kıbrıs'ta, içerde de köklü dönüşümlerin yaşanmakta oluşudur. Geçmişte İngiliz sömürgeciliğine karşı yürütülen direniş hareketinin "rum" olarak görülmesi, bu ada ülkedeki iç dinamiğin yeterince değerlendirilmemesine varmıştır. Aynı şekilde Kıbrıslı Türkler arasında son dönemde alabildiğine namüsait hal ve şerait altında gelişen yeni bilinç "dışardan", "yabancı" olarak gösterildiği için dönüşümün derinliği kavranamamaktadır. Denktaş'ın ezeli ve edebi gibi gözüken liderliğinin yalnızca muhaliflerince değil bizzat kendisi tarafından, kendisini desteklemek üze-

re Ada'ya taşınmış olan göçmenler ve gaziler tarafından da eleştiriye tabi tutulması artık geleneksel suçlamaların hedefini bulamamasına neden olmaktadır.

Gazeteci Kutlu Adalı'nın öldürülmesinden itibaren başladığı söylenebilecek olan yeni sürecin mimarları, yaklaşık üç yıldır toplumsal ve siyasal alanı yeniden şekillendirmeye yönelen ve 41 örgütü içeren *Bu Memleket Bizim Platformu* olmuştur. Böylece Kıbrıslı Türkler kelimenin gerçek anlamıyla, kendi geleceklerini belirleme konusunda bugüne kadar kendilerine dayatılmış olan ve kendilerinin de şu veya bu nedenle büyük oranda kabullenmek durumunda kaldıkları çerçeveyi kırmış bulunmaktadırlar.

Bu derlemenin yayımladığı tarihte 14 Aralık 2003 seçimi tartışmaya açılmış olacaktır. Bu tartışma, yalnızca seçim sonuçlarının şaibeli olabileceğine dair gazetelere yansıyan son dakika vatandaşlık hakkı konulu haberlerle veya AİHM'nin yerleşiklerin oy kullanmalarının uygun olup olmadığına dair başvuruyu kabul etmesi konusuyla sınırlı kalmayacak, bir önceki durumun süregitmesi mümkün olmayacaktır. Kendi toplumu nezdinde meşruiyet bunalımına sürüklenmiş bir rejim sözkonusudur. O kadar ki Denktaş, Anadolu'ya çıkıp mücadele etmeye devam etmekten söz ederken Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, kendi halkından destek almasını salık vermekte.

Türkiye'nin hem Ada'da bulundurduğu askeri güç hem bir garantör devlet olarak takınacağı tutum muhakkak ki fazlasıyla önemlidir. Ancak elli yıllık tarihte söylenenlerin tekrarlanması veya statükoyu sürdürecek yeni politikalar üretilmesi imkansız hale gelmektedir. Öneğin, Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'ye entegrasyonu zaman zaman dile getirilse de artık bunun bir hayal olduğu dile getirilenlerce de anlaşılmış bulunmaktadır. Tamamıyla

propagandif düzeyde kalan ve içe başka dışa başka türlü tercüme edilen, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs arasında gümrük anlaşması tartışmaları bu bakımdan anlamlıdır.

Daha kesin bir durumla 1 mayıs 2004 tarihinde Kıbrıs'ın AB üyeliğinin gerçekleşmesiyle karşı karşıya kalınacaktır.

ANNAN PLANI

Annan planının mana ve ehemniyeti her zamanki gibi resmi merciler taarfından tam anlaşılamadı. Bu kez bir öncekilerden farklı olarak, olmazsa olmaz bir şart öne sürülüyordu. Yani Annan planı üzerine tartışmak, müzakere etmek, pazarlık etmek mümkündü –her ne kadar Denktaş ve çevresi planın aslında önemli olmadığını gerekçe göstererek tartışmaya girmediyse de muhalefetin bu yolla belli değişiklikler kaydettirdiği atlanmamalı.

Denktaş ve çevresinin "güven artırıcı önlemler" babında Maraş'ın ve Lefkoşa havaalanının açılmasından dem vurması, geleneksel siyasetinden hâlâ medet umduğunu göstermekte. Bu siyasetin aslında ne Rumlara ne dünya kamuoyuna yönelik olmayıp Türkiye kamuoyunun gözünü boyamaktan başka bir anlama gelmediği ise bizzat Kıbrıs Türk kesimindeki muhalefetten anlaşılabilir. Güven artırıcı önlemler, Nisan 2004'te artık AB üyesi olacağı kesinleşen bir Kıbrıs için fazla bir anlam ifade etmemektedir. Bu tür önlemlerin, 'sınırlar açılırsa sizi yerler' dedikleri dönemde bir anlamı olabilirdi. Bütün kartları kaybettikten sonra hiçbir şey olmamış gibi masaya oturulabileceğine inanan eski diplomatlar, sivil derin devletçiler görev icabı buna inanabilirler.

İlter Türkmen (29.7.2003 ***Hürriyet***) Annan planından söz ederken 1960 garanti anlaşmasının yürürlükte kalmaya devam

edeceğini açıkça belirtmekte.

Kritik nokta, AB üyeliğine kadar Türk askerinin Ada'da kalmaması değil, çünkü Annan planında bu açıkça kabul görmekte. Söz konusu olan anlaşmazlık konusu, Türkiye'nin AB üyeliğinden sonra da Ada'da asker bulundurmak istemesi. "Her üç ülke de AB üyesi olacağına göre pek anlaşılır bir tutum değil" demekte Türkmen ve eklemekte "Kuvvetlerin çekilmesi ile Türkiye'nin AB üyeliği arasında bir bağlantı kurulması aslında küçümsenmeyecek lehte bir politik koz. Kaldı ki, kuvvetler çekilse bile Garanti ve İttifak Antaşmaları devam edecek. Bir müdahale gerekirse Türkiye kesin bir coğrafi avantajdan yararlanacak."

Kıbrıs: Dün ve Bugün, Kıbrıs tarihinin yeni bir evresine girilirken, geçmişe ve bugüne yarının olası gelişmelerini şimdiden haber verecek ve gözetecek katkıları bir araya getirmeye çalışmakta. Sonuçta bir siyasal bildirgeden ziyade barış ve adaletten yana, tarih bilincine zemin oluşturabilecek, kendi içlerinde farklılıklar taşıyan –AB, Annan Planı, dış güçlerin rolünün ağırlığı, yeni bir siyasal alternatifin inşası vbg– metinler yanyana getirildi. Daha derin bir irdeleme için okurun yolu açık olsun diye...

BİRİNCİ CUMHURİYET'TEN YENİ KIBRIS'A

Niyazi Kızılyürek

Birinci Cumhuriyet: Kuruluş İradesinden Yoksun Bir "Kuruluş Öyküsü"

17 Ağustos 1960 tarihli *Ulus* gazetesinde Bülent Ecevit, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu şu satırlarla değerlendirmişti: "Kıbrıs için bulunan uzlaştırıcı formülün işleyebilmesi, yani bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin sürekliliği ve huzur ve güvenliği Türk ve Rum topluluklarının iyice anlaşarak geçinebilmelerine olduğu kadar, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin dost kalmalarına da bağlıdır.

Üç devletin kendi aralarında dost kalmalarının bir dördüncü devletin varlığı ve bağımsızlığı için mutlak şart oluşu tarihte bir yenilik olsa gerekir. (...) Bağımsızlık, iki topluluk arasındaki kader birliğinin şuurlu hale gelmesini sağlayabilir ve ancak bunu sağlayabilirse sürekli ve köklü olabilir."

Yukarıdaki değerlendirme pek çok açıdan ilginçtir. Öncelik-

le Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş gerekçesinin üç NATO üyesi ülkenin kendi aralarındaki işbirliği ve "dostluğu" sürdürmek olduğu vurgulanarak, bunun tarihte "ilk örnek" olduğu ileri sürülmektedir. Gerçekten de, Kıbrıs Cumhuriyeti Yunanistan, İngiltere ve Türkiye arasında ortaya çıkan çatışma ve gerilimi ortadan kaldırmak için yapılan bir uzlaşma sonucu, hem Yunanistan ile Türkiye'nin, hem de Ada'da yaşayan iki toplumun, işbirliği fikrini benimsemiş olmaları gerekiyordu. Ecevit'in deyişiyle, iki toplum arasındaki "kader birliğinin şuurlu hale gelmesi" gerekiyordu. Peki ama, Kıbrıs devletinin kurulmasının arkasında "kurucu bir irade" veya "ortak-bilinç" var mıydı? "Kader birliği" gerçekten arzu ediliyor muydu?

Bu sorulara olumlu yanıt vermek mümkün görünmüyor. Kıbrıs'ta çok-toplumlu geleneksel yapıdan modernleşme sürecine geçişte, siyasi ve toplumsal dönüşümler "ortak irade" oluşturmadığı gibi, çatışan iki ayrı ulusal bilinç ve ulusal projenin doğmasına yol açmıştı. Başka türlü söylersek, Kıbrıs'ta çeşitli etnik grupları kaynaştıran bir modernleşme süreci yaşanmadı. Tam aksine, modernleşme ve onunla gelen milliyetçilik, çatışma kültürünü de beraberinde getirdi. Bu sürece kısaca bir göz atalım.

Geleneksel toplumda ortak bir kültür sözkonusu olmadığı gibi, kültür kavramının doğası da modern kültür kavramından son derece farklıydı. Bu farklılık, en açık ifadesini siyaset ile kültür arasındaki ilişkilerde bulurdu. Açıkcası, geleneksel toplumda, siyaset kültür üzerinden meşrulaştırılmaz. Bu yüzden yönetici sınıflar, yönettikleri sınıflarla aynı kültürü paylaşmazlar, paylaşmak da istemezlerdi. Yönetici Aristokrasi ile yönetilen Demos (halk) arasında ortak değerlere rastlamak mümkün değildi. Farklı yerel toplumlar arasında ne çatışma, ne de uyum söz konusuydu. Gellner'in dediği gibi, geleneksel toplum, bir Kos-

koschka resmine benzerdi. Bu resimde, çeşitli renkler bir arada bulunurlar ve kesin fırça darbeleriyle ayrılmazlar. Yani dinsel, dilsel, etnik toplumlar bir arada bulunurlar ama modern anlamda bir birliktelik ve ortak siyasi bağlanma oluşturmazlar. Çünkü, geleneksel toplumlar kapalı toplumlardır ve sosyal hareketlilik söz konusu olmadığı gibi, ortak bir kamusal alandan da söz etmek mümkün değildir.

Modernleşmeyle birlikte etnik, dinsel vs. gruplar, ayrı ayrı "homojen" birimler olarak tarih sahnesinde yerlerini almaya başladılar. Bu anlamda modernleşme, ulus-devlet ve ulusçuluk dönemini de başlatmış oldu. Bazı hallerde ulusçuluk modernleşmeye dönük bir ideoloji ve istenç olarak ortaya çıkıyordu. Modern toplumda, hem ekonominin, hem kültürün, hem de devletin doğası değişir. Kapalı ekonomi sona erer ve piyasa ekonomisi gelişir. Kültür millileşir ve millileşirken de yerel olanı yeniden kurgular, ya da bütünüyle terk eder ve ulus-devletin meşruiyet zeminini oluşturur. Devlet, modern bir ulus-devlete dönüşür ve ulusa yaslanır. Yeni bir meşruiyyet sistemi kurulur. Devlet, ulusal egemenliğe dayanır ve ulusun iradesi devletin kurucu iradesi olduğu kadar, onu sürdürebilen en esaslı etmen olarak ortaya çıkar. Modernleşme ve ulusçuluğun bu temel özellikleri hem feodal beylikleri, hem de imparatorlukları tasfiye eder.

Kıbrıs'ta 1571'de, Osmanlı döneminin başlamasıyla, Ada'ya aktarılan nüfus sonucunda, Müslüman ve Hıristiyanlar, Koskoscha resmini anımsatan bir görünüm sergiliyordu. Örneğin 1832 istatistiklerine göre toplam nüfüsun %37.23 karışık köylerde yaşıyordu. Osmanlı düzeninde, etnisite'nin zaten bir önemi yoktu. İmparatorluk dini temeller üzerinde örgütlenmişti. Yani Müslümanlar ve Gayri-Müslümanlar vardı. Millet Sistemi olarak adlandırılan bu sistem dinsel özerkliğe dayanıyordu.

Müslümanlar Millet-i Hakime'ydi ve hâkim dinsel toplum olarak yönetimi elinde bulunduruyordu. Hıristiyanlar, Milleti-Mahkûme olarak kategorize edilip, askerlikten ve yönetimden uzak tutuluyordu. Buna karşılık, fazladan vergi ödüyorlardı. Dinsel özerkliğe dayalı bu yapı içinde Kıbrıs Kilisesi "Millet Başı" olarak tanınmıştı ve devlet adına Reaya'dan vergi toplama imtiyazına kavuşmuştu. 1815 yılında Ada'yı ziyaret eden İngiliz Williham Turner, kilisenin gücü hakkında şöyle demişti: "Kıbrıs sözde Koputan Paşanın atadığı Beyin otoritesi altındadır. Aslında Ada'yı Başpiskopos ve ruhban sınıfı yönetmektedir." (Katsiaonis, 1996: 127) Pek çok kimsenin zannettiği gibi, bu yapının "hoşgörü" ile aslında bir ilgisi yoktu. Geleneksel tarım toplumunda, yönetici kesimin homojen bir kültür yaratma ihtiyacı yoktu. Yönetenler, yönetilenlerin kültüründen bilinçli olarak uzak dururlardı. Ayrıca merkezi-zayıf geleneksel imparatorluklarda yerel düzeyde yetki dağılımı, imparatorluğu yönetebilmek için kaçınılmaz bir gereklilikti.

İngiliz yönetimi ile birlikte (1878) millet sistemi sona erdi. Müslümanlar egemen statülerini, kilise de imtiyazlı konumunu kaybetti. Artık vergiler, doğrudan sömürge yönetimi tarafından toplanıyordu. Ticaret ve eğitimde büyük bir hareketlilik yaşanıyor, giderek modern orta sınıflar oluşuyor ve yeni toplumsal katmanlarla birlikte yeni düşünce biçimleri de boy göstermeye başlıyordu. Kuşkusuz, Yunan devletinin kuruluşu, Kıbrıslı Rumlar üzerinde büyük bir etki yaratmıştı. Daha 19 Ağustos 1828 tarihinde, Başpiskopos ve Piskoposlar, modern Helen devletinin ilk Başbakanı sayılan Vali Kapodistra'ya bir memorandum göndererek Kıbrıs'ın da Yunanistan'ın sınırları içine alınmasını talep etmişlerdi. (Katsiaonis, 1996: 13)

Osmanlı döneminin sona ermesiyle, Yunanistan'ın siyasi ve

kültürel etkisi iyice artmıştı. Kıbrıs'ta uygulanan eğitim sistemi, Helen ulusal bilincinin güçlenmesine yardımcı oluyor, okul sayısında büyük artışlar yaşanıyordu. Yol yapımı sonucu kırsal kesim şehirlere bağlanıyor, hem iç piyasa gelişiyor, hem de okuryazar olanların sayısı süratle artıyordu. Dinsel kimlik giderek ulusal bilinçle iç içe geçiyor, ona eklemleniyordu. Enosis yanlısı basın güçleniyor, gazetelerin sayısında artış oluyordu. İç piyasa büyüyor ve bütünleşiyordu. Giderek "modern agora", yani kamusal alan ortaya çıkıyordu. Kıbrıs Rum toplumunda, bu dinamik modernleşme süreci içinde yükselen ulusal bilinç, Yunanistan'la bütünleşme isteği biçiminde ifade ediliyor, siyasi irade Enosis'ten yana şekilleniyordu. XX. Yüzyıla Kıbrıs Rum toplumu giderek daha da büyüyen ve kitleselleşen Enosis talebiyle girmişti. Kıbrıs Rum toplumunda modernleşme Helen ulus-inşa (Nation Building) sürecinden hem etkileniyor, hem de ona eklemleniyordu. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Enosis talebi toplumun bütün kesimleri tarafından savunulan ortak ulusal hedef haline gelmişti. Hem sağ, hem de sol cenah, farklı anlayışlarla olsa da, Enosis'i toplumun önüne tek seçenek olarak koymuşlardı.

Kıbrıs Türk toplumu modernleşmeyle tanışmaya başlar başlamaz korkuyla da tanışmıştı. Geleneksel imparatorluk düzeyinde "millet-i hakime" olarak etkin olan yönetici sınıflar, İngiliz döneminin başlamasıyla, sıradan bir azınlık durumuna düşmüş, güçlenen Kıbrıs Rum toplumu karşısında korku ve hayranlık duygusuna kapılmıştı. Kıbrıs Türk toplumu hem yönetimdeki tekelini kaybetmiş, hem de Kıbrıs Rum toplumunkine benzer bir burjuvalaşma süreci yaşamadığından, iyice güçsüzleşmişti. Fakir köylüler toplumun çoğunluğunu oluşturduğu gibi, ticarete dayalı bir orta sınıf da gelişmemişti. İngiliz yönetimi ile işbirliği halinde varlığını sürdürmeye çalışan geleneksel elit, Osman-

lı İmparatorluğu'nun dağılmasına kadar geçen süre içinde, Kıbrıslı Rumların Enosis talebine karşı koyarak Ada'nın Osmanlı'nın "malı" olduğunu savunuyordu ama bu, sonuç olarak, İngilizlerin insafına kalmış bir konuydu. İmparatorluğun dağılmasıyla tam bir çaresizlik içine sürüklenen Kıbrıs Türk ayrıcalıklı sınıfı, İngiliz yönetimi ile bütünleşmekten ve ona sarılmaktan başka bir çare düşünemiyordu. Bir yanda "Zayıf Modernleşme", diğer yanda Kıbrıs Rum toplumunda yükselen milliyetçilik ve modernleşme, Kıbrıs Türk toplumunda korku yaratmıştı. Harekete geçirici en önemli faktör de, bu korku olacaktı.

Toplumsal varlığını koruma endişesine sürüklenen toplum, aydınların yardımıyla geleneksel dini kimliğin yerine, Türk etnisitesini temel alan siyasi ve toplumsal reform arayışlarına yöneldi. Türk etnisitesi kavramına yüklenen anlam ise, XX. Yüzyılın ilk yarısında Kemalizm'in Türkiye'de kurguladığı "Laik Türk" kimliğinden başka bir şey değildi. Bu koşullar altında, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması ve Mustafa Kemal'in başarıları, Kıbrıs Türk toplumunu etkisi altına almaya başlamıştı. Kemalizm'den etkilenen genç kadrolar dinci, geleneksel elite karşı kampanya açtı. İngiliz Yönetimi ile işbirliği halinde olan Osmanlı geleneksel elitine karşılık, Kıbrıs Rum modernleşmesi ve modernleşmeyle birlikte güçlenen Kıbrıs rum milliyetçiliği karşısında tutunma endişesine kapılan yeni kuşak, gözlerini Türkiye'ye çevirdi. Denktaşın sözleriyle, "Atatürk ile İstiklal Savaşı ile ilgili kitapları okur, arkadaşlarımla bunları tartışır, Türk olmanın gururunu yaşardık. Türkiye'yi görmek en büyük arzumuzdu". (Denktaş, 1996: 58/59).

Yenilikçi kuşak, Kemalizm'in etkisi altında açtığı kampanyada, Kıbrıs Türk toplumunun modernleşmesi gerektiğini savunuyor ve eleştiri oklarını gelenekçi liderliğe çeviriyordu. Eğitimde

sağlanan ilerlemeyle, artan okur-yazar sayısı gündelik gazetelerin yayına girmesi, yenilikçi kadroları daha da güçlendiriyordu. Nitekim 1930 seçimlerini yenilikçiler kazandı. Yenilikçiler ile Gelenekçiler arasındaki kavga, 1930'lu yıllarda da devam etti ve yenilikçilerin gücü giderek arttı. Bu aynı zamanda, "Laik Türk" olarak kavramsallaştırılan etnisitenin dinin yerini alması anlamına gelecekti. 2. Dünya Savaşı sırasında, Kıbrıslı Rumların yükselen Enosis talebi karşısında Kıbrıs Türk toplumunda ilk kitlesel örgütlenme gerçekleşti ve Kıbrıs Adası Türk Azınlıklar Kurumu (KATAK) kuruldu (1943). Temel amaç Enosisi engellemek olarak açıklandı. Toplumlar ulusal amaçlarını netleştirdikleri ölçüde, etnik çatışmaya doğru bir adım daha yaklaşıyorlardı.

Geleneksel Kıbrıs toplumu çözülerek modernleşmeye geçilirken, Kıbrıs'ta ortak bir siyasi irade oluşmadığı gibi, çatışan aidiyetler yükselişe geçmişti. Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarının ayrı aidiyet duygularına en güzel örnek, 1919-1922 Türk-Yunan Savaşı oluşturmaktadır. Yunan ordusunun Anadolu'daki ilerlemesine Rumlar, savaşın sonucuna da Türkler sevinmiş, ayrı ayrı kutlamalar düzenlenmişti. Giderek, iki farklı ve çatışan "tutku" şekillenmişti. Denktaş'ın sözleriyle, "Türkiye tutkusu... İçimizde bu tutku, Rum kilisesini yakıp kavuran Enosis tutkusundan daha da az değildi... Onlar 'Enosis için ölürüz' diyorlardı, biz ise ENOSIS olmasın diye ölürüz. Çünkü Enosis olursa zaten öleceğiz diyorduk." (Denktaş: 1996: 54)

1940'lı yıllarda Enosisi engellemek için serferber olan Kıbrıs Türk Liderliği, bir yandan Ada'yı elinde tutmak isteyen İngiliz yönetimi ile işbirliği yaparken, diğer yandan da Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgilenmesini sağlamak için çeşitli girişimlerde bulunuyordu. İlginçtir, Türkiye'nin Kıbrısla ilgilenmesi için Kıbrıs Türk liderliği İngilizler'in desteği ile Türkiye'de Lobi faaliyetleri sürdür-

meye başlamıştı. Denktaş'ın kendi sözleriyle, "Kıbrıs Türk liderliği, Rum-Yunan ikilisinin ENOSIS oyunlarını Türkiye'nin ciddiye almasını sağlamak, İngiltere'nin Ada'dan çıkmayacakları inancına dayanan rehavetten Türkiye'yi kurtarmak için var gücüyle çalışmıştır." (Denktaş, 1996: 82) Hatta, 29 Ağustos 1952 tarihinde "Kıbrıs Türk heyeti" ve Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü arasında yapılan bir toplantıda, Kıbrıs Türk heyeti hayal kırıklığına uğramıştı. Köprülü, heyete şöyle demişti: "Şimdi Yunan dostluğu vardır. Dostluklar zaruridir. Fakat sizinle alakamızı kesmeyeceğiz." (Kaymak, 1968: 10) Türkiye bu aşamada, Kıbrıslı Türkler'e İngiltere'yi desteklemelerini salık veriyor, para yardımı yapmak ve öğretmen göndermekle yetiniyordu. Yunanistan'ın, 1954 yılında Kıbrıs sorununu BM'ye götürmesi, Kıbrıs Türk liderlerini telaşlandırmıştı. Bunun üzerine, Türkiye ve İngiltere'ye bir heyet gönderilmesine karar verildi. Heyetin başkanı Faiz Kaymak, Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la yapılan görüşmelerde, Celal Bayar'ın kendilerine şunları söylediğini yazar: "İngilizlerin, Ada'da kalması yolunda isteklerde bulununuz (...) İngiltere'yi tutunuz, yoksa düşecekler." (Kaymak, 1968: 32)

Enosisi engellemek için Kıbrıs Türk-İngiliz işbirliği iyice yoğunlaşıyor ve Türkiye de, yavaş yavaş devreye sokuluyordu. Kıbrıs Türk heyeti, Türkiye'den sonra İngiltere'yi ziyaret etti ve Kıbrıs'ın "asla" bağımsız olamayacağını ileri süren Sömürgeler Bakanı Henry Hopkinson ile bir görüşme gerçekleştirdi. Hopkinson, Kıbrıs Türk heyetine New York'a gitmeyi tavsiye etti ve heyet BM oturumlarını izlemek üzere, İngilizlerin "vize ve yolculuk işlemlerinde" yaptıkları yardımla New York'a gitti. Heyet başkanı Faiz Kaymak, New York seyahatini şöyle anlatır: "24 Eylül 1954'de heyetimiz New York'a vardı. Orada İngiliz delegasyonuna mensup bir kişi tarafından karşılanarak Comudor Ote-

li'ne indik. Yine aynı kişinin aracılığıyla Birleşmiş Milletler üyelerinin toplandıkları binaya gittik. O gün Birleşmiş Miletlerin salonunda basın toplantısı düzenleyerek, Kıbrıs Türk halkının ENOSIS'e karşı olduğu anlatıldı. (...) Bir Yunanlı gazetecinin sorusu ilginçti. Sizler çoğunlukta olsaydınız, ENOSIS'i istemeyecek miydiniz?"

İngiltere'nin yoğun çabası, Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı açtığı kampanya ve Türk kamuoyunun hareketlendirilmesiyle Türkiye, Kıbrıs sorununda taraf olacak ve 1955 yılında Londra'da gerçekleştirilen Üçlü Konferansa (İngiltere, Yunanistan, Türkiye) katılacaktı. Hem Kıbrıslı Türklerin, hem de Türkiye'nin resmi görüşü, İngiltere Ada'dan çıkacaksa, Kıbrıs'ın Türkiye'ye verilmesi doğrultusundaydı. Bu arada, Türk toplumunun Enosis'e kesinlikle karşı olduğunu vurgulamak için, İstanbullu Rumlar'a karşı 6-7 Eylül saldırıları hazırlanmış, Özel Harp Dairesi üstüne düşeni yapmıştı. Nitekim, Özel Harp Dairesi'nde görevli, sonraları Orgeneralliğe kadar yükselen ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine de getirilen Sabri Yirmibeşoğlu bir mülakatta övüne övüne şunları söylemişti: "6-7 Eylül de bir Özel Harp işidir ve muhteşem bir örgütlemeydi." (Yalçın, Yurdakul, 2003: 51)

Londra Konferansı Türkler ve Helenler açısından sonuç vermemişti ama sıkça sanıldığı gibi "sonuçsuz" dağılmamıştı. Türkiye, ya Ada'daki statükonun devamını, ya da Ada'nın Türkiye'ye verilmesini savunurken, Yunanistan, kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin uygulanmasını istiyordu. İngiltere ise, Kıbrıs'ta kalma ısrarını "taraflar arasında derin görüş ayrılığı" nedeniyle meşrulaştırma hesapları yapıyordu. Nitekim, Anthony Eden konferansla ilgili "biz onların arasında derin görüş ayrılığı olduğunu biliyorduk ama dünya bilmiyordu. Pek çok kimse, soru-

nun bizim modası geçmiş sömürgeciliğimizden kaynaklandığını sanıyordu. Şimdi bu görüş ayrılıklarının gösterilmesini sağladık ve sorunun gerçek doğasını göstermiş olduk" diyecekti. (Eden, 1960: 455)

İngiltere bir adım daha atarak, Kıbrıslı Rumların Enosis isteklerine karşı Taksim tezini ortaya attı ve Türk tarafına taksimi savunmasını önerdi. Dönemin Kıbrıslı Türk liderlerinden Faiz Kaymak, Taksim tezinin ortaya çıkışını şöyle anlatır: "Birden, Kıbrıs'ın Taksim tezi ortaya çıkmıştı. Ankara'dan Genel Sekreter Muharrem Nuri Birgi ile konu üstünde görüşmek istedik. Bize, Başbakan Menderes'in daha kesin bilgiler verebileceğini söyledi; İngiliz sömürgeler Bakanlığınca öne sürülen "teklif"in kesinlik derecesini bilmediğini ekledi... Ertesi gün heyetimizi Adnan Menderes kabul etti (...) Bizi görür görmez Kıbrıs'ın "taksim" edileceğini söyledi." (Kaymak: 50/51) Aslında, Taksim Tezi İngiliz Sömürgeler Bakanı Lenox Byod ile Başbakan Menderes'in 16 Aralık 1956'da Türkiye'de gerçekleştirdikleri iki saatlik görüşmede şekillenmişti. İngilizler, böyle bir yaklaşımın Kıbrıslı Rumları Enosisten uzaklaştıracağını umuyorlardı. Yoksa, İngilizlerin, Ada'yı Yunanistan ile Türkiye arasında paylaştırmaya pek niyeti yoktu. Nitekim, Kıbrıs Türk heyetinin İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi James Bowker ile yaptığı görüşmede, Dr. Küçük "Şimdi Adanın taksim tezi var... Kıbrıs taksim edilecek" biçiminde sözlerine Bowker, kahkaha atarak, "Yaa! Ama biz daha Ada'dan çıkmak istemiyoruz" diye karşılık verdi. (Kaymak, 1968: 52/53)

İngiltere'nin bu taktik yaklaşımına karşın, Türkiye "Taksim" tezini benimsedi ve her tarafta "Ya Taksim Ya Ölüm" mitingleri örgütlendi. Başbakan Menderes, bu konuda ana muhalefet lideri İsmet İnönü'nün de yardımını istedi. 16 Mayıs 1957'de yapı-

lan bir görüşmede Menderes, İnönü'den, Taksim tezini ana muhalefet lideri olarak kendisinin de desteklediğini ABD Büyükelçisine ifade etmesini rica etti. İnönü'nün yanıtı oldukça ilginçti: "Biz Kıbrıs'ı Lozan'da gözden çıkarmıştık. Şimdi ne elde edersenız makbulüm olur." (Esenbel, 1993: 89)

Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) böylesi koşullar altında kuruldu ve taksim uğruna toplumun çeşitli kesimlerine ve özellikle de PEO sendikasının Türk üyelerine karşı baskı ve şiddet uygulamaya koyuldu. 1 Mayıs 1958'den sonra bazı işçiler öldürüldü ve etnik çatışmalara yol açacak 6-7 Eylül benzeri provakasyonlar örgütlendi. Böylece, ideolojik ve etnik cepheleşmeye etnik-şiddet de katılmış oldu ve iki toplum arasında 1958 yılında başlayan çatışmaların zemini hazırlanmış oldu. Bu arada Yunanistan ve Türkiye de karşı karşıya geldi ve 1952 yılından beri NATO üyesi olan bu iki ülke, Kıbrıs yüzünden savaşın eşiğine sürüklendi. Kıbrıs giderek, Batı İttifakının "iç sorunu" haline geliyordu. Bu yüzden NATO ile ABD, Batı ittifakının genel çıkarları adına, tarafların Soğuk Savaşın mantığına bağlı kalarak kendi "ulusal çıkarları"ndan feragat ederek uzlaşmalarını gündeme getirmeye başladı. Nihayet, "Gizli Diplomasi" yönetimiyle bağımsız bir Kıbrıs devleti kurulmasına karar verildi. Enosis ve Taksim dışlanarak iki toplumlu bir Kıbrıs Devleti kuruldu. Bu uzlaşmanın itici motoru, "Komünist Tehlike"ydi. ABD, Soğuk Savaş'ın Batı cephesinde yer alan "aile üyeleri"ni anti-komünist bir uzlaşmaya çağırmış ve bunu sağlamıştı. Üç NATO üyesi ülkeye, yeni kurulan "bağımsız devlet"i kontrol etme olanağı veren Garanti ve İttifak anlaşmalarının yanı sıra, Karamanlis ve Menderes arasında bir de "çok gizli" "Gentilmen's Agreement" imzalandı. Buna göre, Karamanlis ve Menderes, "Kıbrıs'ın NATO'ya girmesini destekleyecek" ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Baş-

kanı ve Başkan Yardımcısı'nı "komünist partisi ve komünist faaliyetleri yasaklamak" için teşvik edeceklerdi.

Batı, uzlaşmadan memnundu. Kıbrıs sorunu NATO çıkarları doğrultusunda çözülmüştü. Hatta, Amerikalıların gözünde Kıbrıs'ta bulunan çözüm örnek bile teşkil edebilirdi. Stratejik bakımdan önemli ülkelerde sömürge yönetiminin Batı çıkarlarına zarar vermeden tasfiye edilmesi ve Batı'ya bağımlı ve sadık bağımsız devletlerin kurulmasına dair iyi bir örnek... Nitekim, State Department yaptığı açıklamada, sorunun çözümlenmesinin ilgili haklar ve ülkeler arasındaki bağları kuvvetlendireceğini açıkladı. Türkiye, Zürih-Londra anlaşmalarından memnundu. Stratejik öneminin ve Batı ittifakı içinde sadık biçimde yer almasının "ulusal" karşılığını görmüştü. Kendi sınırları dışında yaşayan ve o ülkenin toplam nüfusunun % 18'ini aşmayan "etnik akrabaları"nı ileri sürerek, hem kendisi için, hem de onlar için önemli haklar kazanmıştı. Muhalefet lideri İnönü, her ne kadar, "yeteri kadar güvence sağlamadı" diyerek hükümeti eleştirmiş ise de, kendisini ziyaret eden toplum önderlerinden Faiz Kaymak'a şunları söyleyecekti: "Birlik olunuz ve Rumlarla iyi geçinmeye bakınız (...) Ben bunu Doktora da (Dr. Küçük'e N.K.), Denktaş'a da söyledim." (Kaymak, 1968: 60) Kıbrıs Türk toplumu lideri Dr. Küçük de tatmin olmuştu. Kendisini Ankara'ya davet eden Menderes ve Dışişleri Bakanı Genel Müdürü Melih Esenbel, anlaşmalar konusunda Dr. Küçük'e açıklamalar yaptıktan sonra, Dr. Küçük şaka yollu Melih Esenbel'e: "Melih Bey sen şunu söyle, bu anlaşma iyi mi?" diye sormuş, Esenbel "çok iyi" diye yanıt vermişti. (Esenbel, 1993: 130)

Buna rağmen, Lefkoşa'nın Türk kesiminde iki miting düzenlenmişti. Biri Taksim'den yana, diğeri anlaşmalardan yana. Ve anlaşmalardan, Makarios gibi, hiç memnun olmayan biri daha

vardı: Rauf Raif Denktaş. O, başka senaryoların peşindeydi. Nitekim, Türkiye'den Kıbrıs Anayasasının hazırlanmasında görev alan anayasa uzmanı Nihat Erim'e, "Bu devlet nasılsa yürümeyecek, ona göre davranalım" demişti. En büyük umudu ise, Kıbrıs Rum tarafının yapacağı olası yanlışlardı.

Kıbrıs Rum toplumunun önde gelen liderleri için de Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin kurulması "kabul edilir" değildi. XIX. Yüzyılın ortalarından XX. Yüzyılın ortalarına kadar uzanan yaklaşık bir asırlık süre içinde Kıbrıs, modernleşme ve Helen milliyetçiliğinin harekete geçirici etkileri altında, "Helen ulusunun organik bir parçası" olarak kurgulanmış, öyle anlamlandırılmıştı. Her ne kadar Makarios kuruluş anlaşmalarını imzalayıp Ada'ya döndükten sonra Kıbrıs Rum halkına seslenirken "kazandık" (Nikikame) demişse de, Kıbrıs devletinin temellerini sarsacak taktik ve stratejileri çoktan hazırlamış, onları kağıda dökerek eyleme geçireceği günleri beklemeye başlamıştı. Birinci Kıbrıs Cumhuriyeti, böyle bir ortamda doğmuştu.

Birinci Kıbrıs Cumhuriyeti devleti kurulduğu zaman arkasında ne halk iradesi ne de seçkinlerin desteği vardı. Devlet gibi, anayasası da Kıbrıs ülkesine adeta "bağışlanmıştı" (constitution octroyée) ve Kıbrıs ülkesinde yaşayan nüfus arasında siyasi bağlanma yaratmamıştı. Ortada bir devlet vardı ama devletin halkı tanımlanmadığı gibi, halkın kurucu iradesi de aranmamış, egemenliği yok sayılmıştı. Siyasi bağlanma ve halkın meşrulaştırıcı iradesinden yoksun Kıbrıs devletinde sorunlar çözülmek üzere değil, etnik çatışmanın devamı esasında ele alınıyordu. İki topluma da egemen milliyetçi elitler için Kıbrıs Cumhuriyeti, "milli dava" addedilen Enosis ve Taksim karşısında büyük bir engel oluşturuyordu.

Kıbrıs devletin doğuşuyla birlikte milliyetçi çekişme yeni bir

döneme girmişti. Devletin kökleşmesi ve Kıbrıslıların devlete karşı bağlılık geliştirmelerini engellemek ve maksimalist milliyetçi istemleri ayakta tutmak için milliyetçi elitler ayrı ayrı stratejiler geliştirmişlerdi. "Taksim"e zemin kazandırma arayışı Kıbrıs Türk liderliğinin temel siyasi arayışı olarak devam etti. 1962 yılının başlarında, Kıbrıs Türk liderliği tarafından hazırlanan ve 1963 çatışmalarında Kıbrıslı Rumlar tarafından zor kullanılarak Dr. Küçük'ün belge kasasından çalınan ve daha sonra Klerides tarafından yayınlanan "Çok Gizli" bir belgeyi incelersek, dünkü kadar bugünkü politikaları da daha açık bir şekilde kavrayabiliriz. Belgede, Zürih ve Londra anlaşamalarının "geçici bir çözüm" olarak benimsendiği, asıl amacın Taksim olduğu ortaya konduktan sonra, şöyle denilmektedir: "Zürih anlaşmalarını ve bu anlaşamaların meydana getirdiği Cumhuriyeti "nihai bir hal çaresi" diye kabul edemeyişimize sebepler şunlardır:

a) Bu idare altında zaten zayıf olan Türk bünyesi zamanla eritilmeye mahkumdur.

b) Türklerin "Kıbrıslılaştırma" yani Rumlarla azami teşriki mesai, Rumlara karşı başkaldırmama, iyi geçinmek, müşkilat çıkarmamak için Rumların her türlü kaprislerini hoş karşılama şeklinde başlatılan "birleşme" ameliyesine karşı Kıbrıs Türkünün milli bir davası kalmayacağı için, bu ameliyenin neticesi Kıbrıs Türklerinin ayrı bir cemaat olarak tasfiyesi demektir.

c) Mali imkansızlıklar, maddi sıkıntılar "Ayrı Cemaat" statümüzü çok kısa bir zamanda sıfır derecesine indirecek mahiyettedir.

d) Anlaşmalar, iki cemaatin birbirlerine karşı olan itimatsızlıklarını, husumetleri ve bir arada ancak ayrı ve eşit cemaatlar halinde yaşayabilecekleri prensiplerine dayanarak meydana gelmişti. Nihai bir hal çaresi olarak ele alındığında –ayrı ve eşit ce-

maat prensibi en titiz bir şekilde devam ettirilip, itimatsızlık ve bazen da husumet havası yaratılmadıkça– çökmeye mahkumdur.

e) Cumhuriyet "nihai bir hal çaresi" ise bu telkinler karşısında Kıbrıs Türkünün evvela kendi cemaatına olan güveni, sonra da Türkiye'ye olan itimadı sarsılacak; işsizlik, kredisizlik gibi amillerin de yardımı ile hepsi de Rumların kucağına düşecektir." (Clerides, 1989: 466- 472)

"Kıbrıs Devleti"ni kalıcı bir çözüm olarak reddeden Kıbrıs Türk liderliği, aynı belgede "ulusal dava" olarak Kıbrıslı Türk toplumun "ayrı bir cemaat" olarak varlığını sürdürmesinden söz etmektedir. Çok açık bir biçimde ortaya konan ayrılıkçı politika, gücünü Kıbrıs Türk toplumunun Rum toplumuyla ilişkilerinin kesilmesinden alıyor ve Türk ulusal kimliğinin korunması için "düşmanlık" politikasının son derece önemli olduğu tezine dayanıyordu. Burada Carl Schmitt'in savunduğu "ulusal kimliğin belirlenmesinde 'dost ve düşman' ayırımının önemi" anlayışına benzer bir yaklaşım söz konusudur. İncelediğimiz belgede de vurgulandığı gibi, "husumet" olmazsa "Kıbrıs Türkleri yok olur" anlayışı öne çıkarılmaktadır. Bu tutum değişmeden günümüze kadar devam etmiştir.

Kıbrıs Rum liderliği de var gücüyle Kıbrıs devletini ortadan kaldıracak ve Enosis'in önünü açacak politikalar geliştirmekle iştigal ediyordu. Kıbrıslı Rumlar açısından Kıbrıs devletinin kurulması, "self-determinasyon hakkının kullanılmış olması" anlamına gelmiyordu ve Kurucu Anlaşmalar'dan kurtulabilmek için self-determinasyon hakkını ileri sürmek, temel strateji olarak benimsenmişti. Nitekim, bu doğrultuda izlenecek politika, taktik ve strateji, 'Akritas Planı'nda ifade edilirken, anlaşmaların referanduma sunulmamış olmasının son derece yerinde bir davra-

nış olduğu ve liderliğin bu konuda "çok akıllı davrandığı" özellikle vurgulanmıştı. (Clerides, 1989 Birici Cilt: 213) Bu noktayı dikkate alarak, Kıbrıs sorununun 'aslında çözülmediğini' vurgulamak ve çözümün değiştirilmesi gerektiğine dünya kamuoyunu ikna etmek, 'Akritas Pkanı'nın temel hedefleri arasında yer aldı. (Clerides, 1989 Birici Cilt: 213)

Kıbrıs Rum tarafının amacına ulaşmak için izlediği yöntem şöyle özetlenebilir:

1) 1960 Anayasasının "olumsuz" maddelerini değiştirmek;

2) Enosisi yasaklayan ve Türkiye ile İngiltere'ye müdahale olanağı sağlayan, Garanti ve İttifak Anlaşmaları'ndan kurtulmak;

3) Kıbrıs Rum toplumunun kendi kaderini tayin hakkı için uluslararası destek sağlamak;

4) Kendi Kaderini Belirleme İlkesi'ne dayanarak yapılacak bir referandumla Enosis'i meşrulaştırmak. (Richard, 1976: 35)

Bu dönemde izlenecek politikalar sadece siyasetle sınırlandırılmadı. Diplomasinin yanısıra, yer altında silahlı örgütlenmeye gidildi ve anlaşmalardan kurtulmak, Enosis için mücadele etmek amacıyla İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis'in önderliğinde gizli bir örgüt kuruldu. Örgütün adı "Ulusal Kıbrıs Örgütü"ydü ama sadece "Örgüt" olarak anılıyordu. "Örgüt"ün başında, "Akritas" takma adıyla Yorgacis'in kendisi yer alıyordu. (Hristodulu, 1987: 315) Kıbrıslı Rumları silahlandırmak ve "dava"nın gerçekleştirileceği "büyük gün"e hazırlamak "Örgüt"ün başlıca çalışmaları arasında yer alıyordu. Her iki tarafta, yer altında sürdürülen faaliyetlerin Türkiye ve Yunanistan'daki en büyük destekçileri hükümetlerden çok "derin devletler" olmuştu. Bu duruma verilecek en iyi örneklerden biri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin şimdiki Cumhurbaşkanı Tassos Papadopullos'un bir söyleşide söylediklerıdir. "Örgüt"ün Başkomutanı Yorgacis ile Ko-

mutan Yardımcısı Tassos Papadopullos, silah tedarik etmek için 1963 yılının baharında Yunanistan'a giderler. Dönemin Yunan Dışişleri Bakanı Averof'u aynı maksatla ziyaret ederler. Averof, silahlı çatışmaya karşı çıkan bir siyasetçiydi. Gerisini Papadopullos'un sözlerinden dinleyelim: "Averof, zile basarak muhafızlarını odasına çağırdı. Sonra bize dönerek, 'burdan gitmeniz için sadece iki dakikanız vardır' Aksi halde bizi dışarı attıracaktı". (Makarios, 2002: 64) Bir başka görgü tanığı, Nikos Iannou da Averof'un kendilerine, "size neden silah vereyim, Türkleri öldüresiniz diye mi? Vermiyorum" dediğini anlatır. Bunun üzerine Kıbrıslı Rum "Örgüt" üyeleri çareyi "derin devlet"e başvurmakta bulurlar ve Yunan ordusunda görevli, geleceğin diktatörü Papadopullos'tan silah isterler Papadopullos, silahları tedarik ederek, Kıbrıs'ta garantörlük sıfatıyla görev yapan Yunan Alayı EL-DIK üzerinden "Örgüt"e ulaştırır. Benzer davranışlar, Türk tarafında da görülüyordu. Özel Harp Dairesi'ne bağlı TMT, Türkiye hükümetlerinin tavrından bağımsız olarak, bazı hallerde hükümetlere rağmen, silahlanmayı sürdürecek ve "büyük gün"e kavuşmanın hesap ve hazırlıklarını yapacaktı.

Sonuç olarak, Birinci Kıbrıs Cumhuriyeti milliyetçi rekabete, iki toplum arasında cereyan eden etnik çatışmalara sahne oldu. Evet, Kıbrıs'ta bir devlet kurulmuştu ama o devleti yaşatacak irade yoktu. İsmet İnönü o dönemi ve Kıbrıslı siyasi elitlerin tutumunu son derece isabetli olarak şöyle özetler: "1959'da Kıbrıs meselesini halletmek isteyenler iyi niyetle üç tarafın menfaati uzlaştırmak istemişlerdir. Buldukları sistem iki cemaat üzerine kurulmuş bir bağımsız Kıbrıs Devleti statüsüdür. Bütün güçlük, yeni kurulan devlet, iki cemaat üzerine oturmuş bir devlet prensibini benimsemedi. (....) Kıbrıs'ta yürüyen politika Yunan ve Türk münasebetlerini dikkate almayan ve hissi bir başarı peşin-

de olan politikalardır. Bu politika, Yunanlılar ve Türkler arasında dostluk ve anlaşma ve ittifak politikasının hangi zaruretlerden doğduğunu hiç kavramamış bir politikadır. (...) Kıbrıs politikacıları bütün bu temel hakikatleri kendi pençelerine almışlar, kendi hisleri uğrunda düşüncesiz tehlikeye atmakta tereddüt etmiyorlar." (Karagil, 1964: 5/6)

İkinci Kıbrıs Cumhuriyeti: Kuruluşa Giden Yol

Birinci Kıbrıs Cumhuriyeti'ne damgasını vuran milliyetçi yarışma, 1974 yılında Türk askerinin Kıbrıs'a müdahalesi ve Ada'nın coğrafi ve demoğrafik olarak bölünmesiyle son bulur ve Türk milliyetçiliğinin üstünlüğünde yeni bir dönem başlar. 1974 yılında, Kıbrıs Rum toplumu insani dramın yanısıra, siyasi bir "deprem" yaşar. XX. Yüzyıl boyunca toplumu harekete geçiren ve temel yönlendirici ülkü olan Enosis artık ölmüştü ve Türk Müdahalesi sonucunda oluşan yeni dengeler içinde Kıbrıs Rum toplumu, ister istemez, federal bir Kıbrıs devletinin kurulmasını kabul etmek zorunda kalmıştı. Nitekim, 1977 yılında Makarios ile Denktaş arasında imzalanan çerçeve anlaşması, Kıbrıs sorununun federal bir anlayışla çözüme kavuşturulması anlayışına dayanıyordu. Bu arada, Kıbrıs Rum toplumu varlığını sürdürebilmek için, kuruluşunda hiç bir heyecan duymadığı Kıbrıs devletine sıkı sıkıya sarılmak zorunda kalıyor ve o tarihe kadar inatla reddettiği Kıbrıslı Türklerin siyasi eşitliğini benimsemekten başka çare olmadığını görüyordu.

1974 yılı, bir bakıma, Helen milliyetçiliği çerçevesinde harekete geçen ve Kıbrıs'ta devlet kurulmasına karşı çıkan, nitekim 1960 yılında kurulduktan sonra da devleti reddeden Kıbrıs Rum toplumunun Kıbrıs'ta devlet fikriyle barışmasını beraberinde ge-

tirmiş oldu. Kıbrıs Rum toplumu arasında Kıbrıs devleti fikrinin güçlenmesinde iki temel faktör önemli rol oynadı: Yunan Cuntasının 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a karşı darbe düzenlemesi ve oluşan yeni koşullarda devletin pratik bir gereklilik olarak ortaya çıkması. 15 Temmuz darbesi, Kıbrıslı Rumlar açısından tam bir ihanet olarak yaşandı. Yunanistan darbe yapıyor ve Türkiye'ye Ada'ya asker gönderme fırsatını yaratıyordu. Bu dayanılır bir acı değildi. Acıya gömülmüş Kıbrıslı Rumlar Kıbrıs devletine sarılıyor, o tarihe kadar hiç kullanmadıkları Kıbrıs bayraklarını göndere çekmeye başlıyor ve giderek, Yunan ulusun "soydaşları" olmaktan çok, kendilerini Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yurttaşları olarak yeniden anlamlandırıyorlardı. Ayrıca devlet olmak, ortaya çıkan sorunlarla baş etmeyi de kolaylaştırıyordu. 170 bin Kıbrıslı Rum göç etmek zorunda kalmış, Ada'nın hem sanayi ve turizm, hem de tarım alanlarında en verimli yöreleri Türklerin eline geçmişti. Bunun yanısıra, Türk müdahalesini kınamak, bağımsız bir devletin toprağını işgal etmek teziyle, daha kolay görünüyordu. Giderek, ilginç bir paradoks oluştu; Kıbrıs Rum toplumu 1974 savaşının acılarını sarmak üzere başlattığı seferberlik içinde Kıbrıs'ta devlet olgusunun meziyetlerini keşfetti. Artık, Enosis ölmüş, yerine Kıbrıs devleti doğmuştu. Kıbrıs devleti üstünden sürdürülen politika, ister istemez, Kıbrıslı Türkleri de içine almak zorundaydı. Çünkü, Kıbrıs Rum toplumunun 1970'lerin ikinci yarısında keşfettiği devlet, 1960 yılında kurulmuştu ve o devlet her iki toplumun siyasi eşitliği temelinde oluşmuştu. Dolayısıyla, Kıbrıs Rum toplumu Kıbrıs devletine sarıldıkça, Kıbrıslı Türklerle karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde yer aldığı gerçeğini daha güçlü olarak hissetmeye başlayacaktı. Başka bir ifadeyle, Kıbrıslı Rumlar ayakta kalabilmek için devlete sarıldıkları ölçüde, istemeseler de, Kıbrıslı

Türkleri de kucaklıyorlardı. Kıbrıs devleti adeta bir üst-belirleyen olmuştu ve Kıbrıslı Rumlar bu durumun farkına ancak Kıbrıslı Türklerin ortak Kıbrıs devleti fikrine yönelmeleriyle varacaklardı. Bu ise, ancak 1990'lı yılların sonunda gerçekleşecekti.

Eğer Kıbrıslı Rumları Kıbrıs'ta devlet fikrine 1974 savaşı yönlendirdiyse, Kıbrıslı Türkleri Kıbrıs'ta ortak devlet fikrine 1974'den sonra yaşananlar yönlendirdi. Farklı yollardan ve farklı gerekçelerle olsa da, 1974 sonrasında her iki toplum, ortak Kıbrıs devletine doğru yol almaya başladı. Kıbrıs'ta "devlet-inşa-süreci" olarak adlandırabileceğimiz bu sürece daha yakından bakalım.

Kıbrıs Türk toplumu 1974 yılında gelen fiili bölünmeyi coşku ve sevinç içinde karşılamıştı. Bu, bir anlamda "tarihin sonu"ydu ve fiili Taksim'den geri adım atılmayacaktı. En azından, 1974 sonrasının ilk aşamasında egemen düşünce ve duygular bu yöndeydi. Coğrafi bölünme sonucunda ortaya çıkan yeni coğrafya Kuzey Kıbrıs, Kıbrıslı Türklerin "yurdu" olarak kurgulanmaya başlandı. Ada'nın dört bir yanından Kuzey Kıbrıs'ta toplanan Kıbrıslı Türkler yüklü "Rum Ganimeti" eşliğinde yeni bir sayfa açıyordu. Bir yanda milliyetçi çatışma döneminde yaşanılan acı deneyimler, diğer yanda, bu deneyimlerin milliyetçilik filtresinden süzülerek bilinçlere yerleştirdiği "Öteki" imgesi, Kıbrıslı Türkler arasında yeni oluşan fiili duruma bağlanma yaratmıştı. Kıbrıslı Rumlardan "uzak" bir gelecek kurmak, yaygın eğilim haline gelmişti. Artık Kıbrıs, "Yarım Kıbrıs" olarak yaşanıyor ve bütününe dönük ne nostalji, ne özlem, ne de siyasi irade saptamak mümkün görünmüyordu. Her şey, "Yeni Statüko"nun "kalmak için geldiği"ni gösteriyordu.

Ne var ki, yıllar ilerledikçe Kıbrıs'ın kuzeyinde ortaya çıkan yapı dayanıksızlığını göstermeye başladı. "Rum tehditi"nden

uzak bir dünyada geçen hayat, kendini yeniden üretemekten acizdi. Biten ganimet denizinden arda kalan, ancak Türkiye destekli bütçelerle ayakta duran cılız bir yapıydı. İstihdamdan çok, gizli işsizlik üreten istihdam politikası çok geniş bir memur katmanı oluşmasına yol açmıştı ama üretim giderek tükenme noktasına gelmişti. Kelimenin tam manasıyla Kuzey Kıbrıslı genç nüfus, yani 1974 sonrası dünyaya gelenler, göç yollarına düşmekten başka bir seçenekle tanışmıyordu. Özellikle, patronaj ilişkileri dışında kalanlar, kendi kaderlerine terk edilmişlerdi. Sonuç olarak, Londra'nın Kıbrıs Türk gettoları sayıca artıyor, Kuzey Kıbrıs'ın genç nüfusu yaşam kavgasını yurt dışında sürdürüyordu. Yönetenler ise, yönetilenlerin geleceğinden çok "ulus"un geleceğiyle ilgileniyorlardı. Türkiye'den plansız programsız nüfus aktarımı, "ulus"un yaşamını sağlama almayı hedeflerken, yeni yeni sorunların oluşmasına yol açmıştı. Nüfus yapısının birdenbire değiştirilmesiyle ortaya çıkan sosyal sorunlar, milliyetçi söylemin "ulusal birlik" sloganlarıyla çözülemeyecek kadar ağırdı. Ekonomik ve toplumsal sorunlarla gerilen toplum, çözülmeyen sorunlar sonucu oluşan gerilimler üzerine "kimlik tartışması" bina etmeye koyuldu. "Türkiyeli"/"Kıbrıslı" ayırımı ve bu tanımlamalara yüklenen birbirini dışlayıcı anlamlar, yeni gerilimleri de beraberinde getirdi.

Kuzey Kıbrıs'ta ekonomi kadar, siyasi yapı da sorunluydu. Ağırlıkla, çözülmeyen toplumsal sorunlar sonucu oluşmaya başlayan muhalefet, eski alışkanlıkların refleksiyle, "Rumlardan uzak" Kuzey Kıbrıs dünyasında, "Rumcu" olarak damgalanıyor ve "milli açıdan gayrı meşru" sayılıyordu. Türkiye'yi yönetenler de kendilerine sadık işbirlikçi yerliler arayan "sömürgeciler" gibi davranıyordu. Seçimlere müdahale etmek, muhalefeti yönetim kadrolarından uzak tutmak, "milli rutin" haline gelmişti. Bu

arada, Kuzey Kıbrısı yönetenler, yönetimlerini yeniden üretmek için "Rumcu keşfetme"nin faydalarını iyice kavramışlardı. Giderek, absürd bir biçimde, milli nutukların gölgesinde, 1974 sonrası oluşan "milli konsensüs" dağılıyor ve "gayrı milli" sayılan muhalif güçler, muhalefet etme süreçlerini, dışlanmışlık yüzünden, nesnel olarak, kimlik politikaları olarak yaşamaya başlıyorlardı. İlginçtir, Kıbrıslı Rumlarla yaşanılan etnik gerilim sürecinde kimliğin Türklük boyutu güçlenmişken, Kuzey Kıbrıs'ta oluşan statüko, kimliğin "Kıbrıslılık" boyutunu güçlendiriyor, yeni bir kimlik-formasyonu sürecine yol açıyordu.

Yavaş yavaş "Kuzey Kıbrıs Cenneti" serap gibi kayboluyor ve Kıbrıs'ta çözüm, fikirden çok bir gereksinim olarak insanların kalplerini işgal etmeye başlıyordu. 1990'lı yılların başından itibaren, "Kıbrıs'ta çözüm" fikri yaygınlık kazanıyor ve Kıbrıslı Türkler arasında giderek artan sayıda kimse, geleceğini "Yeni bir Kıbrıs"ta düşlüyordu. Ne var ki, Kıbrıs Türk toplumu "çözüm" gibi laflar etmeye başladığında, Kuzey Kıbrıs'ı yönetenler, çözüm fikrinden her zamankinden daha uzak bir noktadaydılar. Onlar, defterlerini dürmüş, mevcut durumu çoktan "en iyi çözüm" ilan etmişlerdi.

Oysa, 1974 sonrasında ortaya çıkan durum uluslararası hukuk açısından savunulabilir değildi. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantör ülkelerinden Türkiye Ada'ya Garantörlük Anlaşması çerçevesinde yasal olarak müdahale etmişti ancak müdahalenin yol açtığı sonuçlar, Türkiye'ye müdahale olanağı veren Anlaşmayı bütünüyle ihlal etmişti. Türkiye Kıbrıs'a, Yunan darbesiyle "bozulan anayasal düzeni tesis etmek ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünü korumak" üzere müdahale edebilirdi. Oysa, Müdahale sonucunda Ada coğrafi olarak ikiye bölünmüş, 1975 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Federe Devleti, ardından 1983

yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ilanıyla da yeni bir düzen kurulmuştu. Bu girişimler, doğal olarak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarıyla kınandı ve KKTC'nin tanınmaması için girişimler başlatıldı.

Bu hukuksal açmazın yanısıra, 1974 sonrasında Türk tarafının önerdiği "iki bölgeli, iki toplumlu federal Kıbrıs" sorgusuz sualsiz rafa kaldırıldı ve onun yerine "iki devletli konfederasyon" gibi, hem Güvenlik Konseyi kararlarına aykırı, hem de kabulü imkansız bir tezde ısrar edilmeye başlandı. Açıkçası, "çözümsüzlük çözümdür" politikasıyla yıllar geçip gitti. Bu arada, çözümsüzlüğün faturasını Kıbrıslı Türkler ödedi. Dünyadan soyutlanmış, doğru dürüst seyahat bile edemeyen bu topluma milliyetçi nutukların dışında bir şey verilemedi. Üstelik, her fırsatta aşağılanmak ve kendi lideri tarafından Türkiye'nin bildik makamlarına jurnallenmek, "Avrupacı, Rumcu" olarak karalanmaktan kurtulamadı.

1990'lı yılların sonuna doğru çember iyice daralmaya başladı. Gazeteci Kutlu Adalı'nın öldürülmesi, dipten gelen derin dalganın taşmasına yol açtı ve 41 örgüt birlikte hareket ederek son derece anlamlı bir adlandırmayla "Bu Memleket Bizim" platformunu oluşturdu. Ardından, bir kuvvet komutanının Başbakan Yardımcısı Mustafa Akıncı'ya sataşması, Avrupa Gazetesi yazarlarının "Rum ajanı" ilan edilmesi Kıbrıslı Türkler arasında "gözü kara" bir başkaldırıya yol açtı. Böylesi koşullar altında sürüp giden, açmazlarla dolu Kuzey Kıbrıs'ta iki paralel süreç umutların güçlenmesine yol açacaktı: Türkiye'nin Avrupa Birliği yolunda ilerlemesi ve Kıbrıs'ın AB üyeliğinin kesinleşmesi.

1990 yılında Kıbrıs Rum tarafının AB üyeliğine başvurusu, Kıbrıs'ın geleceğini derinden etkileyecek bir sürecin başlamasına yol açtı. Bu başvuru Türk tarafınca tepkiyle karşılanmış olma-

sına karşın, işin başında olayın ciddiyeti doğru dürüst anlaşılmamıştı. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bütün Kıbrıslılar adına AB'ye üyeliği uzak bir ihtimal olarak görülüyordu. Hatta, Denktaş bu süreci kendisi için bir fırsat sayıyor ve AB üyeliği halinde gönlünde yatan "ilhak" politikasını gerçekleştirmeyi umuyordu. Gerçekten de Kıbrıslı Rumların AB'ye dönük her adımına karşılık, KKTC-TC entegrasyonunu gündeme getirerek kendi bildiği yolda adım adım ilerliyordu. Aslında, 1990'lı yılların başında Kıbrıslı Türkler arasında Avrupa Birliği ilgi odağı sayılmazdı. Hatta, Türkiye'nin AB üyelik süreci ilerletilmezse, Kıbrıs'ta çözüm ve AB üyeliğinin hayal olduğunu Kıbrıs Türk muhalefet liderleri sık sık dile getiriyorlardı. Sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye doğru yol alması yeterli değildi. Nitekim, AB Lüksemburg Zirvesinde (1996) Türkiye'nin AB'ye üye adaylığının reddedilmesi, muhalif güçler arasında hayal kırıklığı yaratmışken, Denktaş'ı bir biçimde mutlu etmişti. Çünkü, Türk-AB ilşikileri gergin olduğu sürce, Kıbrıs'ta çözüm olanağı yok gibiydi. Gerçekten de Denktaş, Lüksemburg Zirvesi ile gerilen ortamı kullanarak kendi tezi olan "iki devletli konfederasyon"u Türkiye'nin resmen benimsemesini sağlamıştı. Türkiye'de III. Milliyetçi Cephe hükümeti olarak adlandırabileceğimiz Ecevit-Bahçeli-Yılmaz hükümetinin tam desteğini sağlayan Denktaş, artık huzur içindeydi. Ne var ki, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin adım adım AB üyeliğine ilerlemesinin getirdiği baskının yanısıra, Türkiye'nin AB üyeliği yolunda önemli bir adım atarak 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde adaylığının tescil edilmesi, hem Türkiye, hem de Kıbrıs'ta yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına yol açtı.

Kıbrıs Türk toplumunun 1974 yılından beri yaşadığı fiili Taksim, her ne kadar bir dönemlerin milli ülküsü olsa da, her şeyden önce insanların bilincinde meşruiyetini kaybetmeye baş-

lamıştı. Aslında Taksim, başarılmış olmasına karşın, Enosis'ten farklı olarak dış etmenlerce değil, kendi iç çelişkilerine yenilmişti. Ne demokrasi, ne yaşayabilir ekonomi, ne de gerçek anlamda bir devlet oluşturulmuştu. Bu yüzden Taksimin iflası, yeni bir bilinç durumunun su yüzüne çıkmasıyla at başı gidiyordu. "Yarım Kıbrıs" gitmiş, yerine çözüm, ortak vatan, ortak devlet gibi kavramlara dayalı yeni bir kitlesel irade oluşmuştu. Bu süreçte Avrupa Birliği, öngörüldüğü gibi, katalizatör rölü oynamıştı. Şimdi, ortak devlete dayalı çözüm demek, aynı zamanda AB üyesi olmak demekti ve bu da Kıbrıslı Türkleri kitlesel halde harekete geçme doğrultusunda teşvik ediyordu.

Böyle bir ortamda kapsamlı bir çözümü öngören, Kıbrıslı Türklerin kaygılarını dikkate alarak asimetrik federasyona dayalı ortak bir Kıbrıs devleti öneren Annan Planı masaya konmuştu. Kıbrıs Türk toplumunun büyük çoğunluğu Annan Planı temelinde bir çözümü desteklemek üzere seferber oldu ve "Kurucu Halk Kongreleri" olarak değerlendirebileceğimiz geniş katılımlı toplantılarla, Kıbrıslı Rumlarla birlikte ortak devlet kurarak, AB üyesi olma doğrultusunda iradesini dünya kamuoyuna sergiledi. Bu tarihsel bir olaydı ve Kıbrıs'ın geleceği açısından umut vericiydi. Çünkü, İkinci Kıbrıs Cumhuriyeti'ne doğru yol alırken, yeni devletin daha şimdiden arkasında geniş bir halk desteği vardı. Üstelik, bu dinamik çıkış Kıbrıs Rum toplumunda Kıbrıslı Türklere karşı, belki de tarihte ilk kez, hayranlık yaratmıştı ve ortak devlet fikrinin onlar arasında da güçlenmesini teşvik etmişti.

Kuzey Kıbrıs'ta yaşanılan siyasi deprem, Denktaş'ı saplantılarından kurtarmaya yetmedi. Annan Planını reddeden Denktaş, halkıyla karşı karşıya geldi ve bir zamanlar kendisini omuzlarında taşıyan insanların büyük çoğunluğu tarafından siyasi yalnız

lığa itildi. Buna rağmen, çözümsüzlükte ısrar etmekten bir an bile vaz geçmedi ve sık sık yaptığı gibi, yüzünü Türkiye'ye çevirdi ve orada kendi halkına karşı "müttefik" aramaya koyuldu. Türkiye'de aradığı destek, milliyetçi, Avrupa-karşıtı güçlerden gelecekti. Ne var ki, Kıbrıs'ta çözüm artık, Türk-AB ilişkilerinin ayrılmaz bir öğesi haline gelmişti ve Türkiye'nin geleceğini AB içinde gören siyasi ve toplumsal güçler, Kıbrıs sorununun çözümü doğrultusunda açıkça tavır almaya başlayacaklardı. Bu süreçte Kıbrıs sorunu, nerdeyse Türkiye'nin "iç meselesi" haline geldi. Türkiye'de ortaya çıkan cepheleşme ve çekişme Kıbrıs üzerinden yürütülse de, aslında bu gerilimin kökleri Türkiye'nin siyasi ve toplumsal dokularında yatıyordu.

Türkiye'de Demokratikleşmeye, Kıbrıs'ta Barışa Karşı "Kutsal İttifak"

Helsinki Zirvesi'nden sonra Türkiye'nin üyeliğe adaylığının yarattığı heyecan, özellikle sivil toplum kesimlerinde reform ve AB Müktesebatına uyum doğrultusunda yeni bir hareketlenme başlattı. Bununla beraber, AB karşıtlığı da yeni bir boyut kazandı. Türkiye'nin AB yolunda demokratikleşmesi, arkaik korkuların su yüzüne çıkmasına yol açmış, paranoyaları depreşmişti. Ülkenin "laik üniter" yapısının bozulacağı korkusu, demokrasi korkusuyla el ele gidiyordu. Bu sürece daha yakından bakmakta fayda vardır.

Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesi, hem Türkiye hem de Avrupa açısından yeni bir dönem başlatmıştı. Her şeyden önce, Türk modernleşme projesinin çehresi değişiyor, Batılılaşma anlayışı yeni bir boyut kazanıyordu. Türkiye'de Batılılaşma, modernleşme projesinin ayrılmaz bir parçasıydı. Osmanlı İmpara-

torluğu'nda ortaya çıkan Batılılaşma, İmparatorluğu koruyabilmek için Batı'nın kurum ve teknolojisine duyulan ihtiyaç kadar, Rusya'ya karşı askeri ve diplomatik destek sağlama gereksinimiyle başlamıştı. Bu ise, Hıristiyan nüfusun haklarını koruma zorunluluğu, dolayısıyla hukuksal reformları da beraberinde getirmişti. Bu reformlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun İslam hukukundan koparak pozitif hukuka yönelmesini sağlamıştı. XX. Yüzyılın başlarına kadar devam eden bu süreçte Batı'ya bakış açısını faydacı yaklaşımlar belirlemiş, Batı enstrümentalize edilmişti. İkinci Batılılaşma dönemi XX. Yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve daha sonra Mustafa Kemal'in öncülüğünde radikalleştirilerek adeta bir "Medeniyet Değiştirme Projesi"ne dönüştürülmüştü. Bu projenin en belirgin özelliği, yukardan modernleşme sürecinin otoriter bir elit tarafından dayatılmasıydı. Batılılaşma ideali, "cahil Doğulular"ı "medenileştirmek" isteyen otoriter bir idealdi. Dolayısıyla Batılılaşma anlayışı, demokrasi ve sivil toplumun gelişimini engellediği gibi, bireyleri, devletin belirlediği kimlik içine adeta hapsediyordu. Bu süreçte Batı, soyut bir referans noktası olarak araçsallaştırıldı ve otoriter iktidar odaklarının siyasi yaşamı patronize etmesine yaradı. Ülkeyi Batı'ya taşıyan modernleştirici elit, ataerkil bir devlet anlayışıyla modernleşme projesini bizzat yönetti ve bu sürece hangi toplumsal kesimlerin katılacağına kendisi karar verdiğinden, ancak devlete bağımlı bir "sivil toplum"un, yani sivil olmayan bir sivil toplumun oluşturulmasına yol açtı. Bu süreç boyunca ülkeyi Batılılaştıran elitin aslında batılı değerleri bilmediği ve anlamak istemediği de ortaya çıkmış oldu. Aslında, soyut bir referans olarak Batı, ülke nüfusunun büyük çoğunluğunu ötekileştiren ve dolayısıyla "iç-sömürgeleştiren" elitin meşruiyet kaynağı olmuştu. İşte, Türkiye'nin AB üyeliğine adaylığının önemi burada yatıyordu.

Sivil toplumun gelişmesini engelleyen, demokrasiyi güdükleştiren, kendi halkını ötekileştiren "soyut Batı" gidiyor, yerine Avrupa Birliği geliyordu. Somut bir kuruluş olan AB, Türkiye'de "Batıcıların demokrasisi" yerine, Batılı bir demokrasi öngörüyordu. Otoriter elitin "Batı"sı tükeniyor, onun yerine Türkiye halkının demokrasi umudu olan Avrupa Birliği geliyordu. Bu tarihsel öneme haiz bir olaydı. Artık, modernleşme ile demokratikleşme bir arada yol almalıydı. Bu yeni dönemin ortaya çıkardığı, ya da teşvik ettiği toplumsal ve siyasi güçler, bu süreci kesintiye uğratmak isteyen güçlerle karşı karşıya gelecekti. Bu yüzden AB adaylığıyla birlikte Türkiye, aynı zamanda, yeni bir mücadele ortamına giriyordu. Bu, demokrasi isteyenler ve demokrasiden korkanlar, ya da ondan rahatsız olanların kavgası olacaktı.

Helsinki Zirvesi, Türkiye'de demokrasi karşıtları kadar, Kıbrıs'ta çözüm karşıtlarını da harekete geçirmişti. Türkiye'nin AB adaylığının Lüksemburg Zirvesi'nde sekteye uğramasından son derece mutlu olduğu anlaşılan Rauf Raif Denktaş, Helsinki Zirvesi'nden sonra endişeye kapılmıştı. Denktaş, kendisini zor günlerin beklediğinin farkındaydı. Türkiye'de giderek güçlenen AB taraftarı kamuoyu, ilk kez gözlerini Kıbrıs'a çeviriyor ve orada ne "kotarıldığını" dikkatle izlemeye başlıyordu. 1974'den sonra bazen ilgisizlikten, çoğu zaman da "ulusal konsensüs" kaygısıyla Denktaş'ın tekeline bırakılan Ada'da, asker-sivil demokrasi karşıtlarının son derece iyi örgütlendiklerini ve gün gele Türkiye'nin AB üyeliğinin bu Ada'dan vurulacağını hisseder gibi olan çevreler, Denktaş'ın uzlaşmaz tavrını ilk defa Türkiye basınına taşımaya başladılar. Özellikle Denktaş'ın Helsinki Zirvesi'nden sonra durup dururken Kıbrıs görüşmelerinden çekilmesi, Türkiye'nin AB üyeliğine indirilmiş bir darbeydi. Türkiye'de basın, eleştiri dozunu artırıyor, Hürriyet gazetesinde Ertuğrul Özkök,

"gelecek kuşaklara bunun hesabını veremeyeceksiniz" diyordu. Sonunda Denktaş, görüşme masasına dönmek zorunda kaldı ve Kofi Annan planına götüren süreç başlamış oldu.

Bu arada, Kıbrıs Türk toplumunda yıllardan beri yaşanan içten içe kaynama yeni ve dinamik bir çıkışın habercisiydi. 1974 sonrasında Kuzey Kıbrıs'a toplanan Kıbrıslı Türkler, mutlu başlangıca karşın, giderek statükonun "en talihsiz kesimi"ni oluşturmuşlardı. Şöven bir liderin yönetiminde, sabah akşam kan ve toprak kutsiyetine dayalı nutuklar dinlemekten bezmiş bu toplumun siyasi irade ve istemleri kadar, kimliğine de en küçük saygı duyulmuyordu. Denktaş, Kuzey Kıbrıs'ı Türkiye'nin bir vilayeti gibi yönetiyordu ve Kıbrıslı Türkleri Türkiye'nin "jeopolitik çıkarları" için daha büyük fedakarlıklar yapmaya çağırıyordu. Kan, toprak ve Türkiye'nin yaşam alanı (Lebensraum) gibi fetiş kavramlar üstüne bina edilen "milli politika", açıkçası Kıbrıslı Türkleri ve onların geleceğini dikkate almıyordu. Türkiye'den Kuzey Kıbrıs'a nüfus taşınırken, Kıbrıslı Türkler ülkeyi terk ediyordu. Gidenlerin ardından, timsah gözyaşları bile dökülmüyordu. Nasıl olsa "giden Türk gelen Türk"tü". (Aslında Denktaş'a bakılırsa gelenler daha "Türktü".) Gazeteci Kutlu Adalı'nın öldürülmesi, Rum göstericilerden birinin başını topuzla ezenlerin Denktaş'ın sarayında "Bozkurt Denktaş" naraları atmaları ve bu arada dinlenmek için ağırlanmaları, ardından muhalif gazetecilerin Rum ajanı olarak suçlanmaları, Kuzey Kıbrıs'ı etnik milliyetçiliğin en vulger versiyonunun iptidai dünyasına mahkum ediyordu. Bütün bunlara sonu gelmez ekonomik bunalımlar da eklenince, Kıbrıslı Türkler barış için yolları dökülmeye başladılar. Kıbrıs'ta barış ve AB üyeliği, giderek daha büyük sayıda Kıbrıslı Türk'ü harekete geçiriyor ve Türkiye'de ülkenin AB üyeliğini savunanlarla köprüler kuruluyor, Türkiye medyası say-

falarını ve televizyon ekranlarını Kıbrıslı Türk muhaliflere açıyordu. Şimdi, bir tür "çıkar birliği" oluşmuştu. Bu arada, Kemalist modernitenin "medenileştiremediği" AK partinin iktidara gelmesi, umutları iyice artırmıştı. AK parti kadrolarının "Batıcıların Demokrasisi"nden çok çekmiş olmaları, onları Batılı bir demokrasi için AB'ye yönelmeye sevketmişti. Bu durum, Kıbrıs'ta "barış zamanı"nın geldiği kanaatini iyice güçlendirmişti.

Bu gelişmeler karşısında Kıbrıs'ta barış ve Türkiye'de AB karşıtları bir tür "kader birliği" yaparak ayağa kalkmış ve "kutsal ittifak" kurmuşlardı. Bunlar açısından Ada'da ortak Kıbrıs devletinin kurulmasını engellemek, "bir taşla birkaç kuş vurmak" anlamına geliyordu. AK partinin yıpratılması, Türk-AB ilişkilerinin sabote edilmesi ve demokratikleşmenin önünün kesilmesi gibi. Sonunda, Kofi Annan Planı ve planla birlikte AK parti ve Kıbrıslı Türklerin büyük çoğunluğu topa tutuldu. "Vatan, Millet, Sakarya" hamaseti başını aldı yürüdü. Planı hazırlayan BM yetkilileri şaşkına dönmüştü. Onlar, Annan Planını hazırlarken, Türk çıkarlarının korunmasına özen göstererek asimetrik federalizm anlayışından hareket etmiş ve AB Müktesebatını pek çok konuda delmişlerdi. Hatta, bunu AB'ye kabul ettirebilmek hiç kolay olmamış, epeyce uğraşmak zorunda kalmışlardı. Ayrıca, planı Kopenhag Zirvesi'nin arifesinde masaya koyarak, Güney Kıbrıs'ın AB üyeliği kesinleşmeden önce, Rum tarafının elini kolunu bağlamayı hesaplamışlardı. Ne var ki, Rum tarafında hiç kimseyi heyecanlandırmayan Annan planı, Kıbrıslı Türklerin sokaklara dökülmesine karşın, Türk tarafınca reddedilecekti. Böylece, Türk tarafının katkısıyla, çözüm bulunmadan Kıbrıs Rum tarafının AB üyeliği için bütün kapılar açılmış oldu. Dışında bırakılan ve çözümsüzlüğe mahkum edilen Kıbrıslı Türkler, yerinde kalabalıklar halinde haykırıp durdular ama onların sesine kimse

kulak vermedi. Üstüne üstlük, hakarete uğramaktan kurtulamadılar. Bu arada günlerce Ankara'da kalan Denktaş, Kuzey Kıbrıs'ı Türkiye'ye ilhak etmek için "etkili kurumlar" nezdinde girişimde bulunuyor olmalıydı. Çünkü o, ta başından beri Kıbrıslı Rumların tek başına AB'ye girmeleri için elinden geleni ardına komamıştı ve bunu yaparken hayatının projesi olan "ilhak yolu"nu gözlüyordu. Ne var ki, hem Ankara'daki siyasi dengelerin değişmesi, hem de Kıbrıslı Türklerin dinamik çıkışı, Denktaş'ın ilhak hesaplarını bozmuştu.

Ilhak hesapları belki bozulmuştu ama "ilk tur"u kazanan çözüm karşıtları olmuştu. Kıbrıs Türk toplumunun siyasi ve toplumsal seferberliğine karşın, AK parti Kemalist devlet bürokrasisine yenilmekten kurtulamadı ve 28 Şubat darbesinden sonra, bir "iktidar dersi" daha aldı. Artık, Türkiye'de demokrasi ile Kıbrıs'ta barış arasında güçlü bir bağın bulunduğu ortaya çıktı. Bu, öyle sanıldığı gibi AB'nin dayattığı bir "mevzuat bağı" falan değildir. Bu, tarihinin hiçbir döneminde demokrasi fikri ile barışık olmayan Türk milliyetçiliğine içkin değerler sisteminden kaynaklanan içsel bir bağdır. Dolayısıyla, Türkiye'de demokrasi ve Kıbrıs'ta barışın önünde duran en büyük engel "derin devlet" değil, ama onun ve diğer devlet kurumlarının da ideolojisini oluşturan, ayrıca hâlâ gündelik hayatı güçlü biçimde anlamlandıran Türk milliyetçiliğidir. Bu yüzden, "Ilk tur" yenilgisinden yılmayan ve "Ikinci Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti"ni kurmakta kararlı görünen Kıbrıs Türk toplumunun mücadelesi, Türk milliyetçiliğine karşı sürdürülen bir mücadeledir ve bu haliyle Türkiye'de demokrasinin güçlenmesi doğrultusunda çaba sarfeden bütün siyasi ve toplumsal kesimlerin ortak mücadelesidir.

Kaynakça

- Soner Yalçın, Doğan Yurdakul, *Bay Pipo*, Doğan Kitap, 32. Baskı, İstanbul, 2003
- Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs*, İletişim Yay. 2. Baskı, İstanbul, 2003
- Melih Esenbel, *Ayağa Kalkan Adam*, Bilgi Yay. Ankara, 1993
- Rauf R. Denktaş, *Karkot Deresi*, İstanbul, 1996
- Faiz Kaymak, *Kıbrıs Türkleri Bu duruma Nasıl Düştü?*, Alpay Basımevi, İstanbul, 1968
- Rolandos Katsiaonis, *Labour, Society and Politics in Cyprus*, Nicosia, 1996
- Miltiadis Hıristodulu, *I Poria Mias Epohis* (Bir Dönemin Serüveni), Marousi, 1997
- Gkafkos Clerides, *My Desposition*, Birinci Cilt, Alitia Publications, Nicosia, 1989
- Anthony Eden, *Memorien 1945-1957*, Köln, 1960
- Makarios Trusiotis, *EOKA B ke CIA, To Ellinoturkiko Parakratos stin Kipro* (EOKA B ve CIA, Kıbrıs'ta Türk-Yunan Derin Devleti) Alfadi Yay. 2002, Lefkoşa

KIBRIS MİLLİYETÇİLİKLERİ

Stavros Tombazos

Fransızca'dan Çeviren: Mutlucan Şahan

Geçtiğimiz aylar boyunca Kıbrıs, ABD ve Büyük Britanya'nın Irak'a karşı savaş hazırlıklarına rağmen, canlı, belirgin kalan bir uluslararası ilginin ve gündemin merkezindeydi. BM yakın zamanda Ada'nın iki toplumunu, Kıbrıslı Türkleri ve Kıbrıslı Rumları, sorunun felsefesinden ziyade ayrıntılarının görüşüleceği son bir müzakereye çağırarak, Kıbrıs için bir çözüm planı sundu.

Türkiye'nin işgali, halkların etnik kökenlerine göre zorla göç ettirilmesi ve Ada'nın bölünmesinden bu yana hiç bu kadar dengeli, üzerinde iyi çalışılmış ve ayrıntılandırılmış bir çözüm önerisi olmamıştı. Hiçbir girişim bu kadar uygun bir tarihsel konjonktürde gerçekleştirilmemişti. Yunanistan'da hükümet Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesini destekleyen bir politika uyguluyor. Laik Türk paşalar, islamcı olmasına karşın oldukça tutarlı biçimde Avrupa yanlısı bir politika izleyen bir hükümetle "beraber yaşıyor". Kıbrıs Cumhuriyeti güçlü bir basınç altında, zira plana karşı olumsuz bir tutum Kıbrıs'ı AB'nin yeni üyeleri gru-

bundan çıkarılmaya götürebilir. Gerçi Kıbrıs Cumhuriyeti Kopenhag'da genişleme konusundaki sınavı geçti ama bu tehlike güncelliğini koruyor, çünkü Kopenhag'da alınan kararların uygulanması Nisan 2003'te Avrupa Parlamentosu'nda ve ardından 15 üye ülkenin ulusal parlamentolarında verilecek müspet oylara bağlı. Kıbrıs Türk nüfusu planı tereddüt etmeden net ve açık bir "evet"le yanıtladı. Gerçekten, plan Ada'nın kuzeyinde sadece Türkiye tarafından tanınan ve yangına körükle gidiyormuş gibi görünen hükümetin değil paşaların desteğini alan (Türkiye'de, Ç.N.) yerel "hükümete" karşı gerçek bir isyana yol açtı.

Konu önemli, çünkü bu sadece tamamı (güney ve kuzey kesimi) milyonu geçmeyen Kıbrıs nüfusunu ilgilendirmiyor. İki topluluk arasındaki "dostane" bir uzlaşma, Türk ve Yunan milliyetçiliklerinin kuruculuk mitosuna da son vererek Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir dönemi açacak, "anavatanlar" üzerine yeni bir tarih okumasına zemin yaratacaktır.

1. Kıbrıs Milliyetçilikleri: Tekerrürün Tarihi

Kıbrıs tarihi bir tekerrürün tarihidir. Ege Denizi'nin ve çevresindeki bölgelerin, modern Yunanistan'ın ve kemalist Türkiye'nin kanlı kuruluş tarihini bilen biri Kıbrıs tarihini de büyük ölçüde bilir. "Pontos Ageos" terimi bugün de kullanılmaktadır. Modern Yunanca'da "pontos" kelimesi deniz anlamına gelir. Bu kelime aynı zamanda eski Yunanca'da başka bir anlama gelir: "geçiş". Ege bir ayrım hattı olmadan önce bazıları için Avrupa'nın, bazıları için batı hapisanesinin sınırı; geçişlerin ve geçenlerin denizi olmuştu. Ardarda gelen Ege, Miken, İyon uygarlıkları da buradan geçtiler.

Batı'yı ve Doğu'yu birleştiren Ege Denizi Anadolu'ya, Filis-

tin'e ve daha uzak bölgelere giden insanlar için de bir geçiş deniziydi. Türkler ve Yunanlılar yüzyıllar boyunca bu sürekli geçişin ortasında oldular.

Ege Denizi, adaları ve Türkiye ile Yunanistan'daki kıyılarıyla diğer denizlerden farklılaşırdı. Söz konusu olan yaşayan bir denizdi, aralarındaki "büyük mesafelerin" tren yerine gemiyle aşıldığı büyük bir "deniz-ülke". Ege Denizi'ni (etrafındaki bölgeler de dahil olmak üzere) zora başvurmadan "paylaşmak" imkansızdı. Sadece ortak bir ekonomik ve sosyal yaşama sahip olduğu için değil, Doğu'ya giden yol, birden fazla otoriteye tabi kılınamadığı için de.

Zaten Eleftherios Venizelos da hiçbir zaman onu paylaşmaya yanaşmamıştı. Ona göre Ege'nin coğrafi merkezi sadece Hellen uygarlığının değil modern Yunan devletinin de merkeziydi. Aslında Yunan "megalo ideasında" büyük bir ülke idealinden başka bir şey yoktu. Çökmekte olan Osmanlı Imparatorluğu'ndan Yunanlılar için "etnik zemin" olabilecek bir alan talebi söz konusuydu. Bu zeminin küçük ya da büyük olması, burada Yunan nüfusunun azınlık ya da çoğunluk olması o kadar önemli değildi. 1910'lu yıllarda Fransa ve Büyük Britanya Osmanlı Imparatorluğu'nun Arap topraklarını paylaşırlarken, Yunanistan Ege'nin iki yakasında egemenlik alanını genişletti.

Yunan milliyetçiliği kadar şiddetli ve kararlı bir Türk milliyetçiliğinin doğma ihtimalini küçümseyerek, Venizelos, kendi deyimiyle Türkiye'yi (ille de Türkleri değil Türkiye'yi) "öldürmek" istedi. Türk milliyetçiliği, neredeyse Yunan milliyetçiliğinin bir ürünüdür, Osmanlı Imparatorluğu'nun mirasından bir parça almak için Yunan milliyetçiliğine karşı mücadeleyle ve bu mücadelenin içinde doğmuştur. Hem Venizelos hem Mustafa Kemal halkları zorla göç ettirme politikası uyguladılar, birincisi

Türkiye'yi doğumundan önce öldürmek, ikincisi bu şekilde doğmuş yeni rejimi korumak için. 1910'dan 1923'e kadar 1.300.000 Yunanlı ve 500.000 Türk mübadele nedeniyle doğdukları toprakları terk ettiler. Burada "büyük doğu uygarlığı"nın sonunu gören bazı komünist olmayan entelektüellerin de, ilkel sermaye birikim modellerini gören komünistlerin de (Yunanistan'da) kınadığı bu etnik temizliğin olağandışı hoyratlığına dönemin anlatıları ve edebiyat tanıklık eder.

1923 Lozan Antlaşması, özellikle Türk-Yunan sınırını belirleyerek, izlerini her iki ülkenin, bilhassa Türkiye'nin (MGK'nın rolü, demokratik eksiklikler, ulusal azınlıkların haklarına saygı göstermeme vb.), siyasal yaşamında görebileceğimiz kanlı mücadeleye bir son verdi. Yunanistan'da, demokratik devrimini 1980'li yıllarda tamamlamış bir ülkede, bazı isimleri her zaman telaffuz etmeye cesaret edilmez. Örneğin Türk dilini konuşmasına, kendini Türk hissetmesine ve "Türk" olarak adlandırmasına karşın Müslüman "Yunan" bir azınlığın varlığı tanınır.[1]

Lozan Antlaşması, Türk-Yunan çatışmasına bir son verdi ama bu ölü çatışma henüz toprağa verilmedi. Kıbrıs, çatışmayı yeniden küçük ölçekte üreterek bunu engelliyor.

Ege gibi, Kıbrıs da milliyetçilikler onu ikiye ayırmadan (1974'ten) önce (üç kıta arasında: Asya, Avrupa ve Afrika) bir geçiş, halkların ve uygarlıkların buluşma yeriydi. Ege gibi, Kıbrıs da esas olarak karışık bir Türk-Yunan nüfusunca meskundu. Ege gibi, Kıbrıs'ın da milliyetçilikler tarafından bölünse de ayrılmaz bir ekonomik ve sosyal yaşamı vardı. Ege için olduğu gibi, Kıbrıs için de bu bölünme her zaman mantıksız, doğa dışı ve korkunç bir şey olarak kaldı.

1) Yunanistan'da ulusal azınlıklar sorunu üzerine Bkz: Nakratzas G, *Küçük Asya ve Mültecilerin Kökeni*, Batavia yayınları, Selanik, 2000 (Yunanca).

Britanya sömürgeciliği Kıbrıs'ı toprak paylaşımından ve halkların zorla göç ettirilmesinden korumuştu. Türklerin ve Yunanlıların birlikte yaşadığı pek çok başka adada izin verilmesine karşın Kıbrıs'ta Türk ve Yunan milliyetçiliklerinin serbest "ithalatına" izin verilmiyordu. Böylece milliyetçilikler Kıbrıs'ta, büyük aktörler bu imkansız paylaşım trajedisini oynamayı bitirdikten sonra, gecikmeyle tarih sahnesine çıkarlar.[1]

Kuşkusuz, Kıbrıslı Rum çoğunluk (nüfusun %80'i) ile Kıbrıslı Türk azınlık (nüfusun %18'i) arasındaki ayrılığın ilk evresini oluşturan, Kıbrıs'ta iki ayrı "kamusal alan"ın gelişimi, Türk-Yunan çatışması ve Lozan Antlaşması'ndan sonradır. Gündelik yaşamla ve tarım ekonomisinin doğal dayanışmasıyla bağlanmış, o zamana kadar yalnız sınıf çatışması nedeniyle ayrılmış bir ahali, kendilerine uyan ulusal ideolojiler ve kamusal alanlar nedeniyle bölünmeye başlar. Gündelik yaşamlarının, sınıf çatışmalarının ve karşıt milliyetçiliklerinin görüşlerinin çakıştığı ve içiçe geçtiği bu tarihsel düğümde galebe çalan milliyetçiliklerinin görüşü olur. Karşılıklı renkleriyle (mavi ve kırmızı) Kıbrıs tarihine damgasını vuran milliyetçilikler olur.

1955-1959'daki anti-kolonyal mücadele Yunan bayrağı altında ve sadece Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması talebiyle gerçekleşti. Yunanistan, unutmak istemese bile her durumda frenlediği halde, Kıbrıslı Rumlar anavatana dair irredantizm söylemine yeniden hayat veriyordu. Türk-Yunan çatışması tarihinin yankıları Kıbrıs'a, bu tarihsel trajedi Yunanistan için bittikten sonra, kötü bir zamanda ulaşmıştı. Üstelik, Andreas Papandreou'nun babası ve bugünkü dışişleri bakanı George Papandreou'nun de-

1) Britanya sömürgeciliği döneminin kısa tarihi ve özellikle Kıbrıs-Rum milliyetçiliğinin oluşumunda kilesinin rolü üzerinea Bkz: Anagnostopoulou S., "Kıbrıs Kilisesi ve Hegemonik Ulusal Rolü: 1878-1960", *Sychrona Themata*, no: 68-69 70, temmuz 1998-mart 1999, Atina, s. 198-227 (Yunanca).

desi, George Papandreou'nun dediği gibi Yunanistan "iki ciğer"le solunum yapıyordu, "ABD'ninki ve Büyük Britanya'nınki" ve Kıbrıs sorunu yüzünden soluksuz kalmayı göze alamazdı. Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması, Kıbrıslı Rumlardan başka herkesin güncellikten uzak olduğunu anladığı bir talep ve ideolojiydi.

"Çatışmaların çözülmesi" teorisinden fazlaca etkilenmiş, milliyetçi olmayan modern tarih yazımlarından biri küçümseme eğiliminde olsa da bu mevsimsiz talepte isyankar birşeyler vardı.[1] Hiç kuşkusuz söz konusu olan, siyasal planda Başpiskopos Makarios ve askeri planda bir aşırı milliyetçi olan G. Grivas tarafından yönetilen ulusal bir hareketti. Grivas, Kıbrıs bağımsızlık mücadelesinden önce, Yunanistan iç savaşı sırasında komünistlere karşı tepkisel eylemleriyle ün kazanmıştı. Bağlanma talebi, ne Yunanistan'la Türkiye arasındaki güç ilişkilerini ne de Yunanistan'ın Büyük Britanya'ya bağlılığını hesaba katıyordu. Yine de bu talep, bütün bir halkı Britanya emperyalizmine karşı harekete geçirip ve Kıbrıs tarihinin o güne dek hiç görmediği bir mücadeleyi sahneye koyabildi. Halkın kendi üzerindeki imajını alt üst etmesi ve kendine saygı duymayı öğrenmesi bu özyönetim mücadelesiyle oldu. Bu mücadelenin mavi bayrağı, Kıbrıs Türkleri ve Rumları arasındaki çatışmayı besleyen milliyetçiliğin bayrağıydı, fakat aynı zamanda boyun eğmemenin, varolan düzene ve kendi tarihsel "kaderine" karşı dik başlı bir isyanın simgesiydi.

Kıbrıs Türk milliyetçiliği de Türk milliyetçiliğinin suretinde gelişir. Kıbrıs Rum milliyetçiliğine ve onun Yunanistan'a bağlanma talebine karşı doğdu. Yunanistan'a göre Kıbrıs Rum milliyetçiliğinin gelişiminde olduğu gibi, Kıbrıs Türk milliyetçiliği de

1) Bkz: Irakleidis A., *Kıbrıs sorunu, çatışma ve çözüm*, I. Sideris yayınları, Atina, 2002 (Yunanca).

Türkiye'ye göre bir hayli geç, Ada'nın Osmanlı İmparatorluğu tarafından kiralanması (1878) ve Büyük Britanya tarafından ilhak edilmesinden (1914) sonra, ortaya çıkıyordu. Türkiye açısından Kıbrıs işi belirgin biçimde Büyük Britanya göz önünde tutularak düzenleniyordu. Zaten Türkiye, Kıbrıs üzerindeki tüm haklarından Lozan Antlaşmasıyla açıkça vazgeçmişti. Böylece neo-Türk hareketin Kıbrıs versiyonu, ilk safhasında Türklerden ziyade Britanyalılar tarafından "böl ve yönet" siyaseti uyarınca desteklendi. Birileri Yunanistan'a bağlanmayı, birileri Ada'nın bölünmesini talep ediyorlardı. "Kıbrıs" milliyetçilikleri arasındaki çatışma, anti-kolonyal mücadele sırasında bir iç savaş biçimi alarak, 1958 yılında doruk noktasına ulaştı.

1960 Zürich Antlaşması'yla Britanyalılar, bugün birinde Irak'a karşı girişecekleri emperyalist savaşa hazırlandıkları, askeri üsleri hatıra bırakarak Ada'yı terk ettiler. Zürich Antlaşması, ne Ada'daki Rum toplumunun istediği gibi Yunanistan'a bağlı ne Türk toplumunun istediği gibi bölünmüş, bağımsız bir rejimi başlattı. Bu Antlaşma, irreel bir reelpolitik üretiyordu. Türkiye, Yunanistan ve Büyük Britanya arasında bir uzlaşma sağlamıştı ama yerel milliyetçilikler arasındaki asıl dinamiği görmezden geliyordu. Bu şekilde kurulmuş bir dengenin eğreti olması kaçınılmazdı.

2. Kıbrıs Cumhuriyetlerinin Mevsimsizlikleri

"Bağımsız" Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslıların milliyetçilik duygularını en şiddetli yaşadıkları bir anda, kötü bir zamanlamayla kurulur. Yabancı ve düşman bir "gerçeklik" kendini bilinçlere dayatır. Hiçbir toplumsal güç yeni rejimi istemez, hiçbir resmi söylem onu meşrulaştırmaz. Bu söylemler, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni, "güzel günleri", yani onun ortadan kaldırılacağı tarihsel

fırsatı, beklerken katlanılması gereken bir zorunluluk olarak sunmakla yetinirler.

Kıbrıs Cumhuriyeti, dünyada ulusal marşı olmayan tek devlet olabilir. Kıbrıslılar her zaman anavatanlarının marşlarını ödünç almayı tercih ederler. Kıbrıs bayrağı, "nötr" olması için tasarlanmıştır. Bu; tarihi, ideolojisi, –kırmızı veya mavi– anlamlı bir rengi olmayan bir bayraktır. Ada, sarı renkle beyaz bir fon üzerine nakşedilmiştir. Bu "hardal sarısı", simge yokluğunun, "suya sabuna dokunmazlığın" rengidir. Bu bayrak, hiçbir his, hiçbir çağrışım yaratmaz. Denilebilir ki bayrak, görmekten kaçınmamız, bakmadan geçmemiz için tasarlanmıştır.

"Modern" Kıbrıs rejiminde eksik olan yalnızca bayrak ve marş değildi. Kıbrıs, moderniteden de yoksundu. Kıbrıslılar, hıristiyan ya da müslüman, Türk ya da Rumdular; fakat hiçbir zaman yurttaş olmadılar. Etnik köken, din, cemaat bağları her zaman rejimin aidiyetinin, yani tek bir hukuki alanın bağlarından daha güçlü oldu. Örneğin, evlilik hakkı gibi "yurttaşlar" için temel bazı haklar Kıbrıs'ta sorunlu konulardı. Aynı rejimin "yurttaşları" olan bireylerin "toplumlararası" evlilik yapması, birinin diğerinin dinine geçmesi anlamına geldiği için, fiilen yasaktı. Ve bu, tanımlı kurallara göre değil, keyiflerine göre hareket eden müslüman veya hıristiyan din otoritelerinin açık yetkisini önvarsayıyordu. Medeni nikah yoktu.

Bazı çağdaş romantik analizler, Türk ve Yunan ulusal bilinçlerine karşı Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin özgül bilinçlerinin ortaya çıkışını (özellikle 1960'tan sonra), tek bir Kıbrıslılık bilincinin ortaya çıkmasıyla karıştırıyor. Bu bir tasarımdan ibaret, zira çağdaş Kıbrıs tarihindeki hiçbir şeyi açıklamıyor.[1]

1) Bu analizlerin bir eleştirisi için bkz: Kızılyürek N., *Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs*, Atina, 1999 (Yunanca), İstanbul 2002 (Türkçe)

Varolduğu ileri sürülen bu "Kıbrıslılık" bilinci veya kimliği ne 1963 ve 1967'deki toplumlararası çatışmayı önleyebildi ne de Türkiye'nin işgalinin ardından, 1974'te Ada'nın bölünmesini. Ahalinin ilk göçünden ve Kıbrıslı Rumlarla Kıbrıslı Türklerin kontrol ettiği toprakları ayıran "yeşil hattan" ikinci kitlesel göçe ve 1974'te Ada'nın iki homojen etnik bölgeye ayrılmasına kadar Kıbrıs'ın iki toplumunun bölünmesi süreci, ulusal kimliklerden baskın gelen bir Kıbrıslılık bilincinin eksikliğinden başka bir şeyle açıklanamaz.

Bu durum, bağımsız bir Kıbrıslılık bilincinin olmadığı anlamına gelmiyor. Bu unsurlar, 1960'lı yıllardan beri, özellikle solda itiraf edilmemiş ve "gizli" bir istek, bir "yeraltı" akımı olarak ortaya çıkıyordu. Yine de hiçbir bağımsızlıkçı söylem kamuoyuna açık biçimde ifade edilmedi, hiçbir toplumsal hareket açıkça bağımsızlık talebinde bulunmadı, hiçbir siyasal parti gerçekten ve her şeyden önce Kıbrıslı olduğunu beyan etmedi, Kıbrıs Rum komünist partisinin Kıbrıs Türk toplumunda sınırlı bir etkisi olmasına rağmen. Bu stalinist kökenli parti, asla sınıfsal bakış açısına milliyetçi ideolojinin bakış açısı karşısında öncelik vermeye cesaret edemedi, hiçbir zaman Kıbrıs Rum milliyetçiliğiyle gerçekten yüzleşmedi, 1963'teki kanlı olaylar sırasında bile. Olaylara sebep olmadı, fakat bunları önleyecek güce sahipti. Bunu yapmadı, çünkü onda Kıbrıs Rum milliyetçiliğinden gerçek bir kopuşu isteme kararlılığı eksikti.

Birbirinden ayrı Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum kimlikleri olarak değil, ortak bir Kıbrıslı kimliği olarak alınmış bir Kıbrıslılık bilinci yaratmak, özellikle 1960-74 arasındaki dönemde, işten bile değildi, ama bu gerçekleşmedi.

Bağımsızlıkçı söylem, Türkiye'nin 1974'teki işgalinden, Ada'nın bölünmesinden ve Ada'nın kuzey kesiminde daha sonra (sa-

dece Türkiye tarafından tanınan) "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" adıyla ilan edilecek olan devlet yapısının kurulmasından sonra resmi söylem olur.

Bu resmi söylem, tam tamına 14 yıl gecikmeyle ortaya çıkar. Gerçekten, 1963'ten beri Kıbrıslı Rumlar, şimdiye kadar uluslararası alanda tanınan tek devlet olan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tek başlarına yönettiler. 1963 çatışmasının müsebbibi Kıbrıslı Rumlardan ziyade Kıbrıslı Türkler olarak görüldü. Bunun sebebi Kıbrıslı Rumların gerçekten sorumluluğun daha azını taşımaları değil biçimsel nedenlerdi. 1960-63 döneminde toplumlararası çatışmaya hazırlanan paramiliter gruplar oluşturulduğu sırada, ilk kurşunu Türkler sıktı. Bu çatışmanın ardından Kıbrıslı Türkler anayasal haklarından (veto hakkı olan başkan yardımcısı, parlamentoda belli sayıda sandalye vs.), Kıbrıslı Rumlar onları buna zorlamadan vazgeçtiler. Kıbrıslı Türklerin, Ada'nın bölünmesi mantığına dahil olan bu tutumları, Kıbrıslı Rumlara genç cumhuriyetin idaresini tekelleştirme olanağı verdi.

Kıbrıslı Rumlar, 1963'ten 1974' kadar, Ada'yı sanki Türkler yokmuş gibi idare ettiler. Tuhaf bir şekilde Kıbrıslı Türkleri 1974'te Ada'nın bölünmesinden sonra "keşfederler". Kıbrıslı Türklere yapılan bu gecikmiş gönderme, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ikinci bir Yunan devleti olmadığının iş işten geçtikten sonra hatırlanması, Kıbrıslı Rumlar açısından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin meşruiyetini korumak için tek yoldur. Cumhuriyet *de facto* ikinci bir Yunan devleti haline gelirken, Kıbrıslı Türkler kendi "hükümetlerine" sahip olurken, Kıbrıs Rum hükümeti kendisini tüm Kıbrıslıların hükümeti gibi takdim etmeye başlar. Bağımsızlık, Kıbrıs'ın güney kesiminde Türkiye'nin işgalinden, yani 1974 olaylarının siyasal sorumluluğunu taşıyan Kıbrıs Rum milliyetçi cephesinin aşırı kanadının iflasından sonra resmi söylem haline

gelir. Yanlış bir zamanda, devlet *de facto* bölünürken, bağımsızlık artık bütün Kıbrıslıların değil sadece Kıbrıslı Rumların bağımsızlığı anlamına gelirken, jeopolitik veriler Kıbrıslı Rumları Yunanistan'ın korumasına mecbur bırakıp Yunanistan'a bağımlılığı artırırken; "bağımsızlığın" hakları iade edilir.

Kıbrıslı Rumlar, ansızın bayraklarına olduğu gibi bağımsız devletlerine de saygı duymaya başlarlar. Bu arada o bayrak, Türkiye'ye işgal planlarını gerçekleştirmek için büyük bir fırsat sunan Kıbrıs'taki albaylar darbesine ve aşırı sağa (Temmuz 1974) karşı direnişin simgesi olan bayraktır. Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan'a askeri ve diplomatik bakımdan nerdeyse tamamen bağımlı oldukları o anda artık Yunanistan'a bağlanmayı istememektedirler.[1] Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsız bir siyasetin sınırlarının köklü biçimde daraldığı bir zamanda kendi uluslararası kişiliğini talep eder. Kıbrıslı Türkleri, onlar Türkiye'nin koruyuculuğu altında kendi devlet yapılarını kurduktan sonra keşfeder. "Bağımsızlığının" değerini, onun kontrolünü kaybettikten sonra anlar.

Kıbrıslı Rumlar, bozulmasından Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin sorumlu olduğu –eşsiz güzellikte olmasa da– barış içinde bir arada yaşama mitosunu da keşfederler. Kıbrıs Cumhuriyeti tüm Kıbrıslıların devleti sayıldığı gibi, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" de uluslararası alanda tanınmayan, illegal bir "sözde cumhuriyet" sayılır. Böylece Kıbrıs Rum medyaları sadece yanlış değil gülünç de olan bir dil geliştirir. Kıbrıs Türk havaalanı bir "sözde havaalanı olur", hastane "sözde hastane", polis "sözde polis" vs. Bu durumda Kıbrıslı Türk suçlu ne olur?

1) Kıbrıs-Rum milliyetçiliğinin yakın tarihi üzerine bkz: Mavrasas C., *Elen Milliyetçiliğinin Kıbrıs'taki Yönleri: İdeolojik Çatışmalar ve 1974-1996 Kıbrıs Elen Kimliğinin Toplumsal İnşası*, Atina, 1998 (Yunanca), Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2000 (Türkçe).

Belki bir "sözde suçlu". Bu dile göre Kıbrıs Türk devleti yalnız illegal değil varolmayan ya da sözde varolan bir devlettir. Bazı şeyler, bir hayalet gibi, hiçbir zaman gerçekten yok olmadan, gerçekte varolmamaktadır. Aslında bu "sözde devlet" ülkenin gerçeklerini çok sonra kavrayan Kıbrıslı Rumların tekrarlayan kabusudur. O, kaçırılmış bir tarihsel fırsatın somut örneğidir.

Aynı zamanda, özellikle 1980'li yılların başından itibaren, "sağlam veriler" kendini dayatır. "Ulusal merkez" olarak metropol, Kıbrıs'ın güney kesiminde yavaş yavaş eski gücüne kavuşur. Bu, dilde de kendini gösterir. Giderek artan sayıda Kıbrıslı Rum, Atina şivesini hatalarını ve zaaflarını da içeren bir şekilde (kötü) taklit ederek kendi lehçelerini unutmaya başlar. Oysa, örneğin yabancı dilden gelip modern Yunanca'ya tamamen entegre olmuş şok kelimesi metropolde "sok" şeklinde telaffuz edilirken, Kıbrıslı Rumlar "ş"yi daha kolay söyleyebildikleri için bu kelime Kıbrıs lehçesinde daha doğru telaffuz edilmektedir. Yer adlarının ve özel adların yazımı da "Atina" lehçesine uymak için değiştirilir ki, bunun oldukça sorunlu olduğu ortaya çıkar; zira bunlardan bazıları bu şekilde gülünç ya da istenmeyen anlamlar kazanır.

Bağlanma, ikili bir bağlanma şeklinde tekrar tarih sahnesine çıkar: Güney'in Yunanistan'a, Kuzey'in Türkiye'ye bağlanması. Fakat bu sefer söz konusu olan bir talep değil, bir süreçtir. "Ortak savunma dogması", yani Yunanistan'la Kıbrıs Cumhuriyeti arasında ortak bir savunma projesi/süreci, gerçekçilikten uzak, hatalı bir Yunan dış politikasına yol açar ve karar alma merkezinin Lefkoşe'den Atina'ya taşınmasından başka bir sonucu olmaz. Kıbrıs'taki askeri güç ilişkileri bu "ortak savunma dogması" sayesinde değişmedi, fakat Kıbrıs Cumhuriyeti, 1974 bozgunundan sonra kurabildiği temel savunma yapılarının kontrolünü

kısmen yitirdi. Kıbrıs Cumhuriyeti, hiçbir zaman Yunanistan'a, bağımsızlığını resmen istediği bu an kadar "bağlı" olmamıştı.

Sonraları, bugünkü başbakan Kostas Simitis'le birlikte Yunan dış politikası radikal biçimde değişirken, Kıbrıs Cumhuriyeti, ulusal verileri olduğu kadar bölgesel gerçekliği de göz önüne almayan eski çizgisinde kalır. Yunan dış politikası, yavaşça ve tedricen Kıbrıs'ta ikili bağlanmayı desteklemeye bir son verirken, Kıbrıslı Rumlar zamansız bir şekilde doksanlı yıllardaki politikalarının en büyük ve acıklı hatasında ısrarcı olurlar: Rus S-300 füzelerinin siparişi. Önceden tahmin edildiği gibi, füzeler hiçbir zaman Kıbrıs'a gelmez.

Doksanların ikinci yarısında Kıbrıs dış politikası belirsiz ve çelişkiliydi, çünkü Kıbrıslı Rumlar Yunanistan'ın yeni dış politikasını, onun olumlu sonuçlarını elde ettikten sonra anlıyorlardı. Siyasi bir körlük içindeymişçesine, bu sonuçların gelmekte olduğunu görmüyorlardı. Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne ve onun askeri yapılanmalarına katılmasını istedikleri halde, Güney Kıbrıs'ın sağdaki ve soldaki büyük partileri rus füzelerinin alınmasından yanaydılar. Amerika'nın Kıbrıs sorununa ilişkin ilgisini uyandırmak istiyorlardı, ama Türkiye'nin AB'ye katılım adaylığını kolaylaştıran Yunan dışişleri bakanına karşıydılar. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin siyasal olarak eşit iki toplumlu ve iki bölgeli federatif bir rejime dönüşmesini düşünmeye razı oluyorlardı; fakat H. Van De Broek, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde, Ada'nın bütünüyle AB'ye katılımı için uyumlaşmaları gereken *de facto* bir yasamanın bulunduğunu açıkladığında öfkeye kapılıyorlardı. Unutmayalım; "sözde devletin" yasaması, "sözde yasamadan" başka bir şey değildir. Sonuç olarak "uyumlaşılabilir" değildir. Milliyetçilik, sık sık tamamen hayali mücadelelere girerek, kendi kurduğu bilinçdışı kavramların tuzaklarına düşer.

Tarihsel ironi yalnızca Kıbrıslı Rumlara özgü değildir. "Yeşil hattın" öbür tarafının, yani Kuzey'in, 1974 versiyonunda Kıbrıslı Türkler görünürde galip geldi. Kıbrıs Türk milliyetçiliği, Türkiye sayesinde, temel talebin, yani Ada'nın bölünmesini, kabul ettirmeyi başardı. Nihayet Türkler kendi devletlerine kavuşabildiler. Daha sonraları, özellikle troçkist akımdan bazı "romantik" Kıbrıslı Rumlar emperyalizme ve yerel burjuvaziye karşı "Birleşik Kıbrıs Emekçiler Cephesi"ni kurmak için Kıbrıslı Türk bazı muhataplar bulmaya çalıştılar. Fakat bulamadılar, zira artık Kuzey'de Kıbrıslı kalmamıştı. Kıbrıslı Türkler değil, yalnızca Kıbrıs Türkleri vardı. Yine de, tarihin garip bir cilvesi, Kuzey'de yalnız kendine has değil, Türk kimliğiyle de çelişik bir Kıbrıslı kimliği oluşturan, Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin zaferiydi bu. Bu Kıbrıslı Türk bilinci artık milliyetçi değildir; kendini Kıbrıslı Rumların karşıtlığında değil Türkiye ve onun Kıbrıs'taki "işgal ordusunun" karşıtlığında tanımlar.

1974 sonrası dönemde gerçeklikler, milliyetçi mitoloji karşısında yavaş yavaş kendini kabul ettirir. Kıbrıs Türk devleti illegal ve tanınmayan (Türkiye dışında) bir rejim olduğundan, yaşamını sürdürmesi için Türkiye'nin cılız yardımından başka bir şeye sahip değildi. Kıbrıslı Türkler bu nedenle, özellikle Büyük Britanya'ya, göçetmeye başaldılar. 1974'teki ahalinin yalnızca yarısının halen Kıbrıs'ta bulunduğu tahmin ediliyor.

Aynı zamanda Türkiye, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde bir kolonileştirme siyaseti uyguluyordu. Genellikle Türkiye'nin doğusundan ve siyasal kriterlere göre seçilmiş insanları Ada'ya yerleştiriyordu. Kıbrıs'ta illegal Kıbrıs Türk devletinin cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın rejimini onlar destekliyorlardı. Bugün o insanlar Kıbrıs'taki nüfusun çoğunluğunu oluşturuyorlar. Birdenbire Kıbrıslı Türkler, kendilerini "azgelişmiş" yerleşimciler ve otoriter

Türk ordusu arasında (Kıbrıs'ta toplam 40 000 asker), bol bulunan tek şeyin yoksulluk olduğu antidemokratik ve illegal bir rejimde kıstırılmış olarak buluverdiler.

Bu şartlarda, hayatını Türk-Yunan çatışmasının Kıbrıs tekrarında Mustafa Kemal'in rolünü oynamaya adamış olan Rauf Denktaş, gerçekte varolduğu haliyle, bir eşek şakası olarak, ortaya çıkıyordu. Hep lideri olduğu milliyetçilik galip gelmişti, ama bu olurken onun gerçek yüzü belli olmuştu. Büyük milliyetçi değerler maskesinin arkasında gayet üzücü, sıradan bir gerçeklik görünüyordu.

BM Genel Sekreteri tarafından geçtiğimiz günlerde önerilen çözüm planının Kıbrıslı Türklerde gerçek bir isyana yol açması da iyiye işaret. Bu büyük gösterilerde ulusal kimliklerindeki radikal değişim göze çarpıyor. İşte sloganlarından bazıları hiçbir yoruma gerek bırakmıyor: "Kurtarıcılarımızdan kurtulalım", "Kıbrıslı Rumlar düşmanlarımız değil, hemşerilerimizdir", "Kıbrıs ortak vatanımızdır". Kıbrıs Türk "devletinin" rejimi Kıbrıslı Rumlar tarafından değil Kıbrıslı Türkler tarafından tehdit ediliyor ve Türk ordusu onu Yunanistan'a ya da Kıbrıslı Rumlara değil Kıbrıslı Türklere karşı koruyor.

Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler bağımsız ve birleşik bir Kıbrıs'ın mantığını ve değerini anladılar; birinciler Ada'nın yarısını kaybettiklerinde, ikinciler onca çabadan sonra kendi devlet yapılarını yaratan bölünmeyi gerçekleştirdiklerinde. "Yanlış zaman" kavramı değilse hangi kavram Kıbrıs Tarihini daha iyi tanımlayabilir ki?

3. BM Planı: Kıbrıs Milliyetçiliklerinin Sonu

Kıbrıslı Türk kimliğindeki bu heyecan verici gelişmeye rağ-

men Kıbrıslı Türk bilinci ve Kıbrıslı Rum bilinci, hâlâ başarılamamış bir ortak Kıbrıslılık bilincinin iki karşıt kutubu durumunda. Bu bilinç, kendi içinde benzeşir, ama Kıbrıs tarihinin farklı yorumlarıyla farklılaşır. Bu tarihin Kıbrıslı türk versiyonunda, özellikle Kıbrıslı Rumların unutmayı tercih ettiği, farklı olaylar ve farklı anlar hatırlanır. "Mülteci", "işgal", "Türkiye", "Yunanistan", "güvenlik", "özyönetim" gibi kelimeler, çelişik bakış açılarını ifade eden referans sistemlerinde yer alır. Bu uyumsuz tarihsel yorumların birleştirilmesi daha "nesnel" bir tarih yazımının yapabileceği bir iş değildir. Kuşkusuz, tarih olayların basitçe yeniden üretilmesi değil, tepeden tırnağa politik bir bilimdir. Ampirik olayları kendi içkin kriterlerine göre seçen, değerlendiren ve sistematize eden, şimdiki zamandır. Kıbrıs'ın bilinçlerini ve kimliklerini belirleyecek olan, Kıbrıs sorununun geleceğidir.

Kıbrıs sorununun olası bir çözümü, hiçbir şekilde ortak bir Kıbrıslılık bilincinin kazanımları üzerine kurulamaz. Böylesi bir dinamik, gerçekte imkansız olan, Ada'nın iki kesiminin irade ortaklığının ve eylem birliğinin ön kabulü olurdu. Kıbrıs'ta, milliyetçi olmayan tüm aydınların, etnik kökenlerinden bağımsız bir şekilde, BM planını Kıbrıs sorununun kesin çözümü için adil ve uygulanabilir bir orta yol olarak selamlamasının nedeni budur. Aşağıdan ve özerk bir dinamikten umudumuz olmadığı için, BM planıyla ortaya çıkan uluslararası konjonktüre ve bölgesel çıkarlara uygun bir dönüşüme umut bağlıyoruz. Bu plan, şimdiden Kıbrıs'ta, özellikle Ada'nın kuzey kesiminde, en iyimser öngörülerin ötesine geçen, aşağıdan bir dinamiği tetikledi.

Bu plan, tek bir ulusal kimliği ve milliyeti olan "ortak" bir egemen devlet öngörüyor. 1974'te işgal edilen toprakların bir kısmını Kıbrıslı Rumlara vererek onların alanını genişletiyor. Bu

genişletme, Kıbrıslı Rum mültecilerin yarısından fazlasına evlerine dönme olanağı tanıyor. Bunun dışında kalan büyük sayıda Kıbrıslı Rum mültecinin de tedrici olarak Kıbrıslı Türklerin kontrolündeki topraklara yeniden yerleştirilmesine de olanak veriyor, fakat toplumların ikamet hakkı müktesebatına aykırı bir sınır koyuyor. Buna benzer bir mantıkla isteyen Kıbrıslı Türkler de Kıbrıs Rum bölgesine yerleşebilir.

Plan İsviçre'nin siyasal temsil felsefesini benimsiyor. Bir temsilciler meclisi ve iki bölge tarafından ayrı ayrı seçilecek bir senato öngörüyor. Plana göre Meclis temsilcilerinin sandalyeleri iki bölgede oturan nüfus oranına göre dağıtılıyor. Senatoda ise sandalyeler iki bölgenin siyasal eşitliği prensibine göre (sandalyelerin yarısı Kıbrıslı Türklerin bölgesine ayrılacak) dağıtılıyor. Her bölgenin kendi devleti ve kendi yerel hükümeti oluyor. Ortak devlet, altı üyeden oluşan bir "Başkanlık Konseyi" tarafından yönetiliyor: dört Kıbrıslı Rum ve iki Kıbrıslı Türk. Başkanlık konseyinin üyeleri bir rotasyon sistemine göre "başkan" oluyorlar. İşin doğrusu, söz konusu olan şey bir başkanlık konseyi değil, her biri bir bakanlıktan sorumlu üyelerden oluşan bir bakanlar konseyi. Bu bakanlardan her biri kısa bir süre için başkanlık konseyine başkanlık ediyor ve ortak devletin temsilcisi oluyor. Kararlar basit çoğunlukla ama bir kısıtlamaya tabi olarak alınıyor: çoğunluk en az bir Kıbrıslı Türk'ün oyunu gerektiriyor.

Başkanlık konseyinin seçim sistemi önemli; zira bu, "ılımlı" siyasal güçleri milliyetçi güçlere karşı koruyor. Konsey, senato tarafından ortak seçim listelerinden hareketle (her listede dört Kıbrıslı Rum ve iki Kıbrıslı Türk bulunuyor) seçiliyor. Seçim, en az %40 Kıbrıslı Türk ya da Rum oyundan oluşmak üzere %60'lık bir çoğunluk gerektiriyor. Temsilciler meclisi tarafından onaylanması da zorunlu. Bu seçim sistemi, Kıbrıslı Türk ve Rum

partileri arasında sıkı bir işbirliğini zorunlu hale getiriyor ve ortak partilerin kurulmasının yolunu açıyor. Bu, zamanla Kıbrıs'ta kamusal alanların birleşmesine varacaktır.

Yerleşimciler konusuna gelince, plan, onlardan yola çıkarak Kıbrıs'ta oturma hakkının tanınacağı bazı kriterler (bir Kıbrıslı ile evlenme, ne zamandır Kıbrıs'ta bulunduğu gibi) tanımlıyor. Yerleşimcilerin aşağı yukarı yarısının bu kriterlere uyduğu sanılıyor. Birkaç bin yerleşimcinin Türkiye'ye dönmesi, yalnız Kıbrıs Rum yönetiminin değil, Kıbrıslı Türk muhalefetin de talebi; zira bu kadar çok sayıda yerleşimci, ortak devletin ve Kıbrıs Türk devletinin işlevselliğini tehlikeye sokabilir.

Mülkiyet sorunu, bir mübadele ve tazminat sistemiyle ya da mülklerin yasal hak sahiplerine iadesiyle çözülecek. Kıbrıs'ı terk etmek zorunda kalan yerleşimcilerin de zararları karşılanacak.

Güvenlik ve uluslararası garantiler konusuna gelince, plan genel hatlarıyla Zürih Antlaşması'nın mantığını muhafaza ediyor. Adada 2500 ila 6000 askeri kapsayan bir Yunan ve bir Türk gücünün bulunmasını olduğu gibi, Türk birliklerinin geri çekilmesini ve Kıbrıs'ın iki bölgesinin de bütünüyle silahsızlandırılmasını öngörüyor. Adada bulunan güçler, Türkiye AB'ye katıldığında çekilecekler.

Plan,dokuz yargıçtan oluşacak özel bir mahkeme de öngörüyor: üç Kıbrıslı Türk, üç Kıbrıslı Rum, belirli bir ulustan olmayan ve toplam bir oya sahip üç yabancı. Bu mahkeme, ortak devlet düzeyinde karar alma süreçlerini tıkayan, anayasal bir işlememe durumunda müdahale ediyor.

Bu federatif devletin anayasası, iki bölgede ayrı ayrı oylamayla gerçekleştirilecek bir referandumla her an değiştirilebiliyor. Her bölgede basit çoğunluk gerekiyor.

Kısacası plan, 1974'te şehirlerinden kovulan Kıbrıslı Rumların bireysel haklarıyla Kıbrıslı Türklerin güvenlik koşulları içinde yaşamaya ilişkin kolektif hakları arasında adil bir orta yol tanımlama konusunda ciddi bir girişim oluşturuyor. Ve bu girişim, önerilen orta yol mükemmel olmasa da, gayet başarılı.

Söz konusu olan, Yunan Komünist Partisi'nin (YKP) ve Yunanistan'daki bazı dogmatik devrimci sol grupların (ve milliyetçi aşırı sağ bir grubun) iddia ettiği gibi, her halükarda reddedilmesi gereken, emperyalist bir plan mı? Kuşkusuz ki hayır. Plan ne emperyalist ne de anti-emperyalist. Kıbrıs'taki Britanya üslerinin egemen statüsü gibi hassas konulara hiç değinmiyor, ama bu toprakların %50'si Kıbrıslılara geri dönüyor. Emperyalizm (Amerikan ya da Avrupalı) Kıbrıs bölünmüş olsa da birleşmiş olsa da yaşayabilir. Şayet emperyalizm Kıbrıs sorununun hızlı ve kesin olarak çözülmesini istiyorsa, bunun nedeni bu çözümün istikrarı bölgede daha sağlam temellerde yerleştirecek olmasıdır. Bir Türk-Yunan çatışması ihtimali kalıcı biçimde ortadan kaldırılacak. Ne zamandan beri komünistler etnik topluluklar ve uluslar arasındaki barışı emperyalizm olarak algılıyorlar?

Hiçbir çaba; Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs'taki aşırı milliyetçiliğin BM planı karşısındaki konumunun alınmasını kavramaya yetmiyor. Bu planın benimsenmesi, güncel politikadan yok olmaya mahkum aşırı milliyetçi akımın yenilgisinin resmi ilanı olacaktır.

YKP neden plana karşı? Öncelikle stalinizm, siyasal kültür ve gelenek olarak, milliyetçiliği anti-emperyalizmle karıştırdığı için. "Kıbrıslı Rumlara pek bir şey verilmiyor", "Amerikalı müttefikleri tarafından desteklenen Türk emperyalizmine çok fazla ödün veriliyor": işte mantık bu. Sanki Amerikalıların Yunanis-

tan'la kötü ilişkileri varmış gibi, sanki Yunanistan NATO'dan ayrılmış gibi. Sonra, YKP'li komünistlerin AB karşısındaki dogmatik konumları, onların ne Yunanistan'daki, ne Kıbrıs'taki, ne de Türkiye'deki dinamikleri doğru okumasına izin verdiği için. Onlar, baştan beri Yunanistan'ın AB'den ayrılmasını savunuyorlar; çünkü orada kemer sıkma politikasından ve emperyalist uygulamalardan başkasını görmüyorlar. YKP, ne Avrupa'nın demokratik kazanımlarını, ne üye devletler arasında AB'nin kuruluşundan bu yana hüküm süren barışı, ne de Avrupalı işçi sınıflarının ortak mücadelesinin olası potansiyelini aklına getiriyor. Aslında YKP'nin Avrupa'ya dair analizine neden olan, eski ve yanlış bir teori: stalinizmin "tek ülkede sosyalizm" teorisi.

Tuhaf bir şekilde Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta bazı "troçkist" sol örgütler, Avrupa üzerine, kendilerinin "Kıbrıs" politikalarına da yan etkileri olan, aynı çözümleme hatasını yapıyorlar. Söz konusu olan, özellikle İngiltere'deki Socialist Workers Party (SWP) ile ayrıcalıklı bağlantıları olan örgütler. Kıbrıs'ın (ve Türkiye'nin) Avrupa Birliği'ne katılımına karşı oldukları için, şimdi, uygulanması katılımın ön kabulü olan çözüm olanının geçersizliğini savunuyorlar. Yine de Kıbrıs'ta hiçbir parti, başka hiçbir örgüt ya da yurttaş girişimi (Güneyde Ortodoks Kilisesi'ne bağlı bazı çevreler ve Kuzeyde birtakım aşırı milliyetçi akımlar dışında) Kıbrıs'ın AB'ye katılımına muhalefet etmiyor. Bunun nedeni çok basit: AB, Kıbrıslı Rumlar için Türkiye'ye, Kıbrıslı Türkler için de Kıbrıslı Rumlara karşı bir güvenlik garantisi. Bununla birlikte bu akımın, YKP'nin milliyetçi görüşlerine katılmadığını belirtelim. Eylemliliklerinin "Kıbrıslı Türklerin özyönetim hakkını" desteklediğini söylüyorlar. Fakat nihayetinde Kıbrıslı Türkler bir başkaldırı içinde: vücutlarına "barış" kelimesini Yunanca, Türkçe ve İngilizce yazıyor, Avrupa bayrakları taşıyor,

"çözümü" ve "katılımı" istiyorlar. Bu durumda bu akım milliyetçi değilse, kuşkusuz ki siyaseten kör.[1]

Bereket versin ki çözümü engelleyebilecek durumda olan ne YKP'nin, ne SWP'nin şubeleri. Çözüm planı, birleşmeleri öldürücü olacak, iki engelle karşılaşabilir.

En önemli ilk engel, Türk paşalar. BM planının benimsenmesi Türkiye'nin Avrupa işlerini kolaylaştıracak, ülkedeki Avrupa yanlısı demokratik güçleri destekleyecek olmasına karşın, Kıbrıs onların iktidarının önemli bir sembolü. Türkiye'nin diplomatik tutumunu öngörmek hemen hemen mümkün değil, zira T. Erdoğan'ın partisinin seçim zaferinden beri Türkiye'de ikili bir iktidar mevcut. T. Erdoğan Yunanistan Başbakanı K. Simitis'i ziyaret için Atina'dayken, Türk Milli Güvenlik Kurulu, savaş uçaklarıyla Yunan hava sahasını ihlal ediyordu. Paşalar, böylelikle, T. Erdoğan'ın seçim zaferine rağmen, Türkiye'deki asıl iktidarın değişmediğini gün ışığına çıkarıyorlardı. Erdoğan her gün açıklamalarını değiştiriyor; Kıbrıs politikası açık olmadığından değil, askeri rejimler karşısında taktik uzlaşmalar yaparken başka türlü bir Kıbrıs politikası belirleyemediği için. Ne Erdoğan'ın partisi ne de paşalar; teksesli, yekpare yapılar. Paşalar uzun vadede kendi çıkarlarını aynı biçimde okumuyorlar ve iktidardaki partinin bazı yöneticileri paşalarla ilişkinin daha fazla yıpratılmasına hazır değiller. Kısacası, Türkiye, tarihsel zamanın hızlandığı ve içsel çatışmaların sonucunun belli olmadığı bir geçiş evresinde bulunuyor. Türkiye'nin Avrupa perspektifini destekleyen çıkarlar oldukça güçlü. Avrupa yanlısı demokratik güçler ve tak-

1) BM planı görüşme masasındayken ve bu plan kabul edilsin diye Kıbrıslılar sokaklardayken SWP'ye bağlı kıbrıslı küçük bir grup, İşçi Demokrasisi şöyle yazıyordu: "Şimdi Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler için ortak bir eylem alanı var: Bu Irak savaşıdır." Bkz; İşçi Demokrasisi örgütü, "Annan planı: bölgede emperyalist planların parçası." *Ex Yparchis*, no:40, şubat 2003, s.14 (Yunanca)

tik ittifaklar hiç bugünkü kadar güçlü olmamıştı.

İkinci engel, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yakınlarda (16/2/2003) seçilen Tassos Papadopulos hükümeti. Papadopulos, Kıbrıs sorununun çözümü konusundaki maksimalist talepleriyle tanınan partisi, Demokratik Parti'nin lideri. Kıbrıslı Türklerde kendisiyle ilgili özel olarak kuşku uyandıran, milliyetçi geçmişiyle de tanınıyor. Sağdan da soldan da Kıbrıs Türk muhalefeti, zaten seçim kampanyası sırasında, seçimi kaybetmiş olan G. Klerides'e desteklerini açıklayarak, bu kuşkuyu gizlemedi. Eski başkan, G. Klerides, Kıbrıs Rum sağının, Yunanistan'daki sosyal demokrat Simitis-Papandreu hükümetinin dış politikasını, birkaç yıldır giderek artan biçimde benimseyen, "gerçekçi" kanadındandır.

Bununla birlikte şu bir gerçek ki, Papadopulos, başbakanlık kampanyası sırasında Kıbrıs sorununu BM planından hareketle çözmek için çalışmaya söz vererek yeni bir siyasi görünüm yaratmaya meyilliydi. Dört temel nedenden dolayı onun bu gecikmeli değişiminden şüphe edilebilir. Birincisi, Yunan hükümeti önceki maksimalist siyaseti ve milliyetçi geçmişi nedeniyle onun seçilmesine karşıydı. İkincisi, ABD ve Avrupa, Miloseviç rejimiyle olan karanlık ekonomik ilişkileri nedeniyle onun seçilmesine karşıydı. Üçüncüsü, o, hep Kıbrıs sorununun çözümü konusunda uzlaşmadan yana olan, Kıbrıs'taki komünist partinin desteğiyle seçildi. Dördüncüsü, Kıbrıslı Rum sessiz çoğunluk Kıbrıs sorununun acil çözümünden yanaydı. Yani Papadopulos, kendi geçmişinden farklılaşmak zorundaydı.

Neden komünist parti böyle bir adayı seçti? Açıkçası seçimi kazanmak için. Onların %35'lik, Demokratik Parti'nin %15'lik ve her zaman en muhtemel "galibi" seçen (seçim kampanyası boyunca üç kez kamp değiştirdiler) Sosyalist Parti'nin %3'lük seçim gücüyle zafer neredeyse kesindi. Bu utanç verici koalisyon

sadece T. Papadopulos'un Kıbrıs sorunu konusundaki siyasal tezlerinin değişmesine katkı sunmadı. Bu parti, geleneğinin aksine; başkaldıran, Kıbrıs sorununun dolaysız çözümünü isteyen Kıbrıs Türk toplumuna destek hareketlerinin ve girişimlerinin tamamını gizliden gizliye boykot etti. Bu tip hareketleri G. Klerides'e dolaylı bir destek olarak değerlendirdi ve eğer durum böyleyse, bunun sorumlusunun kendisi olduğunu hiç anlamadı. Bu politik manevralar, Kıbrıs sorunu konusunda maksimalist konumda olan sağ kanadı güçlendirerek, bizzat partinin içinde yan etkilere sebebiyet verdi.

Yani Kıbrıslı Rum iktidar koalisyonunun ve MGK tarafından desteklenen Denktaş rejiminin sonu olmayan pazarlıklara girişmesi mümkün, zira Kıbrıs sorununun dolaysız çözümsüzlüğü onların dile getirilmeyen ortak amaçlarını oluşturuyor. Böyle bir gelişme, Kıbrıs'ın yeniden birleşmesi perspektifini devre dışı bırakır, çünkü birkaç yıl içinde "ortak devlet" kuracak Kıbrıslı Türk kalmayacak. Önceden göç etmiş olan hemşehrilerini bulmak için Londra'da olacaklar.

Sonuç olarak birkaç kısa açıklamayla yetineceğim. Kıbrıs'ın yeniden birleşmesinin getirecekleri oldukça önemli:

Kıbrıs sorunu, Yunanistan'daki diktatörlüğün 1974'teki düşüşünün sebebiydi. Bunun çözümü, Türkiye'deki demokratikleşme sürecini, ona Avrupa'nın kapısını biraz daha açarak, hızlandıracaktır ("demokrasi" ve "Avrupa" Türkiye'de ayrılmaz iki kavramdır).

Kıbrıs'ın yeniden birleşmesi, Ege konusundaki farklılıklarda uluslararası hukuk çerçevesinde barışçı bir düzenlemeye yol açarak Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir dinamik yaratacaktır. Daha genel olarak, Kıbrıs'ın yeniden birleşmesi, Türk-Yunan ilişkilerinde kalıcı ve derin biçimde barışçı bir dinamik yarata-

caktır. Radikal biçimde değişecek olan şey, bu iki devletin kendi tarih okumaları olacaktır. Türk ve Yunan milliyetçiliklerinin kendi tarih yazımları okunduğunda, genellikle platoncu bir diyalogu yeniden yazdıkları ya da yazarın milliyetine göre, Türkiye'nin veya Yunanistan'ın Sokrat rolü oynadığı izlenimine varılır. Şimdi tikele karşı tümeli, yanlışa karşı doğruyu, haksızlığa karşı adaleti temsil eden bu Sokrat'ın, Türk-Yunan çatışmasında ya da onun Kıbrıs'taki gecikmeli tekrarında hiçbir rolü olmadığını anlamanın tam zamanıdır.

Kıbrıs'taki duvarın muhtemelen yıkılışı o kadar görünür olmayan ama bir o kadar gerçek olan başka bir duvarda gedik açacaktır. Hıristiyanlar ve müslümanlar, hem de Türkler ve Yunanlılar gibi uzun zamandır ulusal düşman olan hıristiyanlar ve müslümanlar barış içinde bir arada yaşayabilince, "medeniyetler çatışmasının" tatsız bir mitten başka bir şey olmadığını, Batı ve Doğunun karşıt olmak bir yana birbirlerini zenginleştiren uygarlıklar olduğu da kanıtlanacaktır. Bu, şimdiden biraz değişen, dünyamızın yorumudur.

KIBRIS SORUNU: 2. DÜNYA SAVAŞI'NDAN ANNAN PLANI'NA

Angelos Kalodukas

Yunanca'dan Çeviren: Stefo Benlisoy

Kıbrıs meselesi Annan Planı dolayısıyla son zamanlarda yeniden gündeme gelmişse de sorunun kökleri geçmişe uzanmaktadır. 1950 ve 1960'lı yıllarda mesele Yunanistan'da büyük halk kitlelerini heyecanlandırıyor ve harekete geçiriyordu. "Kıbrıs davası" için sık sık büyük gösteriler tertip ediliyor, bunlardan birçoğu da onlarca göstericinin yaralanması ve hatta ölmesiyle sonuçlanan, polisle şiddetli çatışmalara neden oluyordu.[1]

Paradoksal olarak 1974'teki Türk işgalinden sonra Kıbrıs meselesi giderek daha az "heyecan yaratır" oldu. Elbette bunun açıklaması, Kıbrıs meselesinin Türk-Yunan ihtilaflarının genel

1) Atina'da 9 Mayıs 1956'da Kıbrıs hakkında Atina metropoliti Dorotheos'un konuşmacı olduğu bir miting düzenlenir. Dorotheos'un konuşmasının ardından üç gösterici ve bir polisin ölümüyle sonuçlanan şiddetli çatışmalar meydana gelir (Spiros Linardatos, *Apo ton emfilio sti hunta (İç Savaştan Cuntaya)*, cilt 3, 1955 1961, s. 119-120)

bünyesine dahil olmasında yatmaktadır. Kıbrıs, Türk-Yunan ilişkilerinde merkezi bir mesele olarak kalmaya devam etmişse de kamuoyu onu sıkıntıyla, çözülemeyen bir yımak olarak görmekteydi. Sürekli müzakereler, Kıbrıs meselesini çözmede devamlı başarısızlığa uğrayan planlar meseleye ilişkin kayıtsızlığı pekiştirdi.

Bununla birlikte Kıbrıs meselesi Türk-Yunan ilişkilerinin "anahtarı" olmaya devam ediyor ve Türk-Yunan gerilimine azami katkıda bulunuyor. Kıbrıs sorunu geçmişte, Yunanistan ve Türkiye'yi birçok defa savaşın eşiğine getirmiştir. Ayrıca sol için taktik ve stratejik meseleler ortaya çıkaran olağanüstü önemli bir sorundur.

"Ulusal" ihtilaflar nereden kaynaklanmaktadır? Bir savaş ihtimaline müdahale etmek isteyen sol için, dahası kapitalizmin yıkılmasını hedefleyen sol için "ulusal meselelerde" izlenmesi gereken taktik nedir? Sınıfsal karşıtlıkların ikincil önemde olduğu saf "ulusal çatışmalar" var mıdır? "Ulusal meselelerde" kapitalistler ve çalışanlar ortak çıkarlara sahip midir? Emperyalizmin rolü nedir ve emperyalizme ülke içinde sınıf savaşımını ikinci plana atarak "ulusal" planda karşı koyabilir miyiz?

Gerçekte Kıbrıs meselesi bunca yıldır çözümsüz olarak kalmaktadır, çünkü birçok tarafın iç içe girdiği çıkar çatışmalarıyla ilişkilidir:

A) Yunan ve Türk kapitalizmlerinin çekişmesi söz konusudur. Aynı zamanda Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk kapitalistlerin çıkarları çatışmaktadır.

B) Yunan ve Kıbrıslı Rum kapitalistlerin çıkarları özdeş olmadığı gibi belli dönemlerde (özellikle geçmişte, 1960-1974 arasında) tam anlamıyla karşıtlık ve açık çatışma içinde bulunmaktadır.

C) Kıbrıs meselesi ayrıca bir "ulusal baskı" meselesiydi ve daha somut olarak Kıbrıslı Rum kapitalistleri tarafından Kıbrıslı Türklerin etnik temizlik (1963-64) metotlarıyla haklarından mahrum bırakılması çabasıydı. 1964'ten 1974'e kadar Kıbrıslı Rum kapitalistler Kıbrıs'ta Türklere karşı kendi *aparthaid*lerini oluşturdular.

D) Kıbrıs meselesi bölgede, mahalli karşıtlıkları kaşıyan bir emperyalist müdahale meselesiydi (ve meselesidir).

Kıbrıs meselesinin labirentinde gezinmemiz, "ulusal rekabetler" şeklinde kılık değiştiren çağdaş kapitalist çekişmelerin "harika dünyasını" ifşa edecektir. Aynı zamanda bu dünyadan yegane çıkış yolunu da keşfedeceğiz. Savaş tehlikesiyle, etnik temizliklerle ve nihayet emperyalizmin kendisiyle etkin şekilde mücadele edecek, "ulusal çatışmaların" sınıfsal temelinde ısrar edecek bir sola olan ihtiyacı.

Fakat şimdi, Kıbrıs yumağını çözmeye başlayalım.

"İki toplumun ortak sorumluluğu"

Yunan tarafında, 1963-64 olayları için "ortak sorumluluk" argümanı, yani her iki tarafın da, Kıbrıslı Türk ve Rum, "aynı şekilde sorumlu" olduğu ileri sürülüyor. Solcu ya da liberal burjuva analistler, "olaylara nesnel ve sorumlu bir mesafe"de durmayı amaçlayarak "Kıbrıslı Türk tarafın da sorumluluktan hiç de azade olmadığını" vurguluyorlar. Aynı zamanda, bilinçli olarak "Kıbrıslı Türk milliyetçiliğini kaşıyan" Britanyalıların "şeytani rolü" vurgulanmaktadır.

Elbette milliyetçiliğin sadece Kıbrıslı Rumların veya Yunan hükümetinin bir vasfı olduğunu varsaymak saflık olacaktır. Kuşkusuz Kıbrıslı Türk kapitalistler Kıbrıslı Rum "meslektaşları" gi-

bi milliyetçiydiler ve elbette bunlar da Türk hükümeti ve gizli servisleri ile sıkı ilişkilere sahiptiler.

TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı) 1957'de kuruldu.[1] "Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır" sloganından hızla "Ya taksim ya ölüm" sloganına geçti.[2] TMT, Kıbrıslı Rum paramiliter organizasyonlar gibi ulusal kin tohumları ekmek amacıyla bir dizi provokatif eyleme girişti. 1958 Haziran'ında TMT Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasında "etnik" çatışmalar yaratması amacıyla Lefkoşa'daki Türk elçiliğine bir bomba yerleştirdi.[3]

Üstelik 1963-64 olayları Denktaş'a tabi milliyetçilere konumlarını pekiştirme olanağını verdi. Kıbrıslı Türk cumhurbaşkanı yardımcısı, bakanlar ve temsilciler istifa ettiler ve temel hedefi Ada'nın taksimi olan Türk bölgelerinde bir Kıbrıslı Türk yönetimi oluşturuldu.[4]

Britanyalıların konumuna gelince: Britanyalıların, EOKA'nın eylemleri arttıkça, "böl ve yönet" politikasının uygulanması için polis personeline Kıbrıslı Türkleri doldurdukları ve bunların 1956'dan sonra Rumlara oranla sayısal çoğunluğu oluşturdukları bir gerçektir.[5] Britanyalılar, Kıbrıslı Türk terör örgütü Volkan'ın (ki daha sonra TMT adını alacaktır) faaliyetlerini cesaretlendiriyordu. Bu hadiseler, Makarios ve Kıbrıslı Rum milliyetçilerin Yunan müdafiileri tarafından özellikle vurgulanıyor.

Fakat, Kıbrıslı Türk milliyetçiliğin doğum nedeni Kıbrıslı

1) Makarios Drusiotis, *EOKA B ke CIA*, Alfadi, Lefkoşa, 2002, s. 45.
2) Niyazi Kızılyürek, *Kipros: To Adieksodo ton ethnikismon (Kıbrıs: Milliyetçiliklerin*
3) Makarios Drusiotis, a.g.e., s. 215. Kıbrıslı Rum askeri gruplar da buna benzer pratiklere sahiptiler. 3 Aralık 1963'te Yorgaci'nin emriyle grubunun uyeleri tarafından EOKA "kahramanı" Markos Drakos'un heykeli havaya uçuruldu (Makarios Drusiotis, a.g.e.,s. 65).
4) Sotiris Rizas, *Enosi, Dihotomisi, Aneksartisia (Enosis, Bölünme, Bağımsızlık)*, Ekdosis Vivliorama, 2000, s. 42.
5) Aleksis Iraklidis, *Kipriako Sigrusi ke Epilisi (Kıbrıs Meselsi Çatışma ve Çözüm)*, Ekdosis I. Sideris, s. 258-9.

Rum milliyetçiliğiydi. Yani Yunanistan-Kıbrıs birleşmesi talebiyle karşı karşıya gelinmesiyle bir karşı milliyetçilik olarak doğdu. Kıbrıslı Türklerde milliyetçi hisler "biz"den çok "onlar" tarafından belirlendi.

Olası bir Yunanistan-Kıbrıs birleşmesi korkusuna karşı Kıbrıslı Türk örgütlenmesi daha 1930'larda başlamıştı. Bununla birlikte Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlarda başarılmış olan "ulusal birliğin" tersine derin bir şekilde bölünmüşlerdi. "Geleneksel Müslümanlar" (Osmanlı Imparatorluğu'nun artıkları) ile Kemalistler arasında bir açı vardı. Birinciler Osmanlı Imparatorluğu'nun 1. Dünya Savaşı'nın sonundaki yıkılışından sonra Kıbrıs'taki Britanya sömürge idaresiyle tamamıyla bütünleştiler. Britanyalılar "geleneksel Müslümanları" modernleşme isteyen (peçenin, dini tarikatların, Müslüman ruhbanlarının tüm ayrıcalıklarının kaldırılması, Latin harflerinin kabulü) Kemalistlere karşı kullanıyorlardı. Britanya emperyalizmi, tanıdık oyunu "böl ve yönet"i uygulayarak Kemalistler ve "gelenekçiler" arasındaki ihtilaflardan aşırı biçimde faydalandı (1935'te Türkiye'den kitap ithali, Türk bayrağının asılması ve Türk ulusal bayramlarının kutlanması yasaklandı).

Öyleyse Kıbrıslı Türkler Britanya sömürgeciliğinden hoşnut olmamak için her türlü sebebe sahiptiler. Britanya yönetimi onları Kıbrıslı Türk olarak değil "Müslüman" olarak tanımlıyordu:

"Kıbrıslı Türkler de aynı şekilde, ekonomik ve toplumsal olarak kendilerinden çok güçlü Kıbrıslı Rumlara göre hassas ekonomik ve sosyal durumlarına karşı kendilerince yeterli hassasiyeti göstermeyen Britanya'nın pozisyonundan hoşnutsuzdular. [...] Kıbrıslı Türkler arasında egemen görüş, Kemalist tipte bir modernleşmeden sağlayacakları faydadan, azgelişmiş, inisiyatifsiz ve Britanyalıların kuklaları olarak

kalmaları için kasıtlı olarak mahrum bırakıldıklarıydı. Geleneksel Müslümanlar kayda değer biçimde ticaret ve genel olarak iktisadi faaliyetlere teveccüh göstermiyorlardı. Bunları bayağı sayıyorlardı. Ne de 'yeni yıkıcı düşünceler' olarak şüpheyle karşıladıkları tahsil ve terbiyeye önem veriyorlardı".[1]

Kemalist-"geleneksel Müslüman" çatışması 1930'larda öyle bir noktaya varacaktır ki, Kemalistler Rumların tarafında müttefik arayacaklardır. 1930'da Yasama Kurulu'ndaki[2] Türk temsilci Kemalist Necati Bey, Rumlarla beraber oy kullandı ve böylece 1931 bütçesi reddedildi.[3]

Dolayısıyla, Kıbrıslı Türklerin 1940'larda Britanyalılarla cepheden çatışma içinde olmamalarının nedeninin, bunun için nesnel koşulların olmaması değil, Yunanistan-Kıbrıs birleşmesini arzulayan Kıbrıslı Rum cephesiyle karşılaşmaları olduğu açıktır. Kıbrıslı Türkler için EOKA ve Kıbrıslı Rum milliyetçiliğiyle çatışmaları için Britanya tarafından hiçbir "teşvik" gerekmemekteydi. Olası bir Yunanistan-Kıbrıs birleşmesinde onları ne beklediğini çok iyi biliyorlardı: mültecilik...

Üstelik Kıbrıslı Türk tarafı başlangıçta Türk devletinin "tarafsızlığı" ile karşı karşıyaydı. Kemalist Türkiye'nin siyaseti ekonomik gelişme ve ülke içinin "homojenleştirilmesi"ydi (azınlıkların, özellikle de Kürtlerin, ulusal bünyeye dahil edilmesi-baskı altına alınması) ve Türk sınırları dışında "kurtarılmamış Türkler" meselesini ortaya atmıyordu. Lozan Antlaşması'yla (1923) Türkiye, Kıbrıs üzerindeki tüm haklarından feragat ediyordu.

1) A.g.e., s. 256.

2) Britanyalı sömürgeciler sömürge idaresini çerçeveleyen bir Yasama Kurulu oluş turmuşlardı. Bu 9 Kıbrıslı Rum, 3 Kıbrıslı Türk ve 6 Britanyalı'dan müteşekkil di. Britanyalıların Kıbrıs'ın "düzenli" idaresi için Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasın daki bölünme aracılığıyla Kıbrıslı Türk oyları kullanmayı hesapladıkları açıktır.

3) Niyazi Kızılyürek, a.g.e., s. 57-8 ve Dimitris Kitsikis, *Istoria tu Ellinoturkiku Horu 1928-1973(Türk-Yunan Alanının Tarihi)*, Ekdosis Estia, 1981, s. 199.

Türkiye'nin Kıbrıs'taki ilk maslahatgüzarı Asaf Bey Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye göç etmelerini teşvik edecektir.[1] 1938'de Türkiye Britanya'ya ülke dışındaki Türkleri örgütleme gibi bir çabasının hiç bir şekilde mevcut olmadığını bildirir.

Kıbrıslı Rum Apartheid'ı

Nitekim, Kıbrıslı Rum ve Türklerin 1963-64 olaylarındaki "ortak sorumluluğunu" dönemin Kıbrıslı Rum aktörlerinin bizzat kendileri yalanlamaktadırlar. Güney Kıbrıs'ın önceki cumhurbaşkanı (1993'ten 2002'ye kadar) Glafkos Klerides'in, elbette iş işten geçtikten sonraki "dürüstlükle" belirttiği gibi:

"Kıbrıslı Türklerin, ağırlıklı olarak *enosis* için mücadeleleri hedefine ulaşamadığından ve Zürih'teki uzlaşma azınlığa, kendilerinin saygı göstermeye istekli olmadıkları aşırı haklar verdiğinden hoşnutsuz olan Kıbrıslı Rumlar tarafından ikamet edilen bir adada dağılmış bir azınlık [olarak] korkmak için daha fazla sebepleri vardı."[2]

En büyük sorumluluğu çok daha güçlü olan Kıbrıslı Rum kapitalistler taşımaktadır. Nitekim çatışma, Makarios hükümeti tarafından ("Akritas" planı) planlanmıştı ve "13 maddenin" darbeci bir biçimde ortaya konması, Kıbrıslı Türklerin haklarından arındırılması hedefini taşıyan politikanın bir parçasıydı.

Saldırganın kim olduğu kurbanların sayısından da anlaşılmaktadır. Dönemin BM Genel Sekreteri U Thant'a göre TOURDIK'in onları kurtarmak için müdahale etmesine rağmen (ELDIK Kıbrıslı Rumların askeri üstünlüğü nedeniyle çok daha "dikkatliydi") Kıbrıslı Türk ölü, yaralı ve kayıp sayısı Rumların hiç ol-

1) Niyazi Kızılyürek, a.g.e., s. 56.
2) Aleksis Iraklidis, a.g.e., s. 88-89.

mazsa iki katıydı.[1] Gerçekte Kıbrıslı Türk ölüler Kıbrıslı Rumların beş katıydı –1000 Kıbrıslı Türk ve 200 Kıbrıslı Rum.[2] Kıbrıs'taki Barış Gücü'nün komutanı raporunda şunları yazıyordu:

"Yunanlılar, Türkleri belli bölgelerden, özellikle de Lefkoşa'nın kuzey banliyölerinden kovmak için insan hayatına tümüyle duyarsız bir biçimde ve canice uyguladıkları planlara sahiptiler..."[3]

Fakat 1963-64 olaylarının daha genel bir Kıbrıslı Rum planının parçası olduğunun en büyük kanıtı, 1964'ten sonra Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklere yönelik bir *apartheid* düzeni dayatmaları olgusunda bulunmaktadır. 29 Aralık 1963'teki ateşkese rağmen katliam sürer. Kadın ve çocukların katledilmesi ve köylerin tamamen yakılmasıyla Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs toprağının yüzde 3 – 4,85'ini oluşturan (Aleksis Iraklidis'e göre cepler, "toprağın yüzde 1,5 ile en fazla yüzde 3'ünü kaplıyordu")[4] ceplere kapatılması tamamlanır ("altı büyük Türk cebi oluşturuldu").[5] BM'nin raporuna göre Kıbrıslı Rumlar 1964'te Kıbrıs'ın yüzde 98'ini kontrol ediyorlardı.[6] Resmi veriler, 1963 ve 1964 yıllarında 25 binden fazla Kıbrıslı Türk'ün evlerinden ve köylerinden kovulduklarını belirtmekte.[7] Kıbrıs'taki ilk göçmenler Kıbrıslı Türklerdi.

Fakat Kıbrıslı Türkler için daha da kötüsü takip edecektir. Şubat 1964'te, Yunan subayların yerleştirildiği[8] "Ulusal Muhafız

1) A.g.e., s. 104.
2) Pavlos N. Tzermias, *Istoria tis Kipriakis Dimokratias (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Tarihi)*, ekdosis Limbro, 1998, cil 1, s. 524.
3) Andreas Fanis, *Kipriako 1960-1974 (Kıbrıs Sorunu 1960-1974)*, Lefkoşa, 1999, s. 143.
4) Aleksis Iraklidis, a.g.e., s. 99.
5) N. Kradiniotis, *Anohiroti Politia, Kipros 1960-1974*, ekdosis Estia, cilt 1, Mayıs 2000, s. 88-89.
6) Pavlos N. Tzermias, a.g.e., s. 527.
7) Arnold Sherman, *Kipros to martiriko Nisi (Kıbrıs Çileli Ada)*, Ekdosis Indiktos, 1999, s. 62.
8) *To Kipriako ke ta diethnistika Kathikonda ton Ellinon Epanastaton (Kıbrıs Sorunu ve Yunan Devrimcilerinin Enternasyonalist Ödevleri)*, Ekdosis Ergatiki Dimokratia, 1989, s. 80.

Gücü" kurulur. Böylelikle Kıbrıslı Rum kapitalistlerin, tek hedefi Türklerin her direnişini boğmak olan resmi bir ordusu olur. Kıbrıslı Türk cepleri 1974'e kadar askeri abluka altındaydı, ticari işlemler gibi nüfusun yüzde 18'inin serbest dolaşımı(!) da yasaklanmıştı! Bir dizi ürünün (çimento, kereste, otomobil parçaları, petrol ürünleri ve hatta yiyecek gibi!)[1] "askeri amaçlarla" kullanılma ihtimali nedeniyle ceplerde dolaşımı yasaktı![2] Rumlar tarafından kontrol edilen su ve elektrik enerjisi dağıtımındaki sürekli kesintilerle yaşam koşulları sefilceydi. Dahası Makarios hükümeti Kızılay kamyonlarına dahi nicelik ve gümrük sınırlamaları koydu! Sadece uluslararası baskılar sonucu Mart 1965'te Kızılay görevlilerine nicelik kısıtlamalarını kaldırdı, "fakat gümrük vergisi toplanacaktı"![3] Kıbrıslı Türklerin yaşadıkları şartlar, belirgin ölçüde İsrailli siyonistlerin Filistinlilere dayattıkları koşulları hatırlatıyor.[4]

Seyahat kısıtlaması ancak N. Kradinioti'nin aşağıdaki alıntısının da tanıklık edebileceği gibi aşamalı olarak 1968'de kaldırılmaya başlandı:

"Bu arada Başpiskopos varolan gerginliği hafifletme çabası çerçevesinde 4 Ocak 1968'de açıklamalarda bulunur. Bunlara göre Kıbrıs hükümeti –Lefkoşa'nın Türk kesimi haricinde– bütün bölgelerde Kıbrıslı Türklerin serbest dolaşımına, ticari mallar için varolan yasaklamala-

1) Yasaklamalar dönemin gazetelerinde belirtilmektedir, bkz. A.g.e., s. 187.
2) Makarios Drusiotis, *EOKA B' ke CIA*, Alfadi, Lefkoşa, 2002, s. 67.
3) Sotiris Rizas, *age*, s. 175.
4) Pavlos N. Tzermias'a (*age*, s. 527-530) göre ceplerde aşağı yukarı 59 bin Kıbrıslı Türk, toplam nüfusunun yarısının biraz fazlası, yaşıyordu. Geri kalanlar ya adaya dağılmış Kıbrıslı Türk köylerde veya Kıbrıslı Rum çoğunluğa sahip köy ve şehirlerdeydiler. Her durumda Kıbrıslı Türkler Kıbrıslı Rum otoritelerin, her türlü sınırlama ve sürekli kontrollü, korkutucu gözetimi altındaydılar. Tam ayrılma bunlardan ötürü gerçekleşemezdi. Nitekim tam bir ayrışma ne bugün siyonist İsrail'de (İsrailliler ve Filistinliler arasında), ne de geçmişte *apartheid* Güney Afrika'sında (beyaz-siyah) dahi varolmamaktadır. Doğal olarak bu hiçbir şekilde bu düzenlerin ırkçı ve baskıcı karakterini azaltmamaktadır.

nın ve Ada'nın ulaşım düğümlerindeki kontrol noktalarının kaldırılmasına izin veriyordu."[1]

Ablukanın ve ayrımların neticesi, Kıbrıslı Türklerin 1963-64 olaylarından önce zaten çok düşük olan yaşam standardının iyice düşmesiydi.

Kıbrıslı Rum kapitalistler, Türkiye'nin askeri müdahalede bulunamayacağına inanarak (ABD-SSCB'nin bir Türk müdahalesine izin vermeyeceğini düşünüyorlardı) 1974'e kadar Kıbrıslı Türklerle hiçbir gerçek müzakereyi kabul etmiyorlardı. Üstelik abluka altındaki Kıbrıslı Türklerin sonunda Kıbrıs'ı kendiliklerinden terk edeceklerine inanıyorlardı. Glafkos Klerides bu stratejiyi en iyi şekilde betimliyor:

"Biz Kıbrıslı Yunanlılar bugün için hükümeti tamamıyla kontrol ediyoruz. Hükümette ne vetoları ile cumhurbaşkanı yardımcısı, ne de üç Türk bakan var. Bütün bakanlar Yunanlıdır. Hükümetimiz uluslararası alanda tanınan tek hükümettir. Türkleri niye yeniden içeri alalım? Türkler bugün toprağın yüzde 3'ünü kontrol ediyorlar –cepleri ne kadar alan kaplıyorsa. Zengin kaynakları yok ve ekonomik açıdan güç anlar yaşıyorlar. Sonuçta görüşlerimizi kabul etmek zorunda kalacaklar ya da gidecekler."[2]

Makarios bu stratejiyi en sinik yolla vurgulamakta tereddüt etmeyecektir:

"Demek ki bugün Türkler çok elverişsiz koşullar altında bulunmaktalar. Kendi kurdukları toplama kamplarında bulunmaktalar. [...] Fakat bu durum daha ne kadar sürecek? Sonsuza dek sürebilir mi? Bel-

1) N. Kradinioti, *age*, s. 503.
2) Niyazi Kızılyürek, *age*, s. 43.

ki zaman onları rahatsız etmiyor, fakat belki de bu düzenden sıkılmış olabilirler. Bizim için hayat devam ediyor. Fakat hiçbir meslek icra etmeyip sürekli eller tetikte oturan onlar için aynı şey cereyan etmiyor. Her şey Yunanlıların elindeyken Kıbrıs'ta nasıl yeni bir Türk kuşağı oluşacak? Ne kadar zaman dayanacaklar? Belki dayanacaklar, Türklerin 3-5-10 ay içerisinde teslim olmak isteyeceklerini sorumlu olarak açıklayamam, fakat bu türden bir sonucu da dışarıda bırakmıyorum. Moralleri çok düşük. [...] Ve ne kadar kötü gittiklerinin göstergesi aralarında meydana gelen şu son olaylardır. Lefkoşa'da tamamıyla birbirlerini öldürdüler. Liderlikleri arasında büyük bir kavga var".[1]

Bu barbar, ırkçı politika sonuçta 1974'teki Türk işgaliyle son buldu. Ve sadece bu işgalden sonra Makarios "özeleştiri" yapacaktır. Makarios, "belki de(!) Kıbrıslı Türk toplumuyla müzakerelerde [daha] esnek ve yumuşak bir duruş"[2] izlemiş olması gerektiğini beyan eder...

Emperyalizm ve Makarios'un Siyaseti

Kıbrıs'ın tüm sıkıntılarından "yabancı emperyalistlerin", Britanya ve asıl olarak da Amerikalıların sorumlu olduğu görüşü çok yaygındır, özellikle reformist solda. Bu görüş, ya Rum egemen sınıfın Kıbrıslı Türklere yönelik etnik temizlik politikası

1) Giannos Kranidiotis, *To Kipriako Provlima 1960-1974 (Kıbrıs Sorunu 1960-1974)*, Themelio, 1984, s. 374-5. Makarios hükümetinin propagandası ve bazı yazarların da tekrarladığı Kıbrıslı Türklerin "silahlı Türklerin tehdidi altında kendilerinin" ceplere kapandıklarıydı. Açıkçası kendi kendini sabote eden bir "tez" söz konusudur: Koca bir toplumun ev ve servetlerini kendiliğinden terk edip, "silahlıların tehdidi" altında da olsa "toplama kamplarına" kapanması, iç savaş çıkmadan ve üstelik devlet mekanizmasını denetleyenler, yani Kıbrıslı Rum egemen sınıf, bunu arzulamadan mümkün değildir. Üstelik "toplama kampları" Kıbrıslı Rum Ulusal Muhafızları tarafından sürekli askeri abluka altındaydılar. Bununla birlikte "tez" sadece basitçe gülünç değildir. Bu öldürücü bir iktidarın sinik dilidir: Siyonistler Filistinliler için tamamıyla aynı şeyleri savunuyorlar, yani bizzat kendi kendileri yüzünden göçmen haline geldiklerini...
2) Arnold Sherman, *age*, s. 166.

konusunda suskun kalma, ya da bunu basit bir "yanlış" düzeyine düşürme eğilimindedir. Bu görüşü "sol milliyetçilik" olarak adlandıracağız, çünkü "ulusal" arzuları "haklı" varsayarak sınıfsal analizi eğer geçersiz kılmıyorsa, zayıflatıyor. Sonunda sınıf savaşımını "yurtseverler" ve "emperyalizmin uşakları" arasındaki karşıtlığa dönüştürüyor.

Tarihte çoğu zaman aktörler ani değişimler gerçekleştirirler. O kadar ani rol ve kostüm değiştirirler ki şaşırtır ve baş döndürürler. Makarios 1960'larda "sert" antikomünist ve kararlı milliyetçiden, "bağımsız ülkenin bağlantısız liderine" dönüştü. "Komünist ülkeler" ve SSCB ile ilişkiler, EDA[1] tarafından "onurlu dış politika" örneği olarak gösteriliyor ve EDA Makarios'u anarak Yunan hükümetlerine onun "örneğini izlemelerini" salık veriyordu! Kıbrıs'ta AKEL, öyle veya böyle Makarios politikasının savunucusu haline gelmişti. Böylece Makarios solun desteğini garantiye alırken, milliyetçi olarak da sağın desteğine sahipti. Mükemmel bir denge söz konusuydu.

Gerçekten, 1960'larda Makarios ABD ile ayrılık içine düşecek, bu esnada da "çok taraflı" bir dış siyaset izleyecektir. Fakat birisinin emperyalistlerle çatışması onun "ilerici" olarak tanımlanması için yeterli midir? Eğer bu yeterli olsaydı o takdirde katil Miloşeviç, Saddam Hüseyin rejimi veya Afganistan'daki Talibanlar dahi "emperyalizmle çarpıştıklarından" "ilericiliğin" defne taçlarını talep edebileceklerdi.

Sonuç olarak belirleyici olan, emperyalizmle çatışmanın he-

1) Birleşik Demokratik Sol (EDA) 1951 yılında o dönemde yasadışı konumda bulunan Yunan Komünist Partisi (KKE) güçlerini de içeren bir parti olarak kuruldu. 1951 ve 1952 yıllarındaki seçimlerde %10 civarında oy alan parti, asıl başarısını oyların %24'ünü alarak 79 milletvekili ile ana muhalefet partisi haline geldiği 1958 seçimlerinde elde etti. EDA bu başarısını 1961 seçimlerinde tekrarlayamayıp, Yeorgios Papandreu önderliğindeki Merkez Birlik karşısında gerileyerek oyların %15'ini aldı. (Ç.N.)

definin ne olduğu, ne amaçlandığıdır. Emperyalizmle kopuşun ne kadar içten (ya da değil) olmadığını tayin edecek de budur. Makarios için hedef çok açıktı: Tüm Kıbrıs'ın Rum sermayesi tarafından kontrolü. Bu, Kıbrıslı Türklere yönelik etnik temizlik süreçlerini gerektiriyordu. Bu hedefin başarılması için politikası zaruri olarak (göreceğimiz gibi) kararsızdı: bir taraftan amacına ulaşmak için emperyalistler arası karşıtlıkları kullanıyordu. Öte taraftan Batılı emperyalistleri Kıbrıs'ın siyasi hakimi olarak, son kertede bölgedeki çıkarlarına en iyi hizmet edebilecek olanın kendisi olduğuna her zaman inandırmaya çalışıyordu.

"Amerikan Faktörü" – Bir Amerikalı Dost

1974 olayları ve Türk işgali hakkında Yunan ve Kıbrıslı Rum kamuoylarında "derinlere kök salmış" yaklaşımlardan birisi bunun bir "Amerikan komplosu" olduğudur. Yakınlarda yayımlanmış kitabında Makarios Drusiotis şunları savunmaktadır:

"[...] darbe ve Türk işgali Kıbrıs'ın bölüşülmesini hedefleyen aynı planın parçalarıydı. Bu plan ABD gizli servisleri tarafından özenle hazırlanmış ve CIA tarafından kontrol edilen Yunanistan ve Kıbrıs'taki gizli güç odakları tarafından uygulanmıştır. [...] Bugün o zamandan otuz yıl sonra, artık ABD'nin Türkiye'yi Kıbrıs'ı işgal etmesi için cesaretlendirdiğini kanıtlayan birincil kaynaklara sahibiz..."[1]

Bununla birlikte Drusiotis'in sıraladığı savlar ve resmi Amerikan belgeleri rahatlıkla kendisininkinden tamamıyla değişik bir sonucun desteklenmesi için de kullanılabilir![2]

1) Makarios Drusiotis, *1974 To agnosto paraskinio tis Turkikis isvolis (1974 Türk İşgalinin Bilinmeyen Perde Arkası)*, Ekdosis Alfadi, Lefkoşa, 2002, s. 11-12.

2) Cunta darbesinin "CIA parmağıyla" gerçekleştiği aynı zamanda dönemin Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit'in de kanaatiydi. Fakat bu sonuncusu Drusiotis'ten

Tüm bunlara rağmen "Amerikan komplosu" teorileri Yunan bibliyografisinin büyük bir kısmına yayılmış durumdadır (elbette bu, bu teorilerin çok sayıda muhalifinin olmadığı anlamına gelmiyor). Okuyoruz:

"Amerikan faktörünün [rolü] [...] şeylerin doğası itibariyle her zaman karanlık oldu. Ioannidis'in [Makarios'a karşı darbe] planlarını CIA ajanlarıyla tartıştığına dair veriler vardır..."[1]

Burada yapılması gereken ilk gözlem, "komplo teorilerinin" yeni olmadığı gibi yazarların kişisel saiklerinden bağımsız, "gerçeğe dair masum arayışlar" da olmadıklarıdır. İdeoloji alanına ve şu somut durumda tarihyazımına taşınmış burjuva egemenliği, ya tarihsel hadiselerin kişileştirilmesine (tarih "büyük adamlar" tarafından oluşturulur), ya da "tesadüfi olana" ve "karanlık güçlerin" faaliyetlerine başvurarak şeylerin, her zaman sınıf karşıtlıkları ve sınıf kavgasında bulunan gerçek nedenlerini saklamaya çalışıyor. Bu mesele "ulusal" olduğunda, üstelik 1974'te Yunanistan vakasında söz konusu olduğu gibi "ulus" yenilgiye maruz kalmış olduğunda, yenilginin "yabancı hainlere" ve de "yer-

tamamen farklı sonuçlar çıkarıyordu. ABD'nin "kontrol edilemez Makarios'un" liderliğindeki bir Kıbrıs'tan ziyade Yunanistan – Kıbrıs birleşmesini tercih ettiği sonucunu çıkarıyordu. Dolayısıyla ona göre Amerikalıların "şeytani planlarının" ters tepmesi için Türkiye'nin müdahale etmesi gerekiyordu. Ecevit'in görüşleri Mehmet Ali Birand tarafından kaydedilmektedir (Aleksis Iraklidis, a.g.e., s. 280 içinde) Gerçekte ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco, Ioannidis'in Kıbrıs'ta darbeye ilişkin planlarından endişe ederek (korkusu bir darbenin Türk Yunan savaşına yol açarak NATO'nun güneydoğu kanadının çökmesine neden olacağıydı) 29 Haziran 1974'te Atina'daki ABD büyükelçisi Henry Tasca'ya "caydırıcı direktif gönderilmesini" telgrafla bildirir. Amerikalılar Ioannidis'in planlarına yönelik sıkıntı içerisindeydiler. Tasca darbenin Eylül'de olacağını öngörüyordu. Darbeden bir gün önce, 14 Temmuz'da, CIA *State Department*'a "Kıbrıs'ta darbe beklenmediğini" bildiriyordu! (Sotiris Rizas, *I Inomenes polities, i Diktatoria ton Sindagmatarhon ke to Kipriako Zitima 1967-1974 (ABD, Albaylar Cuntası ve Kıbrıs Meselesi)*, s. 187-190)

1) *Istoria tu Elliniku Ethnus, Singhronos Ellinismos apo to 1914 eos to telos tu eona (Yunan Ulusunun Tarihi, 1914'ten yüzyıl sonuna)*, cilt 16, s. 480.

li kuklalarına" atfedilmesi olağanüstü kolaydır. Konstantinos Karamanlis'in kendisi o günlerde Amerikan büyükelçisi Henri Tasca'ya şunları söylüyordu:

"[...] hem kendisi, hem de Yunan halkı ihanete uğradıklarını hissediyorlar."[1]

Fakat şimdiye kadar bütün betimlediklerimizden Kıbrıs meselesinin esas olarak "bölgesel" bir mesele olduğu aşikardır. Problem a) Kıbrıs'ın kontrolü için Türk-Yunan rekabetinden, b) 1974'e kadar Rum kapitalistlerin Kıbrıslı Türklere yönelik etnik temizlik süreçlerine girişmelerinden ve c) Yunan ve Kıbrıslı Rum kapitalistlerin "kanlı bıçaklı" olmalarından ortaya çıktı. Üstelik, gördüğümüz gibi, Yunan ve Türk kapitalistlerin Kıbrıs'a yönelik bölüşüm planları mevcuttu ve basitçe "Amerikan komplosu"nun parçası değildiler. Amerikan emperyalizminin her ne rolü varsa bu "ikinci planda" gelmektedir, kendi özel çıkarları için mevcut karşıtlıklardan yararlanmaktadır.

Fakat "Amerikan komplosu" teorisi ile ilgili başka sorunlar da vardır. Bunun üç parametresinin benimsenmesi gerekmektedir:

Birinci olarak Amerikalıların kadir-i mutlak oldukları, niyetlerine göre her planı planlayıp uygulayabilecekleri. Üstelik 1974'te Kıbrıs'ı ille de bölmek konusunda baskı altında değillerdi. Gördüğümüz gibi 1968'ten itibaren Makarios ile ilişkileri iyileşmişti.[2] Dahası göğüslemek zorunda oldukları daha ciddi

1) Age., s. 300.
2) Achenson Planı'nın başarısızlığından sonra ABD Kıbrıs'la ilgili politika değişikliğine gitti. O zamana kadar Türkiye'ye kimi ödünler karşılığında Kıbrıs-Yunanistan birleşmesini en iyi çözüm sayarken, daha sonra Kıbrıs'ın bağımsızlığının tek yol olduğunu düşünmeye başladılar. Bölünme çözümü ve "ikili *enosisin*", Türkiye ile Yunanistan arasında bölünmeye ilişkin giderilemez ayrılıkların bulunmasından ötürü, Türk-Yunan savaşına gebe olduğunu düşünüyorlardı. Üstelik Makarios'un "Akdeniz'in Fidel Castro'su" olması ihtimalinden endişeleri kalmamış-

problemleri vardı. Ortadoğu sorunu yine "yakıcı meseleydi."[1] ABD Watergate skandalının ortasındaydı ve kısa bir zaman sonra, 8 Ağustos 1974'te Başkan Nixon istifa etmek zorunda kalacaktı. Bütün bu birikmiş sorunlar içerisinde "şeytani Dr. Kissinger" ("bütün dönemlerin en büyük diplomatlarından" biri de sayılan zamanın ABD dışişleri bakanı), Yunanistan ve Türkiye'yi savaşa sürükleyebilecek planlar kuruyordu. Sonuçta o kadar da şeytani değil!

Varsayılan Amerikan "şeytani planı", basitçe mümkün olmayan böyle bir çizgisellik koşuluna bağlıdır. Planın her adımının, tam bir kesinlikle bir sonraki adım tarafından takip edileceği şartına bağlıdır. Makarios'a karşı darbe, Türk işgali tarafından takip edilmelidir, bunu Türk-Yunan savaşı olmayacağı kesinliği takip etmelidir vb. Eğer "şeytani plan" tam olarak uygulanmazsa o zaman ABD çıkarları için felaket olacaktır (Türk-Yunan savaşı ve NATO'nun güneydoğu kanadının çöküşü). Böyle bir plan ahmaklık Oscar'ına adaydır ve varolsaydı kesinlikle ödülü alırdı!

Yunanistan 1974'te Türkiye ile savaşa, ABD "emir verdiğinden" değil, bunu yapamayacağından girmedi, ki bu ABD'nin önceden emin olamayacağı bir şeydir. Gerçekten de Konstantinos Karamanlis zamanın askeri önderliği ile Kıbrıs'a askeri güç gönderimi ya da Yunan silahlı kuvvetlerinin Yunan-Türk sınırında

tı. Makarios Lefkoşa'daki Amerikan büyükelçisi Popper'a Çekoslovakya'dan silah edinme çabasının Grivas ve Yunan hükümeti karşısında savunmasını güvence altına almak için olduğunu anlatıyordu. 25 Ekim 1970'te Washington'daki Makarios-Nixon buluşmasında Makarios Nixon'a AKEL ile ilişkilerinin taktik meselesi olduğunu ve komünistlere "devlet mekanizmasında hiçbir önemli pozisyon emanet etmediğini, [komünistlerin] başka türlü yapamayacakları için kendisini desteklediklerini ve kendisinin desteklerini onları kontrol etmek için iyi bir yöntem olduğu için kabul ettiği" konusunda güvence verdi (Sotiris Rizas, *age*, s. 91-2, s. 115)

1) 6 Ekim 1973'te Araplarla İsrailliler arasında, Mısır'ın Sina Yarımadası'nı yeniden ele geçirdiği Yom Kippur savaşı başladı. Ardından Mısır-İsrail arasında barış anlaşması gerçekleştirilinceye kadar uzun müzakereler başladı. Süveyş kanalı uluslararası deniz trafiğine yeniden Haziran 1975'te açıldı (Microsoft Encarta 2002).

"saldırı önceliğini" alması ihtimalini defalarca müzakere etti. Bu müzakerelerden çıkan sonuç, Türkiye'nin askeri olarak üstün olduğu ve Yunanistan'ın kendini zorunlu olarak "savunma rolü" ile sınırlandırılması gerektiğiydi.[1] Öte yandan cuntanın çöküşünden az önce giriştiği seferberlik, gürültülü bir biçimde başarısız olmuştu.[2] Askere alınmış olanlar Yunan militaristlerine yönelik nefretlerini göstererek Yunan ordusunda kaos yarattılar –cuntanın henüz çöktüğünü ve Politeknik olaylarının henüz taze olduğunu unutmamalıyız. Ve elbette askere alınanların isteği "kendilerinin olmayan" bir savaşta savaşmamaktı.

Dr. Kissinger Yunanistan'ın askeri zaafiyetini biliyor olsa dahi (ki elbette biliyordu) yine de savaşın çıkmayacağından emin olamazdı. Tarih "ulusal onurlarının" müdafaası için, güç dengelerinden bağımsız olarak maceracılığa girişen güçsüz ulusların örnekleriyle doludur. 1897 Osmanlı-Yunan savaşının "ulusal trajedisi" böylesi bir örnektir.

İkinci olarak "Amerikan komplosuna" ilişkin görüş, ABD'yi her şeyi tanıyan ve her şeyi önceden gören kadiri mutlak bir varlık saymakla maluldür. ABD 1982'de kendi "bahçesi" Latin Amerika'da bir krizle karşılaştı. Nisan 1982'de Arjantin Falkland Adalarını işgal etti (Arjantinliler için Malvinas). ABD CIA aracılığıyla (Kıbrıs'ta Ioannidis darbesi vakasında olduğu gibi) Arjantin cuntasının niyetlerini biliyor olsa dahi onun Falkland Adalarını işgal etmesini engelleyemedi. Sonuç, Britanya'nın (Falkland kendisinin toprağıydı) Arjantin'e savaş açmasıydı. ABD olabilecek en kötü durumdaydı. XIX. Yüzyılda koyduğu ve Latin Amerika'ya her türlü "yabancı" müdahaleyi "yasakladığı" Monroe doktrini ilk defa ihlal ediliyordu. ABD'nin saygınlığı müdahale

1) A.g.e., s. 296, 299-300. Konu için ayrıca bkz. Makarios Drusiotis, *age*, s. 66-67, 90, 104, 106, 169-70.
2) *Istoria tu Elliniku...*, s. 298-300.

edemediğinden ağır yara alıyordu. Yapmaları gereken Britanya'ya savaş açmaktı ki bu basitçe mümkün değildi.

"Amerikan komplosu"yla ilgili gerekli olan üçüncü parametre yine gerçek dışıdır. ABD'nin bir kriz bölgesine müdahale ettiğinde verili güç ilişkilerini dikkate almadan ne isterse onu dayatabileceği varsayılmaktadır.

Böylece, sürekli olarak, ABD'nin 1964 ve 1967'de iki kere Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesini önlediği tekrarlanmakta. Neden 1974'te de aynısını yapmadılar? Bu sefer de yapmamaları "komplonun" kanıtı olarak sayılıyor.

1974'te Türk egemen sınıfı askeri müdahalede bulunmasaydı ezici bir "ulusal yenilgi" karşısında kalacaktı. Bir hâkim sınıfın tabi sınıflar karşısında itibarının büyük kısmı, "ulusal hakları güvence altına alabilmesine" dayanır. 1974'te Türk sahillerine sadece 40 mil uzaklıktaki bir adada rakip ülke Yunanistan'ın müdahalesi yaşanıyordu, darbenin liderleri "Türk düşmanı"ydılar ve Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi niyetini açıkça ifade etmişlerdi. Türkiye'nin askeri müdahalede bulunmaması mümkün değildi.

ABD'nin o zaman Türkiye'yi durdurmak için, Falkland savaşında Britanya ile olduğu gibi, Türkiye'ye savaş açması veya hiç olmazsa Kıbrıs'a çıkarma yapan Türkiye kuvvetlerine karşı 6. Filo'nun askeri müdahalesini sağlaması gerekirdi. ABD'nin çıkarları açısından tamamıyla mantıksız bir şey. Fakat sorunu, yani Makarios'u deviren darbeyi kendileri yarattıklarından Yunan kapitalistlerin talebi de tamamıyla mantıksız olacaktı.

"Gerçek dünyada", bu "gözyaşı vadisinde" emperyalistler bir bölgeye müdahale ettiklerinde her zaman verili güçler dengesini göz önünde bulundururlar. Bunlar temelinde ya "böl ve yönet" ya da, özellikle ABD için Yunanistan ve Türkiye'nin olduğu gibi

kritik ve sadık müttefiklerle ilişkili olduğunda, "dengeleyici" politikalar ortaya koyarlar.

ABD, Kıbrıs meselesinde on yıl boyunca Kıbrıslı Türklerin Rumlar tarafından ulusal baskı altında tutulmalarına "gözlerini kapamıştı". Adada Kıbrıslı Rum kapitalistlerin egemenliğini, ki toplam güç dengesinin Yunan tarafının lehine olduğu anlamına geliyordu, göz önünde tutuyordu. 1964'te Türk müzakereci Nihat Erim, Kıbrıs'a Yunan tümeninin inişiyle askeri denge Türkiye aleyhine bozulunca ABD'ye şikayette bulunduğunda, Achenson'la aralarında şu diyalog cereyan etti:

"Erim: Yunanlıların Kıbrıs'ı işgal etmeleri hadisesi hakkında ne söyleyeceksiniz?

Achenson şu cevapla yetindi: Belki de daha iyidir, çünkü Makarios'un hareket alanı sınırlanıyor."[1]

Aynı şekilde ABD, 1974'te askeri dengenin ezici şekilde Türkiye lehine olduğunu göz ardı edemezdi. Yeni duruma, temel kaygısı olan Türk-Yunan savaşı çıkmaması ve her tarafın "karşılığı olanı alması"na uygun olarak uyum sağladı. Bir taraftan Türkiye, askeri olarak yapabilecekken, tüm Ada'yı değil ama Kıbrıs'ın "hakkı" saydığı parçasını alsın. Paralel olarak ekonomik ve diplomatik düzeyde Kıbrıslı Rum egemenliği kalsın.

ABD ve Batı Avrupalı emperyalistler kuzey Kıbrıs'taki durumun hukuksallığını/meşruiyetini hiçbir zaman tanımadılar (1974'te "Amerikan komplosu"na dair savları kendiliğinden yıkan bir şey) ve böylelikle Ada'nın kuzey kısmını diplomatik ve ekonomik çıkışsızlığa sürüklediler (bu konuya hemen aşağıda değineceğiz).

1) Makarios Drusiotis, *Apo to Ethniko metopo stin EOKA B' (Ulusal Cephwe'den EOKA B'ye)*, Lefkoşa 1994, s. 32.

Üstelik ABD, Türkiye'ye 1978'e kadar süren bir silah ambargosu koydu, ki bu:

"[...] Yunanistan'a 1975-76'da Ege'de askeri güç dengesini yeniden kurma olanağını verdi. Nitekim hükümet askeri malzeme siparişlerinin hızlandırılmasıyla hemen bu yönde hareket etti, aynı zamanda Fransız hükümeti yeni savaş uçakları ve ayrıca tank ve torpidobotların Yunanistan'a teslimatını hızlandırma kararını açıkladı."[1]

ABD ve Batı Avrupalı emperyalistler varolmayan ve kanıtlanamaz bir "şeytani plan" aracılığıyla değil, bu yöntemlerle bölgede denetimlerini korudular.

Solun olaylarla karşılıklı biçimde ABD'nin Kıbrıs meselesinde rolünü açıklamaktaki aşikar yetersizliği bir tarihsel revizyona götürmüştür. İster sarih, ister ima yoluyla olsun, bir kısım analistler ABD'nin rolünün muhtemelen "yapıcı" olduğunu ve her halükarda Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşı önleyici olduğu sonucuna varıyorlar. 1974'ten sonra ABD bağımsız, iki bölgeli, federatif bir Kıbrıs'a yöneliyor ve bu, Kıbrıs sorununda tek "gerçekçi" çıkış olarak görünüyor. 1974'ten sonraki BM'nin son Annan Planı gibi, birçok "çözüm planı", esasında Amerikan önerilerinin varyasyonlarını oluşturuyor.

Bununla birlikte ABD'nin "soğukkanlı hakem" rolüne yerleştirilmesi olayların tetkikine dayanmıyor. 1960'lı yıllarda ABD Yunan hükümetlerinin çeşitli planlarına "yeşil ışık" yakarak Makarios'un devrilmesini arzuluyordu. ABD'nin müdahaleleri, Türkiye'yi "paylaşımda" kazıklanmamak için sürekli askeri hazırlık içerisinde olmak zorunda bırakıyordu. Eğer sonuçta Yunanistan ve Türkiye arasında savaş patlamamışsa bu sadece, aynı zaman-

1) *Istoria tu Elliniku...*, s. 300.

da askeri çatışmayı daha yakınlaştıran, Amerikan müdahalelerine değil, Yunanistan ve Türkiye hâkim sınıflarının "kendine hâkim olmasına" borçludur. Bununla birlikte "kendine hâkim olma" geçmişte de olmadığı gibi verili değildi.

Gerçekte ABD "gerçekçilik" adına Kıbrıs'ta herhangi bir istikrar arzu etmiyordu, ne de bugün arzu ediyor. ABD aynı zamanda bölgede kendi çıkarlarına hizmet edecek bir "gerçekçilik" taraftarıdır. Gezegenin herhangi başka bir yerinde olduğu gibi eğer önerilen çözümler ABD'nin çıkarlarına hizmet etmiyorsa, o zaman ABD orada her ne şekildeyse var olan istikrarı yıkmaya çalışıyor. Sadece kendi kontrolü altındaki "istikrarı" arzuluyor.

Böylece önerilen çözümler, (Annan Planı örneğinde olduğu gibi) hiç de basitçe "realistçe masum" değildir. Sözde bağımsız Kıbrıs o kadar da bağımsız olmayacaktır. Garantör güçleri olacaktır. Bunlardan Britanya, "tesadüf eseri" ABD'nin "stratejik" müttefikidir. Keza Yunanistan ve Türkiye ABD'nin daha sadık müttefikleri arasındadırlar. Bununla birlikte Yunanistan ve Türkiye'nin aralarında mevcut "açık hesaplar" vardır.

Böylelikle Kıbrıs'ta her zaman "stratejik dengeleyici"ye, yani ABD'nin kendisine ihtiyaç duyacak tehlikeli (istikrarsız) bir denge olacaktır.

Fakat Kıbrıs düğümünün 1974'ten sonrasını çözmeye devam edelim.

1974'ten Sonraki Gelişmeler

1974'ten sonra hiç olmazsa bugüne kadar, hepsi çıkmaza götüren uzun süreli müzakereler ve anlaşmalar başladı.

İlk önemli anlaşma 9 Ağustos 1975'te esasen nüfus değişimini yasallaştıran anlaşmadır –Kıbrıslı Türklerin kuzeye ve Kıbrıs-

lı Rumların güneye hareketine resmi olarak da izin verilir (asıl kitle işgalden sonraki birkaç ayda yer değiştirmişti). Bu anlaşma iki ulusun coğrafi/mekansal ayrışmasını tamamlar.

İkinci önemli durak, 13 Mart 1977'deki Makarios-Denktaş anlaşmasıdır. Bu anlaşmada Kıbrıs sorununun gelecekteki çözümünün bulunacağı bir "ilkeler çerçevesi" üzerinde mutabakata varılır. Bu anlaşma özellikle önemlidir çünkü bugüne kadarki bütün çabalar, bu "ilkeler çerçevesi"ni ete kemiğe büründürmede acz içinde olacaklardır.

Üzerinde mutabakata varılan ilkeler şunlardır:[1]

A) Oluşturulması hedeflenen devlet biçimi iki bölgeli federasyon olacaktır.

B) Kuzey ve güneyde federatif hükümetler olacak ve merkezi hükümet de önceliği muhafaza edecek, aynı zamanda da her topluluğun/cemaatin özyönetimi garanti altına alınacaktır.

C) Kıbrıslı Türk toplumunun toprağının miktarı, Türklerin toplam nüfus içindeki oranı ile belirlenmeyecek, fakat kriter Türk tarafının ekonomik hayatta kalabilirliliği olacaktır. Toprak miktarı bir yandan yüzde 38'den küçük olacak fakat yüzde 20'den büyük olacaktır.

D) Dolaşım, yerleşim ve mülkiyet haklarının, kuzeydeki Kıbrıslı Türk nüfus çoğunluğunun ortadan kalkmaması için, sınırlamalar getirilerek uygulanması kabul edilmektedir.

E)Uluslararası güvenceler meselesi ve Kıbrıs'ın askersizleştirilmesi, toprak ve devlet biçimi sorunlarının çözümünden sonra gelecekte anlaşmaya bırakılmaktadır.

Bu anlaşmada her iki tarafın hem güç dengesi, hem de arzuları apaçık bir şekilde kaydedilmiştir. Kıbrıslı Rum hâkim sınıf

1) Yannis Milios & Tasos kiprianidis, "To Kipriako meta ton B' Pangosmio Polemo i Elliniki ke Ellinokipriaki Stratigiki" (2. Dünya Savaşı Sonrasında Kıbrıs Sorunu Yunan ve Kıbrıslı Rum Stratejisi), *Thesis*, 4. kısım, sayı 29 Ekim – Aralık 1989.

bundan böyle Ada'nın tümünde hakimiyetinin olası olmadığını tanımaktadır. Hem toprak meselesinde, hem de Rum sermayesinin serbest dolaşımında tavizde bulunması gerektiğini kabul etmektedir.

O zamandan beri Kıbrıs sorununun çözümü için yapılan tüm müzakerelerde Kıbrıslı Rum kapitalistlerin çabası gelecekteki devletin olabildiğince güçlü ve daha fazla yetkiyle donanmış bir merkezi yönetime sahip olmasıdır. Böylece ekonomik güçleri Kıbrıslı Türklerden ezici oranda güçlü olması gerçeği, zamanla tüm Ada'da Kıbrıslı Rum kapitalistlerin hakimiyetlerini geri getirsin. Yani askeri mağlubiyetlerini ekonomik güçleriyle telafi etmeye, "kaybedileni kazanmaya" çalışıyorlar.

Öte yandan Kıbrıslı Türkler Rum arzularını dengelemek için güçlü federatif hükümetler ve gevşek federasyon (merkezi hükümette daha az yetki) talep ediyorlar. Daha güçlü Rum sermayesi tarafından yutulmamak için federal hükümetlerin sermaye hareketlerini kontrol etmesini istiyorlar.

Ekonomik Gelişmeler

Kıbrıslı Türklerin 1974'teki Türk müdahalesi sayesindeki askeri üstünlüğüne rağmen Yunan ve Kıbrıslı Rum tarafının konumunun çok daha güçlü olduğu ortaya çıktı. Yunan ve Kıbrıslı Rum tarafı 1974'ten sonra Kıbrıslı Türkleri uluslararası alanda yalnızlaştırmayı başardı. Bu "emperyalistlerin Türkiye'ye hayırhah davrandıkları" mitinin geçerli olmadığına dair başka bir kanıttır. Güney Kıbrıs'ın Rum devleti uluslararası alanda tanınan yegane devlettir. Türk işgalinden sonra BM bir dizi karar alır ve bunlarda "Türk ordularının çekilmesini, göçmenlerin geri dönüşünü ve BM güçlerinin denetimini" ister. ABD Türkiye'ye yöne-

lik silah malzemesi satışına 1978'de kaldırılacak ambargo koyar. Sonuç, uluslararası alanda sadece Rum güney Kıbrıs'ın Kıbrıs devleti olarak tanınmasıydı ve bu doğal olarak bugüne kadar devam etmektedir.

Bu gerçek, Kıbrıslı Rum kapitalistlere muazzam avantajlar sağlamaktaydı. Kuzey Kıbrıs'ın tersine uluslararası kredi alabiliyorlardı ve ayrıca güney Kıbrıs'a ABD, Yunanistan, Britanya, Almanya'dan yardım olarak, 1979 verileriyle[1] yıllık 54 milyon dolar civarında para giriyordu. BM ordusunun varlığı dahi fayda getiriyordu, çünkü bu askeri birliklerin yıllık harcamaları 29 milyon dolara ulaşıyordu ki bu miktar, BM onu Kıbrıs'ın tek "meşru" devleti olarak tanıdığından, asıl olarak güney Kıbrıs'ın ekonomik gelişmesine katkıda bulundu.

Bu verilerle 1980'lerin ortalarından itibaren güney Kıbrıs uluslararası hizmetlerin sağlandığı ve kitlesel turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir merkeze evrildi. 1990'lar esnasında ekonomik gelişme ritmi, AB ortalamasının üstünde olan yüzde 4'tü. AB'de ise işsizlik yüzde 11'deyken Ada'da tam istihdam koşulları hüküm sürüyordu. Kişi başına yıllık gelir 1998'de 13 bin beş yüz dolara ulaştı.[2] Kıbrıs ayrıı yıl ilk defa Yunanistan'ın 11 bin 332 dolar olan kişi başına milli gelirini aştı.

Bugün Güney Kıbrıs'ta 14 binin üstünde denizaşırı (offshore) şirket bulunmaktadır. Ada "denizcilik, danışmanlık, hukuk ve her türlü hizmet şirketinin çok az vergilendirildiği (sadece yüzde 4,25) bir cennet" halini almıştır. İki milyondan fazla turist güney Kıbrıs'ı ziyaret etmekte ve gayri safi milli hasılanın yüzde 20'ye yakınını karşılamaktadır.

Yukardakilerden Yunan ve Kıbrıslı Rum tarafının "göçmen

1) Arnold Sherman, age, s. 201.
2) *Istoria tu Elliniku...*, age, s. 492.

sorununu" ortaya atmasının ne kadar ikiyüzlüce olduğu ortaya çıkmaktadır. Bugün Güney Kıbrıs'ta örneğin Filistinlilerde söz konusu olduğu gibi göçmen kampları yoktur. Çok az kişi (ileri yaşta ve bunlar da nostaljiden) 1974 öncesindeki bölgelerine geri dönmek istiyorlar:

"Kiminle konuştuysam çok azının 1974'te ebeveynlerinin terk ettikleri ve kendilerinin hiç tanımadıkları yerlerde yaşama arzusunu ifade ettiklerini duydum. [Ebeveynleri 1974'te göçmen olan H. Dimitriu'nun mülakatından] 'fakat saklamayalım, onlar da bugün o gün yaşadıklarından daha iyi yaşıyorlar. [...] *Varosi*'deki eve sadece tatil için gidebilirler'"[1]

Güney Kıbrıs'ın şimdiki Cumhurbaşkanı Tasos Papadopulos "göçmenlerin geri dönüşünü" istediğinde, "ocaklarına" dönmek isteyen fakir Kıbrıslı Rumlar adına konuşmuyor. 1974 göçmenleri bugün artık ileri yaştalar, çocukları güneyde yeni hayatlar kurmuşlar ve kuzeye taşınmaları mümkün değildir (büyük ekonomik karşılıklar verilmesi dışında, ki bu olanaklı değildir). Papadopulos'un gerçekte istediği Maraş'ta oteller yapılabilmesi için Kıbrıslı Rum sermayesinin dönüşü ve arazilerin Ada'nın en büyük toprak sahibi ve müteşebbisi kiliseye iadesidir.[2]

Tersine kuzey Kıbrıs'ta kişi başına gelir 1997'de 4 bin beş yüz dolarda bulunmaktaydı ve sürekli olarak kötüleşmekteydi. 2002'de bu rakam, 3 bin iki yüz dolara düşmüştür. Kıbrıslı Rum kapitalistler, "Denktaş'ın yozlaşmış rejimine", ve Kıbrıslı Türkle-

1) Hr. Mihailidis'in Kıbrıs'tan haberinden, *Eleftherotipia*, Cumartesi 30 Kasım 2002, s. 16.
2) Bugün Kıbrıs kilisesi Ada'nın en büyük kapitalistidir. Elinde bulunan şirketler grubu (Yunan Maden Şirketi) aracılığıyla bankalar, maden ocakları ve taş ocakları, telekominikasyon şirketlerini kontrol etmekte, ayrıca birçok otelin de sahibidir. Sadece Kikku manastırının serveti dünyada Ortodoks manastırlarının sahip olduğu en büyük servete sahiptir. (*Eleftherotipia*, Afieroma stin Kipro, 22 Aralık 2002).

rin tembel ve gerici olduklarına dair tamamıyla ırkçı argümana başvurarak kuzeyin ekonomik durumunu vurgulamak için fırsatı kaçırmıyorlar.

Gerçekte Kıbrıs Türk ekonomisi bu durumda ambargo dolayısıyla bulunmaktadır. Kıbrıslı Türkler hukuki olarak ambargo altındadır ve Türklere güneye geçiş için sadece ender durumlarda giriş izni verilmektedir.[1] Güney Kıbrıs'ın Rum devleti kuzeyle her türlü ekonomik alışverişi men etmektedir. Avrupa mahkemesi 1994'te kuzey Kıbrıs'tan Avrupa'ya ihracatın güney Kıbrıs'tan onaylamaya muhtaç olduğu kararını verdi. Kıbrıslı Rum devleti tabi olarak kuzeyin ürünlerini onaylamıyor ve bunun sonucunda kuzeyin tarımı yok olma aşamasına gelmiştir. Üstelik Kıbrıslı Türkler, devletleri tanınmadığından uluslararası finans kurumlarından kredi alamamaktadırlar. Pasaportları tanınmadığından Kıbrıslı Türkler dış ülkelere seyahat edememektedirler (zorunlu olarak Türkiye üzerinden seyahat etmektedirler).

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin Türkiye ile zorunlu bağlantısı başka sebeplerin yanında Türkiye'deki ekonomik kriz dolayısıyla da yıkıcıydı. Türkiye'deki enflasyon kuzeye de taşındı (2002'de yüzde 80).

Fakat kuzeydeki durumu betimleyen bir Kıbrıslı Türk'ü dinleyelim:

"Ekonomimiz bizim yüzürnüzden değil, fakat Yunanlılar ve Amerikalılar yüzünden kötü haldedir. Devletimizi tanımıyorlar ve biz sadece Türkiye üzerinden ihracat yapabiliyoruz. Gelişmek için borç veya güneyde olduğu gibi uluslarası yardım alabilmek için gerekli şartları taşımıyoruz. Adanın yaşadığımız kesiminde örgütlü turizm olamaz fakat sadece Türkiye aracılığı ile olabilir. Fakat bu durumda dahi turistler kuzeyde tecrit edilmiş durumdadırlar. Görüyorsun, Kıbrıslı Rum ma-

1) Arnold Shennan, age, s. 190.

kamlar diğer tarafa geçmelerine izin vermiyorlar. [...] Bir gün kuzey Lefkoşa'daki evime Kıbrıslı Rumların gelmesini isterdim. Onlara kahve ve lokum ikram ederdim. Fakat misafir olduklarını, evimde onları ben davet ettiğim için bulunduklarını anlamaları gerekiyor. Beraberlerinde EOKA'yı, Grivas'ı ve Makarios'u taşımadan gelmeleri gerekiyor".[1]

Güney ve kuzey ekonomilerinin karşılaştırılması Kıbrıslı Türk çalışanlarının konumunu gösteriyor –uluslararası emperyalizmin kutsamasıyla Kıbrıslı Rum ambargosunun ortaya çıkardığı bir konum.

	Kuzey Kıbrıs	Güney Kıbrıs
Nüfus	208.886	705.000
Kişi Başına Gelir	3.200 $	15.000 $
GSMH	650 milyon $	9 milyar $
İhracat	50 milyon $	1 milyar $
İthalat	300-500 milyon $	3,8 milyar $
Turist Sayısı	260 bin	2,5 milyon
Turizmden gelen gelir	180 milyon $	1,8 milyar $
Banka mevduatları	750 milyon $	16 milyar $

"Ulusal Stratejiler" ve Diplomatik Çabalar

Kıbrıs'taki ekonomik gelişmeler ve kuzeyin uluslararası alanda yalnızlaşması Kıbrıslı Rum kapitalistlere muazzam avantajlar sağladı. Özgüven kazandılar ve 1978-1988 döneminde Kıbrıslı Türklerle yapılan müzakerelerde her türlü uzlaşma çabasını sabote ederek katı bir "redci" tavır izlediler. 3 Ağustos 1977'de Makarios ölür ve 31 Ağustos'ta güney Kıbrıs'ın cumhurbaşkan-

1) Arnold Sherman, *age*, s. 212-3.

lığına AKEL'in desteğiyle(!) DIKO'nun adayı Spiros Kiprianu seçilir. Kiprianu 1982 Nisan'ında, yine AKEL'in desteğiyle yeniden seçilir. Sağda milliyetçi bir parti olan DIKO (kendini merkez sağ olarak tanımlıyor), Kıbrıs bayrağının yanına Yunan bayrağının asılması, yine Kıbrıs ulusal marşı olarak Yunan marşının resmileştirilmesiyle güneyin tam anlamıyla "Yunanlılaştırılması" yönünde ilerler.

Redci cephede DIKO dışında Lissaridis'in EDEK'i de bulunmaktadır. EDEK (derin bir nefes alın!) Şubat 1969'de kurulmuş (Birleşik Merkez Demokratik Birlik), daha sonra ismini Sosyalist Parti EDEK olarak değiştirmiş ve bugün KISOS (Sosyal Demokratlar Hareketi) adını almıştır.[1] "Redcilerin" portresini bize, Lissaridis hakkında yazan, AKEL'in teorik yayını "*Neos Dimokratis* [Yeni Demokrat] veriyor: (sayı 57, Temmuz 1979, s. 69):

"Bay Lissaridis [...] Makarios'un kendisine verdiği silahlarla kendi silahlı gruplarını oluşturdu ve bunlar Yorgaci ve Samson'un gruplarıyla birlikte Kıbrıslı Türklere karşı 1963-64'te "bağımsızlık mücadelesi" verdiler ve sonucunda bize "yeşil hattı" ve Attila'yı getirdiler".[2]

"Redci" eğilimin niteliği bugüne kadar sabit kalmıştır:

Stratejileri, Kıbrıslı Rum kapitalizminin geliştiğine ve Yunanistan'ın yardımıyla güney Kıbrıs uluslararası alanda Ada'daki tek yasal devlet olarak tanındığına göre Kıbrıs Türk tarafına "taviz" verilmesinin gerekli olmadığı varsayımına dayanıyor. Tersine, kuzeyi yalnızlaştırma çabası devam etmeli ve yoğunlaştırıl-

1) Vasos Lissaridis 1955'e kadar AKEL üyesiydi. EOKA'nın "silahlı mücadelesini" desteklediği için partiden ihraç edildi. İhracından az sonra EOKA ile işbirliği yapacak silahlı gruplar oluşturur. (Spiru Linardatu, *age*, cilt 2, 1952-1955, s. 282) KISOS 2001 seçimlerinde oyların yuzde 6,6'sını aldı.

2) *To Kipriako ke*..., s. 304-5

malıdır, çünkü böylelikle Kıbrıslı Türklerin ekonomik boğazlanması gerçekleşecektir. Aynı şekilde, Türkiye için hem Kıbrıslı Türklerin desteklenmesi, hem de Türk birliklerinin muhafaza edilmesinin ekonomik maliyeti artacaktır. Bu "olgun meyve" mantığıyla ilişkilidir. Sonunda, elbette uzun yıllar sonrasında, Rum kapitalistlerin ekonomik egemenliği Kıbrıslı Türkleri taviz vermeye mecbur edecek ve bunlar güçlü merkezi hükümete sahip bir Kıbrıs'a götürecektir ve ardından da mutlak Kıbrıslı Rum hakimiyeti altında Ada'nın birleşmesi gerçekleşecektir.

"Redciler", *status quo*'nun, Kıbrıslı Türk karşıtı ırkçı propagandanın ve bir Türk-Yunan çatışmasının ve hatta savaşının "kaçınılmazlığının" samimi taraftarları artık.[1]

1983'te BM Genel Sekreteri Peres de Cuear'ın her iki tarafın "azami" ve "asgari" sınırlarını tespit etmeye çalışan planı ortaya atılır. Toprak meselesinde Türkler için minimum %23 ve maksimum %30 bir bölüm ileri sürülüyordu. Tarafların nüfus oranlarına göre temsil edilecekleri bir Alt Meclis ve iki tarafın da %50 oranında temsil edileceği bir Üst Meclis olmak üzere iki organın oluşturulmasını öneriyordu. Yürütme için iki alternatif yol öneriyordu. Başkan Rum olacaksa bakanlar kurulu üyeleri %60 Rum ve %40 Türk olacaklardı. Başkanlık için Rum ve Türk başkanlar değişimi söz konusu olacaksa o zaman bakanlar kurulu üyeleri de %70 Rum ve %30 da Türk olacaktı.[2]

Güney Kıbrıs'taki "redci" hakimiyeti, Rum tarafını BM önerilerini reddetmeye sevketti. Adada hava gerildi ve Kıbrıslı Türk meclisi Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilan et-

1) "Redci" kampta bugün, oyların %2,9'una sahip olan ve başkanlığını Nikos Kutsos'un yaptığı Yeni Ufuklar (*Nei Orizontes*) de var. Tam manasıyla milliyetçi olan bu parti, Kıbrıs Başepiskoposu Hrisostomos'un da desteğine sahip. İki yeni parti, Genç Ekolojistler (*Nei Ikologi* - %1,9) ve ADIK (Bağımsız Demokratik Parti- %2,1) de redci cepheye dahil.

2) Yanis Milios ve Tasos Kiprianidis, agm.

ti.[1] Kıbrıslı Türkler bu ilandan sadece bir şey elde edememekle kalmadılar, kuzeyin uluslararası tecrit edilmişliği daha da pekişti. Kıbrıslı Türk devletini bugüne değin tanıyan yegane ülke Türkiye'dir. Dolayısıyla, bu gelişme "redcilerin" güneydeki hâkimiyetini güçlendirdi.

Yunan devleti (PASOK hükümetleri) 1980'ler boyunca Kıbrıs'taki "redcileri" destekledi:

"Yunan devleti 1981'den sonra uluslararası konjonktürden çıkan belirli bir taktik hesap temelinde Kıbrıslı Rumların redci stratejisini destekledi. Buna göre Türkiye'nin uluslararası tecrit edilmişliğini genişletmek ve böylece de kıta sahanlığı ve Ege'de komuta kontrol konularındaki taleplerini pratikte işlemez kılmaktı. Bu taktik Kıbrıs meselesindeki belirsizliği uluslararası konjonktür Ege meselesinin de nihai halline uygun olduğu ana dek devam ettirmeyi hedefliyordu."[2]

O zamanki PASOK'un meşhur "anti-emperyalizmi" Kıbrıs meselesini sinik bir biçimde genel Türk-Yunan çekişmesinde bir müzakere kozu haline getiriyordu. "Türkiye'nin Kıbrıs'taki hukuk ihlalleri" temelinde Yunan hükümeti AB (o zamanlar AT) ile Türkiye arasındaki müzakereleri tıkadı ve aynı zamanda emperyalist NATO içerisinde saha iyi bir konum aradı.

Bu çatışma ve "düşman" karşısında hiçbir uzlaşma olmaksızın mutlak zafer kazanma mantığının devasa bir maliyeti vardı. Güney Kıbrıs'ta kapitalistler için geçerli olan "ekonomik bahara" rağmen, halk kitleleri silahlanma için devamlı olarak "özel katkılar"-vergiler ödüyorlardı. Türk-Yunan ilişkileri mantık dışı büyük silahlanmanın yanında, gerilimden gerilime koşuyordu. Mart 1987'de iki ülke tekrar savaşın eşiğine geldi. Türk araştır-

1) *Istoria tu Eliniku Ethnus*, cilt 16, s. 496.
2) *Istoria tu Eliniku Ethnus*, cilt 16, s. 496.

ma gemisi Piri Reis'in Ege'deki petrol arama çalışmaları dolayısıyla "iki ülke silahlı bir çatışmaya dönük askeri hazırlıklara giriştiler."[1]

Savaş tam anlamıyla son anda önlendi. İsviçre'nin Davos kentinde Özal ve Papandreu'nun buluşmasının ardından Türk-Yunan ilişkilerinde gerginliğin düştüğü bir dönem yaşanır. Davos'ta Türk ve Yunan taraflarının Kıbrıs ve Ege hususlarındaki farklılıklarının "müzakere edilmesi" kararına varılır. Bu gelişme, Kıbrıs'ın içindeki bir dönüşümle uyumluydu.

Şubat 1988'de G. Vasiliu, AKEL'in desteğiyle Kıbrıs cumhurbaşkanı seçilir. Vasiliu Rum ve Türk taraflarının vereceği karşılıklı tavizlerle "Kıbrıs meselesinin 1988 yılı içerisinde" çözümüne taraftar olduğunu açıklar. Buna rağmen taraflar arasındaki görüşmeler 1989'da başarısızlıkla sonuçlanır; zira iki taraf da konumundan en ufak bir taviz vermeye yanaşmaz. Rum tarafı, Rum kapitalistlerce kuzeyin ilerde yutulabilmesi hedefi için güçlü bir merkezi hükümet ve Türk tarafı da gevşek bir federasyon hususundaki ısrarlarını sürdürürler.[2] Dahası bunu, Yunanistan'da siyasi bir kriz dönemi takibeder ("kirli 89") ve biraz sonra da Makedonya meselesine ilişkin milliyetçi çılgınlık yaşanır.

Mamafih, Vasiliu'nun güney Kıbrıs'ta seçilmesi, Kıbrıslı Rum stratejisinde bir dönüşümü ifade ediyordu. "Redci" strateji bir çıkmaza götürmüştü. Adanın bölünmüşlüğü, görünür gelecekte Ada'nın Rumların hâkimiyetinde yeniden birleşmesine dair herhangi bir umut olmaksızın, kalıcılaşma eğilimi gösteriyordu. Keza, "redci" siyaset Kıbrıslı Rum hâkim sınıfın çıkarlarını Yunan hâkim sınıfınkiyle özdeşleştiriyordu ve Kıbrıslı Rum kapitalistlerin iktisadi ve diplomatik alanlarda olağanüstü derecede başarı-

1) Yanis Milios ve Tasos Kiprianidis, agm.
2) *Istoria tu Eliniku*..., s. 497-8.

lı olduğunu gördüğümüz özerk yönelimini zayıflatıyordu. Ancak Kıbrıslı Rum kapitalizmin özerkliği, Rum kapitalistlerin 1960'taki bağımsızlığın ardından temel bir hedefiydi. Yani redcilerin mantığı nihayetinde ya 1974'ün olmuş bitmiş olarak kabul edilmesine yani Kıbrıs'ın kuzey kesiminin Rum kapitalistler için nihai kaybına, ya da gerçekleşmesi imkansız ve Rum hâkim sınıf için arzu edilir de olmayan Yunanistan'la birleşmeye varıyordu. Katı redci çizgi, Türkiye ve Kıbrıslı Türklere Yunan "uzlaşmazlığını" sergileyerek kuzeyin yalıtılmışlığını kırma fırsatını veriyordu. Türkiye ve Yunanistan arasında 1987'de az kalsın çıkacak olan savaş, ABD ve NATO karargahlarında alarm zillerinin çalmasına neden oldu. ABD hükümeti, Kıbrıs Rum ve Yunan hükümetlerini "gerginlik stratejisinin" de sınırları olduğu hususunda uyardı ve Kıbrıs'a ekonomik yardımın %80 oranında kesilmesini ve Yunanistan ve Türkiye'ye yapılan askeri yardımda 7/10 oranının değiştirilmesini önerdi.

Bu çelişki ve baskılar altında 1980'li yılların sonlarında Kıbrıslı Rum hâkim sınıfında "yapılabilir olan" bir strateji, yani "toplumlararası yeniden yakınlaşma" denilen ve Kıbrıslı Türk tarafıyla bir çeşit uzlaşma arayan strateji hâkim oldu. Bu stratejinin egemen olmasını kuzeyde sürekli genişleyen Denktaş karşıtı hareket de kolaylaştırdı. Sol parti ve örgütler Kıbrıslı Türk devletin ekonomik ve diplomatik çıkmazının Rum tarafıyla "onurlu bir uzlaşma" ile aşılmasını talep ediyorlardı.

AKEL, "toplumlararası yeniden uzlaşma" stratejisini açık bir biçimde ortaya koydu:

"Kıbrıs meselesinin, nesnel koşulların ve somut gerçekliğin dayattığı çözümü (...) kabul etmeliyiz ki bir uzlaşma çözümü olacak, kabul edilir bir uzlaşma! Bu konuma karşıt olarak, 1974 felaketinden sonra,

Kıbrıs'ın darbe ve işgalden önceki duruma geri dönebileceği yanılsamasını sistematik olarak yayan siyasi ve başka güçler bulunmaktadır."[1]

1990'lı yıllarda "toplumlararası yeniden yakınlaşma" stratejisinin hâkimiyeti kendisini seçim sonuçlarında da gösterdi. Bu politikayı ifade eden iki siyasi parti AKEL[2] ve DISI[3] (Glavkos Klerides'in Demokratik Alarm'ı) birlikte, 1990'lı yıllarda %57,5 ile %65 arasında oy aldılar.[4] Önemli bir nokta da "toplumlararası yeniden yakınlaşma" stratejisinin artık DIKO'nun[5] bir kesimini de etkisi altına almış olmasıdır.

Şubat 1993'te, gene AKEL'in desteğini alan Vasiliu oyların 49,69'unu toplarken oyların %50,31'ini alan Klerides cumhurbaşkanı seçilir. Şubat 1998'de, AKEL'in desteklediği lakovu'nun aldığı %49,2'ye karşı %50,8 ile yeniden seçilir.[6] Bu iki partinin Kıbrıs siyasal hayatındaki hakimiyeti açıktır.

DISI muhafazakar seçmenin çoğunluğunu aşırı sağ-antikomünist bir ideoloji temelinde birleştirmeyi başardı. Saflarında 1955-59 dönemindeki EOKA'nın ve hatta EOKA B'nin üyelerinin büyük çoğunluğunu topladı.[7] Cumhurbaşkanlığı döneminde Ada, Türk ve Rumların öldürülmesinden sorumlu olan EOKA "kahramanlarının" heykelleriyle doldu. EOKA B'nin üyeleri ise bakan oldular.[8]

Buna mukabil, Klerides "toplumlararası yeniden yakınlaşma"

1) Yanis Milios ve Tasos Kiprianidis, agm.
2) 2001 seçimlerinde %35 oranında oy aldı.
3) 2001 seçimlerinde oyların %34'ünü aldı. "Toplumlararası yeniden yakınlaşma" stratejisini savunan güçler arasında eski başkan Vasiliadu'nun küçük partisi EDI (Birleşik Demokratlar) da bulunuyor.
4) Güney Kıbrıs'ta siyasi güçlerin daha detaylı bir aktarımı için bkz. Alexis Iraklidis, *age*, s. 342-348.
5) 2001'de oyların %15'ini aldı.
6) *Istoria tu Elinikυ* .., s. 485.
7) Yanis Milios ve Tasos Kiprianidis, agm.
8) Iraklidis, age, s. 217.

stratejisini sağda savunuyor. Gerçekten de şaşırtıcı ancak anlaşılmaz da olmayan bir cambazlık söz konusu:

"Toplumlararası yeniden yakınlaşma stratejisi (...) 1974'ten beri hızla gelişen ve doğrudan ekonomik iktidar alanını yani iç piyasasını bütün Kıbrıs alanına yaymak isteyen Kıbrıslı Rum sermayesinin iktisadi yayılımının dinamiğinden çıkıyor. Bizzat kapitalizmin gelişme yasaları toplumlararası yeniden yakınlaşma" stratejisini güçlendiriyor, Rum toplumunda geniş yığınlar tarafından benimsenmesinin koşullarını oluşturuyor ve nihayet onu toplum içinde egemen kılıyor (...) Kıbrıs sorununun çözümü en azından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin uluslararası konumunu yükseltecek. Rum kapitalist hakimiyetinin uluslararası politikadaki bu yükselişi, anlaşma sağlandığı takdirde Kıbrıslı Türk siyasi liderliğine "devredilecek iktidar" ile "kaybedilecek" olanları fazlasıyla dengeleyecektir."[1]

Buna karşılık bu strateji sürekli olarak bir çelişkinin baskısı altında bulunmaktadır. Bir yandan Türk tarafıyla bir "uzlaşma" arzu edilirken diğer yandansa amaç apaçıktır: Rum sermayesinin Ada'nın tümüne hâkim kılınması. Tam da bu nedenle bu strateji "diyalog" dönemleriyle açık çekişme dönemleri arasında gidip geliyor. 1990'lı yıllarda Yunan hükümeti tarafından "ortak savunma alanı" dogması ilan edilir. Dogma, Yunanistan ile güney Kıbrıs arasında yakın askeri işbirliğini ve "eğer gerekirse" Yunanistan'ın Ada'ya askeri müdahalesini öngörmektedir. Kıbrıs Ulusal Muhafız Gücü modern ağır silahların alınmasıyla güçlendirildi (Fransız Exocet füzeleri, Rus T-80 tankları ve BMP-3 zırhlıları ve keza Yunan "Leonidas" zırhlı araçları).[2] 1997-98'de güney Kıbrıs, Rus S-300 füze sistemini edinmeye çalıştı. Sonuçta, Kıb-

1) Yanis Milios ve Tasos Kiprianidis, agm
2) *Istoria tu Elinikυ*..., s. 486.

rıs'ta böylesi büyük bir silahlanmanın yarattığı tehlikelere ilişkin uluslararası tepkilerin ardından S-300'ler güney Kıbrıs hükümeti tarafından Yunanistan'a verildi ve bunlar Girit'e yerleştirildi.[1]

Emperyalist Çatışma

Kıbrıs meselesi, özellikle de 1974'ten sonra, genel Türk-Yunan rekabetinin bir parçası olarak anlaşılmalıdır. Kaçınılmaz olarak, her evresine, Türk ve Yunan kapitalizmlerinin hedefleri ve aralarındaki güç dengesi damgasını vurmaktadır. Bu dengeler keza iki ülkenin uluslararası ilişkileri ve emperyalizmin bölgedeki hedeflerince belirlenir.

SSCB'nin 1991'de çöküşü dünyanın ve elbette Türkiye ve Yunanistan'ın parçası olduğu bölgenin jeopolitik haritasını değiştirdi. Hazar petrolleri ABD ve AB petrol şirketlerinin menziline girdi. 1991 başında Körfez Savaşı'nda Irak'ı mağlup ettikten sonra ABD için bölgedeki petrol kaynaklarını denetlemek bakımından ittifak sisteminin yeniden düzenlenmesi acil bir öncelik haline geldi. Bölgenin istikrarsızlığına Yugoslavya'nın parçalanması, onu oluşturan eski federe devletler arasındaki savaşlar ve nihayet ABD-NATO'nun 1999'da Sırbistan'a karşı savaşı da katkıda bulundu. Bu iklimde, ABD ve Batılı emperyalistler için bölgedeki ittifaklarının stabilize edilmesi öncelikli hedef haline geldi. ABD ve Avrupalı müttefikleri için bölgedeki başlıca dayanakları Yunanistan, Türkiye ve İsrail'dir.

Bütün bu sebeplerle, gerek BM inisiyatifleri aracılığıyla, gerekse doğrudan Amerikan diplomasisinin müdahalesiyle ABD yönetimi, 1990'lar boyunca Türk-Yunan çıkarlarını Ege ve Kıbrıs hususlarında uzlaştırmaya çalıştı. Buna mukabil, çatışma

1) *age*, s. 486.

noktaları o kadar güçlüydü ki uzlaşma çabaları başarısızlıkla sonuçlandı. 1992'de Butros Gali BM Genel Sekreteri oldu. "Kıbrıs sorununun çözümü" için aldığı inisiyatif, selefininkilere benzer sonuçlarla karşılaşarak başarısızlığa uğradı. Clinton yönetiminin 1993-94 arasında Klerides ve Denktaş arasında "güven artırıcı önlemler" devreye sokulması girişimi de başarısızlıkla neticelendi. Keza, 1997'de BM Genel Sekreteri olan Kofi Annan'ın 1998'de gerçekleştirdiği girişim de sonuçsuz kaldı.

Diplomatik çabalardaki bahsettiğimiz başarısızlığa rağmen, 1990'lu yıllarda Yunan siyasetinin Kıbrıs ve Türk-Yunan ilişkilerinde açık bir dönüşüm içerisindedir. Türkiye ile Yunanistan arasında askeri dengenin kurulması, Yunanistan'ın AB'ye dahil olması, Türkiye'de sürekli artan ekonomik sorunlar ve bunun beraberinde getirdiği politik istikrarsızlık, Kıbrıs Türk devletinin uluslararası yalıtılmışlığı, Türk-Yunan ilişkilerinin Yunan kapitalizminin çıkarları açısından faydalı bir şekilde ele alınmasının yolunu açıyordu. Güç dengesinde Yunanistan ağır basmaya başlamıştı ve Yunan diplomasisi de bu durumdan istifade etmek için harekete geçti.

1990'lı yıllarda Yunan hükümetleri Yunanistan'ın AB üyesi olması gerçeğinin yarattığı avantajı giderek daha fazla kullanmaya başlar. Yunan diplomasisinin çabaları, güney Kıbrıs'ı AB bünyesine katmaya yoğunlaştı. Bu stratejiyi daha 1988'de ilk gündeme getirenler Teodor Pangalos ve Yanis Kranidiotis'ti. Güney Kıbrıs 1990'da üyelik için başvurdu.[1] Argümanlarının temelinde[2] güney Kıbrıs'ın AB üyeliğinin şu yararları sağlayacağı bulunuyordu:

1) *Istori tu Elliniku...*, s. 488.
2) Kiryakos Pieridis, "Pos i diplomatia iperishise tu Attila", *Eleftherotipia*, 22 Aralık 2002, Afieroma stin Kipro. Keza bkz. G. A. Magakis "I Skapanis tis entaksis", *Eleutherotipia*, 4 Ocak 2003.

A) Güney Kıbrıs hâkim sınıfının uluslararası konumunda yükselme ve kuzeyin yalıtılmışlığının kalıcılaşması.

B) Kıbrıs sorununun çözümü için Türk tarafıyla yapılacak müzakerelerde Rum tarafı başarılı bir biçimde birliğin temel haklarının ve dolayısıyla da Rum sermayesinin herhangi bir engelle karşılaşmaksızın kuzeye nüfuz edebilmesi "hürriyetini" savunabilecektir.

C) Kıbrıs Türk tarafı AB'ye katılamama ve ekonomik çıkmaz tehlikesi karşısında geri adım atmak zorunda kalacaktı.

D) Kıbrıs meselesini bir kriko olarak kullanarak Yunanistan Türkiye'yi Ege'de önemli geri adımlar atması hususunda sıkıştırabilecekti.

Bu strateji temelinde Yunanistan, 1995'te Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğine ilişkin veto hakkını kullanmadı. Bunun karşılığında güney Kıbrıs'ın birliğe dahil olabilmesi için bir takvim elde etti. O zamandan sonra güney Kıbrıs'ın AB'ye katılımı yolu mutlak anlamda çizildi.

Açıktır ki, biraz önce bahsini ettiğimiz Yunan stratejisi Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin üzerinde baskı uygulanmasını hedefliyordu. Türkiye'ye yönelik "Yunan hediyeleri" zehirliydi.

Tam da bu nedenle uzlaşma çabaları, ister ABD'nin arabuluculuk çabalarıyla gerçekleşsin, isterse de AB nezdinde pazarlıklarla, sadece gerilimi azaltamamakla kalmayıp Türk-Yunan rekabetini daha da kızıştırdı. Ocak 1996'da iki ülkeyi yeniden savaşın eşiğine getiren Kardak krizi patlak verdi. 1990'lı yıllarda Türk-Yunan ilişkilerinde hâkim olan yumuşama iklimi kimseyi kandırmamalıdır. Gerçekleştirilen uzlaşmalar bıçak sırtındadır.

Aralık 1999'da Helsinki zirvesinde Atina Türkiye'nin AB adaylığını destekledi. O zamandan beri Atina ve Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu, "Türkiye'nin Avrupa yönelimini tutarlılık-

la destekliyor". Ancak, bunun karşılığında Türkiye'den, BM'nin Kıbrıs meselesini çözme çabalarına kuvvetlice bağlanması" ve güney Kıbrıs'ın AB üyeliği çabalarına karşı çıkmaması talep ediliyor.[1] Bu anlaşmalar, Yunan kapitalistleri tarafından, kendi sınıfsal çıkarları bakımından bir dereceye kadar da haklı olarak, bir "ulusal zafer" sayıldı.[2]

Açık olan, önerilen çözümün "ulusal çıkarları" ile bağdaşmadığını ya da yeterli karşılığı almadığını varsayan tarafın etkin bir biçimde tepki göstereceğidir. "Yumuşama"nın altında yeni gerilimler pusuya yatmış bekliyor. Aralık 2002'deki AB'nin Kopenhag zirvesinde Türkiye'nin birliğe dahil olmak için müzakere tarihi alamaması, bu satırların yazıldığı tarihte sınırlı da olsa, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yeni bir gerilime yol açtı.

ABD ya da AB, emperyalistler aracılığıyla gerçekleşen "uzlaşma" arayışlarının uzun vadede başarısız olmasının nedeni, bir Türk-Yunan anlaşmasının hiç de "dürüst bir uzlaşma" olmamasıdır. Zorunlu olarak böyle bir anlaşma, iki kapitalizm arasındaki güç dengesini, kimin verili anda daha güçlü olduğunu yansıtacak ve böylece de doğal olarak, "kaybeden" ve "kazanan" taraflar olacaktır. Bu nedenle de iki ülke, bölgede emperyalizmin daha kıymetli müttefiğinin kim olduğu noktasında rekabet halindeler.

Güncel Gelişmeler ve Annan Planı

Bugünkü durumda ABD ve Avrupalı emperyalistler için Kıbrıs'ı da kapsayacak bir Türk-Yunan anlaşması, "teröre karşı" sa-

1) Kiryakos Peridis, *agm.*
2) Türkiye-AB ilişkileri için bkz. *I Ellada ke to Evropaiko Mellon tis Turkias (Yunanistan ve Türkiye'nin Avrupa Geleceği)*, ekdosis I. Sideris 2001, s. 249-278

vaşta kritik bir önemde olacaktır. Bu savaş sadece Irak'la ilgili değildir. ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'e göre "40-50" ülkeyle ilgilidir. Planlar Ortadoğu'da "haritanın büyük ölçekte yeniden düzenlenmesini" öngörmektedir. Dolayısıyla koşullar "cephe gerisini"nin güvenceye alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Böylesi bir dönemde Türk-Yunan ilişkilerinin sükunet içinde olması zorunludur. Kıbrıs'taki üsler emperyalist hamlelerde mutlaka önemli rol oynayacaklardır.

Milliyetçi mitoloji şimdiki durumda ABD ve Batı Avrupalı emperyalistlerin, güya geniş Ortadoğu ve Hazar Denizi bölgelerinde daha kritik bir müttefik olduğundan,Türkiye'yi Yunanistan karşısında kayırdığını savunmaktadır. Hiçbir şey bu kadar gerçekten uzak olamaz!

Emperyalistlerin Türkiye'ye daha hayırhah davranmasının sebebinin "hassas bölgelere" daha yakın coğrafi konumu olduğu ileri sürülmektedir. Anlaşılan, bu görüşe göre, Aktio veya Girit'teki üsler veya Yunanistan'ın Balkanlar'daki konumu daha az önemlidir. Gerçekte, bir ülkenin emperyalist hiyerarşideki yeri sadece coğrafi konumunca değil, bütünsel olarak sermayesinin gücün ve toplumsal oluşumunun genel istikrarınca tayin edilir. Örneğin Britanya coğrafi konumundan bağımsız olarak emperyalist zincirin yukarılarındadır.

"Türkiye'ye hayırhah davranıldığına" dair iddiaların tersine, güç oranları açıkça Türkiye'nin aleyhine ve Yunan kapitalizminin lehinedir:

A)Türk kapitalizmi derin bir ekonomik kriz içinde bulunmaktadır. Gerçekte Türk ekonomisi iflas etmiştir ve ayakta kalması IMF, ABD ve AB borçlarına bağlıdır.

B)Türk egemen sınıfı Kürt meselesinin şiddetlenmesi ihtimali ile karşı karşıyadır. ABD, gelecekteki müdahaleleri çerçevesin-

de, Irak'taki Kürt savaş ağaları ile ittifaka gidiyor. Bu, Türk kapitalistlerinde, Türkiye Kürtleri için "önüne geçilmez sonuçlar" doğuracak olası bir Kürt devleti ihtimali korkusunu yaratmaktadır.

C) Türkiye, ABD ve AB tarafından, ekonomik krizden çıkmak için hayati önemde olan AB ile bütünleşmek istiyorsa Ege ve Kıbrıs'ta "sancılı uzlaşmalar" yapması yönünde zorlanmaktadır. "Sancılı uzlaşmalar", çünkü bilindiği gibi gerçekte Almanya ve Fransa Türkiye'nin AB'ye katılımını arzu etmemektedir. Uluslararası ekonomideki durgunluk koşullarında, Batı Avrupalı kapitalistler, devasa ekonomik problemleri olan, ciddi bir "ulusal sorun"a (Kürt sorunu) sahip ve "patlayıcı" bir bölgeyle doğrudan sınırdaş olan bir ülkeyi uzun yıllar sürecek bir "uyum" süreci (sert kemer sıkma politikaları olarak okuyunuz) sonrasında dahi birliğe dahil etmeye istekli değillerdir. Bu gerçeklik sırasıyla Türkiye'de iç sorunlara ve içteki istikrarsızlığı şiddetlendiren yön bulma sorununa yol açmaktadır.

D) Birikmiş sorunlara İslamcılar-Kemalistler çatışmasının yarattığı siyasi istikrarsızlık eklenmektedir.

Diğer taraftan Yunan kapitalistler Türklerden çok daha güçlü görünmektedirler:

A) Ekonomileri Avrupa ortalamasının üstünde bir tempoyla gelişmektedir. Bunun yanında AB içinde bulunmaktadırlar, ki bu onlara devasa avantajlar sağlamaktadır. Türkiye'nin AB'ye katılımı için müzakerelerin başlaması için dahi her şeyden önce Atina'nın elinde tuttuğu veto hakkını geri çekmesi (doğal olarak ciddi tavizler elde ederek, örneğin güney Kıbrıs'ın AB'ye girişi gibi) gerekmektedir.

B) Daha güçlü ekonomisi ve AB üyeliği, Atina'nın diğer Balkan ülkeleri ile ilişkilerinde gücünü ve nüfuzunu artırmaktadır.

Bu ülkeler Atina ile "iyi geçinmek" için onun çıkarlarını ciddi biçimde göz önünde tutmak zorunda kalacaklardır.

C) Atina Türkiye'nin iç problemleri ile karşı karşıya değildir. Kapitalist sistem özel gerilimler olmadan, "olağan işlemektedir". Bu istikrar, etraftaki "huzursuz" bölgeye kıyasla büyük bir avantaj oluşturmaktadır. Özellikle Atina'nın askeri gücü ve oynadığı "istikrar kazandırıcı" rol göz önünde tutulursa (Yunan "barış güçleri" Arnavutluk, eski Yugoslavya'dan oluşan devletler ve Afganistan'da dahi bulunmaktadır).

D) Kıbrıs'ın emperyalistlerin planlarına herhangi bir şekilde dahli, emperyalistleri basit gerçeği kabul etmelerine mecbur etmektedir: Kıbrıslı Rum kapitalistler Ada'da ekonomik olarak hakimdirler, Arap rejimleriyle iyi ilişkilere sahiptirler, altyapıyı kontrol etmektedirler. Bu gerçekliği tanımadan Kıbrıs'ta hiçbir istikrar olmayacaktır.

Atina-Ankara çekişmesinde bu güç oranlamaları Kıbrıs hakkındaki tüm planların temelinde bulunmaktadır. Emperyalistlerin, "küçük ülkelere" sormadan her istediklerini yaptıklarını savunanlar, gerçekliği mitolojik olarak yeniden üretmektedirler. Günümüz dünyasında zirvede büyük emperyalist güçlerin yer aldığı bir hiyerarşi bulunmakla birlikte daha küçük kapitalizmlere de zenginlik ve güç payları karşılık gelmektedir.

Dahası, Yunan kapitalizmi Batı Avrupa gelişmişlerine aittir. Simitis, AB'nin genişlemesinin, "gelecekteki genişleme Kıbrıs'ı kapsamadığı takdirde Atina'nın vetosu"[1] ile karşı karşıya kalacağını Kopenhag'dan önce açıklamıştı. Kopenhag'da güney Kıbrıs'ın AB'ye katılımı bu açıklamaların boş böbürlenmeler olmadığının kanıtını oluşturuyor. Kopenhag'ı Türk tarafı bir "ulusal hezimet" olarak değerlendirirken, Yunan tarafı "zafer" olarak de-

1) *Eleftherotipia*, Cumartesi, 30 Kasım 2002.

gerlendirdi.

"Simitis hükümeti şimdiye kadar başarılması olanaksız olanı başardı: Kıbrıs'ı Türkiye'den kopardı, onu bütün olarak AB'ye götürdü ve bölünme tehlikesini uzaklaştırarak Ankara'yı çözüme bağladı".[1]

Yunan kapitalizminin lehine işleyen güç oranları Annan planında yansımasını buldu. Gerçekten de bu plan, Kıbrıs Türk tarafına verilen tavizlere rağmen, skandalvari biçimde Yunan ve Kıbrıslı Rum tezlerinin yanındaydı. Yunan hükümeti, fakat daha genel olarak kapitalistlerin "ciddi" temsilcileri, Annan planının kendileri lehinde olduğunu saklamıyorlardı. Dönemin cumhurbaşkanı Klerides "ağaç için ormanın feda edilmesi mantığının [hakim olmaması için] ne basitleştirici, ne de maksimalist yaklaşımlar için marj olmadığını"[2] açıkladı. Plan şunu öngörüyordu:

İki "eşit kurucu devlet"li, Rum ve Türk, bağımsız Kıbrıs. Bu devlet "Yunanistan ve Türkiye ile özel dostluk bağları muhafaza edecektir". Yeni devletin Başkanlık Konseyi, dört Rum, iki Türk olmak üzere altı üyeden oluşacaktı. Cumhurbaşkanı 20 ay için Rum ve 10 ay için Türk olacaktı. Türk ordusu (ki bugün 35.000'inin üstündedir) Ada'dan ayrılacak ve yerini bir "uluslararası barış gücü" alacaktı. Yunanistan ve Türkiye Ada'da 2.500-7.500 asker bulunduracaklardı. Bugün toprağın yüzde 37'sini kapsayan Kıbrıs Türk devleti yüzde 28.5'le sınırlanacaktı. "Yerleşimciler", yani Kıbrıs Rum tarafının 120.000'den "daha fazla" olduklarını hesapladığı Kıbrıs'taki Türk göçmenlerin 60 binle sınırlanması gerekecekti (bunlara Kıbrıslı Türklerle evlenenler de dahil olacaktır). 60 bin ile 80 bin arasında Türk yerleşimci, Ada'yı terk etmek zorunda kalacaktı.

1) *Eleftherotipia*, Cumartesi, 15 aralık 2002.
2) *Eleftherotipia*, Cumartesi, 12 Kasım 2002.

Planın, Türk ordusunun çekilmesiyle, 1974'de oluşan askeri güç dengesini Türkiye'nin aleyhine bozacağı açıktır. Üstelik bu denge barışçı bir biçimde bozulmaktaydı. Dahası yine barışçı bir biçimde Kıbrıs Rum tarafına toprak "iadesi" gerçekleşmekteydi. Hiç kuşkusuz bu Yunan tarafının savaş olmadan alabileceğinin azamisiydi. On yıllarca Ada'da bulunan on binlerce Türk yerleşimcinin kovulması kaçınılmaz olarak hem kuzey Kıbrıs'ta hem de Türkiye içinde dramatik gerilimler yaratacaktı.[1]

Kuşkusuz Kıbrıslı Türkler için karşılıklar da söz konusuydu. Mamafih bu karşılıklar Yunan ve Kıbrıslı Rum kapitalistlerin ekonomik ve diplomatik güçleriyle fazlasıyla telafi edilmekteydi. Klerides'in "ağaç için ormanı kaybetmeyelim" özdeyişi de böyle açıklanabilir. Annan planında "iki tarafın [Rum ve Türk] ayırdedici kimlik ve bütünlüklerinin" tanındığı gerçektir. Bu yolla planın Kıbrıs'ın "ikiye bölünmesini yasallaştırdığı" milliyetçi tezi azgıncasına riyakardır! Kıbrıs'ta toprak bölünmesi kırk yıldır söz konusudur! Bu basitçe 1974'teki Türk işgalinin değil, Kıbrıslı Rum kapitalistlerin 1963-64 olaylarıyla yol açtığı ve 1974'e kadar oluşturdukları *apartheid* düzeninin sonucudur. Aslında tamamen tersi gerçekleşiyor: tam da bu bölünmenin kesinleşmemesi ve Kıbrıs'ın kuzey tarafının Kıbrıslı Rum kapitalistler için sonsuza dek kaybedilmemesi için Annan planı, Rum kapitalistler tarafından kabul edilebilir. Hiç olmazsa "görüşmeler için zemin" oluşturmaktaydı. Uygun bir şekilde kullanarak da, kuzeyi yeniden, bu sefer "barışçıl" olarak ele geçirmeyi umuyorlardı.

Plan, iki taraf arasındaki ilişkilerinin "çoğunluk ve azınlığa değil siyasi eşitliğe dayandığını" öngörüyordu. Sermayenin, mal-

1) Annan planı kovulacak olanların 4 üyeli bir aile için 10 bin euro civarında bir meblağla "tazminini" "öngörüyordu". Bu sıradan miktarla kuzey Kıbrıs'ta on yıllarca hayatlarını kuran on binlerce insanın yurdundan koparılması suçunu örtmeye çalışıyorlardı.

ların ve nüfusun serbest dolaşımı kısıtlanıyordu (9-15 yıla ulaşan bir "geçiş dönemi" vardı).

Mamafih bu hükümler hiçbir şekilde Kıbrıslı Türklerin ikinci sınıf vatandaş, Rum kapitalistler için ucuz emek gücü ve "iç göçmen" olmalarını engelleyecek bir garanti içermiyordu. "İki parça devletli" olsa da, birleşik bir Kıbrıs devletinde Rum sermayesi bütün Kıbrıs'a aşamalı olsa da, zorunlu olarak uzanacaktır. Konstantinos Miçotakis'in, bütün Yunan ve Kıbrıslı Rum kapitalistlerin düşüncelerini dile getirerek açıkladığı gibi:

"Plan gerektiği gibi uygulanırsa, on yıl içerisinde Helenizm, bunun için gerekli ekonomik güvenceye sahip olduğundan, Kıbrıs'a hâkim olacaktır".[1]

Kıbrıslı Rum kapitalistlerin ifadeleri daha açıktır:

"AB şemsiyesiyle sadece tehlike ve güçlükler hafiflemeyecek, fakat dinamizmimizle kuzey kısmını da barışçı bir biçimde ele geçireceğiz".[2]

Açıkçası, bu gerçek Kıbrıslı Türk tarafının da dikkatinden kaçmadı. Rauf Denktaş'ın vurguladığı gibi:

"Planın benimsenmesi, 5-10 yıl içerisinde Kıbrıslı Türklerin sonu anlamına gelecektir".[3]

Sonuçta, yoğun diplomatik çabalara rağmen Annan Planı başarısızlığa uğradı. 10 Mart 2003'te, Hollanda'nın Lahey kentinde, Kıbrıslı Rum ve Türkleri Annan Planı'nın onaylanması için

1) *Eleftherotipia*, 16 Kasım 2002.
2) *Eleftherotipia*, 09 Aralık 2002
3) *Eleftherotipia*, 24 Aralık 2002

30 Mart'ta ayrı olarak (kuzey ve güneyde) referandum yapmaya çağıran beşli (Kıbrıslı Rum, Kıbrıslı Türk, Yunanistan, Türkiye, Britanya) görüşme yapıldı. Rum ve Türk, her iki taraf, "çekincelerini" ifade ederek sonuçta Annan "girişiminin" son bulmasına yol açtı.

Her iki taraf da Annan Planı'nın başarısızlığa uğramasının sorumluluğunu karşı tarafa yükledi. Gerçekte Kıbrıslı Rum ve Türk tarafları, "ana vatanların" da desteğiyle, daha baştan Annan Planı'nı "olduğu gibi" kabul etmeyeceklerini açıklamışlardı. Ankara'da 6 Mart 2003 tarihinde, Cumhurbaşkanı Sezer, Başbakan Gül, Dışişleri Bakanı Yakış, Genelkurmay Başkanı Özkök ve Denktaş'ın katılımıyla yapılan zirvede "planın birçok noktada iyileştirilmesi" gerektiği açıklanıyordu: Güvenlik, toprak, yeni devletin "işlevselliği", yerleşimciler, egemenlik (Yunan tarafı Kıbrıslı Türk parça devletinin haklarının kısıtlanmasını amaçlamaktadır) ve ekonomi.

Annan Planı temelinde bir çözüme ulaşılması iki nedenden dolayı oldukça güçtü:

İlk olarak, her iki taraf da birbirini olumsuzlayan hedeflerine bağlı kaldılar. Yunan ve Kıbrıs Rum tarafı planı kuzeye hâkimiyetini kabul ettirmek için "altın fırsat" olarak görüyordu. Güney Kıbrıs'ın AB'ye giriş hedefi başarıldığı andan itibaren, "bir adım önde" olunduğu varsayılıyordu ve hedef de, öyle ya da böyle, Annan Planı'nın "Avrupa kazanımı" temelinde yeniden ele alınmasıydı. Ankara ve Denktaş her "kurucu devletin" gerçekte bağımsız, içişlerinde egemen olduğu gevşek bir konfederasyon biçiminde ısrar ederek bu planları boşa çıkarmaya çalışıyorlardı.

İkinci ve daha önemlisi, Annan Planı asıl olarak "Kıbrıs'ta barış için" değil, emperyalizmin çıkarlarına hizmet etmek için oluşturulmuştu. Irak ve Ortadoğu'da emperyalist hamlelerin

"arkadan" problemlerle karşılaşmadan gerçekleştirilebilmesi için, geçici de olsa, Yunanistan ve Türkiye'nin çıkarlarının uzlaşması hedefleniyordu. Bu nedenle Yunanistan ve Türkiye için Kıbrıs meselesi, kaçınılmaz olarak "basitçe" emperyalist satranç tahtasındaki konumlarını takviye alanına dönüşmektedir. Türkiye için Kıbrıs meselesi AB'ye katılım anlaşmasının müzakeresi için ve emperyalist savaş hamlelerine katılımı karşılığında ekonomik ödünler için ek bir "kart"tır. Türkiye, Kopenhag'da AB'ye katılım için müzakere tarihi alamadığı andan itibaren Kıbrıs meselesini "açık" tutarak bir baskı aracı olarak kullanmaktadır. Buna mukabil Yunanistan için Annan Planı, çevresel güç olarak konumunu sağlamlaştırmak ve etkisini bütün Kıbrıs'a yaymak için bir fırsattır. Planın son olarak reddi ve BM ve AB'nin asıl olarak Denktaş ve Ankara'yı sorumlu tutması, Atina'ya Kıbrıs meselesini iki ülkenin arasındaki farklılıklarda Ankara'ya ek bir baskı unsuru olarak kullanma olanağını veriyor. Sonuçta, Türkiye ve Yunanistan arasındaki rekabetler azalacağına, uzun vadede derinleşmekte ve şiddetlenmekte.

Kıbrıslı Rum kapitalistler için Annan Planı'nın kendisinin kaderinin çok da bir anlamı yoktu: Kıbrıslı Türklerle olan ekonomik savaşı kazanmış, AB'ye dahil olmuş durumdalar ve Türkiye'nin ve kuzey Kıbrıs'ın ekonomik ve toplumsal problemleri dolayısıyla zamanın kendileri lehine işlediğini varsayıyorlar. Bu avantajların görünür gelecekte değişmeyeceğini varsayıyorlar, aynı anda da Kıbrıs için gelecekteki bir planın kendileri için daha da iyi olacağını umuyorlar. Lahey'in başarısızlığa uğramasından az önce *Eleftherotipiya* gazetesi AKEL, yani "Kıbrıslı Türklerle yeniden yakınlaşma" için en "hararetli" olduğu varsayılan partinin genel sekreteri D. Hristofyas'ın ağzından "gelecek için daha iyisini umarak Annan inisiyatifinin canlılığını yitirmesini gör-

mekten üzüntü duymayacağı" sözlerini aktarıyordu.[1]

Kıbrıs Sorunu ve Sol

Ne yazık ki Kıbrıs sorununun bütün aşamalarında solun tezleri, bu meseleyle ilgili özerk sınıf siyaseti çizilmesinde ciddi bir şekilde başarısızlığa uğradı. Sadece bu değil: Sol Yunan ve Kıbrıslı Rum kapitalistlerin arzularının koltuk değneği haline dönüştü.

Başlangıç döneminde Yunanistan ve Kıbrıs'ta sol, Yunanistan-Kıbrıs birleşmesini canı gönülden destekledi. 1953'te *Avgi* gazetesi şunları yazıyordu:

"Yunan halkı Kıbrıs Milletbaşılığının Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşme (*enosis*) konusunu ortaya koymasını coşkuyla onaylamaktadır."[2]

On yıl sonra aynı gazete, aynı şekilde, "bağımsız ve bağlantısız Kıbrıs" taraftarıydı. Başka bir deyişle EDA, Yunan diplomasisinin Kıbrıs meselesine ilişkin bütün zikzaklarını destekledi.

Kıbrıs solunun çizgisi daha da beterdi. Makarios ve EOKA'nın AKEL karşıtı öldürücü siyasetine rağmen, bağımsızlığın ilanından hemen sonra AKEL ilk cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Makarios'un seçilmesini "ulusal birlik" mantığıyla destekledi![3] Sonunda AKEL'in "hediyesi" Makarios tarafından reddedildi. Temmuz 1960'taki meclis seçimlerinden önce AKEL, Yurtsever Cephe (Makariosçu safları bir çatı altında toplayan geçici bir seçim oluşumu) ile meclisteki sandalyelerin paylaşımı hakkında

1) *Eleftherotipia*, 27.02.2003.
2) Nikos Psirukis, *I Istoria tis Sinhronis Elladas (Çağdaş Yunanistan Tarihi)*, Epikerotita, Atina, 1983, s. 159.
3) Andreas Fanis, *age*, s. 23-32.

bir işbirliği protokolü imzaladı. Buna göre AKEL kendini meclisteki toplam 35 sandalyeden sadece beşi ile sınırlandırıyordu. Bu beş sandalye seçim yüzdesinin çok altındaydı. AKEL tüm Kıbrıs'ta %38.1 oranında oy alırken, Lefkoşa'da %42'yi geçti. Yine bu tavizcilik, "ulusal birlik" adına, "seçim çatışması" yaşanmaması adına yapıldı![1]

AKEL Makarios tarafından önerilen anayasadaki 13 değişikliği destekleyerek Kıbrıslı Türklerin baskı altına alınmasını destekledi.

"[...] böylelikle ulusal bağımsızlığın tamamlanması ve Kıbrıs halkının kendi kaderini tayin hakkının yolunun açılması için [...] Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın açıklaması Kıbrıs'ın Helen halkının oybirliğiyle karşılaşıyor"![2]

1963-64'te Kıbrıs Türklerinin etnik temizliğe uğradığı dönemde AKEL, Yorgacis'in, Samson'un ve Lissaridis'in canice faaliyetlerine karşı söyleyecek tek söz bile bulamadı. Tersine:

"AKEL gerçekleştirilen birliği içtenlik ve coşkuyla selamlamakta ve bu birliğin gerçekleştirilmesine hangi biçimde olursa olsun, başta bulunan veya katkıda bulunan sağcı veya solcu istisnasız tüm vatanseverleri kutlamaktadır"![3]

Bu tezlerle AKEL doğal olarak, Makarios'un siyasetini ödüllendirdi ve 1968'de Makarios'un yeni cumhurbaşkanlığı süresi içi adaylığını "hararetle ve coşkuyla destekledi"![4] AKEL'in deste-

1) Makarios Drusiotis, *EOKA i skotini opsi (EOKA Karanlık Boyut)*, Stahi, 2000, bölüm: Ta sapia themelia tu neu kratus, s. 342.
2) *To Kipriako ke ta...*, s. 67-8.
3) age, s. 305.
4) Andrea Fani, age, s. 298.

ğiyle Makarios oyların %95.45'ini alarak yeniden seçildi! AKEL'in bu siyasetinin Makarios tarafından herhangi bir tavizin yokluğunda gerçekleştiğini vurgulamakta yarar vardır. Döneminde anti-komünizm azmıştı. İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis, yasadışı gruplar kullanarak AKEL üyelerine ve bürolarına bombalı saldırılar düzenleniyordu. Parti sürekli takibat altındaydı ve tüm üyelerinin emniyette dosyası bulunmaktaydı.[1]

1970'teki meclis seçimlerinde parti Kıbrıs'ın "kızıl olduğu" gözükmesin diye bir kez daha kendini dokuz sandalye ile sınırladı![2] Şubat 1973 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde başka aday bulunmadığından Makarios yeni (beş yıllık) görev süresi için cumhurbaşkanı ilan edildi.[3]

Bu siyaset, bilinçli şekilde, sınıf analizine dair her düşünce ile yollarını açıkça ayırıyordu. 1974'te Türkiye'nin işgalinden sonra AKEL Kıbrıs'taki işveren örgütleriyle, grevler olmaması ve tüm "anlaşmazlıkların centilmenlik anlaşmalarıyla" çözülmesi hususunda uzlaştı. Dahası AKEL 18 Ağustos 1974'da pazar tatilinin ertelenmesine ve iş saatlerinin artırılmasına onay verdi. 31 Ekim 1974'te tüm çalışanların maaşlarının %10'dan %25'e kadar düşürülmesine onay verdi! Vergi oranlarının artışı da beraber hesaplanırsa, 1969-1977 döneminde çalışanların ücretlerindeki azalmalar %40'a kadar vardı![4] 1976'daki meclis seçimlerinde AKEL, "ulusal tehditler" nedeniyle, yeniden kendini dokuz sandalye ile sınırladı (ne kadar şaşırtıcı da gelse AKEL kendini sınırlamadan seçimlere ancak 1981'de katıldı ve oyların %32.77'siyle birinci parti durumuna geldi).[5]

1) age, s. 123-131.
2) Pavlos N. Tzermias, age, cilt 2, s. 661-663.
3) age, s. 664.
4) Yannis Milios & Tasos kiprianidis, *agm.*
5) Pavlos N. Tzermias, age, cilt 2, s. 849.

AKEL bu siyaseti şu şekilde haklı gösterdi:

"Bazıları acele etmekte ve geçirdiğimiz mücadele aşamasını görmezlikten gelmemizi ve sınıf savaşına koyulmamızı istemekteler |...| Fakat böyle bir yanlış yapsaydık bunun sonucu iktidarın işçi sınıfı tarafından fethi değil fakat tüm Kıbrıs'ın Türk işgal orduları ve emperyalistler tarafından fethi gerçekleşecekti".[1]

Bu mantık, son 28 yılda Ada'da uzun süreli bir grevin dahi kaydedilmemesine yol açtı.[2]

Fakat burada, Yunanistan ve Kıbrıs'taki reformist solun inanılmaz bir el çabukluğu karşısında bulunmaktayız. Sol, hâkim sınıfın tercihleri ile özdeşleşme politikasına ve her türlü sınıf analizini reddetmesine sol bir "aroma" vermek için şu eşitleştirmeye başvurdu: "Türk yayılmacılığı" "Amerikan emperyalizmi" ile eşitlendi! Böylece "Türk yayılmacılığına" karşı mücadele "antiemperyalizme" dönüştü!

Burada, Türk kapitalizminin emperyalizmin Yunan kapitalizminden daha sadık "köpeği" olduğu ima edilmektedir. Elbette hakikatte Yunan kapitalizmi Amerikan emperyalizminin her hamlesine dahil olmuştur. Yunan kapitalistleri Kore savaşından Sırbistan'a karşı yürütülen savaşa (Yunan hükümetinin "itirazlarına" rağmen Aktio üssü NATO akınlarının ana merkeziydi), Irak'a karşı 1991'deki savaştan Afganistan'ın işgaline kadar, ABD'nin sadık müttefikleri arasındaydı. Dolayısıyla reformist solun akıl yürütme biçimi herhangi bir hakiki anlamdan mahrumdur.

Üstelik bu eşitlemenin saçmalığı şu hadiseden de aşikar hale

1) *To Kipriako ke ta...*, s. 42.
2) *Eleftherotipia*, 22 Aralık 2002, Afieroma stin Kipro, M Drusiotis, Ikonomiko Thavma apo... anaggi.

gelmektedir: Türk hakim sınıfı, reformist Türk solunun da desteğiyle, kendi propagandasında aynı akıl yürütmeyi kullanmaktadır, sadece tersinden. "Yunanistan'ın her zaman Batılı emperyalistlerin şımartılmış çocuğu olduğunu" ve emperyalistlerin her daim "Yunan yayılmacılığını" kızıştırdıklarını vurgulamaktadırlar! Ve örnek olarak da emperyalistlerin Yunan ve Kıbrıslı Rum tezlerini savundukları için gerçekleşen ekonomik ambargo dolayısıyla Kıbrıslı Türklerin iktisadi sefaletini göstermekteler.

Sağ milliyetçilik için "sol" milliyetçilik gerekli bir koltuk değneğidir. Bir hâkim sınıfın ideolojik egemenliği boyunduruk altındaki sınıfları kendi "çıkarlarına" ikna edebildiğinde tamamlanır. "Yabancı düşmanın" "karanlık güçlerin" oyuncağı olduğu savı bu çabanın parçasıdır. Gerçekten de sol reformizmin bu çabasıda hâkim sınıfa sunduğu yardım paha biçilmezdir.

Bu mantıkla AKEL, "redci" cepheyi neredeyse bütün 1980'ler boyunca destekledi. 90'lı yıllarda "toplumlararası yeniden yakınlaşmayı", yani kuzeyin aşamalı olarak ekonomik bakımdan emilmesi stratejisini ifade eden blok içerisindedir. AKEL'in "Ortak Savunma Konsepti"ne ve S-300'lerin Ada'ya yerleştirilmelerine karşı olduğu gerçektir. Mamafih "bağımsız, birleşik Kıbrıs" pozisyonuna yapışıp kalmaya devam etmektedir. Güçlü merkezi hükümet konumunda ısrar ederek, Kıbrıs için "federatif çözüm" ifadesiyle tam olarak ne kastettiğine dair hiçbir zaman sarih bir konum almamıştır. Annan Planı'na başlangıçtan itibaren o zamanki cumhurbaşkanı Klerides'ten bile daha "sert" yaklaştı ve "iyileştirmeler" talep etti. AKEL'in konumunu Şubat 2003'teki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde DIKO başkanı Tasos Papadopulos'u desteklemesi hadisesi daha iyi özetler. Papadopulos, AKEL'in desteği sayesinde ilk turda oyların %51.5'ini toplayarak seçildi. DIKO saf redcilikten bugün yarı-redci yarı-toplumlara-

rası yeniden yakınlaşma taraftarı görünen bir partidir! Papadopulos daha "ılımlı" konuma doğru geç kalmış hareketine rağmen, redci olarak kalmaya devam etmektedir.[1] Siyasi kariyeri Kıbrıslı Türklere yönelik en uzlaşmaz ve gerici duruşla her zaman sıkı sıkıya bağlıydı. 1960'larda Türkyiyici/faşist P. Yorgacis'in arkadaşı ve yakın işbirlikçisiydi.[2]

AKEL'in Kıbrıslı Rum kapitalizminin çıkarlarını korumada tutarlı duruşu, dört üyesinin Papadopulos hükümetine katılımıyla ödüllendirildi.

Bugün Yunanistan'da solun pozisyonu yine "ulusal haklara" tabidir. KKE (Yunanistan Komünist Partisi) Annan Planı'na az veya çok "ulusal çıkarların satılması" temelinde karşı çıkıyordu. Bu planı "birleşik ve bağımsız Kıbrıs yönündeki BM metinlerini" uygulamadığı için "NATO'cu" olarak değerlendiriyordu. Anlaşılan KKE, BM'nin ne olduğunu görmezlikten gelmektedir. BM "tarafsız bir mekanizma" değil, fakat defalarca emperyalistlerin oyuncağı haline dönüşmüş bir kuruluştur.[3] Üstelik "birleşik ve bağımsız Kıbrıs" mevcut dünyaya sadece tek bir yolla tercüme edilebilir: sadece Kıbrıslı Rum sermayesinin kontrolü altındaki bir Kıbrıs. Bu ihtimalin, güya Kıbrıslı Türklere "güvenceler verileceğinden" gerçekleşmeyeceğini savunmak tam bir ikiyüzlülüktür. Bu noktada geçmiş olağanüstü derecede "konuşkandır"! Hiçbir güvence Kıbrıslı Türkleri sağlama alamadı ve Kıbrıslı Rum burjuvazi tarafından 1964'ten 1974'e kadar ceplerde mahsur bırakıldılar. Bu hadisenin tekrarına mani olacak bugünkü güvenceler nelerdir ve güvence veren kimlerdir? Gerçekte herkes böylesi güvencelerin geçmişte olduğu gibi, bugün de geçer-

1) *Eleftherotipia*, 29 Aralık 2002.
2) Makarios Drusiotis, *age*, s. 72, 93.
3) Tabi KKE BM metinlerinin o zamanki SSCB'nin baskısı altında çıktığını savunabilir. Mamafih AB'nin 1994'te kuzey Kıbrıs'a koyduğu ambargo herhalde aynı şekilde açıklanamaz!

li olamayacağını algılamaktadır. Kıbrıs'ta toprak ayrışması 1964 yılından beri vardır ve bu kimsenin görmezlikten gelemeyeceği bir hadisedir. Kapitalizmin bugünkü (KKE'nin bile "her şeyin çözüleceği sosyalist cennette" yaşamadığımızı biliyor olması gerek) koşullarında bu bölünmenin yürürlükten kalkmasını sağlayacak yegane şey, Kıbrıslı Rum sermayesinin kuzeyi herhangi bir direniş olmadan emmesi ve Kıbrıslı Türklerin ikinci sınıf vatandaş konumuna düşmeleridir.

Sinaspismos'un konumu PASOK'un "modernleşmeci" propagandasıyla, yani güney Kıbrıs'ın AB'ye katılımının güya Kıbrıs'ta karşıtlıkların çözülmesi umuduna götürdüğü teziyle neredeyse özdeştir. Fakat, gördüğümüz üzere, güneyin AB'ye katılımı, Yunan kapitalistlerinin Türkiye ve Kıbrıslı Türk tarafının zorlanmasına yönelik stratejilerinin bir parçasıydı. Sol, güney Kıbrıs'ın AB'ye katılımını destekleyerek kapitalistlerin seçimlerinden kendisini nasıl ayrıştırabilir?

AB'nin Türkiye'den "demokratik reformlar ve ulusal azınlıkların haklarına saygı talep etmesi"nin, hem Ege'de hem de Kıbrıs'ta sorunların barışçı çözümlenmesinin yolunu açtığı savunulmaktadır. Fakat gerçekten AB için mesele Türkiye'de demokrasi midir? AB'nin demokratik hak ve "ulusal meselelerde" toplam politikası çok umut vermemektedir.

AB eski Yugoslavya'da ulusların katledilmesine NATO ile birlikte katılmıştı. Bosna, Hırvatistan ve Karadağ için ortaya koydukları planlar nüfus değişiklikleri ve değişik etnik toplulukların kantonlara kapatılmasını getiriyordu. Yüzyıllardır yan yana yaşayan uluslar AB'nin onayıyla kısa sürede şiddetle, kanlı biçimde ayrıldılar çünkü bu "yegane gerçekçi çözüm"dü. Bosna ve Karadağ şu anda emperyalizmin (pardon BM'nin) protektoraları konumundadır. Seçimler ve yerel hükümetler, seçilmiş hükü-

metlerin kararları her an BM'nin atanmış "yetkili"since yok sayılabileceğinden, bu devletçikler hiçbir karar verici güce sahip değildir.

AB'nin kendi içinde, hem kuzey Irlanda'daki "dinsel bölünme", hem de Ispanya'daki Basklıların "ulusal sorunları" çözülmemiş olmaya devam ediyor. AB kuzey Irlanda'da Britanya güçlerinin kanlı işbirliğiyle Katoliklerin vahşice baskı altında tutulmasına "gözlerini kapatmaktadır". Ispanya'da hükümetler, başta Gonzales ve sonrasında Aznar, Bask otonomcuları öldüren gizli servislere ait "ölüm taburları" kurdular. Bask partisi yasadışı ilan edilmiş durumda. AB içerisinde sorunları "çözme" yolları bunlardır.

AB, "AB direktuvarı" olarak adlandırılan en güçlü üç ülkenin (Almanya, Fransa, Britanya) açık egemenliğinde batı Avrupa'nın en güçlü kapitalizmlerinin birliğini oluşturmaktadır. Açık olarak ABD gibi bütün gezegeni tehdit eden emperyalist bir mekanizmadır. Irak'a müdahaleye ilişkin anlaşmazlıklar barışçı amaçlarla değil, petrolün paylaşımıyla ilgilidir.

Yukarıdaki sebeplerden ötürü, AB'nin Türkiye'deki "demokratik haklar" için hiçbir hassasiyeti bulunmamaktadır. Olsaydı, AB Türkiye'yi demokratik değişimler için sonuç alıcı biçimde zorlayabilirdi. Türkiye ekonomisi borçlara ve AB ile ilişkilere bağlıdır. Eğer AB'nin sorunu Kürt azınlığın baskı altında tutulması olsaydı, Kürtlerin kanla bastırılması için ve elbette Ortadoğu'ya emperyalist müdahaleye hazırlık için kullanılan silah sistemlerini Türkiye'ye cömertçe satmazdı.

AB'nin gerçek sorunu ekonomik olarak "geri ve hantal devletli Türkiye"dir. Türkiye'ye yönelik baskılar özelleştirmeler, kemer sıkma ve neoliberal programlar içeren ekonomik "uyumun" hızlandırılması yönündedir. AB küresel ekonomik durgunluk

koşullarında Türk ekonomisinin "uyumunu" ödemeye niyet etmemektedir. Fakat bunun bedelini Türk halkı ödeyecektir. "Demokratik hassasiyetler"e dair olanlar sırf ikiyüzlülüktür.[1]

ABD'nin şimdiye kadarki bütün "barış" insiyatifleri nasıl sadece çıkmazla sonuçlanmakla kalmayıp Ege'de ve Kıbrıs'ta rekabeti şiddetlendirmişse, AB'nin müdahalesi de yeni karşıtlıklar ateşleme tehdidini barındırmaktadır. Türkiye AB'yle pazarlığı sonuca ulaşmadığı takdirde hem Ege'de hem de Kıbrıs'ta baskısını sürdüreceği tehdidinde bulunmaktadır. Yunan ve Kıbrıslı Rum hâkim sınıf da aynı dille cevap vereceği tehdidini savurmaktadır.

Zaten güney Kıbrıs'ta hâkim sınıfın önemli bir bölümü AB'ye giriş hedefinin başarılmasıyla Türklere esaslı tavizler verilmesi için özel bir neden kalmadığını varsaymaktadır. Uslamlama biçimleri, Rum hâkim sınıf AB'ye girdiği ve artık uluslararası konumu tahkim edildiği andan itibaren "kuzeye ekonomik kaynakların" naklini gerektiren tavizlere gerek olmadığı yönündedir.[2] "Redci" cephe böyle bir mantığa dayanmaktadır.

Güney Kıbrıs'ın AB'ye katılımı, şimdiki cumhurbaşkanı Tasos Papadopulos'a daha saldırgan ve talepkar olma olanağını vermiştir. Güçlü bir konumdan Annan Planı'nda "iyileştirmeler"

1) Kopenhag'da bu nokta AB'in on yeni üyeyle (Kıbrıs, Malta, Letonya, Litvanya, Estonya, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Slovenya) genişlemesiyle ilişkili olarak tümüyle açıklığa kavuştu. Polonya'nın tarımsal ekonomisinin korunmasıyla ilgili "talepleri" sadece "aşırı" olarak değerlendirilmeyip bu ülkeye aksi takdirde AB üyesi olamayacağı tehdidiyle AB'nin önerilerini kabul etmesi için şantaj yapıldı. Bu ülkeleri bekleyen sert kemer sıkma paketleri şimdiden halk sınıflarını harekete geçiriyor. Çek Cumhuriyeti'nde Kopenhag görüşmeleri sırasında tarımsal ürünlerin düşük fiyatlarını protesto için çiftçi hareketleri oldu.
AB'nin büyük bir parçasının büyük devletlerin kapitalistleri için ucuz emek gücü ve düşük rekabet bölgesine dönüşmesi hadisesi gittikçe daha berrak hale geliyor. Karakteristik olarak bu yeni on üye ülkenin zenginliğinin toplamı Hollanda'nınkinden düşüktür (*Eleftherotipiya*, 16 Aralık 2002).

2) *Eleftherotipia*, 22 Aralık 2002, "Afieroma stin Kipro, To kostos tu Shediu Anan".

talep ediyordu. Gelecekteki olası bir Kıbrıs "çözüm" planında Rum kapitalistlerin kuzeyde ekonomik egemenlik için aşikar hedefi, Rum sermayesinin engelsiz hareketini talep etmektir. Dahası gelecekteki merkezi hükümette "seçimlerde ve yönetimde daha demokratik süreçler" takip edilmesini istemektedirler ki bu, gündelik Yunanca'da Kıbrıslı Rum nüfus çoğunluğu temelinde Rum kapitalistler tarafından merkezi hükümetin mutlak kontrolünün arzulandığı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle Kıbrıslı Türklerin ulustan azınlık düzeyine düşürülmelerine yeniden teşebbüs edilmektedir.

Kıbrıslı Rum kapitalistlerin saldırganlığı "yerleşimciler" meselesinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Daha sonra daha iyi konumdan müzakere edebilmek için Kıbrıslı Türklerin bölünmesi mantığı çerçevesinde 120 bin yerleşimciden (az veya çok keyfi bir sayı) "hiç olmazsa yarısının ayrılması" hususunu ortaya koyuyorlar. Sürekli olarak yerli ve yerleşimci Türklerin karşıtlıklarını vurgulayarak "kuzeyde azınlığa dönüşmüş" Kıbrıslı Türkler için "endişelenmeleri" tesadüf değildir. Yerleşimcilerin yarısının kalmasını kabul etmeleri, Türkler için hiçbir şey vaadetmektedir, tersine Rum kapitalistlerin Kıbrıslı Türkleri gelecekte ikinci sınıf vatandaşa dönüştürme çabalarını haber vermektedir:

"Boşver diyor iyimserler. Yıkılanları bunlarla yeniden yapacağız. Maraş'ta 10 bin ev ve 100 otel inşa edeceğiz. Ve Yunanistan'da kullanılan Arnavutlar'ın yerine yerleşimcileri çalıştıracağız!"[1]

Sol bu mantığı kabul edemez ve etmemelidir. Ve çözüm "bulanık" değil –yarısı kalsın fakat "tüm haklarıyla"– fakat bu mantığın tümden reddi olmalıdır: Kuzey Kıbrıs'tan kimse gitmesin.

1) *Eleftherotipia*, 09.12.2002.

Yerleşimcileri kuzeye onyıllardır koydukları ekonomik ambargo ile bizzat Kıbrıslı Rum kapitalistler yarattılar. Binlerce Kıbrıslı Türk, ekonomik ambargonun getirdiği yoksulluk ve işsizlikten dolayı Kıbrıs'ı terk etmek zorunda kaldı. Yerlerini işgücü eksikliği nedeniyle zorunlu olarak Türkiye toplumunun en yoksul ve perişan katmanlarına mensup göçmenler aldı ("Üçüncü Dünya'dan gelişmiş ülkelere olan genel ekonomik göçle fevkalade benzerlik arzetmektedirler").[1]

Dahası sol göçmen meselelerinin ele alınışıyla ilgili gelenekleriyle doğrudan çatışan bir siyasete onay veremez. Sol her zaman sadece göçmenler için eşit haklar değil fakat göçmenlerin kapitalistlerin isteğine göre sınırdışı edilemeyeceklerini (ihtiyaç duyduklarında "tutarlar", ne zaman "ekonomik güçlükleri" olsa kovarlar –Kıbrıslı Rum kapitalistlerin ekonomik güçlükleri de yok) mücadelerle savundu. Bu siyaset soyut bir dayanışma mantığından kaynaklanmamaktadır ve işçi hareketinin birliğinin korunması için şarttır.

Kuzeyin göçmen meselesi kapitalistlerin milliyetçiliğine karşı savaşla bağlantılı olmasından ötürü çok daha fazla böyledir. Onbinlerce yerleşimcinin kovulması, "toplumlar arası yeniden yakınlaşma"nın temellerine bomba koyar, elbette Papadopulos'un değil fakat işçi hareketinin şartlarıyla. Çok arzu edilen Kıbrıslı Rum ve Türk çalışanlarının birliğinin gerçekten inşa edilebilmesi için Yunan solu, Kıbrıslı Türklerin parçalanmasını arzulayan hâkim sınıfların tercihleriyle esastan kopuş içerisinde olduğunu ispatlamalıdır. Bu sebepten dolayı yerleşimciler meselesi, sol için Kıbrıs meselesinde kapitalistlerin stratejilerinden kopuş içerisinde sonuç alıcı şekilde ne kadar müdahale edebileceğine dair kritik bir test oluşturmaktadır.

1) *Ios tis Eleftherotipias*, 09.12.2000.

Kıbrıslı Türkler ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Yerleşimcilere yönelik siyasi tavır Kuzey Kıbrıs'taki gelişmelerden ötürü daha da büyük önem kazanmaktadır. Kuzeyde Kıbrıslı Türk kapitalistlerin tercihleriyle çatışan kitlesel bir harekete tanık olmaktayız. Partiler, sendikalar, sol örgütler ve hükümet dışı örgütler (hepsi birden 41 örgüt) "Bu Memleket Bizim" platformunu oluşturmuş durumdalar.[1] Bu hareket öylesine büyük boyutlar kazanmış durumda ki Rauf Denktaş'ın istifasını ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin demokratikleştirilmesini isteyebiliyor. Ankara'nın siyasi düzeni ile çatışıyor ve Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasında eşdeğerlik temelinde gerçek bir yeniden yakınlaşma arzuluyor.

Bu hareketin Yunan medyası ve Kıbrıslı Rum hâkim sınıf tarafından algılanma biçimi oldukça açıklayıcıdır. Hareketi "Denktaş düzeninin iflası" olarak sunuyor ve "Doğu Almanya" hülyaları kuruyorlar. Buna göre Kıbrıslı Türk çalışanları bezdiren yoksulluk onları Denktaş düzenini yıkmaya götürecek ve güney Kıbrıs'la birleşmek için yalvararak "yeşil hat duvarını" yıkacaklardır. Eğer bu apaçık hayalgücüne dayanan bir senaryo ise daha "gerçekçiler" hareketin önemini azaltıyorlar, çünkü "aşağıdan" ve bir toplumsal hareket olarak geliştiğinden hiç hoşlarına gitmiyor. Bir yandan kolay kontrol edilemiyor ve öte yandan Kıbrıslı Rum çalışanlar için "kötü örnek" oluşturuyor. "Gerçekçiler" bu hareketin "basitçe" Kıbrıslı Rum tarafın müzakere gücünü kuvvetlendirdiği değerlendirmesini yapıyorlar.

Yıllardır kuzeyde Denktaş'a muhalefet eden hareket sürekli güçleniyor. Bunun aşikar nedeni Türkiye'deki ekonomik krizle

1) Kıbrıs Türk gazetesinde çalışan gazeteci Şengül Uludağ ile söyleşiden, içinde *Epohi*, 22.12.2002.

şiddetlenen kuzeyi bezdiren yoksulluktur. Ambargonun nedeninin Kıbrıslı Rum kapitalistlerin ve AB'nin ekonomik ambargosu olduğunu unutmayalım. Ekonomik çıkışsızlık ile AB'ye katılım umudunun ve yol açtığı yanılsamaların bileşimi kuzeydeki hareketi daha fazla kitleselleştiriyor.

Kuzey Kıbrıs'taki düzen tamamen antidemokratiktir ve seçimlerde hile yapılmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin devlet mekanizması Kıbrıslı Türk aşırı sağının doğrudan işbirliğiyle inşa edilmiştir. Her yerde olduğu gibi bu "muzaffer milliyetçiliğin"[1] bedeli, meşruiyetini 1963-65 katliamlarından ve Kıbrıslı Türklerin 1974'e kadar ceplere kapatılmalarının sürekli hatırlatılmasından sağlayan derinlemesine çürümüş bir düzendir. Bugün meşruiyetini muhafaza etmek için, kuzey Kıbrıs'ı yeniden "barışçı" biçimde yutmak isteyen Kıbrıslı Rum kapitalistlerin politikasını da öne sürüyor.

Kuzey Kıbrıs'a onyıllardır 1975'te kurduğu Ulusal Birlik Partisi (UBP) ile Denktaş egemen. Dayanağı, bugün Derviş Eroğlu yönetiminde olan ve 1998 seçimlerinde %40 oy alan UBP ve oğlu Serdar Denktaş'ın seçimlerde %22.5 alan Demokrat Partisi'nde ifade bulan sağdır.[2] Sağ partiler gevşek bir konfederasyon çözümünü (gevşek bağları olan iki egemen ayrı devlet) savunuyorlar ve bunun olmaması halinde Türkiye ile birleşme ile "tehdit" ediyorlar. Kuzeydeki halk hareketlerinden sonra saflarında çatlaklar başgösterdi: Bir bölümü AB'ye giriş karşılığında gevşek bir Kıbrıs federasyonundan yana olduğunu ifade ediyor, bununla birlikte bunu Türkiye'nin de AB'ye katılımı (Yunanistan-güney Kıbrıs'ın dengelenmeleri için) ile bağlantılandırıyorlar.

Buna karşılık sol, Kıbrıslı Türk toplumunda tıpkı Rumlarda

1) *Ios tis Eleftherotipias*, 09.02.2000.
2) Aleksis Iraklidis, *Kipriako Siggrusi ke Epilisi*, Ekdosis I. Sideris, 2002, s. 350.

olduğu gibi, her zaman derin köklere sahipti. İki sol parti Toplumsal Kurtuluş partisi (TKP) ve Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) Kıbrıs sorununun çözümü için iki toplumun eşitliği temelinde federatif çözümü savunuyorlar ve Kıbrıs Rum tarafıyla özlü müzakerelere girmeye istekliler. Ayrıca AB'ye katılım beklentisini sağ partilere karşıt olarak Türkiye'nin AB'ye katılımından ayırarak (Ankara ile karşı karşıya gelmelerinin temel nedenlerinden biri budur) destekliyorlar. Bu iki sol partinin aldığı oylar yüzde 30 ile 40 arasında dalgalanıyor.[1] Yunan tarafınca öne sürülen "yerleşimci-yerli Türk" çatışmasının ne kadar propaganda amaçlı olduğu, 1990 seçimlerinde TKP ve CTP'nin "yerleşimcilerin partisi" ile Denktaş'ın yüzde 55.5'ine karşı yüzde 44.4 oy alarak Denktaş'a karşı ittifak yapması gerçeğinden gözükmektedir.[2]

Kuzey Kıbrıs'ta büyük bir mücadeleci sendika geleneği vardır. En mücadeleci ve solcu sendikalardan biri, Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS) 1968'de kuruldu. Bu sendika ekonomik taleplerde olduğu kadar kuzey Kıbrıs'ın demokratikleşmesini ve Kıbrıslı Rum ve Türk çalışanların yeniden yakınlaşmaları aracılığıyla Kıbrıs'ta barışı ilgilendiren siyasal konulardaki mücadeleciliğiyle tanınmıştır.

Zamanla sendikacılık Kıbrıs'ın kuzey kısmında gelişti. 1974'te sendika federasyonu Türk-Sen ve 1976'da Devrimci Sendikalar federasyonu (Dev-İş) kuruldu. Kamu çalışanları sendikası KTMAS ve doktor sendikası Tıp-İş de sol yönelimlidir.[3]

1986'da o zamanki Özal liderliğindeki Türkiye hükümeti tarafından kuzey Kıbrıs'a dayatılan neoliberal ekonomik önlemler paketine karşı kitlesel işçi gösterileri meydana geldi. Yapılan

1) age, s. 352.
2) *Ios tis Eleftherotipias*, 09.02.2000.
3) *Manifesto*, Şubat 2001.

gösterilerde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin "Türkiye'ye ekonomik ilhakı" aleyhinde sloganlar hâkim oldu.[1] Hareket zaman içinde kitlesellik ve kendine güven kazandı ve 1990'da muhalefet partilerince sendikaların desteğinde Kuzey Kıbrıs meclisine boykot uygulandı.

Demek ki Kıbrıs'ın kuzey kısmındaki hareket, 2000'den itibaren Denktaş düzenine karşı onun istifası ve rejimin demokratikleşmesi ana hedefleriyle düzenin baskı mekanizması ve devlet dışı kabadayılarını göğüsleyerek mücadele etmeye başladığında, ardında büyük bir mücadele geleneği bırakmıştı. Kıbrıslı Türk sol militanların karşılaştığı suçlamalar "ihanet" ve Yunanlıların casusları oldukları yönündedir.[2]

Bununla birlikte kuzeydeki sol, Denktaş dışında en büyük problem olarak Kıbrıs Rum hükümetinin ve keza AKEL'in tutumunu görüyor. AKEL'in güney Kıbrıs'ta son yıllardaki duruşu ile yeniden yakınlaşmaya yardımcı olmadığına ve Denktaş ve sağa "puan" verdiğine inanıyorlar.[3]

Yerleşimciler vakası karakteristiktir. Denktaş Kıbrıslı Türk çalışanların bölünmesini amaçlayarak "yerleşimcilerin koruyucusu" olarak ortaya çıkıyor. Gerçekten, önemli bir bölümü Denktaş'ın seçmen kitlesini oluşturuyor. Fakat bu "yasadışı" olmalarından ve Kıbrıslı Rumların sınırdışı edilmelerini istediklerini bilmelerinden meydana geliyor. Böylece aslında Kıbrıslı Rumlar onları Denktaş'ın kucağına itiyorlar. Kıbrıslı Rum kapitalistlerinin ve Denktaş'ın birleşik faaliyetleri kuzeydeki hareketin saflarında kafa karışıklığı yaratmayı başarmış durumda. Bununla birlikte hareketin önemli bir bölümü, özellikle de sendikacıların, konu hakkında oldukça berrak bir pozisyonu var.

1) *Ios tis Eleftherotipias*, 09.02.2000.
2) *Epohi*, 22 Aralık 2002.
3) Aleksis Iraklidis, age, s. 351.

KTÖS sendikacıları tavırlarını bu insanlar göçmen olduklarından "ilke nedenleriyle bu insanlara karşı düşmanca davranamayız"[1] diye açıklıyorlar. Dev-İş başkanı Ali Güle şunları söylüyor:

"Oldukça büyük kısmı Kıbrıs'ta 25 yıldır bulunuyor. Kıbrıs'ta çocukları oldu. Bu insanların da hakları olmalıydı. Bazıları Kıbrıslı Türklerle evlendiler. Çocuklarından bazıları Kıbrıs'ta doğdu ve Kıbrıs geleneğini taşıyorlar. Elbette ucuz emek gücü olarak sömürülen, ikamet izni olmayan birçok yerleşimci var. Yine her biri farklı umutlarla Kıbrıs'a son on yılda gelmiş bazıları da var. Bütün bunları aynı şeymişçesine suçlamak oldukça güçtür".[2]

Dahası Kıbrıslı Türk solu, Ada'da gelecekteki yeni devlette Kıbrıslı Türk çalışanlarının ikinci sınıf vatandaşa dönüşmemeleri için Rum soluyla ortak mücadeleler peşindedir. Ali Güle "tek çalışma ve iş ilişkileri sistemi, tek sosyal güvenlik sistemi ve tek ücret ve kazanım standardı"[3] için mücadele önermektedir.

Kıbrıslı Türk solu, Kıbrıslı Türk kapitalistleri ve "ulusal" arzularıyla çatıştığını pratikte ispatlamıştır. Daha da önemlisi Ankara ile ve Yunan kapitalistleriyle rekabetinde Kıbrıs'ı kullanması ile cepheden çatışmaktadır. Yazık ki Yunan ve Kıbrıslı Rum tarafında bu tutuma karşılık gelen pratikler geçerli değildir. Mücadeleci Kıbrıs Türk solunun artık sabırsızlıkla istediği "ulusal haklar" söylemini aşmış bir Rum soludur. Sol bir öğretmenler sendikası genel sekreteri Varol Ertuğ'un betimlediği stratejiye sahip olacaktır:

"Kıbrıslı Türk ve Rum liderlerimize güvenmiyoruz. Hepsinin ülkemizde milliyetçiliğin ve emperyalizmin uşakları olduğuna inanıyoruz. Bizim talebimiz sıradan Kıbrıs halkı için kapıların açılması, böylelikle

1) KTÖS sendikacıları ile söyleşiden, *Ios tis Eleftherotipias*, 23 Temmuz 2000.
2) *Epohi*, 01 Aralık 2002.
3) *Epohi*, 01 Aralık 2002.

birbirimizle tanışabilmemiz ve kendimiz çözüm bulmamız. Sıradan insanlar, eğer aralarında iyi bir ilişki geliştirmelerine fırsat verilirse, sadece onlar Kıbrıs'ta gerçek barışı getirebilir".[1]

Yunan ve Kıbrıslı Rum Solu Enternasyonalist Hamleye Cesaret Etmelidir!

Bugün acil olan Yunanistan ve güney Kıbrıs'ta adımlarını Türkiye ve kuzey Kıbrıs soluyla eşgüdümleyecek bir soldur. Solun bunu yapabilmesinin zaruri önkoşulunu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gerçekliğinin tanınması oluşturmaktadır. Sol "sahte devlet", "sahte meclis", hatta "sahte havaalanlarına" dair ahmakça milliyetçi dili benimsemeyi veya kullanmayı bırakmalıdır. Kıbrıslı Türk devletinin tanınması Yunanistan–Kıbrıs–Türkiye solu arasında mutlak güven ve dayanışma ikliminin oluşması için gerekli önkoşuldur. Kıbrıslı Türk çalışanların Denktaş düzenine karşı mücadelelerinde gerçek dayanışma, Yunan ve Kıbrıslı Rum solunun hakim sınıfın milliyetçiliği karşısında tutarlı mücadelesini gerektirmektedir. Kıbrıslı Rum ve Türklerin birleşik bir hareketinin olabilmesi için kuzeydeki ekonomik ambargonun hemen ve şartsız durdurulmasını, silahlanmanın sona erdirilmesini, çalışanların şiddetle arzulanan birlik ve ortak eylemlerinin gerçekleşebilmesi için sınırların açılmasını talep etmeliyiz. Sol için ulusların kendi kaderini tayin hakkı her zaman için bir ilke meselesiydi. Şiddet ve tehditler aracılığıyla bir arada yaşama olamaz. Kuzeyin otonomi derecesine karar vermek Kıbrıslı Türklerin kendilerinin hakkıdır.

Dahası, soldan Yunan ve Kıbrıslı Rum kapitalistlerin AB ile ilişkili olarak tehditlerine "fren" koyması talep edilmektedir. Sol

1) *Ios tis Eleftheroripias*, 09 Şubat 2000.

AB'ye kuzeyin de girişini, bu Kıbrıslı Türk hareketin kendisinin talebi olduğundan, "dipnotsuz ve asteriksiz" talep etmelidir! AB'nin "kuzeyin gelişmesi ve altyapısı" için vereceği paralar, Kıbrıslı Türklerin kendileri ve seçilmiş temsilcileri tarafından Kıbrıslı Rum tarafının onayına ihtiyaç duyulmadan yönetilmelidir. Sol "üç özgürlük" önünde, yani Kuzey Kıbrıs'ı yeniden "yutmak" ve Kıbrıslı Türkleri ikinci sınıf vatandaş haline getirmek nihai amacı için Kıbrıslı Rum sermayesinin bütün Kıbrıs'ta "serbest" dolaşabilmesi hakkının önünde eğilmeyi durdurmalıdır.

Sol ayrıca, Annan Planı'na yönelik açık bir konum belirlemelidir. Sonuçta Annan Planı'nın çökmesine rağmen Kıbrıs meselesinin "çözümüne" ilişkin BM tarafından getirilen gelecekteki her plan bir şekilde bunun değiştirilmiş bir biçimi olacaktır. Bu planın reddi, ne "ulusal çıkarlar" ne de ikiyüzlü "antiemperyalizm" temelinde olamaz.

Sol açık bir şekilde anlaşılır olanı ve kapitalistlerin kendisi tarafından da itiraf edileni ilan etmelidir: Yunan ve Kıbrıslı Rum kapitalistler Annan Planı'nı kullanarak Ada'nın tümünde egemenliklerinin uzun vadede rehabilitasyonunu amaçlıyorlardı. Sol Annan Planı ve gelecekteki değişmiş biçimlerinin kapitalist emellerin "Truva atı" olmaması için mücadele edeceğini ilan etmelidir. Böyle bir niyet beyanı, Kıbrıslı Rum ve Türk emekçiler arasındaki zaruri güven iklimini sağlamlaştıracaktır.

Daha önce analiz ettiğimiz gibi Annan Planı'nın emperyalistlerin Ortadoğu'ya gelecekteki müdahaleleri için "güneylerini" güvenceye alma ihtiyaçlarını ifade ettiği kesindir. Dahası plan, Yunanistan–Türkiye–Britanya'yı "garantör güçler" olarak yeniden işin içine karıştırarak Kıbrıs'a bir "istikrarsız denge" durumu empoze etmektedir! Bu ülkelerden hiçbiri "ulusal ihtilaflar" meselelerinde iyi bir geçmişe sahip değildir. Dahası daha genel

Türk–Yunan ihtilafları, bir kez daha dolaysız olarak Kıbrıs toprağına taşınacaktır. İki ülke Kıbrıs anlaşmalarının "doğru" yorumu ve uygulamasıyla ilgili meselelerde ihtilaflarını geliştirmede uygun zemin bulacaklardır.

Yukarıdakiler dışında plan "bilirkişi – vasiler"in BM'nin onayıyla anlaşmaların sadık uygulanışını gözetmelerini öngörüyordu.[1] Bu BM'nin içinde ihtilafların her kızışmasında rekabet halindeki "büyük güçler" tarafından Kıbrıs'taki çelişkilerin alevlendirilmesi tehlikesine gebeydi.

Tüm bu sebeplerden ötürü Annan Planı Kıbrıs sorununun uzun vadeli ve yaşayabilir bir çözümüne gerçek bir temel teşkil edemez. Kapitalistler tarafından Kıbrıs sorununun çözümü planlarına karşı olarak sol başka bir çözüm önermelidir. Bu çözüm "hayali" düzeyde (sosyalist bir toplumda bütün sorunlar çözülecek) olamaz. Sol dolaysız gelişmelere müdahale etmelidir.

İki "parça devlet" arasındaki ilişkilerin tam eşitliğe dayandığı bir demokratik federe devlet Kıbrıs'ta yaşayabilir bir çözüm olabilir. İsviçre, Belçika veya Kanada örnekleri böyle bir yönde temeli oluşturabilir. Çeşitli güçlüklere rağmen ulusal hakların garantili olduğu çok uluslu devletler olarak işleyen kapitalist demokrasi örnekleri mevcuttur. Dolayısıyla aynı şey Kıbrıs'ta da başarılabilir, yeter ki siyasi irade ve böylesi bir yönde baskı uygulayan bir hareket olsun.

Vazgeçilmez önkoşul bu devletin anayasa tarafından teminat altına alınmış tam silahsızlanma doğrultusunda ilerlemesidir. Hiçbir türde "ulusal" ordu bulunmamalıdır.

Sadece ihtilafların şiddetlenmesini geri getirecek garantör

1) Annan Planı'nın öngördüğü anlaşmaların uygulanışının denetimini BM'nin başkanlığında bir "Gözetim Komisyonu" üstlenecekti. "Anayasayı savunacak" Yüksek Mahkeme dokuz yargıçtan oluşacaktır, her "parça devlet"ten üç ve BM tarafından atanmış üç Kıbrıslı olmayan üye.

güçlere ihtiyaç yoktur ve olmamalıdır! Emperyalizmin Ortadoğu'ya müdahalelerinde saldırı üssü oluşturan Ada'daki Britanya üsleri dağıtılmalıdır. Zaten, Kıbrıs'a Britanya'nın karışması onyıllardır Ada'ya sadece felaket getirmiştir.

Bununla birlikte hiçbir plan, ne kadar detaylı hazırlanmış olursa olsun, Kıbrıs'taki karşıtlıkların ortadan kalkmasını garantileyemez. Kapitalizm doğası itibarıyla çelişki üreten bir sistemdir ve "ulusal" ihtilafları beslemektedir. Kıbrıslı Rum kapitalistler, sınıfsal çıkarlarını korurken, Kıbrıslı Türkleri sömürecekleri ucuz işgücü oluşturmaları için ikinci sınıf vatandaşa dönüştürme arzularından vazgeçmeyeceklerdir. Bu isteklerini gerçekleştirmek için "ulusal" kin ve karşıtlıkları kızıştıracaklar aynı zamanda da Zürih-Londra anlaşmalarından sonra olduğu gibi, mevcut anlaşmaları yıkmaya çalışacaklardır.

İçinde eşit uluslu demokratik bir Kıbrıs için tek güvence, Rum ve Türk emekçiler arasında istikrarlı bir dostluk ve dayanışmanın inşasıdır. Sol Kıbrıslı Türk mücadelecilerin çizdiği yoldan gitmelidir: Rum ve Türk çalışanların birliğinin geliştirilmesi ve ortak kitlesel hareketliliklerle baskı uygulanması. Tam da bu birlik "ulusal temelde" başarılamayacağından dolayı, sadece kapitalistlerin çıkarlarıyla tümüyle çatışan emekçilerin özel çıkarlarını vurgulayarak sınıf birliği temelinde başarılabilir.

Bu siyaset Yunanistan ve güney Kıbrıs emekçilerinin geniş desteğini bulacaktır. Yunan halkı 1980'li yılların ortasından beri gerçek ücretlerde sürekli düşüşe neden olan kemer sıkma programları altında bulunmakta. Yunan çalışanların en temel ihtiyaçlarını tatmini için dahi gündelik olarak sınanırken milyarlarca euro Türkiye ile silahlanma yarışında gerçek anlamda havaya atılmaktadır. Bugün Yunanistan ve Türkiye Britanya, Fransa, Almanya ve İtalya'nın birlikte sahip olduklarından daha faz-

la tanka sahiptirler! GSMH'lerinin yüzde 4,7 (Yunanistan) ve yüzde 3,8'sini (Türkiye) silahlanmaya ayırmaktadırlar NATO ülkelerinin ortalaması yüzde 2,2'dir.[1]

Yunan hükümetinin kendisi, "ulusal başarıların" doğrudan "iç" başarıya tercüme edilmediğinin farkına varmakta. Anketler ısrarla Yunan halkı için kritik meselelerin başka olduğunu ortaya çıkarıyor: Ekonomik gelişme (%31,1), işsizlikle mücadele (%28,4), sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi (%13,2), eğitimin iyileştirilmesi (%7,2), tarımsal meselerin halli (%7,1) ve sadece %3,7 ile Kıbrıs meselesinin çözümü.[2]

Aynı şey "Ulusal Muhafızların ihtiyaçları" için sürekli vergiler dolayısıyla Güney Kıbrıs emekçilerinde de yaşanmaktadır. Sadece Rum ve Türk emekçilerinin sınıf birliği, sürekli olarak üzerlerinde tehdit oluşturan (daha 1996'da yaşanan Imia/Kardak olaylarını unutmayalım!) Türk-Yunan savaşı "kabusu" en nihayet ortadan kaldırılabilir.[3]

Başka bir deyişle ihtiyacımız olan "ulusal savaşımlar" değil sadece sınıf savaşımları olduğunu tanıyan bir soldur. Kıbrıs'ta sorunu sınıf çıkarları için Yunan, Kıbrıslı Rum, Türk ve Kıbrıslı Türk kapitalistler yarattılar. Tam da bu nedenden dolayı, sorunu gerçek anlamda çözebilecek olanlar sadece sınıfsal savaşım-

1) *Monde Deplomatique Niels Kadritzke*, Eylül 1998.
2) *Eleftherotipia*, 22 Kasım 2002.
3) Yunan ve Kıbrıslı Rum gazeteleri Kopenhag'dan sonra güya Güney Kıbrıs'ın AB'ye girişiyle, bundan sonra güney Kıbrıs AB toprağı olduğundan, bir Türk müdahalesinden kurtulduğunu vurguladılar. Geçmiş, bu tür varsayımların sınanması için iyi bir rehberdir. Makarios'un siyaseti, Kıbrıslı Türk azınlığın baskı altında tutulması, büyük oranda ABD ve Britanya'nın, Türk-Yunan savaşı olmaması ve NATO'nun güneydoğu kanadının çökmemesi için bir Türk müdahalesine hiçbir zaman izin verıneyeceği varsayımından kaynaklanıyordu. 1974'te bu kendinden eminlik çöktü. Bugün Türkiye AB'yle bağlantılı üyedir ve muhtemelen kısa süre sonra katılım sürecinde olacaktır. Ayrıca Annan Planı Türkiye'nin garantör güç olmasını öngörmektedir. Gelecekteki muhtemel bir müdahale tam olarak AB'ye "yabancı ülkenin müdahalesi" olmayacaktır. Doğal olarak, aynısı, fakat tersine, Kıbrıslı Türkler için de geçerlidir –koşullar elverdiği takdirde bir Yunan müdahalesi korkusu...

larla Yunanistan, Kıbrıs ve Türkiye emekçileridir. Emekçiler, gerçek artışlar için mücadele ederken aynı zamanda tam da yevmiyelerini ve sosyal harcamaları kesintiye uğratan silahlanmaya karşı mücadele etmelidirler. Ulusal kinlere karşı mücadele ederken aynı zamanda kapitalist rekabetin hazırladığı savaşa karşı da mücadele etmelidirler ki zaten savaş çıkarsa emekçiler kapitalist çıkarları kanlarıyla ödemeye davet edileceklerdir.

AVRUPA BİRLİĞİ VE KIBRIS: ANLAŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ VE ULUSLARARASI KAMU YARARI

Mehmet Uğur

İngilizce'den Çeviren: Yunus Emre Gürbüz

Giriş

Bu makale, Avrupa Birliği'nin (AB'nin) 1974 Türk askeri müdahalesinden sonra Kıbrıs sorununun çözümüne ne kadar katkıda bulunduğunu incelemeyi amaçlıyor. Kıbrıs sorununun çözümünü bir uluslararası kamu yararı olarak kavramsallaştırıyorum. Bilindiği gibi, saf anlamda kamu yararının en belirgin özelliği, bir kere mevcut hale geldikten sonra, bir 'tüketici' tarafından tüketilmesinin diğer tüketiciler için varolan miktarı azaltmamasıdır.[1] Bu nedenle, kamu yararı, ilgili tüm taraflara yarar

1) Kamu yararına verilen en klasik örnek deniz feneridir. Bir kere kurulduktan sonra, herhangi bir geminin deniz fenerinden yararlanması bölgeden geçen diğer gemilerin yararlanma olanağını azaltmaz. Bu anlamda, kamu yararı ile 'devlet yararı' veya devlet eliyle üretilen mal ya da hizmetler arasında birebir ilişki yoktur. Kamu yararı sağlayan bazı hizmetlerin devlet eliyle sağlanması her ne kadar yay- ➡

sağlayacak Anlaşmazlık Çözümü için uygun bir kavramsallaştırma olabilir.[1] Ancak kamu yararlarıyla ilgili sorun, serbest kullanımlarının 'bedava yararlanma' eğilimi yaratması ve dolayısıyla kamu yararı arzının her zaman ihtiyacın altında kalmasıdır. Bu sorunu aşmak için, ilgili tarafların kamu yararının arzının masraflarının karşılanmasına katkıda bulunmalarını sağlayacak bir kamusal otoritenin varlığı gereklidir.

Bu kavramsallaştırma iki soru ortaya atıyor: (i) hangi koşullarda AB, genel olarak uluslararası kamu yararının üretilmesini kolaylaştıracak bir 'kural koyucu' olarak ortaya çıkabilir? (ii) AB, özgül bir kamu yararı olan Kıbrıs meselesinin çözümünü kolaylaştıracak bir kural koyucu olarak hareket edebilecek yeterliliğe sahip mi?

Varolan belirtiler gösteriyor ki, AB Kıbrıs sorununun çözümünde yalnızca 1974'te değil, 1970'ler ve 1980'ler boyunca da önemli bir rol oynamakta yetersiz kalmıştır.[2] Bununla birlikte, 1990'lardaki gelişmeler, AB'nin Kıbrıs sorununa daha etkin olarak katılmaya başladığını göstermektedir. Bu politika değişikliği, Türkiye ve Kıbrıs'ın 1987 ve 1990'daki üyelik başvurularını takiben gerçekleşmiştir. Bu gelişmelerin önemi, 1989'da Kıbrıs'ın AB üyeliğinin Kıbrıs sorununun daha etkin olarak ele alın-

gın bir uygulama ise de, devletin yaptığı her üretim faaliyetinin kamu yararı sağladığı söylenemez. Böylesi bir genelleme/yorum, genellikle devletin güçlü olduğu Türkiye gibi ülkelerde 'devletçilerin' sıkça başvurduğu bir yanıltmacadır.

1) Bu kavramsallaştırma, barış, refah, sosyal adalet ve çevresel sürdürülebilirliği uluslararası kamu yararı olarak tanımlayan küresel ve bölgesel kamu yararları hakkındaki son tartışmalardan esinlenmiştir. Bkz I. Kaul, I. Grunberg ve M. A. Stern (ed.), *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century*, New York ve Oxford: Oxford University Press, 1999. Kamu yararlarının coğrafi sınıflandırması için, bkz. T. Sandler, 'Global and Regional Public Goods: A Prognosis for Collective Action', Fiscal Studies, cilt. 19, no. 3, sf. 221-247.

2) Bkz., Örn., P. Tsakaloyannis, 'The European Community and the Greek-Turkish Dispute', Journal of *Common Market Studies*, cilt 19, no. 1 (1980), sf. 35-54; C. Stephanou and C. Tsardanidis, 'The EC Factor in Greece-Turkey-Cyprus Triangle', D. Constas (ed.), *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s: Domestic and External Influences*, London: Macmillan, 1991, sf. 207-230.

masını sağlayacak yeni bir durum olarak düşünülmesi gerektiğini ileri süren Birleşmiş Milletler (BM) tarafından da sezilmiştir. Bu gözlem, AB'nin Kıbrıs sorununun çözümünü daha olası kılacak bir kural koyucu olarak ortaya çıkabileceğine işaret ediyor.

Eğer durum buysa, üç koşulun yerine getirilmesi gerektiğini iddia ediyorum: (i) AB üye ülkelerinin Kıbrıs politikası daha mutabık olmalı; (ii) bağımsız bir Kıbrıs devletinin kurulması hem Rum hem Türk Kıbrıslılar için arzu edilir ve teşvik-uyumlu olmalı; ve (iii) Rum, Türk ve Kıbrıslı hükümetlerin AB koşullarına uyum gösterme istençleri artmalı. Bu argümanı geliştirmek için makale üç bölüm halinde düzenlendi.

Birinci bölüm, AB'nin genelde uluslararası kamu yararları üretimi ve özelde de Kıbrıs sorununun çözümünü kolaylaştıracak bir kural koyucu olarak ortaya çıkması için gerekli koşulları ortaya koyuyor. İkinci bölüm, AB'nin neden 1974'ten sonraki Kıbrıs sorununun çözümünde önemli bir rol oynamakta yetersiz kaldığını anlamaya çalışan bir bakışla 1960-80 dönemini inceliyor. AB'nin başarısızlığının iki nedenden kaynaklandığını gösteriyorum: (i) üye ülkelerin Kıbrıs politikası konusundaki bölünmüşlükleri; ve (ii) Kıbrıs devletinin Kıbrıslı Rum ve Türk toplumları için teşvik-uyumlu olmaması. Üçüncü bölüm, AB'nin Kıbrıs politikasının göreli bir dinamizm kazanmaya başladığı 1981-89 dönemini inceliyor. Bu dinamizm, 1981'deki iki gelişmeyle ilişkiliydi: Yunanistan'ın AB'ye kabulü ve bunu takiben Kıbrıs Rum siyasi elitinin *enosis*'i reddi.

Dördüncü bölüm, AB'nin Kıbrıs sorununun çözümünü kolaylaştırmak için tüm ilgili taraflara ödüller bahşeden ve yaptırımlar uygulayan önemli bir kural koyucu olarak ortaya çıktığı 1990-2002 dönemini inceliyor. Bu politika, tam şeklini AB'nin Türkiye'yle gümrük birliğini ve Kıbrıs'ın üyeliğini ilişkilendiren

1995 hamlesi ile aldı. Bu hamlenin mantığı aynı kaldı, ancak bağlayıcı koşulları 1999 Helsinki zirvesi kararıyla gümrük birliğinden Türkiye'nin AB üyeliğine terfi ettirildi. Sonuç olarak, kapanış bölümü temel bulgulara dikkat çekecek.

1. Bir Uluslararası Kamu Yararı Olarak Anlaşmazlık Çözümü

Kamu yararlarının ekonomi kuramı, bir kamu yararının niteliklerileyle ilgili iki gözleme dayanır: tüketimde rekabetsizlik ve dışarıda bırakılamazlık.[1] Dışarıda bırakılamazlık şu anlama gelir: eğer ortada bir kamu yararı varsa, herkes tarafından, hatta bunun arzının maliyetine katkıda bulunamayanlar tarafından bile tüketilebilir. Bu serbest kullanım nedeniyle, kamu yararı ya mevcut olmaz ya da arzı gerekenin altındadır. Öte yandan, rekabetsizlik kamu yararının bir grup tarafından kullanımının diğerlerinin kullanabileceği miktarı azaltmamasını gerektirir. Bu nedenle, dışarıda bırakma durumu zayıftır ve serbest kullanım sorunu şiddetlenir.

Ayrıca, özellikle kamu yararlarının üretilmesi sorunu bir mali sorundur. Bu sorunun çözümü, kamu yararından yararlanacak olan topluluğun kamu yararının arzını mümkün kılacak finansman koşulları konusunda anlaşmasına bağlıdır. Finansman sorununun ulusal sınırlar dahilinde daha kolay çözülebileceği düşüncesi kimilerine cazip gelebilir. Ne de olsa, meşru idare kamu

1) Kamu yararı kuramına klasik katkı P. Samuelson tarafından yapılmıştır Bkz. P Samuelson 'Social Indifference Curves', *Quarterly Journal of Economics*, cilt. 70, 1956, sf. 1-22. Ulaşılabilir bir ders kitabı çalışmasına da bakılabilir, R. Boadway ve N. Bruce, *Welfare Economics*, Oxford: Basil Blackwell, 1984. Bir kaynakça taraması için, bkz. W. Oakland, 'The Theory of Public Goods' A. Auerbach ve M. Feldstein (ed.), *Handbook of Public Economics*, Amsterdam: North Holland, 1987, sf. 485-535. Makalenin birinci bölümündeki çözümleme ağırlıklı olarak bu kaynaklara dayanıyor.

yararının arzı için gerekli vergiyi hesaplayabilir ve toplayabilir. Ancak, bu yapılsa bile, yeni bir sorunla karşılaşıyoruz: kamu yararının arzının (vergi düzeyiyle ilgili olduğundan) optimal düzeyde olup olmaması. Kamu yararının arzı, ancak *toplam toplumsal* marjinal kazançlar, üretilen kamu yararının *toplam marjinal maliyetine* eşit olursa optimal olur.

Sorunu anlamak için özel yararlarla bir karşılaştırma yardımcı olabilir. Özel yararlar dışarıda bırakılabilir olduklarından, optimallik koşulu şu şekilde sunulabilir: *son tüketici*nin marjinal kazancı üreticinin marjinal giderine eşit olmalıdır. Son tüketicinin marjinal kazancı, malın maliyetini arttırarak nispeten kolayca saptanabilir. Ek maliyeti karşılamaya hazır bir son tüketici olduğu sürece, malın miktarı (bununla birlikte maliyeti) artmaya devam edebilir. Bu süreç, özel yarardan faydalanan tüketicilerin toplam sayısının artmasını sağlar. Yalnızca özel yararın marjinal maliyeti son tüketicinin marjinal yararını aşarsa, özel yarara olan talep düşer ve bu nedenle yararın arzı durur.

Ancak, kamu yararları durumunda önemli olan tüm bireylerin marjinal faydalarının toplamıdır. Bu nedenle, devletin tedarikinde yeni bir sorunla karşılaşıyoruz: topluluğun her üyesine kamu yararının gerçek faydasını saptamak. Zorla tahsil edilecek verginin türüne bakmaksızın (yani verginin maktu, gelire orantılı ya da kademeli olup olmadığına bakmaksızın), kamu yararının faydasını küçümseyen ya da abartan birileri hep olacaktır. Katlanılan maliyete kıyasla muhtemelen büyük yararlar sağlayacak olanlar kamu yararından beklenen faydaları abartırlarken, muhtemelen maliyetin büyük kısmını karşılayanlar beklenen faydaları küçümseme eğiliminde olacaklardır. Sonuç olarak, çıkarların toplanması çarpık sonuçlar ortaya çıkaracak ve optimallik koşulu –yani *toplumsal marjinal maliyet* ve *toplumsal marjinal*

fayda eşitliği– ancak tesadüfen karşılanabilecektir. Bu nedenle, ulusal sınırlar içinde kamu malının optimal arzı iki koşulun yerine getirilmesini gerektirir: (i) bireylerin kamu yararının kendi gerçek tercihleri olarak ortaya çıkmasını sağlayacak bir teşvik/yaptırım paketi (yani kurallar) olmalı; ve (ii) hükümetleri vergileri (yani marjinal toplumsal maliyeti) tercih açıklamaları sonucunda ortaya çıkacak marjinal toplumsal faydaya eşit olarak koymaya itecek kurallar da olmalı.

Şimdi, söz konusu kamu yararının iki toplum arasındaki bir anlaşmazlığın, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler'in 1974'ten sonraki fiili bölünmesinin, çözümü olduğunu varsayın. Anlaşmazlığın çözümü her iki toplum için de yararlıdır, çünkü çözümsüzlük durumunda savaş patlayabilir ve iki toplum karşılıklı yarar getirecek olan takasın avantajlarını kullanmaktan mahrum kalır. Anlaşmazlığın çözümünün (yani kamu yararının üretiminin) ancak iki topluluğun anlaşmanın maliyetlerine katkıda bulunmaları durumunda, yani eğer iki toplum şu anki konumlarından ödün vermeye hazır olduklarında, mümkün olduğunu biliyoruz. Bu senaryoda tipik bir kamu yararı sorunuyla karşı karşıyayız, ancak yeni güçlükler eklenmiş olarak. Eklenen bir güçlük, her iki toplumu anlaşma için gerçek tercihlerini ortaya koymaya zorlayacak kuralları kabul ettirecek bir 'kamu otoritesi'nin eksikliği. Diğeri ise, 'anavatanlar'ın, yani Yunanistan ve Türkiye'nin müdahalesi.

Bir olası alternatif, kural koyucu rolünü alması için Birleşmiş Milletler'in (BM) güçlendirilmesi. Bu alternatifin belirgin avantajları var: BM belli bir düzeyde meşruiyete ve anlaşmazlık çözümünde belli bir deneyime sahip. Ayrıca, hem Yunanistan hem Türkiye BM üyeleri. Ancak BM'yi seçmenin dezavantajları da dikkate değer: BM'nin karar verme etkinliği güç politikaları ta-

rafından zayıflatılmış durumda ve BM kararları kesin olarak bağlayıcı değil. Buna ek olarak, uzlaşmanın BM üyelerini eşitsiz olarak etkileyecek olan, olumlu ya da olumsuz sonradan doğuracağı sonuçlar sorunu var. Bu yüzden, iki sorunun çıkması beklenebilir: (i) yalnızca önemli kazançları ya da kayıpları olacak BM üyeleri etkin bir rol üstlenebilir ve uzlaşma ya da statükoyu koruma yönünde bir karar için zorlayabilirler; (ii) bağlayıcı bir karar üstüne bir uzlaşmayı güvence altına alma olasılığı, oyuncuların sayısı fazla olduğu için düşük.

Diğer alternatif, Kıbrıslı Rum ve Türkleri maliyetler konusunda uzlaşmaya zorlayacak bir kural koyucu olarak Avrupa Birliği'ni (AB) güçlendirmektir. AB'nin bir kural koyucu olarak güçlendirilmesinin avantajları BM alternatifinin dezavantajlarından çıkartılabilir. Öncelikle, AB güç politikalarından daha az etkilenir.[1] İkinci olarak, katılımcıların sayısı düşük. Üçüncüsü, AB'nin yetki alanı içindeki politika alanlarında AB kararları hem üye ülkeler hem de (ilgiliyse) ortaklık sürecindeki ülkeler için bağlayıcı. AB alternatifinin iki dezavantajı var. Birincisi, AB, BM'nin sahip olduğu meşruiyete sahip olmayan bir bölgesel blok. Ancak bu sorunun bir yere kadar üstesinden gelinebilir, çünkü 1981 yılına kadar Yunanistan ve Türkiye üyelik aşamasında ortaklık sürecindeki ülkelerdi ve her iki Kıbrıslı topluluğun da üyelik sürecindeki anlaşmalardan ve üyeliğin gerçekleşmesinden yararlanması beklenebilir.[2]

AB'nin sahip olduğu ikinci dezavantaj, AB'nin Kıbrıs sorununu kapsayan dış politika ve güvenlik politikası alanlarında yetkisinin sınırlı olması. Yetki eksikliği, ortak bir AB pozisyonunun

1) Bu varsayım, AB'nin ortak dış politika ve güvenlik politikasının yokluğuna dayanıyor. Dış politika ve güvenlik politikası saydam olmayan niteliklerinden ötürü daha çok güç politikası kaygılarınca belirlenmektedir..

2) Tüm tarafların AB'ye ortaklık süreci ve üyelik perspektifiyle bağlı olduğunu varsayıyoruz. Bu tercihler, genel olarak ortaklık anlaşmalarında ifade edilmiştir.

olabilirliğini zayıflatsa da, ilgili tarafların ortaklık görüşmeleri bağı ve üyeliğin gerçekleşmesi AB'nin 'ortak üretim' olarak tanımlanabilecek bir sürece katılmasını sağlayabilir. Bir başka ifadeyle, AB'nin Kıbrıs sorunundaki taraflar karşısındaki özel pozisyonu, AB'nin kamu yararı üretmesini (yani Kıbrıs sorununun çözümünü) özel yararlar üretilmesiyle (yani ilgili tarafların AB üyeliği ya da AB ile bağlarının güçlendirilmesiyle) ilişkilendirebilmesini sağlayabilir. Bu özel pozisyon, AB'ye şu olanakları sunar: (i) tarafları bir anlaşma için gerçek tercihlerini ortaya koymaya 'ikna etmek'; ve (ii) bedavacı davranacak tarafı 'cezalandırmak'. Ayrıca, Avrupa'yla entegrasyonun derinleşmesinin AB üye ülkeleri arasında dış politika ve güvenlik politikalarında uyuma zorlaması beklenebilir. Bu uyum, ortak politikalara uyumun maliyetini azaltır ve AB'nin her bir toplum için en uygun tavizlerin ne olduğunu belirleme yeteneğini arttırır.

Yukarıdaki çözümleme üç koşulun yerine getirilmesini gerektirir: (i) AB üye ülkelerinin Kıbrıs politikası daha uyumlu olmalı; (ii) anlaşma ve bir Kıbrıs devletinin kurulması hem Kıbrıslı Rumlar hem de Kıbrıslı Türkler için arzu edilir ve teşvik-uyumlu olmalı; ve (iii) Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs hükümetlerinin AB kurallarına uyma istekleri artmalı. Bu koşullardan herhangi birinin sağlanamaması Kıbrıs sorununun çözüm olasılığını düşürecektir. Eğer koşul (i) sağlanamazsa, AB gerekli kuralları koyabilmekte yetersiz kalacak, çünkü AB içi anlaşma ya olanaksız olacak ya da güvenilir olmayacak. Eğer koşul (ii) sağlanamazsa, anlaşmanın arzu edilir ve teşvik-uyumlu olmadığı toplumun AB'nin kurallarını göz ardı edeceği açık olduğundan AB duruma dahil olmayacak. Son olarak, eğer koşul (iii) sağlanamazsa, ya Kıbrıs toplumları ya da 'anavatanlar' Kıbrıs sorununa katkıda bulunup AB koşullarının sağlayacağı yararlara razı ol-

maktansa, AB ile ilişkilerin yararlarından ödün vereceklerdir. Ilerleyen satırlarda bu koşulların nereye kadar tatmin edilebildiğini ve bununla birlikte AB'nin Kıbrıs sorununun çözümünü kolaylaştıracak önemli bir kural koyucu olarak ortaya çıkmayı ne kadar yapabildiğini inceleyeceğim.

2. Kıbrıs Devletinin Teşvik-Uyumlu Olmaması: 1974 Krizi ve AB'nin Etkisizliği

1974 krizinin en önemli belirleyeninin Kıbrıs devletinin her iki toplum için teşvik-uyumlu olmaması olduğunu iddia ediyorum. Bu sorun, Kıbrıslı Rum ve Türklerin Kıbrıs devletine bağlılıktan çok Yunanistan ve Türkiye devletlerine olan merkezkaç bağlılıklarından açıkça görülüyor. Örneğin, Kıbrıslı Rumların Başpiskoposu olarak 1950'de seçilmesinden sonra, Makarios 'Kıbrıs'ın ana Yunanistan'a ilhakı politikasından asla feragat etmeyeceği' üstüne yemin etti.[1] Hatta bağımsızlıktan sonra da Makarios 'hiçbir Rum ... asla benim bir Kıbrıs ulusal bilinci yaratmak için çalışmayı dilediğime inanamaz. Anlaşmalar, bir devlet yaratmıştır, millet değil' demiştir.[2] Kıbrıs Devlet Başkanı Yardımcısı ve Kıbrıs Türk toplumu önderi Dr. Fazıl Küçük 31 Aralık 1963'te 'Kıbrıs Anayasasının öldüğü'nü ve Türk ve Rum toplumlarının Ada'da birlikte yaşamasının imkanı olmadığını öne sürmüştür. Iddiasının Ada'nın Türk ve Rumlar arasında 'taksimini mi ima ettiği' sorulduğunda, yanıtı kısa kesip 'isterseniz, taksim deyin' demiştir.[3]

1) Bkz. N. M. Ertekün, *In Search of a Negotiated Cyprus Settlement*, Lefkoşe, Ulus Matbaacılık, 1981, sf. 3.
2) Basıldığı yer: *Cyprus Mail*, 28.3.1963, alıntılayan Ertekün, In Search of a Negotiated Settlement (Op. Cit.), sf.
3) Alıntı Kıbrıs Cumhuriyeti Basın Yayın Dairesi, *The Cyprus Problem*, Lefkoşe, Zavallis Press, 1984, sf. 10-11.

Sonuç olarak, Kıbrıs yalnızca sosyo-ekonomik farklılaşmaya bağlı olarak dikey bir şekilde değil, etnik ve dini bağlılıklar temelinde yatay olarak da bölünmüştü. Bu nedenle, pratik olarak, 1960'da kurulmuş olan devlet 1964'te, Kıbrıs Türk önderliği merkezi hükümetten çekildiğinde, sona ermişti. İronik olarak, birleşik Kıbrıs devletinin çözülmesi, Kıbrıslı Rum seçkinlerinin 'devlet olma'ya verdikleri desteği arttırdı. Bu, *enosis*'in reddedilmesini getirmediyse de ona verilen önemi azalttı. Kıbrıslı Türk seçkinleri de, ayrı bir devletin (Kıbrıs'ta ya da Türkiye'de) onları Kıbrıslı Rumlara karşı koruması gerektiği yönünde halk desteği oluşturmaya yöneldi. Sonuçta, Kıbrıs'ta devlet kurma yeni bir önem kazandı. Etnik ve dinsel kimliklerin hak iddia edebileceği ve güven içinde yaşayabileceği etnik merkezli bir devlet nihai amaç oldu. Bu devlet anlayışı, siyasi seçkinlerin toplumlarını temsil etme iddiasını, dolayısıyla meşruiyetlerini arttırdı. Ancak, aynı anlayış, ister mevcut olsun isterse gelecekte kurulacak olsun, Kıbrıs devletinin milliyetçi taleplere karşı daha çok hassas olmasına da neden oldu. Toplumun devlete nüfuz etmesi olarak tanımlanacak bu durum, devletin oluşma sürecinin dar görüşlü taleplere karşı daha duyarlı ve her iki toplumun da faydalanacağı kamu yararları konusunu ele almakta daha az istekli olacağı anlamına geliyordu.

Bunlara ek olarak, Kıbrıs Rum önderliğinin bir Kıbrıs devleti diriltme ve sağlamlaştırma çabası, güçlüklerle doluydu. Bir yandan, *enosis*'e bağlılık bir Kıbrıs devletinin sürdürülebilirliğini zayıflatıyordu. Öte yandan ise, *enosis*'ten vazgeçmek hem Rum toplumunun Kıbrıs devletine nüfuz etmesi hem de Yunanistan'daki muhalefet nedeniyle olanaksız bir seçenekti. Bu nedenle, Kıbrıs Rum siyasi seçkinleri Makarios'un önderliği altında iki hatlı bir strateji izlediler: (i) 1960'tan önce reddettikleri Kıbrıs

devletinin meşruiyetini vurgulamak; ve (ii) hem Yunanistan hem Kıbrıs Rum kamuoyunu 'doğru zamanı gelinceye kadar' *enosis*'in ertelenmesine hazırlamak. Kullanılacak araçlar şunlardı: Bağlantısızlar Hareketiyle (BH) yakın ilişkiler ve Doğu-Batı düşmanlığının sömürülmesi. Ancak bu strateji, yalnızca NATO'yu ve Kıbrıslı Türkleri değil, hem Kıbrıs'taki hem de Yunanistan'daki *enosis* yandaşı güçleri de yabancılaştırdı.

Bilindiği gibi, *enosis* yandaşı güçlerin yabancılaştırılması, Makarios rejimini düşüren ve Temmuz 1974'teki Türk askeri müdahalesini hızlandıran Sampson darbesinin arkasındaki gerçek nedendi. Sorun, Makarios'un Yunanistan'daki cuntanın başı General Gizikis'e bir açık mektup yazmasıyla zirveye ulaştı. Makarios, bu mektubunda Yunanistan'ın Kıbrıs hükümetini düşürmek için 1971'den beri EOKA-B'yi (*enosis* için savaşan silahlı örgüt) desteklediğini, EOKA-B'yi destekleyen muhalif basına para ve akıl verdiğini, Yunanistan'dan kaynaklanan kendisine yönelik pek çok suikast girişimi olduğunu ve Kıbrıs Milli Muhafızları içindeki Yunan/Rum görevlilerin tüm bu etkinliklere karışmış olduklarını belirtiyordu. Ayrıca, Makarios kendisiyle Cunta arasında *enosis* konusunda önemli bir ayırıma da dikkat çekmekteydi: her ne kadar Kıbrıs devleti enosis'in gerçekleşmesi durumunda ortadan kaldırılabilirse de, bu seçenek uygulanabilir olmadığı sürece Kıbrıs devleti güçlendirilmek zorundaydı. Buna ek olarak, 'Yunanistan'ın Kıbrıs'taki vekili ya da atanmış valisi olmadığını, Hellenizm'in büyük bir parçasının seçilmiş önderi' olduğunu ve Yunanistan tarafından kendisine buna uygun olarak davranılması gerektiğini açıkça ortaya koymuştu.[1]

Haklı olup olmadığı bir yana, NATO'nun rahatsızlığı,

1) Mektubun tam metni için, bkz. N. M. Ertekün, *In Search of a Negotiated Settlement* (Op. Cit.), sf. 243-46.

ABD'nin Makarios'un Bağlantısızlar Hareketi'ne yönelmesi ve SSBC ile dostça ilişkiler kurmasına düşmanlığında açıkça görülüyordu. 1970'lerin başlarından beri ABD Makarios'u 'Akdeniz'in Castro'su' olarak adlandırıyordu ve düşürülmesini pek kaygıyla karşılamadı.[1] ABD'nin en önemli kaygısı, Kıbrıs krizinin SSCB'yi gemleme stratejisini zayıflatacak ve Türkiye ile Yunanistan'ı savaşa götürecek bir silahlı çatışmaya tırmanmasıydı. Türkiye ve Kıbrıslı Türkler için Kıbrıs devletinin sağlamlaştırılması zaten her halükarda karşı çıkılması gereken bir meseleydi.

Bu koşullar altında, 1974'te Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs'ın ortaklık anlaşmalarına karşın, AB Kıbrıs sorununa mümkün olduğunca uzaktan müdahale yürütmek zorundaydı. Askeri üsleri ve Ada'nın %3'ünde egemenlik hakkı olan Birleşik Krallık (BK) dahil, AB Makarios yönetiminde bağımsız bir Kıbrıs devletinden yanaydı. Ancak Avrupa'nın Kıbrıs devletinin bağımsızlığını koruma sorumluluğu, normal koşullarda gereğinden azdı ve büyük riskler göze almak gerektiğinde, genellikle yetersiz kalıyordu. Bu eğilim, Britanya Dışişleri Bakanı'nın Avam Kamarası Dışilişkiler Komisyonu'na verdiği ifadede açıkça görülüyor. Bay Callaghan'a göre, Ada'daki Britanya üsleri zaman içinde 'daha çok NATO'nun çıkarına hizmet eder' hale gelmişti. Ayrıca, Britanya'nın Ortadoğu'daki gücü ve etkisinin yerini ABD'ninkiler almıştı. Buna ek olarak BK devleti Türkiye'nin müdahalesinden sonra dahi NATO'nun çıkarlarını göz önünde bulundurmak zorundaydı, çünkü Yunanistan'ın cuntanın idaresi altında askeri komutadan çekilmesi '... NATO'nun doğu kanadında Türkiye'ye yüksek öncelikli bir rol yüklemişti'.[2]

1) Bunun hakkında, bkz. H. Laipson, 'United States Policy Towards Greece and Cyprus since 1974', D. Constas (ed.), *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s: Domestic and External Influences*, (Op. Cit), sf. 165.

2) Avam Kamarası Kıbrıs Seçilmişler Komitesi, 'Examination of Witnesses', Doc. No. 331, *Parliamentary Papers*, cilt 17, London: HMSO, (1976), sf. 63-64.

Bu koşulların zorlaması altında, İngiltere bile Kıbrıs sorununda etkin bir rol almaktan kaçındıysa, AB'nin etkin rol almakta daha da isteksiz davranması doğaldı. AB'nin Kıbrıs sorununda mesafeli müdahale siyaseti benimsemesi, Hill tarafından tanımlanan ve AB'nin gücü ile güç kullanma yetisi arasındaki uçurumun bir sonucuydu. AB'nin durumunu özetleyen bu uçurum da dış politika meselelerinin saydam olmamasından kaynaklanıyordu.[1] Kıbrıs devletinin 1974'ten sonra Kıbrıslı Türkler ve Türkiye teşvik-uyumlu olmamsı nedeniyle, bir dış politika meselesi olarak Kıbrıs sorunu daha da az saydam hale gelmişti. Bu yüzden 1974 krizi ve krizin hemen sonrasındaki AB etkinliği kısa ömürlü olmak zorunda kalmıştı.[2]

Bu kısa ömürlü etkinlik, AB üye ülkeleri arasında oybirliği sağlanan iki unsura dayanıyordu. Birinci unsur, Kıbrıs krizinin Türkiye ve Yunanistan arasında bir silahlı çatışmaya tırmanmasını engellemeyi amaçlayan ortak hedefti. Bu, Kıbrıs devletinin istenmesi kaygıları tarafından değil, SSCB'yi gemleme kaygıları tarafından şekillenen NATO ve ABD'nin tercihleriyle aynı çizgideydi. Diğer unsur ise, Ada'nın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne bağlılık ve meşru Kıbrıs cumhurbaşkanı olarak Makarios'un geri dönmesi anlamına gelen 'anayasal düzen'in yeniden tesis edilmesiydi. Bu yaklaşım, *enosis* için zorlamadığı takdirde Sampson rejimini de tanımaya hazır olan ABD'nin yaklaşımından uzaktı. AB'nin bu meseledeki yaklaşımı, Avrupa Siyasi İşbirliği'nde (ASİ) yapılan görüşmelerin sonucuydu. Bu AB içi oybirliği ilk olarak 20 Temmuz 1974'te Fransa Birleşmiş Milletler Büyükelçisi tarafından açıklandı.[3]

1) C. Hill, ' The Capability-Expectations Gap, or Conceptualising Europe's International Role', *Journal of Common Market Studies*, cilt. 31, no. 3 (1993), sf. 305 329.
2) Bunun hakkında, bkz. M. Ugur, The European Union and Turkey: An Anchor/Credibility Dilemma, Aldershot: Ashgate, 1999, sf. 168-174.
3) Alıntı: C. Tsardanidis, *The Politics of EEC-Cyprus Association Agreement:*

Türkiye'nin askeri müdahalesine karşın, AB'nin tek yapabildiği önceden kararlaştırılmış 5.000 ton gıda yardımını bloke etmek oldu.[1] ASI düzeyinde tüm yapılabilen, taraflara, eğer kışkırtıcı eylemlerden vazgeçmezlerse AB ile ortaklıklarının zarar görebileceğini hatırlatmak oldu. Bu tehdit ayrıntılı olarak açıklanmadığı ve Türkiye'nin askeri müdahalesine karşı inandırıcı bir adım atılamadığı için, Türkiye stratejisini izlemeye devam etti. Bu nedenle, 22 Temmuz 1974'te ABD baskısıyla sağlanan ateşkes yalnızca Türk birlikleri ilerlemeye devam ederken bir ara düzenleme getirdi ve Türk birliklerinin 14 Ağustos 1974'teki ikinci müdahalesinin yolunu hazırladı.[2]

İkinci askeri müdahaleden sonra, AB'nin Kıbrıs politikası, üye ülkelerin politikaları arasındaki ayrımlar tarafından belirlenen, en küçük ortak bölenle belirlenmekteydi. Bu, AB'nin Kıbrıs sorununda mesafeli müdahaleye yöneldiğini gösteren 16 Eylül 1974'teki ASI toplantısında açıkça ortadaydı. Bu toplantıda kabul edilen ASI deklarasyonu AB'nin Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne bağlılığını teyid etti, ancak ayrıca AB'nin rolünün toplumlar arası görüşmeleri teşvik etmekle sınırlı olacağını da ortaya koydu.[3]

AB'nin önemli bir katkısı olmadan toplumlar arası görüşmelere dayanmak 1980'ler boyunca sürdü ve bu BM Genel Kurul toplantılarında sunulan pek çok ASI tebliğinde ortaya serildi.[4]

1972-82 (Yayınlanmamış Doktora tezi), University of London, London School of Economics (1983), sf. 219.

1) *The Economist*, 3.8.1974, sf. 45.

2) Bunun hakkında, bkz. P. Tsakaloyannis, 'The European Community and the Greek-Turkish Dispute', (Op. Cit.), sf. 35-54. Ayrıca bkz., M. A. Birand, *30 Sıcak Gün*, Ankara: Milliyet Yayınları (1984), sf. 232.

3) *Agence Europe*, 18.9.1974, sf. 3.

4) Bu stratejinin ortak noktaları şunlardı: (i) Kıbrıs'ın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünü kabul eden BM çözümlerini dikkate almak ve (ii) çözüm bulmanın en iyi yolu olarak topluluklar arası görüşmelere bağlılık. Bkz. Örneğin İtalya Dışişleri Bakanlığı'nın BM Genel Konseyindeki 24 Eylül 1975 tarihli teb-

Ancak AB'nin BM öncülüğündeki toplumlararası görüşmelere destek verme politikası, amaçlanan dar hedefe kıyasla bile sorunlu bir politikaydı. Bu politika, ne tarafların toplumlararası görüşmelerden çekilmesini engelleyebildi ne de görüşmelerden çekilen tarafı cezalandırabilirdi. Bir başka ifadeyle, bu strateji ne teşvikler içeren bir paketle ne de inandırıcı yaptırım tehditleriyle desteklenmişti. Aslında, AB, Kıbrıs sorununun çözümüne bağlı bir ekonomik paket talep eden bir 1975 Avrupa Parlamentosu önerisini reddetmişti. Benzer bir eğilim, yaptırımların dayatılması açısından da açıkça ortadadır. 1976'da bir Avam Kamarası Dışilişkiler Komisyonu AB'nin Türkiye'ye karşı yaptırımlar uygulaması gerektiğini ve ortaklık anlaşmasının gözden geçirilmesini önermişse de, bu önerinin sağır kulaklar karşısında bir etkisi olmamıştır.

AB'nin 1974'ten sonraki taraflsız müdahalesinin nedeni yukarıda söz edilen koşul (i)'nin eksikliği ve (ii) ve (iii)'nin yalnızca kısmen yerine getirilmesiyle ilgilidir. Koşul (i) AB üye ülkelerinin Kıbrıs politikasındaki bölünmüşlüğü nedeniyle yerine getirilmemişti.[1] Koşul (ii), Kıbrıs devletinin yalnızca Kıbrıslı Rumlar için teşvik-uyumlu hale gelmiş olması nedeniyle ancak kısmen yerine getirilmişti. Son olarak koşul (iii) de Yunanistan üyelik başvurusunda bulunarak AB koşullarına uyma yönünde biraz istek göstermiş olsa da, bu isteklilik Kıbrıs sorunu için uygulanabilir değildi. Aslında, Yunanistan'ın üyelik talebi, genel olarak, Kıbrıs hakkında ortak bir AB politikasına uyma isteğinden çok, AB ko-

liği (Verbatim Service, 24.9.1975); Danimarka Dışişleri Bakanlığı'nın 15 Ocak 1976 tarihli tebliği (Danimarka Büyükelçiliği Basın Açıklaması, Londra, 15.1.1976); Irlanda Dışişleri Bakanlığı'nın 26 Eylül 1979 tarihli tebliği; Lord Carrington'un 22 Eylül 1981 tarihli tebliği Euroconsult Ltd, *Cyprus and the European Community*, Lefkoşe, 1991, sf. 127-128.

1) Bu, AB üye ülkelerinin BM'nin Kıbrıs çözümleri üstüne yapılan oylamalardaki tavırlarından görülüyor. Bkz., M. Ugur, *The European Union and Turkey*, (Op. Cit.), sf. 177.

şullarını Yunan ve Kıbrıs Rum pozisyonu lehine etkileme fırsatını sezmiş olmalarından esinlenmişti. Türkiye'nin AB koşullarına uyma isteği ise sorgulanmaya daha da açıktı. Bu nedenle, AB için Kıbrıs sorunun çözümünü kolaylaştıracak etkin bir kural koyucu olarak ortaya çıkmanın ya çok az olanağı vardı ya da hiç yoktu.

3. Değişim Tohumları mı? 1981-1989

AB'nin etkinsizliği karşısında, Türkiye ve Kıbrıs Türk önderliği fiili bölünmeyi pekiştirmek için yeni adımlar atmaya başladılar. AB'nin 1976'da, Yunanistan'ın üyeliğe alınmasının Yunan-Türk çatışmasını 'Avrupalılaştırma'yacağına dair işaret vermesi bu adımların atılmasını daha mümkün hale getirdi.[1] Sonuç olarak, Kıbrıs Türk Federe Cumhuriyeti Kasım 1983'te bağımsız bir devlete, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne (KKTC) terfi ettirildi. Mayıs 1985'te KKTC anayasası üstüne bir referandum yapıldı ve aynı yılın haziranında başkanlık seçimleri yapıldı.

Doğrusu, AB bu gelişmeleri onaylamadığını ifade etti. Örneğin, 16 Kasım 1983'te ASİ tüm ilgili taraflara KKTC'yi tanımamaları çağrısı yaptı.[2] Ayrıca, İngiltere de bir Güvenlik Konseyi çağrısında bulundu ve Güvenlik Konseyi'nin 'Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir parçasının ayrılması niyeti' karşısında teessüflerini belirten 18 Kasım 1983 tarihli kararını destekledi ve tüm devletlere KKTC'yi tanımamaları çağrısı yaptı.[3] 1985'te ASİ, AB'nin KKTC'yi tanımadığını yineledi ve hem Kuzey Kıbrıs'ta yapılan referandumu hem de başkanlık seçimlerini eleştirdi.[4] Ne var ki,

1) *Agence Europe*, 5.3.1976, sf. 8, ve 10.3.1976, sf. 6.
2) Euroconsult Ltd. Cyprus and the European Community (Op. Cit.), sf. 125.
3) Kıbrıs Cumhuriyeti Basın Yayın Dairesi, Resolutions Adopted by the UN on the Cyprus Problem, Lefkoşe: 1991, sf. 85-86.
4) Euroconsult Ltd. *Cyprus and the European Community*, (Op. Cit.), sf. 125-26.

bu girişimler KKTC'yi sağlamlaştıran Türkiye ve Kıbrıs Türk politikaları üstünde herhangi bir etkiye sahip olmadı. Başka ifadeyle, ne Türkiye ne de Kıbrıs Türk önderliği Kıbrıs sorununun çözümünde AB'yi bir kural koyucu olarak kabul etmeye hazırdı.

Ancak 1981'de Yunanistan'ın üyeliğe kabulü AB'nin sonuçta bir kural koyucu olarak ortaya çıkma olasılığını arttırdı. Bu, Yunanistan'ın AB'yi Türkiye ve Kıbrıslı Türkler karşısında daha ciddi bir tavır almaya zorlayabilecek olmasından değil, artık Yunanistan'ın bölgesel sorunların barışçıl bir biçimde çözülmesini öneren bir ortak AB ilkesine bağlı olmasından ileri geliyordu. Tabi ki, 1981'den beri Yunan devleti ve Yunan milletvekilleri AB'de pek çok düzeyde Kıbrıs sorununu sürekli gündeme getirdiler. Ancak 1988 sonuna kadar, bu çabalar hem AB'nin Kıbrıs konusundaki tavrını etkileme hem de AB-Türkiye ilişkilerinin normalleşmesinin önünü kesme açısından etkisiz kaldı. AB'nin Kıbrıs politikası etkisiz olarak nitelenmeye devam etti ve AB-Türkiye ilişkileri Yunan muhalefetine karşın normalleşti.

Başka ifadeyle, Yunanistan'ın üyeliği, Yunanistan'a AB'yi Türkiye'ye karşı daha etkin bir tavra çekme olanağı verdiği için değil, *enosis*'i mümkün olmayan bir seçenek yaptığı ve bununla birlikte Kıbrıs devletinin olabilirliğini güçlendirdiği için, Kıbrıs sorununu 'Avrupalılaştırması'na neden oldu. Bu paradoks, yalnızca AB'yi Yunan baskısı karşısında ödün vermekle eleştirmeye meraklı Türk politikacıları tarafından değil, Yunanistan'ın 1981'de üyeliğe kabulünü takiben AB Kıbrıs'ta Yunanistan baskıları sonucunda daha aktif bşr tutum alacağını tahmin eden AB-Türkiye ilişkileri öğrencileri tarafından da görmezden gelindi.[1] Bu tür değerlendirmelerde eksik olan, *enosis*'in 1981'den sonra

1) Yunanistan'ın üyeliğe kabulünün AB-Türkiye ilişkilerinin bozulmasına etkisi hakkındaki görüşler için bkz. N. Kohlhase, 'The Greco-Turkish Conflict from a European Community Perspective', *The World Today* cilt. 37, no. 4 (1981), sf.

daha az gerçekleştirilebilir bir seçenek haline gelmesiydi. *Enosis*'in neden daha az uygulanabilir bir seçenek olduğu, Kıbrıs'ın ilhakının üyelik sürecindeki bir ülkenin egemenliğine bir üye tarafından tecavüz edilmesi anlamına gelen, rahatsız edici bir olgu olmasında yatıyor. Başka ifadeyle, *enosis*'in maliyeti 1981'de Yunanistan'ın üyeliğe alınmasından sonra arttı. Sonuç olarak, Yunanistan ve Kıbrıs'taki *enosis* yandaşı kesimler zayıfladı ve 1950'lerin başından beri Kıbrıs Rum önderliğinin başına dadanan *enosis*/bağımsızlık çelişkisinin bağımsızlık yönünde çözülme olasılığı arttı. Bu nedenle, Kasım 1981'de Yunanistan'ın üyeliğe alınmasından sonra Kıbrıs Rum önderliğinin ilk eyleminin *enosis*'den gelecekteki bir hedef olarak vaz geçmesi bir sürpriz değildi.

AB'yi 1981-87'de Kıbrıs sorununa dahil olmasını kademeli olarak yükseltmeye zorlayan Yunanistan'ın *enosis* baskısından çok bu tavır değişikliğiydi. *Enosis* seçeneğinin terk edilmesi, bağımsız bir Kıbrıs devleti seçeneğinin Kıbrıslı Rumlar için tamamıyla arzu edilir ve uygun olması anlamına geliyordu. Bu ayrıca Yunanistan'ın da 1974'ten sonra zaten fiilen gerçekleştirilmesi olanaksız olmuş olan bir emel (*enosis*) uğruna AB üyeliğini tehlikeye sokmayacağı anlamına geliyordu. Farklı bir biçimde ifade edecek olursak, hem Yunanistan hem de Kıbrıs devleti bir kural koyucu olarak AB'nin varlığını kabul etmeye istekli oldukları (bu onayın AB koşullarının içerden etkilenmesini kolaylaştıracak bir olanak olarak algılanması, kabulü kolaylaştırmış olsa da) işaretini vermişlerdi. İşte bu koşullar altında AB'nin Kıbrıs sorununun daha çok içine girmesinin getireceği tehlikelerin azaltılmasının yolları aranmaya başlandı. Bu yöndeki ilk adımlar, AB Konseyinin uzun bir AB içi görüşmeler sürecinden sonra bir ek

128-31; ve R. Meinardus, 'Third-Party Involvement in Greek-Turkish Disputes' D. Constas, *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s*, (Op. Cit.), sf. 161-62.

protokolle AB-Kıbrıs ilişkilerini güçlendirme kararının alındığı Temmuz 1983'te atıldı. Ek protokol Kıbrıs çıkışlı sınai ve tarım ürünlerinin kısmi ayrıcalıklardan yararlanmasını onaylıyordu. Protokol, daha sonra 1984'ten AB-Kıbrıs Gümrük Birliği (GB) anlaşması imzalandığı 1987'ye kadar uzatıldı. GB anlaşması, Kıbrıs'ta üretilme koşulunu karşılamaları kaydıyla, AB tarafından 43 tarım ürününün ayrıcalıklı muameleye tabi tutulması ve sınai ürünlerin gümrüksüz girişi karşılığında Kıbrıs tarafından her yıl %9 oranında kademeli olarak gümrüklü ve gümrüksüz mallara uygulanan gümrük duvarlarının indirilmesini sağlıyordu. Sonuç olarak, Kıbrıs, Türkiye dahil diğer ortak ülkelerle karşılaştırıldığında AB karşısında en ayrıcalıklı ülke oldu.[1]

Bu değişikliklere karşın, Türkiye'nin Kıbrıs politikası, Türkiye'nin SSCB'ye karşı bir istihkam olmasından ileri gelen öneminin AB'yi etkin ve tehlikeli bir tavır almaktan alıkoyacağı varsayımına dayanmaya devam ediyordu. Örneğin 1987'de Türk Dışişleri Bakanı Türkiye'nin Batı'yla ilişkilerinin seçime değil gerçeğe dayandığını açıkladı ve bu ilişkilerin Kıbrıs üstüne pazarlığı içermediğini ekledi: 'Türkiye'nin tam üyelik için herhangi bir siyasi ödün verme niyeti yok, özellikle de ulusal çıkarlarla ilgili meselelerde.'[2] Bu, bir 'ulusal çıkar meselesi' olarak Türkiye'nin Kıbrıs politikasını şekillendiren 'gerçekçi' mantığın açık bir göstergesidir. Ancak daha da önemlisi bu, Türkiye'nin Kıbrıs'ta ödün vermektense AB ile ilişkilerini ne derece zayıflattığının göstergesiydi. Farklı bir biçimde ifade edecek olursak, Türkiye Kıbrıs sorununda bir kural koyucu olarak AB'yi kabul etmeye istekli olmadığı işaretini veriyordu.

1) Euroconsult Ltd., *Cyprus and the European Community*, (Op. Cit.), sf. 61.
2) Bu Bay Halefoğlu'nun 8 Temmuz 1987 Kraliyet Uluslararası ilişkiler Enstitüsü'ndeki (Royal Institute of International Affairs) konuşmasından alınmıştır (Mimeograph).

Bu işaret, 1987'de İngiltere Avam Kamarası Dışişleri Komisyonu'nca doğru olarak tespit edilmiştir. Komisyon'a göre, Türkiye kendini beceriksiz bir pozisyona sokmuştur. Türkiye yalnızca çatışma çözümünün hukuk kuralını zedelememiş, amacına ulaşmada, yani Kıbrıs'ı bir bakıma fiili olarak bölmede, güvenilir destek bulmakta daha az muktedir hale gelmiştir. Bu nedenle, Komisyon, AB'nin ortaklık sürecini yenilemesinin ya da Türkiye'nin üyelik başvurusunun (1987'de yapılmış olan) yeniden gözden geçirilmesinin Kıbrıs'ta çözüm için önemli adımlar atılana kadar dondurulacağının Türkiye'ye kesinlikle açıklamasını önerdi.[1] Her ne kadar AB bu öneriyi dikkate almadıysa da AB içinde daha etkin bir Kıbrıs politikası izlemesinin koşullarının ortaya çıkmaya başladığı gözlenmeye başlandığı açıktı.

Aslında, AB 1989'da bir kaç olayda Kıbrıs sorununun Türkiye'nin üyeliğini tökezletecek bir engel olduğunun işaretlerini vermişti. Türkiye'nin üyeliği hakkında Aralık 1989 tarihli görüş bildirgesinde AB Komisyonu ilk kez Yunanistan ve Türkiye arasındaki çatışmayla birlikte Kıbrıs sorununun AB-Türkiye ilişkilerini olumsuz olarak etkilediğini ileri sürdü.[2] Basına sızdırılan bir iç çalışma belgesinde Komisyon bu diplomatik dili de aştı ve Türkiye'yi 1974'ten beri Kıbrıs'ın yarısını işgal altında tutmak; 'birlik için her çabayı engellemek'; ve bir 'bağımsız vasal devlet' yaratmaya niyet etmekten sorumlu tuttu.[3] Avrupa Parlamentosu Başkanı ayrıca 1989 Aralık başındaki Kıbrıs ziyareti sırasında AB-Türkiye ilişkilerinin 'tamamen normaleştirilmesi için koşullardan birinin' Türk işgalinin sona ermesi olduğunu bildirdi.[4]

1) Avam Kamarası Dışişleri Komitesi, Kıbrıs üstüne Üçüncü Rapor, Londra, HMSO, 1987, sf. xxxv.
2) AB Komisyonu, *Opinion on Turkey's Request for Accession to the Community*, SEC(89)2290/final, Brüksel: 1989.
3) *Agence Europe*, 2.12.1989, sf. 8
4) *Agence Europe*, 20.4.1989, sf. 3.

4. Kıbrıs'ta Kural Koyucu Olarak AB: 1990'lar ve Sonrası

Yukarıda anlatılan gelişmelerin sonucunda, 1980'lerin sonunda AB'nin Kıbrıs sorununa daha etkin biçimde dahil olacağı ortaya çıkmıştı. Bu hareketi hızlandıran bir etken 1990'da Kıbrıs'ın üyelik başvurusu oldu. Doğrusu, Kıbrıs Rum önderliği Britanya'nın AB'ye girmek için ilk girişimde bulunduğu 1960'ların başından beri AB ile resmi düzeyde ilişkiler kurmaya istekliydi. Kıbrıs devleti, 1972'de Ortaklık Anlaşması ve 1987'de Gümrük Birliği'ni doğuran aşamalı bir süreç başlatmıştı. Ancak bu girişimler temelde ekonomik olarak kaldı. Ayrıca, AB, Ada'daki siyasi durumun AB-Kıbrıs birlik anlaşmasının terfi ettirilmesi için hareket alanını daralttığını iddia ederek ilişkilerin derinleşmesini erteliyordu.[1]

Yukarıda işaret edildiği gibi Yunanistan'ın 1981'de üyeliğe kabulü bir dönüm noktası oldu ve Kıbrıs Rum önderliğinin AB'ye bakışını yeniden tanımlayabilmesini sağladı. 1980'lerin sonlarına doğru Kıbrıs Rum önderliğinin Avrupa yönelimi 1970'lerdeki temel olarak ekonomik kaygılara ek olarak politik bir yönelimle seyir etmeye başladı. Bay Vassiliou'nun bir Avrupa yanlısı bildirge ile seçilmesi üyeliğe doğru yeni bir politikaya geçilmeye başlandığının işaretini verdi.[2] Bu yönelimin altında yatan varsayım şuydu: AB ile daha yakın ilişkiler, Kıbrıs Rum yönetiminin Türkiye üstüne daha fazla baskı yapmasının önünü açacak ve AB içinde ekonomik kazançlar karşılığında Kıbrıslı Türklerin güvenlik kaygıları azalacak.

1) Bu konuda bkz. C. Tsardanidis, *The Politics of EEC-Cyprus Association Agreement: 1972-82* (Op. Cit.).
2) Kıbrıs Cumhuriyeti Basın Yayın Dairesi, *Basın Açıklaması*, 29.11.1989.

Bu düşünceler, Kıbrıs Rum önderliği tarafından farklı platformda yapılan açıklamalarda görülebilir. Örneğin, üyelik başvurusu üstüne yaptığı konuşmasında Bay Vassiliou Kıbrıs'ın üyeliğe alınmasının 'istikrar ve güven koşulları altında tüm Kıbrıslılar ve ülkenin politik geleceği için mümkün olan en iyi garantiyi sağlayacağı'nı açıkladı.[1] Hem cumhurbaşkanı hem de Kıbrıs devletinin diğer resmi yetkilileri tarafından defalarca benzer açıklamalar yapılmıştır.[2] Sonuç olarak, AB kendini Kıbrıs'a doğru bir açılımın hem makul hem de gerekli olduğu bir konumda buldu. Makuldü, çünkü Yunanistan'dan sonra Kıbrıs devleti artık AB'yi Kıbrıs sorununun çözümünde olası bir kural koyucu olarak kabul etmeye istekliydi. Ayrıca gerekliydi de, çünkü Kıbrıs sorununa bir çözüm ortaklık sürecinde olan ama aynı zamanda fiilen bölünmüş bulunan bir ülkenin risklerini azaltacaktı.

AB etkin bir tavır almaya başladıkça, Türkiye'nin Kıbrıs politikası federal bir çözümle daha az uyuşur hale geldi. Türkiye politikasındaki yön değişikliği Haziran 1989'da, Kıbrıs Türk önderliği, bir federasyonun Kıbrıs Türk toplumunun güvenlik ve eşitliğini güvence altına almayacağı gerekçesiyle federal çözümü reddedince belirginleşti. Kıbrıs Türk önderliği, çözümün zayıf konfederal bağlarla bağlı iki ayrı devleti içermesi gerektiğini öne sürerek BM tarafından yürütülen görüşmelerden çekildi. Cumhurbaşkanı Bay Denktaş, Ağustos 1989'da 'konfederasyon' görüşmeler için bir önkoşul olarak kabul edilmediği sürece gele-

1) *Cyprus Bulletin*, 4.7.1990, sf. 4.

2) Bay Vassiliou'nun Londra'daki Uluslararası İlişkiler Kraliyet Enstitüsü'nde (Royal Institute of International Affairs) yaptığı konuşma, bkz. *Agence Europe*, 3.3.1989, sf. 3. Dışişleri Bakanının Institute of Directors'a yaptığı 29 Kasım 1989 tarihli konuşması için bkz. Kıbrıs Cumhuriyeti Basın Yayın Dairesi, *Basın Açıklaması*, no. 14, 29.11.1989. Son olarak, Vassiliou'nun AB'nin Kıbrıs'taki ilk büyükelçisine yaptığı karşılama konuşması için bkz. *Cyprus News*, no. 12, Mayıs 1990, sf. 1.

cekteki görüşmelerde onun yer almamasını 'buyuran' bir KKTC Meclis kararıyla da durumu pekiştirdi.[1] Bu gelişme, açıkça Türkiye'nin ayrı bir devlet olarak KKTC'yi sağlamlaştırmak için kampanyaya girişeceğinin işaretini verdi. AB'nin bir federal Kıbrıs devletini desteklediği gerçeği karşısında, bu politika Türkiye'nin AB kurallarıyla oynamaya hazır olmadığının işaretini veriyordu.

1990-92'den sonra AB, Kıbrıs sorununda artık bir kural koyucu olarak hareket etmeye istekli olduğunun işaretini veren bir kaç adım attı. Bu rol, BM'ye bir alternatif sunmak değil, BM tarafından yürütülen görüşmelerdeki çıkmazı ortadan kaldırmak amacını taşıyordu. Bu, Türkiye'ye AB-Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesinin kaçınılmaz olarak Türkiye'nin Kıbrıs sorununa katkısına bağlı olduğunun işaretinin verilmesiyle başarılabilirdi.[2] Başka ifadeyle, AB, eğer Türkiye kamu yararı (yani Kıbrıs sorunun çözümü) arzının maliyeti için katkıda bulunmazsa, kimi özel yararların (yani Türkiye'yle bir gümrük birliği ya da Türkiye'nin AB üyeliği olasılığı) arzının kesileceğinin işaretini veriyordu. Ortak üretilen strateji, AB'nin Kıbrıs'ın üyelik başvurusuna olumlu karşılık vermesini öngörüyordu. Mayıs 1993'te Dış Politik İlişkilerden sorumlu Komisyon üyesi Bay van den Broek Kıbrıs'ın başvurusu üstüne verilecek komisyon görüşünün ülkenin 'Avrupa güvencesi'ni pekiştireceğini belirtti.[3] Gerçekten bir ay sonra Haziran 1993'te komisyon görüşünü yayınladı ve Ada'nın Kıbrıs Rum kesimi söz konusu olduğu müddetçe, Kıbrıs'ın AB müktesabatına (*acquis communautaire*) uyum göstermesinde herhangi bir sorun olmayacağını belirtti. Her ne bu kadar görüş

1) *Agence Europe*, 19/20.6.1989, sf. 17; ve 24.8.1989, sf. 2.
2) Bu adımların bir değerlendirmesi için bkz. M. Ugur, *The European and Turkey* (Op. Cit), sf. 186-188.
3) *Agence Europe*, 10/11.5 1993, sf. 9-10.

üyeliğe kabul görüşmeleri için bir başlangıç sağlamasa da, Kıbrıs devletinin Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunması lehinde olduğu sürece 'cezalandırılmayacağı'nı açıkça gösterdi. Komisyon, 'tüm tarafların pozisyonu'nun dikkate alınarak durumun Ocak 1995'te yeniden gözden geçirilmesini önerdi.[1]

Temmuz 1993'te Bay van den Broek Kıbrıs'ın bölünmesinin AB için birtakım tehlikeler taşıyabileceğini itiraf etti. Bununla birlikte, anlaşmayı engelleyen taraf olarak Türkiye'nin AB kararlarını belirleyememesi gerektiğini de ifade etti. Bu nedenle AB, Ocak 1995'te bir çözüm bulunamasa da Kıbrıslı Rumlarla görüşebilirdi.[2] Bu görüş, Konseyin Komisyona 'Kıbrıs devletiyle ciddi görüşmelere başlanması' ve bunu takiben 'üyelik görüşmelerine hazırlanılması' talimatını verdiğinde onaylanmıştı.[3]

Ocak 1995'te yapılan gözden geçirme sonucunda, Komisyon Kıbrıs'la 'üyeliğe kabul görüşmelerinin başlaması için bir zaman çizelgesinin ilan edilmesi' sonucuna ulaştı ve bu sonucu Konsey'e iletti. Komisyon, AB'nin 'farklı taraflara açık mesajlarla sorumluluğunun arkasında durmak' ve 'BM girişimlerini etkin olarak destekleyecek bir pozisyonda olduğu güvencesini vermek' zorunda olduğu görüşündeydi. Bu strateji, AB-Türkiye gümrük birliği anlaşmasının AB-Kıbrıs üyelik görüşmelerinin başlamasıyla ilişkilendirilmesini içerecekti.[4] Şubat-Mart 1995'te Yunanistan, AB'nin Türkiye'ye açılımını en alt düzeye indirmeye ve AB-Kıbrıs üyelik görüşmeleri için kesin bir tarihin verilme olasılığını en üst düzeye çıkarmaya çalışıyordu. Ancak Yunanistan, sonuçta 1996'daki hükümetler arası konferanstan sonra Kıbrıs'la

1) AB Komisyonu, *Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership*, COM(93)313/final, Brüksel: 1993.
2) *Agence Europe*, 1.7.1993, sf. 7-8.
3) *Agence Europe*, 4/5.10.1993, sf. 7.
4) AB Komisyonu, 'Communication to the Council on Reconsideration of the Question of Cyprus Accession to the E.U.', CAB XI/9/95-EN Rev.2, (Şubat 1995).

üyelik görüşmelerine başlamayı taahhüt eden AB desteği karşılığında Türkiye'ye mali yardım yapılmasına ve Türkiye'yle gümrük birliği anlaşması imzalanmasına rıza göstermek zorunda kaldı.[1]

Kısmen Yunanistan'ın baskısı altında, kısmen de Türkiye'ye AB'nin Kıbrıs politikasını ipotek altına almanın mümkün olmadığını göstermek için, AB Konseyi AB-Türkiye gümrük birliğini AB-Kıbrıs üyelik görüşmelerinin başlamasıyla ilişkilendirmeye karar verdi. Buna göre, Yunanistan AB'nin Türkiye'ye mali yardım yapmasına karşı vetosunu çekecek; Türkiye AB ile ilişkilerini geliştirecek ve Hükümetler Arası Konferans'ın bitiminden altı ay sonra üyelik görüşmeleri başlatılarak Kıbrıs'a üyelik için yeşil ışık yakılacaktı.[2] Sonuç olarak AB'nin iki kazancı olacaktı: (i) AB-Türkiye gümrük birliğini canlandırarak, bunu AP onayına tabi kılmak ve (ii) hem Türkiye'ye hem de Kıbrıs Türk önderliğine Kıbrıs sorununun çözümünde işbirliği yapmanın kendi çıkarlarına olduğu işaretini vermek. Ancak ilişkilendirme öyle kötü tasarlanmıştı ki, Kıbrıs sorununun çözümlenmesi ile ilgili bileşeni hemen başarısızlığa uğradı. Türkiye Dışişleri Bakanlığı 6 Mart 1995'te (gümrük birliği anlaşmasının imzalandığı gün) AB'nin üye olarak Kıbrıs'ın bir kısmını ya da tamamını almaya karar vermesi durumunda, Türkiye'nin kuzey Kıbrıs'ı 'entegre edeceğini' açıkladı. Ayrıca, garantör güç olarak Türkiye'nin onayı olmadan Kıbrıs'ın üyeliğinin mümkün olmadığını da ifade etti.[3]

Bu ilişkilendirmeye karşı benzer bir meydan okuma Mart 1996'da, AB'nin Yunanistan'a Türkiye'ye mali yardım yapılması-

1) *Agence Europe*, 27/28.2.1995, sf. 4.
2) 6 Mart 1995 Komisyon kararı ve sonrasındaki gelişmeler için bkz. *Agence Europe*, 8.2.1995, sf. 6; 13/14/2/1995, sf. 5; 15.2.1995, sf. 10; 27/28.2.1995, sf. 4; 4.3.1995, sf. 4; ve 8.3.1995, sf. 5.
3) *Agence Europe*, 8.3.1995, sf. 5.

nı engelleme çabalarının Kıbrıs'ın kabulüyle ilgili görüşmeleri etkileyebileceğini hatırlatması üzerine, Kıbrıs Rum önderliği tarafından da yapıldı. Kıbrıs Dışişleri Bakanı bu yorumu reddetmekte çabuk davrandı ve Kıbrıs'a Rum-Türk çatışmasının 'sonuçlarına katlanması çağrısında' bulunulamayacağını açıkladı.[1] Böylece, paket tasarlandıktan bir yıl sonra AB'nin ilişkilendirme politikasının başarısızlığa uğramak üzere olduğu izlenimi doğuyordu.[2] Ancak anlaşmazlık çözümünde 'kamu yararı' yaklaşımı, bizim tüm süreci bir perspektife oturtabilmemizi sağlıyor. AB'nin hamlesinin Kıbrıs sorununun çözümünü güvence altına almadığı doğrudur. Bunun ağırlıklı nedeni, Türkiye ve Kıbrıs Türk önderliğinin AB ile ilişkileri (yani AB'nin üretebileceği özel yararı) ve anlaşazlığı çözmenim yararları (yani kamu yararını), Kıbrıs konusunda anlaşmaya varmanın maliyetine göre daha çok iskonto etmesidir. Bu durum devam ettiği sürece, AB kamu yararının sağlanmasını garanti altına alamaz.

Farklı bir ifadeyle, birinci bölümde çıkarsanan (i) - (iii) koşulları hâlâ tam olarak karşılanabilmiş değildi. Her ne kadar AB içi bir oybirliği oluştuysa da ve Yunan/Kıbrıs Rum önderliği bir kural koyucu olarak AB'yi kabule hazır olsa da, Türkiye ve Kıbrıs Türk önderliği AB'yi aynı şekilde görmeye hazır değildi. Bu nedenle, AB hâlâ kamu yararının (yani Kıbrıs sorununun çözümünün) üretilmesini zorlayamıyordu. Ancak AB'nin artık 'özel' ve 'kamu yararları'nı ilişkilendirecek ve böylece çözüm olasılığı-

1) *Agence Europe*, 8.3.1996, sf. 8.

2) Aslında 1998'de ilişkilendirmenin Kıbrıs sorununun çözümünün uygulanabilirliğini arttıracak teşvik ve yaptırımların tutarlı ve açık bir çerçeve içinde sunulmak için yapılması yerine, ilgili tarafları hoşnut etmek için yapıldığı görüşünde olduğumdan bunun sürpriz olmadığı görüşündeydim. Bkz. M. Ugur, *The European Union and Turkey*, (Op. Cit.), sf. 192. 1999'da değişen, Türkiye'nin adaylık statüsünü AB'nin kabulüydü. Bu, AB'nin kendini Türkiye'nin çözüme katkı sunma olasılığını arttırabileceği bir konuma sokacağı bir teşvik ve yaptırımlar paketi oluşturmasına yönelik bir adımdı.

nı arttırabilecek tek oyuncu haline geldiği de açıktı. Bu pozisyona, başka hiçbir oyuncu (örneğin BM, ABD ya da bir başka ülke) sahip değildir, çünkü Kıbrıs sorununun taraflarının hiçbiri AB dışındaki ülke veya kurumlara bir 'çıkar topluluğu' oluşturacak kadar güçlü bağlara sahip değildi. Dolayısıyla, AB'nin anlaşmazlığı çözmesi (yani kamu yararı üretmesi) garantili olmamakla birlikte, Türkiye AB üyeliği hedefinden tam olarak vaz geçmediği sürece, AB Kıbrıs konusunda en etkili arabulucu olmaya devam edecektir.

1999 Helsinki zirvesinden bu sonucun geçerliliği daha da artmıştır. Helsinki zirvesi AB'nin Kıbrıs sorunun çözümü konusunda bir kural koyucu olma rol ve kapasitesini artırıcı bir gelişme olmuştur. Helsinki kararı, öncelikle Türkiye'nin üyelik için bir aday olduğunu teyid etti. İkinci olarak, AB, üyeliğe kabulü düzenleyerek ve Türkiye'nin ilgili AB programlarına katılma olanağını vererek bir noktada birleşmenin külfetini paylaşmaya istekli olduğunun işaretini verdi (12. Paragraf). Başka ifadeyle, AB 'özel' yararı, AB-Türkiye ilişkilerinde varolan meselelerin AB'yi tatmin edecek biçimde çözülmesi durumunda Türkiye'nin yararlanabileceği biçimde tanımladı.

AB'nin taahhütlerine karşın Helsinki zirvesi Türkiye'nin (ve diğer adayların) iki önemli yükümlülüğü yerine getirmesini talep ediyordu. Bunların biri, 1993'te tasarlanan ve adayların ekonomik ve politik alanlarda AB normlarına uyumunu güvence altına alan Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesidir. Diğeri ise, anlaşma sağlanamamış sınır anlaşmazlıklarının ve diğer çatışmaların BM Beyannamesine uygun olarak çözülmesi ya da bunun başarısızlığa uğraması durumunda anlaşmazlığın Uluslararası Adalet Divanı'na sunulmasıdır. Bu koşulları sağlama yönünde ilerleme 2004 sonunda gözden geçirilecektir (4. Paragraf). Hel-

sinki zirvesinin bir başka sonucu, Kıbrıs sorunun politik çözümünün Kıbrıs'ın üyeliği için bir önkoşul olmayacağı deklarasyonuydu.[1] Bu koşulların önemi, Türkiye'nin Kıbrıs sorununun çözümünün maliyetine yapmak zorunda olduğu 'katkı'sını açıkça ortaya koymasıdır.

Türkiye'nin Helsinki kararına tepkisi olumsuzdu. Aslında, Türk hükümeti Helsinki kararını son dakikada, AB yetkilileri ve ABD başkanı 2004 gözden geçirme tarihinin yalnızca bir 'gözden geçirme tarihi', son tarih olmadığı güvencesini vermesinden sonra kabul etmeyi kararlaştırdı. Bir kere Türkiye'nin işbirliği güvence altına alınınca, AB beklenen adımı attı ve Türkiye'nin üyelik görüşmeleri için şartlı tarihi 2004 (anlaşmazlıkların –Kıbrıs dahil– uluslararası hukuka uygun olarak çözümlenip çözümlendiğinin gözden geçirilme tarihi) olarak belirledi. Başka ifadeyle, Türkiye kendini 2004 sonunda meydanda bulacak. Türkiye ve KKTC Kıbrıs sorununun çözümünü engelliyor göründükleri sürece, AB'nin (Yunanistan'ın vetosu olmasa bile) Türkiye ile üyelik görüşmelerini başlatması beklenemez.[2] İşte bu nedenle, Türkiye şaşırtıcı olmayan bir biçimde Kopenhag zirvesi kararına karşı, tıpkı 1999 Helsinki kararı karşısında olduğu gibi, olumsuz tavır aldı.

Türkiye'nin Kopenhag zirvesine olumsuz tavrı iki etken tarafından belirlenmiştir. Birincisi, Türkiye 2004 sonundaki gözden geçirmeden kaçınmak amacıyla üyelik görüşmelerine başlamak için daha erken ve kesin bir tarih istiyordu. Bu kaygı, yeni (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP) hükümetin Dışişleri Bakanının bir açıklamasıyla teyid edilmiştir. Bay Yakış Türk basınına Almanya ve Fransa tarafından formüle edilen önerinin (yani 2004

1) Avrupa Konseyi, Helsinki Avrupa Konseyi Kararları, (Loc. Cit).
2) Avrupa Konseyi, Helsinki Avrupa Konseyi Kararları, (Loc. Cit).

sonu için şartlı tarih) *'1999 Helsinki belgesi yüzünden Türkiye için pek çok soruna neden olacağı'*nı (vurgu sonradan eklenmiştir) belirtmiştir. Bu nedenle, Türkiye üyelik görüşmelerini daha erken, örneğin 2003'teki Selanik Avrupa Konseyi zirvesi kararı temelinde, başlatmak istiyordu.[1]

Bu gelişmeler karşısında, AB'nin artık Türkiye'yi Kıbrıs sorununun çözümüne katkıda bulunmaya zorlayabilecek tek etkin kural koyucu olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'nin işbirliği yapıp yapmaması Türk ordusunun genel olarak yeni Türk hükümeti karşısındaki tavrına ve kuzey Kıbrıs'taki 'güvenlik' çıkarını değerlendirmesine bağlı. Bu sorunun bu kritik dönemde yanıtlanması zor, ancak yanıtın ordunun iki gelişme karşısındaki tavrında yattığı iddia edilebilir.

Kasım 1999 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dış politika meselelerinde (Kıbrıs ve Yunanistan/Türkiye ilişkileri dahil) statüko karşıtı bir yaklaşım taahhüt eden bir seçim bildirgesiyle açık bir çoğunluk elde etti. Bu önemli bir gelişmeydi, çünkü Türkiye tarihinde ilk kez dış politik hedefler tabandan yükselen bir süreçle eklemleniyordu ve bu politika sağ ve soldaki ana partilerde sabit olan dış politikadan bir ayrışmaya işaret ediyordu. Bu nedenle, Kasım seçimleri hem Kıbrıs hem de Yunanistan/Türkiye çatışmasında ilerleme lehine işleyecek bir dinamiği açığa çıkardı ve böylelikle Türkiye'nin AB üyeliği olasılığını arttırdı.

Şimdiye kadar ordunun yeni hükümete karşı tavrı bir demokratik rejimin en alt gereklerine uygun düzeydeydi. Ancak yine de hükümetin seçim bildirgesinde ifade edilen politikaları nereye kadar uygulamasına izin verileceği hakkında bazı kuşkular var. Ordu, hükümetle açık bir cepheleşme içine girmekten

1) *Radikal*, 9.12.2002.

uzak durdu, ancak arka planda çok etkindi ve hükümeti politik taahhütlerini yumuşatmaya zorladı, özellikle de Kıbrıs'la ilgili sorunlar söz konusu olduğunda. Birand'ın gözlemlediği gibi, yeni hükümet 'gürlüyor ama esmiyor'.[1] Uygulamadaki başarısızlığı, yalnızca deneyimsizlikle değil ordunun baskısıyla da bağlantılı. İşte bu yüzden örneğin dışişleri bakanı, hükümetin meclisteki çoğunluğuna dayanarak Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'ye entegre edilmesini öngören ve daha önce alınan meclis kararını iptal edememesini açıklayamamaktadır. Dışişleri bakanının bu garipliğe getirdiği açıklama hükümet üstünde ciddi askeri baskının olduğunun teyidiydi. Dışişleri bakanına göre, karar parlamento tarafından alınmıştı ve iptali için yeni bir parlamento kararı gerekiyordu.[2] Öyleyse, soru ortada: neden parlamentoda çoğunluğa sahip olan hükümet, bu kararın artık geçersiz olduğu ve iptal edilmesi gerektiğini ilan etmedi.

İkinci gelişme, Kuzey Kıbrıs'ta artan toplumsal muhalefettir. Türkiye'deki hükümet değişikliğinin ardından Kıbrıslı Türkler Denktaş'ın uzlaşmaz politikaları karşısında seslerini yükseltmeye başladılar. 'Ses' seçeneği, Denktaş ve maiyetinin Türk ordusunun desteği ile sahip olduğu iktidar tekeli nedeniyle daha önce uygulanabilir değildi. Yeni Türk hükümeti ve Türk ordusu arasındaki farklılıkların farkında olarak, Kıbrıslı Türkler sokaklara çıktılar ve 27 Kasım 2002'de ilk büyük gösteriyi sahnelediler. Bunu 14 Ocak 2003'te Kuzey Kıbrıs nüfusunun üçte birinin yer aldığı daha da büyük bir gösteri izledi. İstekler açıkça ve dosdoğru dile getirilmişti: en son BM planı temelinde Kıbrıs sorununun çözümü ve AB'ye giriş.

Açık toplumsal muhalefet, Kuzey Kıbrıs'ta Türk ordusunun

1) *Turkish Daily News*, 4.2.2003.
2) *Radikal*, 8.1.2003.

varlığının ileride nasıl meşru gösterilebileceği sorusunu ortaya koydu. Türk basını, Kuzey Kıbrıs toplumunda 'tehlikeli bölünmeler' olduğu uyarısını veren istihbarat raporlarından söz ederek bu kaygıları yansıttı.[1] Türk ordusunun bu gelişmelere tepkisi iki çelişik eğilimin damgasını taşıyordu. Bir yandan, hükümeti politik açıklamalarında ses tonunu düşürmeye ve Türkiye'nin Kıbrıs politikasının esas olarak aynı kaldığını açıklamaya zorladılar. Öte yandan, ordunun yeni BM planını (Annan Planı) tümden reddetmek yerine planı sürüncemeye bırakma eğiliminde olduğuna dair bazı belirtiler var. Gerçekten, Türk ordusunun Kıbrıs sorununun artık Türkiye'nin sorunu olduğu ve 'çözümün dışarıdan [Kıbrıs dışından] gelmesi gerektiği'ni sonunda kabul edebileceğine dair kimi öneriler olmuştur.[2]

Sonuçlar

Yukarıda çözümlenen veriler 'uluslararası kamu yararları' kavramının Kıbrıs sorununu ve AB'nin çözüme yapabileceği katkıyı anlamamıza yararlı açılımlar sunabileceğini açıkça gösteriyor. Özel olarak, şu savı ileri sürebiliriz: son otuz yıldır Kıbrıs sorunun çözülememesi, ilgili tarafların politika tercihlerini değiştirmelerine neden olacak kuralları belirleyecek ve uygulayacak bir kamu otoritesinin varolmamasıyla ilgilidir. Özgül konumundan dolayı AB böyle bir statü için en uygun aday haline gelmiş bulunmaktadır. Bu özgül konum, AB'nin dışlanabilir 'özel yararlar'ın üretimi (yani ortaklık anlaşmaları, gümrük birliği ve üyelik anlaşmaları, vs) ile Kıbrıs sorununun çözümü gibi bir 'kamu yararı'nı ilişkilendirmesine olanak veriyor. AB gerçekten aşa-

1) *Hürriyet*, 24.1.2003.
2) Murat Yetkin, *Radikal*, 19.12.2002.

malı olarak ve tekil üyelerin ya da Türkiye gibi ortak ülkelerin isteminden bağımsız olarak böyle bir 'ortak üretim' odağı haline gelmiştir. Sonuçta, önce Yunan ve Kıbrıs Rum kesimi bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu, 1981'de *enosis*'ten vazgeçilmesini; 1995'te AB-Türkiye gümrük birliğinin, 1999'da Türkiye'nin adaylık statüsünün, ve son BM planının çözüm için temel oluşturmasının kabul edilmesini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, AB'nin Türkiye ve Kıbrıs Türklerini Kıbrıs sorununun çözümüne katkı yapmaya doğru çekme kapasitesi artmıştır.

Bu aşamalı AB etkinliği kamu yararı üretmeyle ilgili kimi koşulların yerine getirilmesiyle yakından ilgilidir. Bunlar arasında, Kıbrıs devletinin Kıbrıslı Rumlar için arzu edilir ve teşvik-uyumlu bir seçenek haline gelmesini, AB üyelerinin Kıbrıs politikasında mutabık olmasını, Yunanistan ve Kıbrıs Rum önderliğinin sonunda AB'yi yaptırımlar uygulayabilecek bir kural koyucu olarak kabul etmesini sayabiliriz. Eksik kalan koşul, Türkiye ve Kıbrıs Türk önderliğinin de hem Kıbrıs devletini arzu edilir ve teşvik-uyumlu bir seçenek olarak görmesi ve bunların AB'yi kural koyucu bir otorite olarak kabul etmesidir. Türkiye ve Kıbrıs Türk önderliğinin bu koşula uygun hareket edip etmeyeceği Türk ordusunun Türkiye'deki yeni hükümete ve Kuzey Kıbrıs'ta artan toplumsal muhalefete tepkisine bağlı olacaktır.

KKK/AKEL BELGELERİNDE KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI VE KIBRIS TÜRK TOPLUMUNA İLİŞKİN KRONOLOJİK DEĞİNMELER

Derleyen: Ahmet An

Kıbrıs sorununun bugün içinde bulunduğu aşamada, nereden nereye gelindiğini tarihsel süreç içinde araştırıp değerlendirmeden, gelecek açısından yeni hedefler saptamak olanaksızdır. Geçmişte Kıbrıs işçi sınıfı hareketinin kendi kaderini tayin (self-determinasyon) hakkı ve Kıbrıs Türk toplumu ile ilişkiler konusunda öne sürdüğü görüşler, Kıbrıs işçi sınıfının etnik ayrılık değil de, sınıfsal temelde birliğinin sağlanması açısından büyük bir önem kazanmaktadır. Nereden nereye gelindiği ve bundan sonra neler yapılması konusuna bir ışık tutacağına inandığımız bu notların, yeni politikalar oluşturulmasında göz önünde tutulmasında yararlı olacağı inancındayız.

• 1921 yılında Leymosun'lu bazı memur ve işçiler, Marksist-Leninist ilkeleri benimseyen bir işçi kulübü kurmuş ve *Pyrsos* [Meşale] adlı ilk komünist gazeteyi çıkarmışlarsa da, bunlardan

bir kısmı, sonradan o çevreden ayrılarak, 1 Ocak 1925'de *Neos Antropos* [Yeni İnsan] gazetesini yayımlamışlardır. Atina'da tıp okumuş ve Yunanistan Komünist Partisi üyesi olan Dr. Nikolas Yiavopulos ve güveyisi Dr. Vassos Vasiliu'nun çıkardıkları bu gazetenin 22 Nisan 1925 tarihli sayısında Leymosun'da yapılan Pan-Hellenik oyunlar nedeniyle milliyetçilerle alay edilerek, Kıbrıs'ın bağımsızlığını isteyen yazılar yer almıştır. (*Eleftheria*, 2 Mayıs 1925) Dr. Yiavopulos, daha sonra Troçkist olduğu gerekçesiyle Kıbrıs Komünist Partisi'nden atılacaktır.

• 30 Kasım 1925 tarihli *Neos Antropos* gazetesi, Kavanin Meclisi'ndeki Kıbrıslı Rum temsilcilerin yeniden enosis (Yunanistan ile birleşme) çağrısı yapmaları üzerine onları sert bir şekilde eleştirir.

• 14 Ağustos 1926'da Kıbrıs Komünist Partisi (KKK) kurulur. 1. Kongre'de "Sosyalist Balkan Federasyonu" çerçevesinde "Bağımsız Kıbrıs" hedefi saptanır. Parti tüzüğü 24 Aralık 1926 tarihli Neos Antropos'da yayımlanır.

• Partinin "Bağımsız Kıbrıs" görüşünün Yunanistan'la birleşmek isteyen Kıbrıslı Rum milliyetçiler tarafından rağbet görmemesi üzerine KKK, politik çizgisini değiştirmek üzere olağanüstü bir kongre düzenler. Parti, "sömürgeciliğe karşı mücadele için milli cephe" sloganını ortaya atar, ama bu değişiklik eylemden çok kağıt üzerinde kalır.

• *Neos Antropos*'un 8 Ocak 1927 tarihli sayısından: "Milli restorasyon sadece yabancı boyunduruğundan kurtulduktan sonra sağlanabilir. Burjuva veya proletarya, Rum veya Türk olsun, ister Yunanistan'ı, ister otonomiyi (özerkliği) isteyen bütün Britanya aleyhtarı unsurlar, yabancı yönetime karşı işbirliği yapmalıdır."

• 1928 yılında Kıbrıs'ta İngiliz sömürge yönetiminin 50. yıl-

dönümü nedeniyle yayımlanan KKK Manifestosu'nda "Yaşasın Kıbrıs Halkının Otonomisi" denmektedir.

• 18 Kasım 1929 tarihli Yunanistan Komünist Partisi organı *Rizospastis* gazetesinden: "Bir Piskopos, bir gazeteci ve bir avukattan oluşan bir Kıbrıs delegasyonu, Kıbrıs'ın anavatan Yunanistan'la birleşmesini talep eden bir memorandumu İngiliz hükümetine vermek üzere Londra'yı ziyaret ediyor. Ama bugün enosis için çığırtkanlık yapan bu kişiler kimlerdir? Onlar sömürücüler, faizciler, zengin köylüler, piskoposlar ve sahte gazetecilerdir. Onlar, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesinde mali ve ekonomik çıkarları olduğu için Yunan çığırtkanlığı yapıyorlar. Yoksul Kıbrıs köylüsü ve işçisi, onları baskı altında tutup soyan ve Kıbrıs'ı Yunan emperyalizminin boyunduruğu altına sokma için mücadele eden bu enosisçilere karşı bir mücadele vermelidirler. Enosisçilere karşı mücadele, emperyalist boyunduruğa karşı bir mücadeledir. Kıbrıslı yoksul köylü ve işçiler tarafından izlenmesi gereken politik çizgi budur."

• Haziran 1930'a Kıbrıs'ta yapılan seçimlere KKK, "Otonomi" sloganı ile girer ve seçimleri kaybeder.

• 21 Ekim 1931 günü Rumlar, sömürge yönetimine karşı ayaklanır. KKK, Kilisenin enosis propagandasına karşıdır. Parti kararına göre, toplantılara katılınacak, ama enosis yerine "otonomi" istenecekti.

"KKK, işçi ve köylülerin acil ekonomik taleplerinin yerine getirilmesi, milliyetçi-enosisçi liderlerin ihaneti ile karşı devrimci sloganları "enosis"in teşhiri, milliyetçi liderlere rağmen emekçi Türk ve Rumların emperyalizme karşı Birlik Cephesi'nin kurulması ve özgür işçi ve köylülerin Kıbrıs Sovyet Cumhuriyeti için mücadele etmektedir." (*International Press Correspondence*, 17 December 1931)

• 16 Ağustos1933 günü kapatılarak, hakkında kovuşturma açılan KKK, Komintern'in 1935'de yapılan 7. Kongresi'nden sonra yeni "Halk Cephesi" politikasını hayata geçirmek için Yunanistan'la birleşmeyi programına alır. Ama parti Kıbrıs'ta yasa dışı çalışmakta olup faaliyetleri çok kısıtlıdır.

• 1937 yılında Londra'daki Kıbrıslı komünistler tarafından "Kıbrıs için Otonomi Komitesi" kurulur. Aynı komite Kıbrıs'tan gelen ve 200 kişinin imzasını taşıyan ve temelli anayasa değişiklik önerilerini içeren bir memorandumu 1939'da Sömürgeler Bakanlığı'na sunar. (G. Kirk, *The Middle East 1945-1950,* Survey of International Affairs 1939-1946 Serie, Oxford 1954)

• 1941 yılında politik partilerin kurulmasına izin verilmesinden sonra, 14 Nisan 1941'de Kıbrıs Emekçi Halkının İlerici Partisi (Rumca baş harfleriyle A.K.E.L.) kurulur. Enosis hedefini benimseyen AKEL, kendini ilerici, yasal ve anti-faşist milli bir parti olarak nitelemektedir. KKK'nın devamcısı olduğunu öne sürmemiştir. Sömürge yönetimine karşı mücadelede, kilisenin önderliğine karşı durmaktadır. 1936 yılından beri KKK'nın genel sekreterliğini yapmakta olan Plutis Servas, AKEL'in ilk genel sekreteri olur.

• 5 Ekim 1941'de Leymosun'da yapılan 1. AKEL Kongresi'nde kabul edilen parti programında talepler şöyle sıralanmaktadır: "Savaşın desteklenmesi, halkın acil ekonomik taleplerinin yerine getirilmesi, politik ve medeni haklarının tanınması, diktatörlük yasalarının yürürlükten kaldırılması, miting ve halk gösterileri üzerindeki yasağın kaldırılması, okullarda Yunan ve Türk tarihini öğretme hakkının yeniden verilmesi, vergi sorununun çözümlenmesi ve nihayet savaştan sonra Milli Restorasyon'un gerçekleşmesi." (Sir George Hill, *History of Cyprus,* Cilt 4, s.436)

• 30-31 Ocak 1943'de Mağusa'da yapılan 2. AKEL Kongresi'ndeki sloganlardan: "Hitler faşizmine karşı mücadele et." "Yunanistan'la birleşme için mücadele et". AKEL aynı yıl içinde, ELAS'ın Yunanistan'da güçlenmesinden sonra, 25 Mart törenlerine katılmaya başlar. Bu sıralarda Kıbrıslı Türkler hem AKEL'e, hem de enosisçi milliyetçilere karşıdırlar. Türkiye'nin savaşa doğrudan katılmaması ve Almanya'ya sempati duymasından etkilenerek, savaş sonunda İngiltere kazanırsa enosis olabilir korkusu ile Almanya'yı desteklerler. (Sir George Hill, agy, s.561)

• KKK üyesi bir grup, 1944 yılında AKEL'e katıldı ve AKEL kendisini KKK'nın devamcısı ilan etti.

• 18-20 Ağustos 1945'de Lefkoşa'da yapılan 4. AKEL Kongresi'nde enosis gündemin baş konusudur. Bu taktiğin yeterli bir kazanç sağlamadığı ve yeni İşçi Partisi ile "local self-government" (yerel özyönetim) için işbirliği yapılmasının daha iyi olacağı öne sürülür. Tartışmalar sonucu AKEL Genel Sekreteri ve Leymosun Belediye Başkanı Plutis Servas görevinden alınır ve Eylül 1947'de yerine Fifis Yuannu seçilir.

Servas, Yunanistan Komünist lideri Nikos Zahariadis ve AKEL liderliği ile olan görüş ayrılıkları yüzünden 1952'de AKEL'den atılır. Türk ve Rum Kıbrıslıların işbirliğini savunan ve "Enosis için küçük parmağımı bile feda edemem" deme cesaretini göstermiş olan AKEL'in seçkin liderlerinden Mağusa Belediye Başkanı Adamos Adamantos'un yerine ise, 1953 yılında partinin desteğini çekmesi üzerine başkası seçilir.

• 28 Şubat-2 Mart 1947 tarihlerinde Londra'da yapılan Britanya İmparatorluğu Komünist Partileri 1. Konferansı'nda AKEL temsilcisi Fifis Yuannu, enosis yanlısı politikayı yeniden açıklar. Bu sayede Ulusal Birlik Cephesi'nin minimum programının sağlanacağını söyler. Bu yolda Kıbrıs'taki sağ kanat milliyetçileri ile

ittifaka gidebileceğini söylemesi, diğer temsilciler arasında tepkilere yol açar. Fifis Yuannu, parti içindeki ikinci görüşü de şöyle açıklar: "Yunanistan faşistlerce yönetiliyor. Otonomi/self-government Kıbrıs için önce gelmeli. Enosis sorunu anavatan tekrar demokratik olunca düşünülmelidir. Yunanistan'da faşizmi destekleyen İngiltere'dir, desteğini çekerse diktatörlük düşecektir." Yunanlı kardeşlere "özgürlük, barış, sosyalizm" için birlik çağrısı yapılır. Toplantı sonunda AKEL'in görüşü benimsenerek, İngiliz hükümetinin Kıbrıs'taki (Yunanistan'daki değil) askerlerini geri çekerek, Kıbrıs'a kendi kaderini tayin hakkının verilmesini isteyen bir karar tasarısı kabul edilir. (Communist Party of Great Britain: *We speak for freedom*, s.51-94) Bu sırada Yunanistan Komünist Partisi de enosis'i desteklemektedir. (Kousoulas, *Revolution and Defeat*, s.221)

• 26 Mayıs 1947 tarihli *Daily Worker* (Londra) gazetesinden: "PEO, Mayıs ayında yapılan yıllık konferansında enosis'in kazanılmasının, Yunanistan faşist monarşi ile yönetildiği sürece uzak olduğu kararını aldı."

• 6 Kasım 1947'de İstişare Meclisi'nin toplantısında konuşan AKEL üyeleri, enosis'e gidişte ileri bir adım olabilecek "full self-government" (tam özyönetim) konusunun tartışılmasında ısrar ederek, Meclis'in amacının tam özerk bir yönetimi gerçekleştirecek bir anayasa hazırlamak olduğunu ve Türk azınlığa da hisselerine düşen hakların tam olarak tanınacağını belirtirler. Bilindiği gibi bu Meclis'in açılışı milliyetçi Rum örgütleri ve Kilise tarafından desteklenmemiş ve muhtariyete (özerkliğe) karşı enosis talebi savunulmuştur.

• Yunanistan'da iç savaşın sürdüğü 1947-1949 döneminde AKEL, "derhal enosis" sloganı yerine, anayasal görüşmeler yolu ile Kıbrıs'a muhtariyet verilmesi için kampanyasını sürdürür. (R.

Stephens, *A Place of Arms*, London 1966, s.123)

• Ingiltere Sömürgeler Bakanlığı tarafından Kıbrıs için hazırlanan anayasa taslağı 20 Mayıs 1948 günü yapılan bir toplantıda Istişare Meclisi'nin Türk üyelerince "Türk azınlığın hukukunu korudukça, kendileri için kabule şayan ve Türk cemaatinin menfaatlerine uygun ideal bir anayasa" olarak değerlendirilirken, AKEL üyelerince "Tam muhtariyeti öngörmeyen hiçbir anayasa kabul edilmeyecek" gerekçesi ile reddedilir. AKEL üyeleri, kilisenin yoğunlaştırdığı enosis ajitasyonu ortamında Ingilizleri ve kilisenin yönettiği milliyetçileri kınayarak, Istişare Meclisi'nden çekilir. (A. Gazioğlu, *Ingiliz Idaresinde Kıbrıs*, Istanbul 1960, s.78)

• 1949 Mart ayı başlarında yayımlanan bir AKEL bildirisinde parti yöneticilerinin ciddi hatalar işledikleri ve yapılan özeleştiri sonunda Merkez Komitesi üyelerinin çoğunluğunun, AKEL liderliği içinde yeri olmaması gereken küçük burjuva eğilimli unsurlardan oluştuğunun ortaya çıktığı açıklanır. Yeni parti politikasının saptanmasını kolaylaştırmak üzere, parti Merkez Komitesi ve Politbürosu üyeleri istifa ederler. Fifis Yuannu'dan boşalan Genel Sekreterlik görevine Ingiltere'de Kıbrıs konusunda aktif çalışmalar yapan Ezekias Papayuannu getirilir. Bu değişikliklerin amacı, Ingiliz hükümetinden istenen anayasal tavizleri elde edemeyen ve "özyönetim" talebinden vazgeçen partinin, yeniden enosis talebine yönelmesi ve yaklaşan seçimlerde sağcı güçler ile yarışabilmesi şeklinde değerlendirilmişti.

• 27-28 Ağustos 1949'da yapılan AKEL 6. Kongresi, "enosis ve yalnız enosis" sloganını savunan E. Papayuannu'nun Genel Sekreterlik görevine atanmasını onaylar. Kongre ayrıca AKEL'in bir küçük burjuva partisi olmaktan çıkıp, gerçek bir proleter partiye dönüşmesi kararını alır. Parti yönetimine gelen yeni

ekip, eski parti yöneticilerini İngilizlere hizmetle suçlayarak, parti hatalarının sorumlusu olarak niteler.

• Aralık 1949'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne bir memorandum gönderen AKEL, bir sömürge olan Kıbrıs adası için "Milli restorasyon" talep eder. Kıbrıslı Rumların ortak isteğinin enosis olduğunu ve BM gözetiminde bir plebisit yapılmasını önerir. Enosis propagandası tekelinin elinden gitmekte olduğunu gören Kilise, girişimi ele geçirerek 15-22 Ocak 1950 tarihlerinde enosis için bir plebisit düzenler.

• 16 Ocak 1963 tarihli *Akın* gazetesinden: "*Haravgi* gazetesi, 1950 plebisitinde küçümsenmeyecek sayıda Türk vatandaşlarının da bu plebisite katılarak enosis leyhine imza verdiklerini iddia etmektedir."

• *Yeşilada* dergisi yöneticisi H. N. Karagil'in AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu ile yaptığı konuşmadan: "Soru: Madem ki, AKEL Kıbrıs Rumlarının milli bir isteği olan Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına taraftardır, neden iki sene önce ilhak için değil, muhtariyet için mücadele ediliyordu? Cevap: Evet, o zaman bir hata işlemişiz. Bugün bu hatamızı tamir etmiş bulunuyoruz. Mücadelemizin hedefi Kıbrıs'taki faşist İngilizleri atmak, Kıbrıs'ı anavatanımız olan Yunanistan'a bağlamaktır... Anavatanımızdaki faşistlerle Yunanistan mücahitleri mücadele etmektedir... AKEL hakiki bir milli kurtuluş kuvveti olduğundan memleketin milli haklarının gerçekleştirilmesi ve daha da ileri giderek sosyalizmin kurulması için mücadele etmektedir. Bu mücadelenin en samimi faktörüdür. Hayat, barış ve milli kurtuluş davaları bakımından partimizin teşkilatçı, ilhamcı ve idarecilik bahislerindeki rolü o derecede müessirdir ki hiçbir parti veya teşkilat onu bu yolundan alakoyamaz... Fakat bu, yani Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı keyfiyetinin Kıbrıs'ta yaşayan Türk azınlığının zararı olaca-

ğı demek değildir, bilakis asıl o zaman Türk azınlığı, şimdi İngiliz idaresi altında mahrum kaldığı iktisadi, siyasi, dini ve milli haklarına kati ve tam olarak sahip olacaktır." (*Yeşilada*, Temmuz-Ekim 1951, Cilt:2, Sayı: 8-11)

• 1-2 Aralık 1951'de yapılan 7. AKEL Kongresi'nde kabul edilen bir karar tasarısından: "Kıbrıslı komünistler hâlâ daha Türkiye'ye bakan şövenist Kıbrıs Türk burjuvazisi ve toprak ağalarının etkisinde olan Kıbrıs Türk azınlığına daha fazla dikkat göstermelidir."

• Kasım 1951'de Yunanistan Komünist Partisi tarafından Atina'da yasadışı olarak yayımlanan *Neos Kosmos* dergisinden: "Enosis sloganı şu anda var olan şartlar altında en güçlü anti-emperyalist hareketlenmeyi sağlamaktadır."

• *Halkın Sesi* gazetesinin 19 Mart 1952 tarihli nüshasında yer alan ve AKEL'in yayın organı *Demokratis*'ten naklen verilen "Kıbrıs Halkının Kurtuluş Mücadelesi" başlıklı ve "Yazan: G.Ioannidi, K. Koliyannis, P. Rusu, Çeviren: K. Muhtaroğlu "Türk Azınlığı" notlu yazı şöyleydi:

"Kıbrısta Milli azınlığı teşkil eden 70-80.000 Türk vardır. Aşikardır ki Emperyalist İdare, Kıbrıs halkının antiemperyalistlik mücadelesini parçalamak için bu mevcudiyeti istismar etmektedir. Bunda, Türkiye'nin mukavemetinden ve Ada'nın coğrafi mevkii ile eski Türk Osmanlı hükümetinin haklarını istismar eden Adalı bey ve ağaların müzaheretinden yardım görmektedir. Gerek Yunanistan, gerekse Türkiye'nin mukavemetini kendi hesaplarına uydüran İngiliz ve Amerikan Emperyalistleri kendi mukavemetlerinde muvaffak olmak, Rum ve Türk işçisini baskı altında bulundurarak emperyalist menfaatlarına hizmette bulunmaları için Kıbrıslı Rumları olduğu gibi, Türk ağalarını da kullanmaktadır. Bunlar hem Rum, hem de Türk işçisi ile çiftçi-

sinin, demokratik kuruluşuna aykırıdır.

Fakat Emperyalistlerin istismar ettikleri halkın milli hisleri, Türk azınlığının siyasi sahadaki geriliği ve Ada'daki milli muhalefeti, AKEL ve Emperyalist mücadele için ciddi meseleler doğurmaktadır. Türk azınlığı meselesi Antiemperyalist mücadele için esas meseledir. Ve AKEL bu gibi meselelere ciddiyet ve katiyetle karşı koymalıdır. Partinin çalışmaları, Türk azınlığını fesatçılıktan, Emperyalist idarenin milis kuvveti ve Türk bendesi olmaktan ayırarak, Rum işçi sınıfının dostu yapmaya yönetilmelidir. Mesele, Türk çiftçisi ile işçisinin, Türk mukavemetinin de aynen Emperyalist İdarenin esaret yolu olduğuna inandırmaktır. Mahut Yunanistan'a ilhak propagandası parolası ise, Türk işçisinin buna güç inanacağı aşikardır. AKEL Türk azınlığına, Yunanistan'la ilhakta temin edilecek müstakil idarenin Kıbrıs Türklerine bol otonomi, Milli, Dil, Siyasi, Dini vs.'de gelişme sağlayacağını veciz ve hassas kelimelerle açıklamalıdır. AKEL eğer Türk azınlığı işçisini de, siyasi sahada ve teşkilat olarak nüfuz edip kazanmaya muvaffak olmadıkçe, Kıbrıs halkının mücadele partisi lideri olmıyacaktır. Türkler Rumlara ve AKEL'cilere itimat etmiyorlar. Zira büyük Yunanistan şövenizmine emniyetleri yoktur.

Yalnız Rum ve Türk işçisine günlük halk meseleleri için yapılan halk mücadelesi dahilinde Türklerin de kendilerine ait meselelerde gösterecekleri faaliyetle yıkılmaz birlik perçinleşecek ve Türkler doğru yolun ve kurtuluşlarının Türkiyeli ağalar ve beyler ile olmıyacağına, fakat Rumların demokratik faaliyetlerle yaptıkları halk mücadelesinde olduğuna inanacaklardır.

Türklerin ve Rumların halk sendikaları, tek cemiyetleri ve diğer zirai teşkilatları olmalıdır. İşçi sınıfının bir tek partisi olmalı. Bu tek partinin (AKEL) Milli Türk Kolu olabilir. Fakat Rumlar ve Türkler nerede beraber çalışırlarsa çalışsınlar, siyasi cemi-

yetlerin faaliyetleri halk için olmalıdır. Türklerin çoğunlukta oldukları yerlerde AKEL'in Milli Türk Kolu haritada da tesbit olunabilir ve AKEL'in faaliyet sahası içinde müstakil idareye sahip olabilir. Gençlik için de bir cemiyete ihtiyaç vardır. Kadınlara gelince, Türk ve Rum kadınının bir arada teşkilatlı olması daha doğru olduğu halde, Türk kadınlarının daha geri olmaları, çarşaf geymeleri ve Türklerdeki malum manialar, ihtimal ayrı cemiyetlere lüzum gösteriyor.

Kıbrıs'taki Türk meselesi, bütün Milli mesele içerisinde, hususi Milli bir meseledir. Eğer AKEL'in Türk azınlığına karşı tam Milli bir siyaseti olmazsa, Yunan Milli Davasını, ilhak davasını da gerektiği gibi karşılayamayacaktır.

AKEL, Türk azınlığının ve Halk Antiemperyalist Kurtuluş Mücadelesi Cemiyetinin tenvir edilmesinde büyük dikkat göstermelidir.

• PEO, Kasım 1952'de Kıbrıslı Türk üyeleri için bir "Türk Dairesi" kurar.

• AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu, 1954 yılında Londra'da yapılan "Britanya Emperyalizmi Alanı İçinde Kalan Ülkelerin Komünist ve İşçi Partilerinin 2. Konferansı"na sunduğu "Kıbrıs kurtuluşu için savaşıyor" başlıklı bildirisinde, AKEL'in Kıbrıs için bir anayasa talebinde bulunmadığını, fakat Yunanistan'la birleşmek istediğini açıklar. Bunun yanında Yunanistan'daki monarko-faşist hükümetin ihanet politikasını ve Kıbrıs'taki Etnarhlık kurumunu kınar. Enosis'e ulaşmak için Kilise'nin değil de, AKEL'in önderliğinde birleşik, yurtsever bir cephenin kurulmasını destekler. (*Allies For Freedom: The Communist Party of Great Britain,* London, 1954)

• 5-7 Mart 1954'de yapılan 8. AKEL Kongresi'nde kabul edilen ikinci parti programı "Özgürlüğe Giden Yol"dan: "Sadece

Rum ve Türk emekçi halkın günlük ortak sorunları ile ortak mücadele, karşılıklı anlayış ve kendi özgül sorunlarında Türklere yardım, ayrılmaz birliği kaynaştıracaktır. Türkler kendi kurtuluşlarına giden doğru yolun Türkiye'nin ağa ve beyleriyle değil, Rumların demokratik hareketi ve ortak mücadelesi ile olduğuna inandırılacaktır." Kongre delegelerinden bazıları enosis'in yakında gerçekleşeceğine ilişkin görüşün gülünç ve şaşırtmacı olduğunu söyleyerek bu görüşe karşı çıkarlar.

• 27 Eylül 1954 tarihli *Daily Worker*'de yayımlanan AKEL bildirisinden: "Yunan işçileri Kıbrıslı kardeşleri ile birleştikleri zaman Yunanistan'daki monarko-faşist devlet daha erken yıkılabilecektir."

• AKEL Merkez Komitesi'nin 1955'de yapılan (Ocak ayı) 2. Plenum toplantısı kararından: "Yurtsever cephe, daha başlangıçta hem genel olarak mücadelenin taktiklerini, hem de Türk azınlığına ilişkin taktikleri belirlemelidir. Türk azınlığına ilişkin taktikler ekonomik savaş veya diğer provokasyonlar yerine, ortak mücadelede dostluk ve anlayış taktikleri olmalıdır...

Partimiz Kıbrıs Rumları ile Türkleri arasındaki ekonomik savaş veya diğer sürtüşme ve kavgaları kınamaktadır. Böylesi bir politika, şüphesiz Rum ve Türklere düşman unsurlar tarafından izlenmekte ve sömürgecilerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Biz Kıbrıs Türklerine her zaman dostluk ve işbirliği elimizi uzatmaktayız. Çünkü hem çıkarlarımız, hem de mücadelemiz ortaktır."

Birleşik cephe için yapılan AKEL önerileri ne yazık ki kabul edilmemiş ve bunu izleyen 4 yıl boyunca enosis için yoğun mücadelede iki taktik izlemiştir: Biri EOKA'nın silahlı mücadele yolu, diğeri de AKEL'in önderliğini yaptığı yığınsal demokratik eylem yolu." (*AKEL Newsletter*, February 1975)

• 1 Nisan 1955 günü yayımlanan AKEL Merkez Komitesi bildirisinde EOKA'nın İngiliz sömürge yönetimine karşı başlattığı silahlı mücadeleye partinin karşı olduğu belirtilerek, eylemler "maceracı" ve "tedhişçi" olarak nitelendirilir.

• 2 Nisan 1955 tarihli PEO bildirisinde de EOKA mücadelesinin düşmanlıkları artıracağı ve böylece Rumlarla Türklerin ayrılacağı uyarısı yapılır.

• Yunanistan Komünist Partisi Başkanı Nikos Zahariadis'in 1 Mayıs 1955 tarihli *Neos Demokratis* gazetesinde (AKEL yayın organı) yayımlanan bir yazısından: "Kıbrıs halkının kurtuluşu, sadece aynı zamanda Türklerin kurtuluşunu da sağladığı takdirde gerçekçi olabilir. Kendi kaderini tayin hakkının uygulanmasını isterken, Türk azınlığın da aynı hakka sahip olduğunu reddedemeyiz."

• 28 Ağustos 1955 günü düzenlenen AKEL protesto mitinginin ana konusu: "Kıbrıs kayıtsız şartsız ve üsler olmaksızın enosis istemektedir."

• 9 Eylül 1955 günü *Neos Demokratis* gazetesinde yayımlanan ve Londra Konferansı sonunda Başpiskopos Makarios'a yapılan çağrıdan: "Makarios konferansa karşı tutumunu belirlemeli, birlik ve işbirliği için halka çağrı yapmalı ve AKEL'e karşı tehdit ve tedhişçilik politikasını kınamalıdır."

• 14 Aralık 1955 günü AKEL, sömürge yönetimi tarafından yasadışı ilan edilerek, yöneticilerinin bir kısmı tutuklanır. Parti gazetesi *Neos Demokratis* ile ilerici Türklerin 3 aydır yayımlamakta oldukları İnkılapçı gazetesi kapatılır. Yeni parti gazetesi 18 Ocak 1956 günü *Haravgi* [Şafak] adıyla yeniden yayımlanmaya başlar.

• Mayıs 1956'da yayımlanan AKEL Merkez Komitesi bildirisinde Rum ve Türk, sağcı ve solcu bütün Kıbrıslılara hitap edi-

lerek sömürgecilere karşı demokratik yığın mücadelesi çağrısı yapılır. İç savaşa yol açabilecek hizipçi mücadelenin durdurulması ve desteklenmemesi istenir. Öte yandan *Haravgi* gazetesi de EOKA'cılara, onların başı Grivas'a ve Başpiskopos Makarios'a karşı sistemli bir kampanya sürdürür.

• Yunanistan Komünist Partisi'ndeki yönetim değişikliğinden sonra, parti eski görüşünün aksine, 1957 yılında EOKA mücadelesini desteklemeye başlar. (*Saranta Chronia Tou KKE 1918-58: Epilogi Ntokoumentou*, Atina, 1958)

• Tutuklanan AKEL liderlerinin 1957'de serbest bırakılması ve bir parti içi bölünmenin ardından yayımlanan bir AKEL bildirisinde "EOKA'nın özelliğinin komünistleri yok etmeye ve emperyalist planları uygulamaya yönelik bir tuzak olarak nitelendirilmiş olmasının bir hata olduğu, ama Yunan, ABD ve İngiliz hükümetlerinin görüşleri ve "Türk faktörü"nün varlığı göz önünde tutulursa, silahlı mücadelenin başarıya ulaşma olasılığının çok az olduğu gerekçesiyle silahlı mücadeleye karşı olmalarının haklı olduğu açıklanmıştır. (Demokritos'un *I Akeliki Igesia kai o Enoplos Agon: Marxistiki Kritiki* adlı kitabından aktaran M. Attalides, *Cyprus: Nationalism v. Internationalism*, Edinburg 1979, s.110)

• Türkiye'nin Kıbrıs politikasında dayanacağı hukuki tezi hazırlamış olan Profesör Nihat Erim'in Kıbrıs'ı ziyareti sırasında kendisine sunulan "AKEL Türk Kolu" imzalı bir mektupla ilgili olarak Erim, anılarında şunları yazmaktadır (Nihat Erim, Bildiğim, gördüğüm ölçüler içinde Kıbrıs, Ankara 1975, s.55-57)

"Kıbrıs'ta bulunduğumuz sırada 19 Ocak 1957 tarihini taşıyan Kıbrıs Terakkiperver Emekçi Halk Partisi-AKEL Türk Kolu başlığını taşıyan bir mektup almıştım. Bu mektup Türk toplumunun görüşü dışında bambaşka bir düşünceyi yansıtıyordu.

Türk Heyeti Başkanı Sayın Profesör Nihat Erim

Sayın Başkan

Adamızı ziyaretiniz dolayısıyla başkanı bulunduğunuz yüksek heyetinizi selamlar, iyi günler geçirmenizi ve faydalı intibalar edinmenizi gönülden temenni ederiz.

Adamızı diğer maksatlarla beraber Kıbrıs Türklerinin her sınıfını yakından tanımak ve intibalar edinmek için ziyaret etmekte olduğunuzu memnuniyetle öğrenmiş bulunuyoruz.

Adamıza muvassalatınız anında, basına şöyle bir beyanatta bulunduğunuzu işitmişizdir: "Hükümetimiz Kıbrıs meselesini hukuk ve insanlık prensiplerine en uygun şekliyle halledebilmek için çalışmaktadır."

Sayın Başkan, bu beyanatınız ferah ve memnuniyet vericidir. Bundan cesaret alarak zatınıza fikirlerimizi bildirirken milli, vatani ve insani vazifemizi ifa ettiğimize inanınız.

Ayrılmaz bir bütün olan Kıbrıs halkı, Türkler ve Rumlar, bu topraklarda yüzyıllarca birlikte yaşamışlar ve yaşamaktadırlar. Tarlalarda toprağı beraberce sürmüşler, iş yerlerinde tezgahlarda yan yana kardeşçe çalışmışlar, şehirlerde ve köylerde kucak kucağa, yan yana beraberce ikamet etmişler, iyi günlerde beraberce gülerek, kötü günlerde beraberce ızdırap çekmişler ve kader birliği yapmışlardır."

Bu mektup birtakım mütalaalardan sonra şu şekilde sonuçlanıyor:

"Son zamanlarda parlamentoda Britanya Dışişleri Bakanı tarafından ortaya atılan Ada'yı taksim etme fikri, Kıbrıs meselesinin nihai hal şekli olmayacağı gibi, kabili tatbik de değildir. Çünkü Kıbrıs Türk ve Rum halkı ayrı ayrı iki mıntakada yaşamamaktadır. Böylece ortaya bir muhaceret işi çıkacaktır ki, o zaman Kıbrıs çıkmazı ikinci ve en büyük çıkmaza girecektir. Böyle hadiselerin hangi menfaatlere hizmet ettiğini tarih hepimize göstermiştir.

Sayın Başkan

Orta ve Yakın Doğu'da müstemlekeciliğe karşı ilk kurtuluş sancağını açan kahraman milletimiz olmuştur. Cihan huzurunda kıymet kazanarak takdire mazhar olan bu hadise tarihimize altın yazılarla

yazılmıştır. Tarih sayfalarında bu şerefin devamı en büyük arzumuzdur. Bugün bu vazifeyi tarih herkesten fazla zatınızın omuzlarına yüklemiştir.

En derin saygılarımızla.

AKEL Türk Kolu İdaresi

• Türk ve Rum işçiler 1 Mayıs 1958 günü ortaklaşa olarak düzenledikleri son gösteride, İngiliz sömürgecileri ve EOKA terörünü kınarlar. Bu ay içinde ve daha sonraki aylarda EOKA'nın AKEL üyelerine karşı yürüttüğü öldürme olaylarında bir artış görülürken, TMT de PEO ve AKEL üyesi ilerici Kıbrıslı Türklere karşı bir sindirme harekatı başlatır. İşçi liderleri öldürülür ve yaralanır.

• Mayıs 1958'de EOKA tarafından Lefkoşa'da Rumca olarak yayımlanan 69 sayfalık "Komünist liderlik, Kıbrıs'ın mücadelesine karşıdır" başlıklı "kara kitap"ta AKEL, davaya ihanet etmekle suçlanır. Bunun üzerine bir bildiri yayımlayan AKEL, milliyetçi harekete karşı alınan tavrın "hatalı" olduğunu açıklar. (G. Georgalas, *Communism in Cyprus*)

• Zürih ve Londra Antlaşmalarının imzalanmasından sonra Mart 1959'da yayımlanan AKEL Merkez Komitesi bildirisinden: "Zürih ve Londra Antlaşmaları, Kıbrıs'taki emperyalist üslere dokunmayan bir uzlaşmayı oluşturmaktadır. Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini dıştalayan bu uzlaşma, Ada'nın üç güç (Britanya, Yunanistan ve Türkiye) tarafından ortaklaşa baskı altında tutulmasının bir planıdır.

Zürih ve Londra Antlaşmaları, bizim ulusal sorunumuzu çözmemekte, Kıbrıs halkının yüzyıllar süren ulusal istemlerini tatmin etmemekte ve halkımızın zorlu ve uzun süren kurtuluş mücadelesini ve fedakarlıklarını karşılamamaktadır. (*AKEL Newslet-*

ter, Şubat 1975)

• Gizli olarak yapılan 9. AKEL Kongresi'nden sonra bir demeç veren Genel Sekreter E. Papayuannu, "demokratik ve yasal yollardan Türk ve Rumları ikna ederek, sosyalizme varılacağını" söyler. (*Haravgi,* 15 Ekim 1959)

• 13 Aralık 1959 günü yapılan Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde AKEL, sağcı enosisçi unsurlar tarafından kurulan ve Zürih-Londra Antlaşmalarına karşı olan Demokratik Birlik Partisi adayı Klerides'i destekler. Yapılan seçimlerde Başpiskopos Makarios, öteki adaydan iki kat fazla oy toplayarak Cumhurbaşkanı seçilir. (Karolos Zahariadis-Yusuf Alp, *Kıbrıs,* İstanbul 1979, s.17)

• *Barış ve Sosyalizm Sorunları Dergisi*'nin Şubat 1961 sayısında Pericles imzasıyla yayımlanan "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanından Sonra" başlıklı yazıdan: "Rum veya Türk olsun, bütün işçi, köylü, zanaatkar, aydın ve ulusal burjuvazinin birliği, barış, demokrasi, Kıbrıs'ın askerden arındırılması, ülkenin bağımsızlığı ve sosyal ilerlemesi için yapılan mücadelenin başarıya ulaşması için mutlaka gereklidir."

• 8-11 Mart 1962'de yapılan AKEL 10. Kongre'sinde partinin yeni 3. programı kabul edilir. Program içte kamu ve politik hayatın demokratikleştirilmesini, dışta da kendi kaderini tayin hakkı ile Kıbrıs'ın bağımsızlığının tamamlanmasını öngörmektedir.

• 11 Ekim 1963 tarihli *Haravgi* gazetesinden: "*Pravda* gazetesi, Kıbrıs Anayasası'nın maddelerinin Ada'da yaşayan Türklerle Rumların gerçek nüfus nisbetine istinat etmediğini, Garanti Anlaşmasının Kıbrıs'ın bağımsızlığını tehdit ettiğini ve yeni mücadele safhasında bütün Ada halkının birlik halinde Başpiskopos'u desteklediğini yazmıştır."

• "AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu, yapmış olduğu bir konuşmada, partisinin tam bağımsızlık ve kendi kaderini tayin mücadelesinde, Başkan Makarios'a her türlü yardımı vermeye hazır olduğunu söyledi." (AKEL Newsletter, No.33, Ekim 1963)

• 16 Aralık 1963 tarihli ve "AKEL Merkez Komitesi" imzalı *Kıbrıs Türk Halkına AKEL'in Çağrısı* başlıklı bildiriden: "Kıbrıs Elen tarafının teklifleri, Uluslararası hukuk sahasında kabul edilen azınlık haklarını teminat altına aldığı gibi, Kıbrıs Cumhuriyetinin üç yıllık hayatında çok defa Elen ve Türk münasebetlerinde çatışma, gerginlik, huzursuzluk konusu olan ve Kıbrıs Elen, Türk toplumlarının Kıbrıs'ın kalkınması ve ilerlemesi için gerekli işbirliğine engel olan Anayasa maddelerini kaldırmak ve düzeltmek gayesini gütmektedir... Masa başı müzakereler en doğru yoldur. Bu yolun takip edilmesini sağlamak için bütün imkanlarımızı kullanmak, elimizden geleni yapmak hepimizin ödevidir. Çünkü her hangi başka bir yol, özel olarak çatışma ve çarpışma yolu, bütün Kıbrıs halkı için yalnız felaket getirecektir... Türk yurttaşlarımız, samimi bir işbirliği için Kıbrıslı Elenlerle el ele veriniz."

• AKEL Merkez Komitesi'nin 2 Ocak 1964 tarihli *Kıbrıs Türk halkına AKEL'in Beyannamesi*'nden: "Kıbrıs Türkleri Yurttaşlar. AKEL, bütün samimiyet ve iyi niyetiyle size yeniden hitap etmektedir: Bundan böyle tek bir kurşun atılmamalı, düşmanca davranışlar hiçbir şekilde tekrarlanmamalıdır. Anlaşmazlıklarımız, aynı yurdun evlatları olan iki toplumun anlaşmazlıklarıdır. Bu anlaşmazlıkları gene aynı yurdun evlatları olarak kendi aramızda masa başında çözebiliriz. Emperyalizmin ve Kıbrıs dışı unsurların aramıza girmesi, problemlerimizin çözülmesine değil, daha fazla karışmasına, çıkmaza girmesine sebep olur."

• "AKEL geçtiğimiz dört hafta içinde iki kez olmak üzere iyi

hazırlanmış Türkçe broşürler aracılığı ile Kıbrıs Türklerine başvurarak, Zürih ve Londra Antlaşmalarının sonucu olarak ortaya çıkan her iki toplum arasındaki görüş ayrılıklarının görüşmeler ve dostça işbirliği yoluyla çözümlenmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Broşürlerde ayrıca AKEL'in yüzlerce Türk üyesi bulunduğu ve Kıbrıs Türkleri arasında etkin olduğu belirtilmektedir." (*AKEL Newsletter*, No.35, Aralık 1963)

• "AKEL Merkez Komitesi tarafından Türkçe hazırlanmış 3. broşür, 26 Şubat 1964 günü Kıbrıs'taki Türk nüfus arasında binlerce dağıtılmıştır. 27 Şubat 1964 günü Sovyet basınına bir demeç veren E. Papayuannu, var olan zor şartlar altında dahi AKEL'in bazı Türk üyeleriyle ilişkisini sürdürmekte olduğunu ve Kıbrıs Türklerinin belirli kesimleriyle bağları bulunduğunu belirtmektedir." (*AKEL Newsletter*, No.37, Şubat 1964)

• AKEL Merkez Komitesi, 14 Mayıs 1964 günü Kıbrıs Türklerine hitaben "Kısıtlanmış üniter, barışçı bir Kıbrıs Demokrasisi için" başlıklı bir bildiri yayımlar. Bildiride, "Kıbrıs Rumlarının kurtuluş mücadelesi, şüphesiz ki Türk dostlarımızın gerçek çıkarlarına hizmet edecektir" denilmektedir. (*AKEL Newsletter*, No.40, Mayıs 1964)

• Barış ve Sosyalizm Sorunları Dergisi'nin Mayıs 1964 tarihli sayısında yer alan ve AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu ve PEO Genel Sekreteri A. Ziartides ile yapılan "Kıbrıslılar barış ve dostluk içinde yaşayabilir ve yaşamalıdır" başlıklı söyleşiden: "Tedhiş altında AKEL üyeleri arasındaki Türklerin sayısında da bir azalma olmuştur. Ama bu asla AKEL'in Türk işçilerle yakın ilişkileri olmadığı anlamına gelmemelidir. Halen var olan aşırı derecede zor şartlar altında bile AKEL saflarında Türkler bulunmakta olup, bunlar hatta parti Merkez Komitesi'nde bile temsil edilmektedir.

• 7 Haziran 1964 günü yapılan 4. Plenum toplantısında E. Papayuannu'nun yaptığı açış konuşmasından: "Biz ulusal bir ordu oluşturulmasını yürekten desteklemekteyiz ve ona yardımcı olmaya hazırız... Kıbrıs sorununun doğru çözümü Kıbrıs sorununun Zürih ve Londra Antlaşmalarından kurtulması, kendi kaderini tayin ilkesine göre kendi geleceğini özgürce tayin etmesine izin verecek bir bağımsızlık türüne doğru yöneltecek bir çözümdür." (*AKEL Newsletter*, Haziran 1964)

• AKEL Politbürosu'nun Acheson Planı'na ilişkin 8 Ağustos 1964 tarihli bildirisinden: "Kıbrıs halkının isteği, emperyalist NATO ile birleşme değil, Yunanistan'la olacak bir birleşmedir. Yunanistan'la olacak birleşmeye EVET, NATO ile birleşmeye HAYIR. Hiçbir emperyalist şart ve sınırlandırmayı kabul etmeyen Kıbrıs halkının yurtsever istemi budur."

• E. Papayuannu'nun 22 Ağustos 1964 günü Orta-Doğu Haber Ajansı muhabiriyle yaptığı söyleşiden: "Partimiz her zaman enosis'ten yana olmuştur ve Kıbrıs halkı kendi geleceği için karar verme zamanı geldiğinde, biz enosis için oyumuzu kullanacağız... Kıbrıs gerçekten özgür olana kadar partimiz, bütün gücüyle Kıbrıs'ı kurtarmak için mücadele edecektir. Bu, mücadelenin anti-emperyalist ulusal kurtuluş aşamasıdır ve bütün parti güçleri kendilerini buna adamışlardır. Kıbrıs gerçekten özgür olduğu zaman, partimizin sosyal programını uygulayacağız." (AKEL Newsletter, Ağustos 1964)

• E. Papayuannu'nun 8 Eylül 1964 günü *Associated Press Ajansı*'na verdiği demeçten: "Partimizin politikası her zaman için Yunanistan'la birleşme yolu ile milli rehabilitasyondan yana olmuştur."

• 16 Eylül 1964 günü yapılan AKEL Merkez Komitesi olağanüstü toplantısında konuşan E. Papayuannu "Enosis Çizgisi"

başlıklı bölümde şöyle der: "Kendi kaderini tayin hakkını kullanmak, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi için oy kullanmak demektir... Tam bağımsızlık, Kıbrıs toprakları üzerindeki bütün yabancı askeri üslerin kaldırılması ve gerçek enosis çizgisi bugün Başkan Makarios'dan en son işçi ve köylüye kadar Kıbrıs halkının bütün tabakalarının izlediği çizgidir... Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türk azınlığı baskı altında tuttuğuna ilişkin bütün düşman propagandasını boşa çıkartmak için Kıbrıslı Türkler için bir Haklar Bildirgesi'nin ilan edilmesi artık kaçınılmazdır." (*AKEL Newsletter*, Eylül 1964)

• E. Papayuannu'nun 2 Kasım 1964 günü Orta-Doğu Haber Ajansı muhabiriyle yaptığı söyleşiden: "Tutucu İngiliz gazeteleri, AKEL'in enosis'e karşı olduğunu yazarak, utanmazca yalan ve iftiralar yolu ile Kıbrıs halkını bölmeyi NATO'cu Taksimi ve Kıbrıs'ın esaretini amaçlamaktadırlar."

• 8 Kasım 1964 günü toplanan EKA (Kıbrıs Çiftçiler Birliği) Konferansı'nın siyasi kararlarından: "Yunanistan'la Birleşme"

• 15 Kasım 1964 günü toplanan PEO Konferansı'nın siyasi kararlarından: "Yunanistan'a evet, NATO'ya hayır sloganımızdır." (*AKEL Newsletter*, Ekim-Kasım 1964)

• SSCB Dışişleri Bakanı A. Gromiko'nun 21 Ocak 1965 günü Kıbrıs sorununun çözümü ile ilgili olarak *Izvestia* gazetesinin bir sorusuna verdiği yanıttan: "...Federal bir şekil de seçilebilir. Bu şekil dahi, elbette tek, merkezi bir hükümetin, tek bir savunma örgütünün ve keza merkezileştirilmiş bir yönetim ve yargı örgütlerinin varlığını öngörmektedir."

• Gromiko'nun demeci üzerine 26 Ocak 1965 günü olağanüstü bir toplantı yapan AKEL Merkez Komitesi ile Merkez Kontrol Komisyonu'nun onayladığı karardan: "Bu görüşlerle ilgili olarak partimizin tavrı açıktır ve bilinmektedir. Merkez Ko-

mitemiz, Kıbrıs ulusal sorununun temelinin farklı ulusal bilince sahip, ayrı bir ulusal varlık yaratmak değil, ezici çoğunluğu Rum olan Kıbrıs halkının milli rehabilitasyonu olduğu ana noktasından hareketle, siyasi çizgimizin 10. Kongre'de de tanımlandığı gibi, bağımsızlığın tamamlanması, askersizleşme ve kendi kaderini tayin olduğu ve bunun değişmeden kaldığını yeniden teyid eder. Merkez Komite, bunun sonucu olarak federasyonu ilkesel ve esaslı nedenlere dayanarak reddeder. Çünkü federasyon yanlıştır. Kıbrıslı Türkler, Ada üzerinde dağınık olarak yaşamaktadırlar. Federasyon çeşitli nedenlerle pratik olarak uygulanamaz... Siyasi çizgimiz, tam bağımsızlık, askersizleşme, kendi kaderini tayin ve enosis'tir... (*AKEL Newsletter*, Aralık 1964-Ocak 1965)

• 7 Şubat 1965 günü Lefkoşa'da yapılan bir parti toplantısında konuşan AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu: "Kıbrıs sorununun çözümü, ayrı ulusal bir varlık yaratmakla değil, çoğunluğu Rum olan Kıbrıs halkının milli restorasyonunda bulunabilir... Partimiz federal çözümü reddeder. Federal çözüme değinen Bay Gromiko'nun demecinin ilgili bölümüne ilişkin yapıcı eleştirimiz budur." (*AKEL Newsletter*, Şubat-Mart 1965)

• Plaza Raporu'na ilişkin olarak yayımlanan 5 Nisan 1965 tarihli AKEL Merkez Komitesi bildirisinden: "Anti-emperyalist ulusal kurtuluş mücadelesi hedefimiz değişmemiştir. Bu hedef feragat edilemeyecek, kendi kaderini tayin hakkının uygulanması ile Kıbrıs'ın anavatan Yunanistan'la birleşmesi hedefidir. Bu bizim değişmemiş olan politikamızdır... Kıbrıslı Türk yığınlarla yakınlaşmamız, bizim için kaçınılmazdır." (*AKEL Newsletter*, Ocak-Mart 1965)

• Mayıs 1965'de yapılan Avrupa Komünist ve İşçi Partileri Konferansı'nda AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu'nun yaptı-

ğı konuşmadan: "AKEL, Taksimi ve Taksime yol açacağı kesin olan federasyonu kesinlikle reddeder. Taksim ve federasyon fikri İngiliz emperyalizminin bir buluşudur... Federal hükümet şekilleri bölgesel düzeyde "ulusal" siyasi bir otorite kurabilen ve o bölgelerde yoğun olarak yerleşmiş ulusal nüfuslara sahip ülkeler için düşünülebilir." (*AKEL Newsletter*, Mayıs-Haziran 1965)

• 3 Temmuz 1965 tarihli AKEL Merkez Komitesi 5. Plenum Toplantısı kararından: "Gerçek enosis bütün yabancı müdahalelerin son bulması ile kazanılacaktır... Ama hayat Derviş Kavazoğlu'nun yerinin çok geçmeden birçok Kıbrıslı Türk tarafından doldurulduğunu göstermiştir. Onlar çalışmalarını örgütlü olarak yürütmektedirler. (Örneğin Kıbrıs Türk Vatanseverler Birliği'nin ön sıralarında görünen İbrahim Aziz ve Nureddin Seferoğlu) ... Kıbrıslı Türk yığınlara her türlü yolla yanaşmalı ve ortak düşmanımız olan emperyalizme karşı onlarla işbirliği ve anlayışı geliştirmeliyiz."

• E. Papayuannu'nun 19 Ağustos 1965 günü Orta-Doğu Haber Ajansı'na verdiği demeçten: "Kıbrıs sorunu iki ayrı ulusal toplumun sorunu olmayıp, birleşik bir varlık olarak Kıbrıs halkının sorunudur... Sadece Kıbrıslı Türklerin değil, Kıbrıs'ta yaşayan diğer azınlıkların da azınlık hakları tamamen garanti edilebilir. Garanti edilecek olan imtiyazlar değil, demokratik azınlık haklarıdır." (*AKEL Newsletter*, Ağustos-Ekim 1965)

• 18 Ekim 1965 tarihinde bir açıklama yayımlayan Kıbrıs Türk Vatanseverler Birliği, Azınlık Hakları Bildirgesi'ni hoş karşıladıklarını duyururlar. (K.T.V.B. tarafından yayımlanan *Siyasi Bülten*, Aralık 1965'den Haziran 1969'a kadar 31 sayısı yayımlanabilmişti.)

• SBKP ile AKEL arasında Moskova'da yapılan görüşmelerden sonra yayımlanan 25 Ocak 1966 tarihli ortak açıklamadan:

"Sovyetler Birliği, Kıbrıs sorununun hem Rum, hem de Türk, bütün Kıbrıs halkının yararına ve BM örgütü ile İnsan Hakları Bildirgesi ilkelerine uygun olarak dıştan bir müdahele olmaksızın çözümlenebileceğine ve çözümlenmesi gerektiğine inanmaktadır. Kıbrıs'ın iç yapısı ile ilgili sorunlar, sadece Kıbrıs halkının karar verebileceği bir konudur."

• Genel Sekreter E. Papayuannu tarafından 11. AKEL Kongresi'nde, 3 Mart 1966 günü okunan siyasi rapordan: "Türk asilere ve saldırganlara hayır. NATO'ya hayır. Çeşitli taksim planlarına hayır... Partimiz, 11. Kongre kürsüsünden kahraman milli muhafız gücümüzü ve Kıbrıs'ın özgürlüğü için mücadele veren savaşçıları sıcakça selamlar ve onlara en yüksek şeref nişanesini verir. Kıbrıs halkının, Kıbrıs'ı esir etmeyi amaçlayan emperyalizm ve onun ajanlarına karşı gösterdiği başarılı direniş, onların kan ve fedakarlıklarıyla gerçekleşmiştir... Kuruluşundan beri partimizin politikası, Kıbrıs halkının milli rehabilitasyonu ve Yunanistan'la birleşme (enosis) olagelmiştir. Bu çizgi, şimdiye kadarki bütün parti kongrelerimizce onaylanmış olup, 11. Kongremizce de onaylanacaktır... Partimiz ve Kıbrıs halkının ezici çoğunluğu, bu enosis için mücadele etmektedir ve başarıya ulaşıncaya kadar mücadelelerini sürdüreceklerdir. Bu enosise giden herhangi kısa bir yolun olmadığını vurgularız. Birçok aşamalardan geçecek olan uzun bir mücadeleyi sürdürmek zorunda olacağız... Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından BM'e resmen iletilen Azınlık Hakları Bildirgesi'nin hangi hakları içerdiğini öğrenmelidirler. Bu azınlık hakları sayesinde, eğitim, din ve kültürel konulardaki sorunlarını nasıl denetleyeceklerini öğrenmelidirler. Devletin bütün seçilmiş organlarında ve hükümet hizmetinde nüfus oranlarına göre yer alacaklarını öğrenmelidirler... Kıbrıslı Türklerle ve özellikle emekçi halkla temaslar

geliştirilmelidir..."

11. AKEL Kongresi Başkanlığı, ayrıca "Kıbrıslı Türk yurttaşlarımıza" başlıklı bir selamlama mesajı yayımladı. (*AKEL Newsletter*, 1/1966)

"AKEL, Kıbrıslı Türklerle ilişkilerin yeniden kurulması için değerli önerilerde bulunarak, önemli barışçı tavırlar sergiledi. Doğru tavırlar ve politikalar konusunda birbirlerini aydınlatmaları için karma köylerdeki Kıbrıslı Rumlar ve Türklerin komiteler oluşturmasını isteyerek, Kıbrıslı Türklerle yeniden bütünleşme için parlamento üyeleri ile hükümet yetkililerine çağrıda bulundu."

• 26 Aralık 1966 günü yapılan "KKK'nın 40 yıllık mücadelesi" konulu toplantıda söz alan E. Papayuannu'nun konuşmasından: "Biz Yunanistan'la birleşmek istiyoruz. Sadece bunun için mücadele etmekteyiz. Ayrıca bunun gerçekleşmesi için canlarımızı vermeye de hazırız." (Kıbrıslı Türk işçilerin de toplantıya bir selamlama mesajı gönderdikleri belirtilmektedir.) (*AKEL Newsletter*, 3/1966)

• AKEL Merkez Komitesi Politbürosu'nun 29 Aralık 1966 tarihli açıklamasından: "...Böyle olmakla beraber, ne yazık ki hem Türk-Sovyet ortak açıklamasında, hem de Sovyet Başbakanının konuşmasında Sovyet politikasının Kıbrıs için federal devleti desteklediği izlenimi yaratacak bir şekilde yeniden iki ulusal toplumdan söz edilmektedir... AKEL, toprak veya yönetim müdahalesi olmaksızın Yunanistan'la birleşmekte kesinlikle ısrar etmektedir." (*AKEL Newsletter*, 3/1966)

• AKEL Merkez Komitesi Politbürosu'nun 19 Şubat 1967 tarihli açıklamasından: "AKEL bir kez daha kendi politikasını -ki bu Kıbrıs halkının ezici çoğunluğunun politikasıdır- vurgulamaktadır. AKEL'in telif edilemeyen politikası Türkiye'ye, NA-

TO'ya veya herhangi bir dış güce verilecek toprak veya yönetimle ilgili bir tavizi vermeden Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi politikasıdır."

• 26 Şubat 1967 günü Lefkoşa'da yapılan parti kadroları toplantısında E. Papayuannu'nun yaptığı konuşmadan: "Yunanistan'la birleşmemiz, Kıbrıs'ta bir NATO üssünün mutlaka kurulacağı anlamına gelmez. Bizim fikrimize göre, Yunanistan NATO üyesi olmakla bir hata işlemektedir... İstediğimiz, Yunanistan'la birleşmek ve NATO'ya Kıbrıs topraklarını teslim etmemektir. Askerden arınmış bir Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi niçin mümkün olmasın?" (*AKEL Newsletter*, 4/1967)

• 11 Nisan 1965'de emperyalizmin yerli ajanları tarafından kahpece öldürülen AKEL Merkez Komitesi üyesi Derviş Ali Kavazoğlu ile sendikacı arkadaşı Kostas Mişaulis'i anmak üzere 16 Nisan 1967 günü düzenlenen törende söz alan Kıbrıs Türk Vatanperverler Birliği üyesi Nureddin Seferoğlu'nun konuşmasından: "İtiraf etmeliyiz ki, sömürgeciler Kıbrıs'ta Türk-Rum dostluğunun yıkılması için mevcut bütün imkanları kullanırken, biz, yani Kıbrıslı Türk ve Rumlar bu meseleye gereken ehemmiyeti vermedik. Türk-Rum dostluğunun kuvvetlenip genişletilmesi için gerekeni maalesef yapmadık veya pek az bir şey yaptık. İstesek de, istemesek de, Türklerle Rumların aralarının açılması sömürgecilerin bir zaferidir ve bundan gereken dersi almalıyız."

• AKEL Leymosun Kaza Komitesi'nin 16 Haziran 1967 tarihli bildirisinden: "Son günlerde Leymosun'da 'İdealist Solcular' imzası ile iğrenç ve gülünç bir bildiri dağıtılmıştır. Sözde gücenmiş solcular tarafından kaleme alınan bu bildirilerde, yalnız sol kanada değil, aynı zamanda hükümet ve bizzat Makarios'a, Bakanlara, Milletvekillerine ve kasabamızın sağcı veya solcu saygıdeğer kişilerine saldırılmaktadır. Hükümeti desteklediği için

AKEL itham edilmekte ve AKEL üyeleri enosise karşı mücadeleye çağrılmaktadır.

Bu tiksindirici bildirinin arkasında hangi güçlerin saklı olduğunu ve bunların ne gibi amaçlar güttüğünü anlamak zor değildir. Emperyalizm ve onun satılmış organları, halkımızın birliğini yıkmak, halk arasında şaşkınlık yaratmak ve tasarladıkları caniyane eylemlere ortam hazırlamak için her türlü yasal olan ve olmayan yola başvurmaktadırlar. Kimi zaman dinamit patlatarak, kimi zaman imzasız bildirilerle ilerici güçleri darbelemeye çalışmaktadırlar. AKEL, ne hükümeti, ne de orduyu baltalamaktadır. Aksine milli amacımız olan gerçek enosis için hep birlikte mücadele eden Kıbrıs ve Yunanistan'ın asker evlatlarını sevgiyle kucaklamaktadır. Yıkıcı eylemler nereden gelirse gelsin, AKEL'i parçalamayı ve onun politikasını baltalamayı başaramayacaktır. AKEL Leymosun Komitesi, partinin milli davadaki tutumuna bağlılığını bir kez daha teyid eder ve Leymosun'un demokratik halkını, emperyalistlerin organı olan tiksindirici iftiracıları ve parçalayıcıları kınayıp, tecrit ederek, birliğini daha da güçlendirmeye ve uyanıklığını arttırmaya çağırır. (*Haravgi*, 17 Nisan 1967)

• 26 Haziran 1967 günü Rum Temsilciler Meclisi'nde oybirliği ile onaylanan ve AKEL üyesi 5 milletvekilinin de destekledikleri enosisle ilgili karar: "Temsilciler Meclisi, Kıbrıs Rumluğunun ezeli emellerine tercüman olarak, enosisi yakın zamanda gerçekleştirmek konusundaki değişmez kararını dile getirip açıklarken,

a) Ne tür güçlük ve zorluklarla karşılaşırsa karşılaşsın, şu anda Elen dünyasının tam desteği ile yürütmekte olduğu mücadelesi, nihai hedefe başarıyla ulaşıncaya kadar durmayacaktır. Başarı derken anlatılmak istenen, arada hiçbir duraklama yapma-

dan, Ada'nın bir bütün olarak Yunanistan'la bütünleşmesidir.

b) Temsilciler Meclisi, Yunan ve Kıbrıs Rum halklarının birliği ve milli mücadelenin başarısı için kaçınılmaz bir şart olan, Kıbrıs ile Yunanistan arasındaki işbirliğini güçlendirmek için elindeki bütün imkanları kullanacaktır."

• 8 Ekim 1967 tarihinde Parti kadrolarına hitap eden AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu'nun konuşmasından: "Kıbrıs halkı tek ve yalnız bir enosis bilmektedir ve bu tek enosis için mücadele etmektedir. Türkiye'ye veya herhangi başka bir güce, toprak veya yönetim alanında tavizler vermeden yapılacak olan bir enosis için." (*AKEL Newsletter*, 5/1967)

• AKEL Merkez Komitesi'ne bağlı Politbüro tarafından yayımlanan 22 Kasım 1967 tarihli açıklamadan: "Hatalar yapıldığı veya bu hatalardan kimlerin sorumlu olduğunu araştırma zamanı değildir. Çünkü içinde olduğumuz anlar, bizi tehdit etmekte olan felaket getirici tehlikelerden nasıl kurtulacağımıza dair, sınırsız dikkatimizi yoğunlaştırmanın kaçınılmaz olduğu kritik anlardır. İçinde bulunduğumuz anın en acil ve derhal yapılması gereken görevi, istila ve savaş tehlikesinin, taksim ve emperyalist tahakküm tehlikesinin nasıl bertaraf edileceğidir."

• AKEL Merkez Komitesi'ne bağlı Politbüro tarafından yayımlanan 7 Aralık 1967 tarihli karardan: "Kıbrıslı Türklere karşı tavrımız, metanetle değişmelidir. Düşmanlarımız, kardeşçe ve barış içinde birlikte yaşadığımız ve yaşayacağımız Kıbrıslı Türkler değildir. Düşmanlarımız, emperyalistler ve onların şövenist organlarıdır. Yurttaşlarımız Kıbrıslı Türklere dostluk, işbirliği ve barış içinde bir arada varolma için ellerimizi uzatalım..." (*AKEL Newsletter*, 1-2/1970)

• 5-8 Mart 1970 tarihlerinde yapılan 12. AKEL Kongresi Kararlarından: "...Türk-Yunan görüşmelerinin başarısızlığa uğra-

masından ve Kasım 1967 krizinden sonra, Cumhurbaşkanı tarafından 1968 yılı başında açıklanan mümkün olan çözüm politikası, Kıbrıs halkının yurtsever güçlerinin bir zaferini oluşturmaktadır. Bu politika, Kıbrıslı Türklerin haklarının açıkça tanımlanıp, güvence altına alındığı tam bağımsız, egemen, toprağı bütün ve birleşik bir Kıbrıs'ın yaratılması anlamına gelmektedir." (s.9)

"...Bütün alanlardaki çalışmamız ve özellikle ekonomik sorunların çözümlenmesi mücadelemiz yoluyla, Rumlar ve Türk yurttaşlarımız arasında yakınlaşmayı cesaretlendirmeliyiz. Bu, bütün Kıbrıs halkının ortak anti-emperyalist mücadelesi ve Kıbrıs sorununun çözümü için gerekli bir önkoşuldur..." (s.25)

"...Bugün var olan koşullar altında elde edilebilir çözüme doğru Kıbrıs hükümetinin politikasında yaptığı bu dönüş, BM Genel Sekreteri aracılığı ile sunulan öneriler de dahil, hükümet tarafından benimsenen normale dönüş önlemleri ile birlikte yeni bir durum yaratmış olup, Rum ve Türk Kıbrıslılar arasında görüşmelerin başlamasına yardım etmiştir." (s.47)

"...Hükümet ve Kıbrıs Türk liderliğinin yapması gerekenden ayrı olarak, halkın kendisi, ilerici güçler ve diğer örgütler tarafından da daha çoğu yapılabilir. Türk Kıbrıslılar ve onların mesleki örgütleri ile daha sistemli temaslar ve işbirliği, görüşmelerin yararına daha uygun bir havayı yaratmaya katkıda bulunacaktır..." (s.50)

"...Kıbrıs sorununun ele alınışında, sorunumuzu tehlikeli bir şekilde daha da karmaşıklaştıran ve bazıları ciddi olan hatalar yapılmıştır. Bu hataların üzerinin örtülmesi ve hatta görmezden gelinmesi, sorunlarımızın doğru ve başarılı bir şekilde ele alınmasında ne şimdi veya ne de ileride bize yardımcı olmayacaktır.

Şu anda, geçmişi dikkatlice ve ayrıntılı bir şekilde eleştirme-

ye niyetli değiliz. Ne de işlenen hatalar için kaderciler gibi ağlamaya niyetliyiz. Kendimizi sonradan akıllı olarak takdim etmeyeceğiz. İşlenen hatalara şu anda değinirsek, bu hatalardan ders almamız gerektiği içindir. Kimse hatasız değildir. Ama bir kimse hatada ısrar eder ve hatayı tekrarlarsa, yapılan zarar artmaktadır... (s.52)

"...Biz gerçekçiyiz ve zorlukları görmezlikten gelmeyiz. Kan dökmekle oluşan yaraların kısa bir zaman süresi içinde iyileşemediğini biliyoruz. Güven yaratmak ve güvensizliği yok etmek için sistematik ve ısrarcı bir çalışmaya gerek vardır." (s.68)

• Papayuannu'nun Kongreyi kaparken yaptığı konuşmadan: "...Partimiz, yeni politik çizginin, yani Kıbrıs sorununda mümkün olan çözüm politikasının gerçekleşmesinde belirleyici bir katkıda bulunmuş ve ayrıca Ada'nın Rum ve Türk toplumları temsilcileri arasında şimdi devam etmekte olan görüşmeleri de desteklemiştir...

12. Parti Kongremizde eklemeler yapılan ve halkımızın yüzyüze kaldığı bütün ciddi sorunları kapsayan Partimizin programını da kullanarak, halkı aydınlatmalı ve programı uygulayabilmemiz için onun desteklenmesini talep ederiz." (s.118)

• Mayıs 1971'de Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un Sovyetler Birliği'ni ziyaretinden sonra yayımlanan ortak bildiride, ilk defa "iki ulusal toplum" yerine, "Kıbrıs halkı" deniyor.

• AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu, Ekim 1973'de Yunan gazetesi *Vima* ile yaptığı bir söyleşide, partisinin Kıbrıslılar arasındaki görüşmeler ve Grivas tarafından başlatılan silahlı eylemlerle ilgili konumu hakkında bilgi verirken şöyle konuştu: "AKEL, Kıbrıs sorununa en iyi çözümün, Kıbrıs halkının kendi kaderini belirleme hakkı temelinde kendi geleceğini kendisinin seçmesine izin verilmesi şeklindeki görüşünü korumaktadır.

Eğer halka bu olanak verilirse, AKEL halkın, ön koşullar veya tazminat olmadan Yunanistan ile birleşme için oy kullanmasını ısrarla isteyecektir. AKEL'in, sadece sosyalist bir Yunanistan ile birleşme istediğini öne sürmek, açık bir yalandır. Yunanistan'ın nasıl bir rejime sahip olacağını bütün Yunan halkı kararlaştıracaktır. Hükümetler gelir ve gider, ama Yunanistan ebedidir. Ama Kıbrıs sonunda Yunanistan ile birleşse bile, bugünkü koşullar altında Kıbrıs halkı kendi kaderini belirleme hakkını kullanacak durumda değildir ve koşullu ve tazminatlı enosis olamaz. Bugünkü koşullarda, sadece çifte enosis olabilir: Kıbrıs'ın Yunanistan ve Türkiye arasında taksimi. Ama bu bir çözüm değil, bir felakettir. Grivas'ın gizli silahlı muhalefeti, sadece Kıbrıs'ın düşmanları tarafından kuluçkada bekletilen taksim planlarına hizmet eder."

Papayuannu, Kıbrıslı toplumlar arasındaki görüşmelerin, birleşik, bağımsız ve egemen bir Kıbrıs devletini inşa etmek ve onun toprak bütünlüğünü garanti etme sorununu en iyi şekilde çözmenin yolu olduğunu da vurguladı. (*New Times*, Nr.41/1973)

• 8 Nisan 1974'de toplanan AKEL 13. Kongresi'nin Merkez Komite ve Merkez Kontrol Komitesi'nin faaliyetlerine ilişkin rapordan: "Tecrübe göstermiştir ki, kendi kaderini belirleme ilkesi, yani Kıbrıs halkının özgürce kendi geleceğini belirlemesine izin verilmesi temelinde bir çözüm için gerçek bir olanak halen bulunmamaktadır. Partimiz, koşulsuz enosis çözümünün olası olmadığına inanmaktadır. Böylesi bir çözümün şimdi olası olduğunu öne sürenler, halkı kandırmakta ve taksime ve emperyalizme esir olaya giden yolu açmaktadırlar. Türkiye enosise itiraz ettiğinden ve Kıbrıslı Türkler de onu izlediğinden, enosisi şimdi zorla uygulamaya yönelik herhangi bir girişim, mutlaka çifte

enosise, yani Kıbrıs'ın Yunanistan ve Türkiye arasında taksimine yol açacaktır. Bazılarının savunduğu gibi bir oldu-bittinin yaratılmasının, sadece Kıbrıs için değil, hem Yunanistan ve genelde dünya barışı için önceden kestirilemez sonuçları olacaktır.

Bugünkü koşullar altında elde edilebilir tek çözüm, birleşik (üniter), bağımsız, egemen ve bütün bir Kıbrıs için yapılmakta olan güçlendirilmiş toplumlararası görüşmeler yoluyla aranan çözümdür..." (s.30)

"...Partimiz, günümüzde enosis çözümü için, gerçek bir olasılığın bulunmadığına ve şimdi enosis sloganını kullanarak, bunu zorla kabul ettirmek isteyen kim olursa olsun, bunların, enosis hedefini sadece daha da uzaklaştırmakla kalmayıp, ayrıca ülkeyi ve halkı bir felakete ve taksime götürdüğüne inanmaktadır. " (s.32)

"...Partimiz ortaya çıkan bütün siyasal sorunlara, dar parti çıkarları açısından değil, bir bütün olarak halkın ulusal ve siyasal çıkarlarını gözeten geniş bir açıdan yaklaşmaktadır. Herhangi bir parti çıkarını, halkın ve ulusun çıkarı üzerine asla koymadık. Partimiz demagoji yapan bir parti değildir. İkinci olarak: Partimiz bütün ekonomik ve sosyal sorunlara, dar sınıf açısından değil, ama bir bütün olarak ekonominin daha geniş açısından yaklaşmaktadır. Partimiz, sınıf mücadelesini terk etmemiştir ve asla da terk etmeyecektir. Biz istesek de, istemesek de sınıf mücadelesi, sosyal sistemimizin doğasına bağlıdır. Yine de Partimiz, sınıf mücadelesinin yoğunlaşmasına engel olmaya çalışmakta ve sınıf mücadelesinin çıkarlarını, ulusal mücadelenin çıkarlarının altına koymaktadır."(s.34)

"...Genel olarak, Rum ve Türk Kıbrıslıların ilişkileri konusuna, yeni ve köktenci bir yaklaşım getirmemizin zamanı gelmiştir. İngiliz sömürgecilerinin, Türk Kıbrıslıları kendi yanlarına

çekmek için, bizim ulusal kurtuluş taktiklerimizi istismar ettikleri de unutulmamalıdır..." (s.50)

"...AKEL, devletin anayasal yönden yeniden yapılandırılmasından sonra, ülkedeki bütün siyasal güçlerin işbirliği ve karşılıklı anlayışını gerektiren ciddi sorunların hâlâ daha var olacağını öngörmektedir. Öte yandan, Kıbrıslı Türklerle anlaştıktan sonra bile, mücadelemiz, temelde anti-emperyalist ve ulusal kurtuluş aşamasında olacaktır. Çünkü Kıbrıs toprağında hâlâ daha yabancı egemen üsler bulunacak ve emperyalistlerin varlığı ile etkisi hâlâ daha devam edecektir." (s.54)

"...Kıbrıs sorununa en iyi, kalıcı çözüm, kendi kaderini belirleme ilkesinin uygulanması ile halk iradesinin özgürce ifadesinden kaynaklanan bir çözüm olacaktır. Bu, partimiz tarafından en demokratik ve en adilane çözüm olarak savunulmuş ve savunulmakta olan çözümdür.

Yine de objektif gerçeklik, bu çözüme izin vermemektedir. Çünkü Kıbrıslı Türkler ile Türk tarafı buna sadece ilke olarak karşı çıkmakla kalmayıp, böylesi bir durumda, Kıbrıs'ın toprak olarak taksim edilmesini ve her bir parçasının Yunanistan ve Türkiye'ye verilmesinde ısrar etmektedir.

Varolan koşullar altında önerilen en iyi çözüm, üniter, bağımsız, egemen ve toprağı bütün bir Kıbrıs'tır..." (s.55)

"...En karanlık anlarda bile barış içinde birlikte var olma mücadelesi ve Yunan-Türk yakınlaşması bayrağını yükseltmiş olan AKEL'ciler, aydınlatma çalışmalarını yoğunlaştıracak ve Rum ve Türk Kıbrıslıların gerçek yoldaşlık yolu önündeki engelleri kaldırmaya katkıda bulunmak için ellerinden geleni yapacaklardır." (*AKEL Newsletter*, s.58, Mart 1974)

• Cumhurbaşkanı Makarios'un Ada'ya dönmesinden sonra, AKEL Merkez Komitesi'nin Politbürosu tarafından 12 Aralık

1974'de yayımlanan bildirisinden: "... Kıbrıs devletinin anayasal açıdan yeniden örgütlenmesi, dış bir güç tarafından Kıbrıs'ın taksimi veya ilhakını dışlayacak ve bütün halkın çıkarlarını güvence altına alacak bir şekilde, Rum ve Türk Kıbrıslılar arasındaki görüşmeler masasında gerçekleştirilebilir." (*AKEL Newsletter*, Nisan 1965)

• 14 Şubat 1975 tarihinde yayımlanan AKEL Politbürosu'nun bildirisinde, "Kıbrıs Türk Federe Devleti"nin kurulması kınandı. (*AKEL Newsletter*, Nisan 1965)

• AKEL Merkez Komitesi'nin Haziran 1975'de yayımlanan ve Kıbrıs ekonomisinin yeniden düzenlenmesine ilişkin önerilerinden: "Kıbrıs ekonomisini yeniden canlandırma ve yeniden harekete geçirmede, devletin rolü çok elzemdir. Şimdiye kadar devletin rolü, özel girişimcilere çeşitli kolaylıklar sağlama yoluyla cesaretlendirme şeklinde sınırlandırılmıştı. Partimiz, devletin özel sermayeye üretimi artıracak işçi alımında teşvikler verilip yardım yapılmasına devam etmesi fikriyle uyuşmaktadır." (*AKEL Newsletter*, Temmuz 1975)

• AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu'nun Londra'da 10-11 Mayıs 1975 tarihlerinde yapılan Uluslararası Konferans'ta yaptığı konuşmadan: "Kıbrıs devletinin yapısı, Rumlar ile Türklerden oluşacak güçlü merkezi hükümetin önemli ölçüde güçlerle donatılacağı çok bölgeli federatif sistem temelinde olmalıdır." (*AKEL Newsletter*, Temmuz 1975)

• AKEL Merkez Komitesi'nin 14 Haziran 1975 tarihli Plenum Toplantısı, Partinin Politbürosunu, Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasındaki ilişkilerle ilgili olarak mükemmel bir programı en kısa bir sürede hazırlamakla görevlendirdi. (*AKEL Newsletter*, Temmuz 1975)

• Kıbrıs Komünist Partisi'nin 50. Kuruluş Yıldönümü nede-

niyle, AKEL Merkez Komitesi tarafından 7 Şubat 1976 tarihinde yayımlanan açıklamadan: "KKP gibi, AKEL de, sömürge boyunduruğunu ortadan kaldırmak amacıyla Rum ve Türk Kıbrıslıların birleşik anti-emperyalist cephesini inşa etme şeklindeki doğru tezi öne sürmektedir.

Tek başına bu cephe, ülkeyi taksim etmeyi hedefleyen emperyalizmin entrikalarını boşa çıkarabilir ve planlarının gerçekleştirilmesine engel olabilir. Rum ve Türk Kıbrıslıların birleşik cephesinin oluşmamasındaki başarısızlığın sorumluluğu, AKEL'e ait olmayıp, Türk azınlığını bir faktör olarak yeterince değerlendirmeyip, ihmal eden ve hatta birleşik bir cephe fikrinin kendisine karşı duran siyasal güçlerdedir. İşte bu başarısızlık sayesinde, emperyalizm ve Ankara'daki şövenist çevreler, Kıbrıs Türk milliyetçi liderliğini, ülkeyi taksim ederek, esarete bağlama planlarını ilerletmede bir alet olarak kullanabilmiştir...

AKEL, Ada'daki Rumlar ve Türkler arasındaki ilişkilerin normale dönmesi sağlanmadan, aralarında karşılıklı anlayış ve yakın işbirliği olmadan Kıbrıs sorununun uzun erimli çözümünün olamayacağı şeklindeki görüşünü korumaktadır. Parti, Rum ve Türk Kıbrıslılar arasında barışma, işbirliği ve anlayış için çalışmasını sürdürme kararına bağlıdır." (*Informations-Bulletin*, 5-6/1976)

• 2 Şubat 1976'da yayımlanan AKEL Merkez Komitesi ile Kontrol Komisyonu'nun 50. Yıl Tezlerinden: "Parti, Kıbrıs halkının sömürge boyunduruğunu atma, kendi kaderini belirleme ve daha sonra bağımsızlığı güçlendirme mücadelelerinin önemini doğru bir şekilde takdir etmiş ve bunları Kıbrıs'ta sosyalizmin kurulabilmesi için birer öndüşünce olarak değerlendirmiştir. Parti, ülkenin yakıcı mali, sosyal ve siyasal sorunlarının çözümüne doğru bir şekilde önem verip, takdir etmiş ve burjuva de-

mokratik değişikliklerin önemini küçümsememiştir." (*AKEL Newsletter,* Nisan 1976)

• "Kıbrıs halkının ulusal kurtuluş güçleri, kritik ve çetin dönemlerinde bile birbirleriyle mücadele eder durumda kalmışlardır. Kıbrıs halkının mücadelesinde olumsuz sonuçları olan bu birliksizliğin ana nedeni, sağın bazı çevrelerinin anti-komünist ve şövenist kışkırtmaları olmuştur. Bu parçalanma, Yunanistan ve Türkiye'deki gerici çevreler tarafından körüklenip, desteklenirken, emperyalistler ve sömürgeciler de bunu kendi planlarının gerçekleştirilmesi yararına kullanmışlardır." (Kıbrıs Komünist Partisi *AKEL'in 50. Kuruluş Yıldönümü Tezleri*'nden, Londra, s.13 ve *AKEL Newsletter,* Nisan 1976, s.9)

• AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu'nun France Nouvelle dergisi ile yaptığı 9 Mayıs 1977 tarihli söyleşiden: "AKEL, federal bir cumhuriyetin kurulmasına razı olmakla önemli bir ödün vermiştir... Gerçekten de Kıbrıslı Türklerin önerileri, federal bir cumhuriyet fikrinden çok iki ayrı devletin bir konfederasyon oluşturmasına eğilimlidir. Bu, Kıbrıs gibi küçük bir adada olası değildir. Burada, önemli ölçüde gerçek gücü olan merkezi bir hükümete gereksinim vardır. (*Informations-Bulletin,* 11/1977)

• AKEL Merkez Komitesi ve Merkez Kontrol Komisyonu'nun 4. Plenum Toplantısı bildirisinden: "Plenum, Partimizin özellikle Ulusal Konsey toplantılarında Kıbrıs Rum tarafının önerileri ile toplumlararası görüşmelerde izlenecek çizginin formüle etmedeki katkısını takdir etmiştir... Uluslararası bir konferans, Kıbrıs sorununun uluslararası yönleri ile ilgilenecek ve üniter, askerden arındırılmış, federal, iki toplumlu bir devletin bağımsızlık, egemenlik ve bağlantısızlığı için gereken güvenilir ve etkin garantileri güvence altına alacaktır." (*AKEL Newsletter,* Eylül

1977)

• AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu'nun, *Barış ve Sosyalizm Sorunları* dergisinin çalışmaları konusunda Komünist ve İşçi Partilerinin temsilcilerinin katıldığı konferansta yaptığı konuşmadan: "Kıbrıslı Rum ve Türkler arasındaki farklılıklar, Kıbrıs'ta Türk ve diğer bütün yabancı askeri birliklerin çekilmesinden sonra, çok geçmeden dostça çözümlenebilecektir.

AKEL, Kıbrıs emekçi halkının partisi olarak, Kıbrıslı Türk işçilerin de partisidir. Bazıları liderlikte de yer almış olan birçok Kıbrıslı Türk AKEL üyemiz vardı. Ama TMT diye bilinen Kıbrıs Türk tedhiş örgütü, en iyi Kıbrıslı Türk yoldaşlarımızdan bazılarını öldürdükten ve geriye kalanlar da yaşamlarını yitirme tehlikesinden kurtulmak için, kendi örgütlenme şekillerini aramak zorunda kaldılar. Ama Kıbrıslı Türk yoldaşlarımızla temasımızı korumaktayız ve Kıbrıslı Türk yoldaşlarımızın AKEL partisine yeniden üye olabilecekleri günü özlemekteyiz. Partimiz, kurulduğu günden beri, emperyalizme karşı ortak mücadelede Rum ve Türk Kıbrıslıların birlik ve işbirliğini savunmaktadır." (*AKEL Newsletter,* Aralık 1977)

• İkinci Olağanüstü Ekonomik Etkinlik Planı için AKEL tarafından yapılan 1 Temmuz 1977 tarihli önerilerden:

"...Ekonominin bu temel alanına yardım etme çabalarımızda, şunları öneriyoruz: Devlet, yarı devlet ve kooperatif ile özel sermayenin birlikte kuracağı karma işletmelerin oluşturulmasıyla devlet kesimi geliştirilmeli. Özel girişim cesaretlendirilmeli. Yabancı şirketler, kârlarının bir kısmını devlete ödünç olarak vermeye zorlanmalı." (*AKEL Newsletter,* Aralık1977)

• Mart 1978'de açıklanan AKEL'in 14. Kongre Tezleri'nden: "Darbe ve Türk istilasından önce yer almış olgulara bakarsak, bütün durumun ele alışında ciddi hataların yapılmış olduğunu

görürüz ve bu hatalar, emperyalistler ve onların ajanları tarafından kendi cinai planlarının uygulanmasında istismar edilmiştir.

İlk önemli hata, bağımsız bir Kıbrıs devleti çizgisi aşılmıştı. Makarios aleyhtarı tedhişe eşlik eden enosis fikrinin geri gelmesi, Kıbrıs'ın Yunanistan ile Türkiye arasında taksim edilmesi demek olan ikili enosisi hedefleyen çok iyi hazırlanmış emperyalist bir entrikaydı.

İkinci önemli hata, Yunanlı subayların, özellikle Yunanistan'daki cunta darbesinden sonra, Kıbrıs hükümetinin herhangi bir denetimi olmadan Ulusal Muhafız kadrolarına doldurulmasıydı.

Üçüncü ciddi hata, EOKA-B ve onun cinai faaliyetlerine karşı bir hoşgörü politikası izlenmesiydi.

Dördüncü ana hata, her şeyin kaçınılmaz bir darbeyi göstermesine karşın darbe tehlikesinin önemsenmemesi ve herhangi bir uyanıklılığın gösterilmemesiydi.

...Sorunumuzun çözümlenmesi ile, gerçekten bağımsız, egemen, tarafsız, toprağı bütün ve askersizleşmiş federal, iki toplumlu bir cumhuriyet elde edilmelidir.

...Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türklerin yakınlaşması kolay bir şey değildir. Zaman alacaktır. Büyük çaba ve özverileri gerektirecektir.

...Her olanak doğduğunda, hem enosis, hem de taksim'in ulaşılacak anlaşmadan dışlanması gerektiği vurgulanmalıdır.

... Bütün halkın ortak düşmanı tarafından iki ana toplum arasında yaratabildiği nefret ve güvesizlik duvarlarını her türlü yolla yıkmalı ve karşılıklı anlayış ve güven havasını teşvik etmeliyiz. Kıbrıslı Türklere karşı olan yönelmemizi hayata geçirip tamamlamalıyız." (*AKEL Newsletter*, Nisan 1978)

• AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu'nun AKEL'in 26-28

Mayıs 1978 tarihlerinde yapılan 14. Kongresi'ne sunduğu rapordan: "Kıbrıs sorunu, Rum ve Türk Kıbrıslılar arasında bir anlaşmazlık değildir ve asla da olmamıştır. Eğer öyle olsaydı, şimdiye çoktan çözümlenirdi. Kıbrıs sorunu, Kıbrıs ile emperyalizm, Kıbrıs ile Ada'yı işgal eden Türkiye arasında bir sorundu ve sorundur. Kıbrıs toprağının %40'ının yabancı istila ve işgal altında olması meselesi, bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğü meselesiydi ve öyle olmayı sürdürüyor.

...Kıbrıs özel meselesinde federal bir rejime bütünüyle karşı olan Kıbrıs Rum tarafı, böylesi bir rejim ilkesini kabul etmekle, Kıbrıslı Türklerle anlaşmayı sağlamak için önemli bir ödün vermiştir. Bundan amaç, bütün Kıbrıslıların birlikte, emperyalizm ve Türk istilasından başka bir şey olmayan ortak düşmanla yüzleşebilmektir. Diğer taraf ise, sadece bağımsız, egemen ve toprağı bütün bir Kıbrıs devletini ortadan kaldırmaya yönelik öneriler sunmuştur.

...Anti-emperyalist, işgal aleyhtarı olan bir kurtuluş mücadelesi vermekteyiz. Halkın en geniş olası yurtsever birliği, bu mücadelenin başarı ile sonuçlanması için olmazsa olmazdır. Bu nedenledir ki, ulusal burjuvazi ve küçük burjuvazi ile, ideolojik olarak bizden olmayanlarla işbirliği yapmaktayız. Bununla beraber bu güçler, Kıbrıs sorununun çözümlenmesi için izlenen mücadele çizgisi ve taktiklerde bizimle uyuşmaktadır... İktidara gelme sorunu, Kıbrıs özgürlüğe kavuştuktan sonra ve gerçekten bağımsız, egemen ve toprağı bütün olduktan sonra halkımız tarafından kararlaştırılacaktır.

...Verili koşullarda, emekçi halk, gelecekteki farklı ortamda iki adım ileriye gidebilmek için, bir adım geri atmak zorunda kalmıştır. Birçok büyük işverenin bu olanağı, kârlarını artırmak için kullandıkları, inkar edilemez bir gerçektir.

... Buluştuğum hemen hemen her burjuva gazeteci, bana, ortodoks bir komünist olup olmadığımı sormaktadır" (*The Battle of Cyprus and Our Tasks*, Nicosia 1978)

• "Rum Komünist AKEL Partisi Genel Sekreteri Papayuannu, dün Parti Yürütme Kurulunda yaptığı konuşmada, Rum tarafının öne sürdüğü tekliflerin BM Kararlarına ters düşmediğini öne sürerek, Rum tarafının saldırgan politikasına karşı olduğunu, Rum yönetiminin daha demokratik bir yöntem uygulaması gerektiğini vurguladı.

Enosis meselesi diye bir mesele kalmadığını da iddia eden AKEL Genel Sekreteri, ikili enosisin Kıbrıs'ı tümüyle Türkiye'nin boyunduruğuna girme sonucunu yaratacağını savundu.

Kıbrıs Türkleri için de Rum toplumunun birtakım girişimlerde bulunması gerektiği görüşünü savunan Papayuannu, iki toplum arasındaki karşılıklı kin ve şüphenin yok edilmesi için Rum yönetiminin bir program çerçevesinde girişimlerini yoğunlaştırması, ekonomik ve kültürel işbirliği için bir program hazırlanmasını önerdi." (*Halkın Sesi*, 25 Ekim 1978)

• *World Marxist Review* dergisinin Aralık 1978 tarihli sayısında yer alan ve AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu'nun kaleme aldığı "Yakın geçmişin dersleri" başlıklı makaleden: "ABD Lefkoşa Büyükelçiliğinde görevli bir yetkili, ABD var olduğu sürece, AKEL'in Kıbrıs'ta iktidara gelmesine izin vermeyeceğini bana, 1962 yılında, alenen söyledi."

• AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu'nun 25 Nisan 1979 tarihli *Neues Deutschland* gazetesinde çıkan söyleşisinden: "Federatif çözümü kabul etmemiz demek, iki ayrı devleti kabul ediyoruz demek değildir. O zaman yapılan önerilerde, iki ayrı devletten değil, birleşik bir devletten söz edilmekteydi."

• AKEL Türklere güvence verdi: Enosis olmayacaktır. Rum

gazeteleri 1962 yılında, AKEL Genel Sekreteri Papayuannu'nun dün partisinin bir toplantısında yaptığı konuşmada, çeşitli konular arasında Kıbrıs sorununun çözüm biçimini nasıl gördüklerini de açıkladığını yazmışlardır. Konuşma özetle şöyledir:

"Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumları arasında, sahte olmayan bir yakınlaşma başlatılmalı ve toplumlararası görüşmeler, Kıbrıs sorununa barışçı bir çözüm bulunması için bir araç olarak muhakkak değerlendirilmelidir. Bazılarının yaptığı gibi, toplumlararası görüşmeleri bir hayali yansıttıklarını ileri sürerek bertaraf edersek, korkunç ve yıkıcı bir hata işlemiş olacağız. Kıbrıs Türklerine şu güvenceyi vermek isterim: "Artık Yunanistan ile Enosis (ilhak) diye bir konu bulunmamaktadır. Kıbrıs sorununun iç konularının toplumlararası görüşmeler yolu ile çözümlenmesine koşut olarak, davamızın uluslararası yönlerinin çözümlenmesi için Sovyetler Birliği'nin önerdiği biçimde bir uluslararası Kıbrıs konferansı düzenlenmelidir. Sovyetler Birliği ile Birleşik Amerika'yı aynı kefede değerlendiren çevrelerin bu girişimlerini reddeder ve kınarım. Zira, Kıbrıs sorununa karşı bu iki süper devletin yaklaşımları, asla birbirine benzememektedir.

... Biz, hem ikili enosis'e, hem de taksime karşıyız. Ancak, Kıbrıs Türkleri de artık Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı diye bir sorun bulunmadığına emin olabilirler. Bunu açık kalplilikle söyleyebilirim." (*Halkın Sesi*, 13 Eylül 1979)

• "Rum Meclisi enosis kararını kaldırdı: Gazetemizin geçen haftaki sayısında (19 Eylül 1979) Rum Meclisinde hâlâ geçerliliğini koruduğunu bildirdiğimiz enosis kararı, bu yayınımızdan bir gün sonra (20 Eylül 1979) Rum Temsilciler Meclisinin yaptığı bir toplantıda oybirliği ile kaldırılmıştır.

Meclisin Perşembe günü yaptığı toplantıda, Meclis Başkanı Alekkos Mihailides, her türlü enosis, bölünme, ikili enosis veya

tek yanlı bağımsızlık ilanına karşı olduğuna dair bir karar sunmuş ve bu oybirliğiyle kabul edilmiştir." (*Söz*, 26 Eylül 1979)

• "Rum Komünist AKEL Partisinin sosyalizmin gerçekleşmesi için iktidara gelmek için acele etmediği bildirildi. Önceki akşam Rum Temsilciler Meclisinde bir yasa için yapılan görüşme sırasında Sosyalist EDEK Partisi Genel Sekreteri Hacıdimitriu ile AKEL milletvekilleri arasında sert tartışmalar yer aldı.

AKEL Genel Sekreteri Ezekias Papayuannu, Hacıdimirtiu'yu yanıtlarken, yaptığı konuşmada, AKEL'in Kıbrıs'ta iktidara gelmek için acele etmediğini, eğer 1974'deki darbeden sonra AKEL iktidara gelmiş olsaydı, tüm Ada'nın kendi deyişiyle "Türk askerlerince işgal edilmiş olacağını" öne sürdü.

Papayuannu, konuşmasında, ayrıca "Adanın işgal ordusundan kurtuluşu için burjuva sınıfıyla işbirliği yapmak durumunda olduğunu, Kıbrıs'ta 99 millik bir bölgenin İngiliz üslerinin bulunduğu bir bölgede iktidara gelmenin yabancı güçlere yarayacağını" öne sürerek, AKEL'in bu durumda iktidara gelmesiyle Rum toplumu içinde sürtüşmeler olacağını ve bundan da iç cephenin zarar göreceğini söyledi." (*Halkın Sesi*, 1 Aralık 1979)

• AKEL Genel Sekreteri E. Papayuannu'nun, 25 Ocak 1980 tarihinde, parti Merkez Komitesi ve Kontrol Komitesi'nin 4. plenum toplantısını açarken yaptığı konuşmadan: "Kıbrıs sorununun barışçı ve demokratik çözümüne giden yolu açan anahtar nedir? Bize göre, anahtar, Kıbrıslı Rum ve Türklerin yakınlaşmasıdır. Kıbrıs sorununun çözümünün anahtarı, ortak düşmana, yani emperyalizm ve Türk işgaline karşı Kıbrıslı Türklerle ortak mücadele ile birlikte Rum Kıbrıslılar ve Türk Kıbrıslılar arasında anlayış ve işbirliğidir. Çünkü, sürtüşme ve kan dökme olmadan, yan yana, kardeşçe uyum içinde, Kıbrıs'ta Rumlarla Türklerin yaşamasının imkansız olduğunu öne süren, emperyalizm

ve Türk işgalidir...

O nedenle, yakınlaşma, hem emperyalizmin ve Kıbrıs'ın düşmanlarının en zayıf noktasıdır, hem de aynı zamanda halkımızın özgürlük mücadelesinde en güçlü silahıdır.

Partimiz, emekçi sınıfın partisi olarak, Kıbrıslı Türk emekçi halkının da partisidir. Partimiz her zaman, Kıbrıslı Türklerin önemli bir kısmı partiye katılmadan, etkin bir kurtuluş mücadelesinin verilmesinin imkansız olduğunu vurgulamaktadır. Partimiz, bilimsel sosyalizm, Marksizm-Leninizm ve proleter enternasyonalizmi teorisinin takipçisi bir işçi sınıfı partisi olarak, şövenizmi ve dar kafalı milliyetçiliği reddetmekte ve gerçek yurtseverliğin, Rum ve Türk Kıbrıslıların anayurt Kıbrıs için ortak mücadelesi demek olduğunu ilan eder..." (*AKEL Newsletter*, Mart 1980, s.7-8)

• AKEL Merkez Komitesi ile Merkez Kontrol Komitesi'nin 20 Mayıs 1980 tarihli kararından: "Kıbrıs'ı kurtarma mücadelemizde ısrarlı olup, Ada'da barış ve mutluluk içinde yaşayan insanlar- yani Rumlar, Türkler, Ermeniler, Maronitler ve Latinler için, bağımsız, egemen, toprağı bütün, tarafsız, iki bölgeli, federal, yabancı asker ve üslerden arınmış bir Kıbrıs temelinde bir çözüm isteyen Türk Kıbrıslı yurttaşlarımızla yakınlaşma, işbirliği ve ortak mücadele için adım adım ve kararlı bir şekilde teşvik edici olmalıyız." (*AKEL Newsletter,* Mayıs 1980, Özel Sayı, s.7)

• "Rumca *Simerini* gazetesinin haberine göre, AKEL Partisi, parti içindeki Türk kanadını feshetti. Habere göre, Rum komünist partisi AKEL'e bağlı Yurtsever Kıbrıs Türk Örgütü'nün önderliğini yapan İbrahim Aziz, AKEL Genel Sekreteri Papayuannu ile anlaşmazlığa düşerek, partiden ihraç edildi ve bazı arkadaşlarının da parti ile ilişkileri kesildi. Ama arkadaşlarının isimlerinden bu haberlerde hiç söz edilmedi, yalnızca İbrahim Aziz

üstünde duruldu." (*Birlik*, 12 ve 14 Kasım 1981)

• 13-16 Mayıs 1982 tarihlerinde Lefkoşa'da yapılan 15 AKEL Kongresi'nde Genel Sekreter E. Papayuannu tarafından yapılan açılış konuşmasından: "AKEL ile DIKO'nun demokratik işbirliği, işçi sınıfı ile ulusal burjuvazi arasındaki bağlaşıklığın daha üst aşamasını oluşturmaktadır. İşgale ve emperyalizme karşı halkımız tarafından verilemekte olan kurtuluş mücadelesinin bir parçasıdır." (s.3-4)

"BM Genel Kurulu veya Güvenlik Konseyi kararlarının hiçbir maddesi uygulamaya konmamıştır. Bu nedenle Kıbrıs halkının mücadelesi, işgale ve emperyalizme karşı bir kurtuluş mücadelesi olarak devam etmektedir. Bu mücadele, Türk işgal güçlerinin ve diğer bütün yabancı birliklerin Kıbrıs topraklarından çekilmesini, göçmenlerin ilgili BM kararlarının öngördüğü şekilde güvenlik koşulları altında evlerine ve mülklerine dönmelerini, kayıp kişilerin akıbetlerini izlemeyi, işgal altındaki bölgede yaşayanların özgürlüğe kavuşmalarını, "İngiliz egemen üsleri" ile Amerikan dinleme istasyonlarının kaldırılmasını ve Kıbrıs'ın askerden arındırılmasını amaçlamaktadır. Bu mücadele, bağımsız, egemen, toprağı bütün, federal, bağlantısız, askerden arınmış ve üzerinde Rum ve Türk, Ermeni, Maronit ve Latinlerin uyum içinde yaşayacakları ve bütün Kıbrıslılar için mutlu bir hayat inşa edecekleri bir Kıbrıs içindir.

Kıbrıs sorunu, Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasında bir anlaşmazlık konusu değildi ve şimdi de değildir. Kıbrıs sorunu, Kıbrıs ile emperyalizm-yabancı işgal arasında olan gerçekten uzlaşmaz bir anlaşmazlık konusudur. Rum ve Türk Kıbrıslılar arasında hiçbir anlaşmazlık konusu olmadığından değil, var olan anlaşmazlıkların sırf emperyalizm tarafından yaratılmış olduğudur. Emperyalist fesat ve kendi iç sorunlarımıza dıştan mü-

dahale durduğu zaman, Türk ve diğer birlikle Kıbrıs toprağından geri çekildiği zaman, sorun kolayca çözümlenebilecektir.

Emperyalizm, bugün Kıbrıs'ta var olan trajik durumu yaratmak ve kendi kötü taksimci planlarını uygulatmak için, her iki tarafın hatalarını ve şövenizmi istismar etmiştir.

AKEL, TÜRK İŞÇİLERİNİN DE PARTİSİDİR

AKEL, sadece Kıbrıslı Rum işçi ve emekçi halkın partisi değil, hem Rum, hem de Türk, Kıbrıs işçi sınıfı ve emekçi halkının, genel olarak da Adamız üzerinde yaşayan herkesin partisidir.

Onlarca Kıbrıslı Türk, AKEL üyesiydi ve bazıları da partinin liderliğinde yer almıştı. Rum-Türk dostluğu ve işbirliğinin kahramanı, yoldaş Derviş Ali Kavazoğlu, partimiz Merkez Komitesi'nin önde gelen bir üyesiydi. Hepimizin de bildiği gibi o, AKEL'in bir Rum aktivisti olan yoldaş Kostas Mişaulis ile birlikte aynı araba içinde TMT'nin Kıbrıslı Türk tedhişçileri tarafından öldürtülmüştü.

AKEL'in aktif üyeleri olan başka Kıbrıslı Türkler de aynı tedhişçi örgüt tarafından öldürtülmüştür. Bu iğrenç siyasi cinayetlerin amacı, Kıbrıs Rum tedhiş örgütü EOKA-B tarafından işlenen cinayetlerde olduğu gibi, faşist bir darbe ile onu izleyen Türk istilasına giden yolu açacak koşulların yaratılmasıydı. Bu iki tedhişçi örgütün gerçek teşvikçisi, örgütleyici ve mali destekleyicisi olan emperyalizm, çok iyi bilinen "böl ve yönet" emperyalist doktrininin uygulanması ile Kıbrıs devletinin bağımsızlığını mahvetmeyi ve Kıbrıs'ı taksim etmeyi hedefliyordu.

Günümüz Kıbrıs tarihi bize çok şeyler öğretebilir. Etkin bir enti-emperyalist kurtuluş mücadelesini yürütmek için Kıbrıslı Türklerin veya en azından Kıbrıslı Türklerin önemli bir bölümünün mücadeleye çekilmesi gerektiğini söyleyen AKEL'in doğru

mücadele taktiklerine ilişkin görüşleri kabul edilseydi, emperyalizm işi bugün varılan yere getiremeyecekti." (s.12-13)

Bazıları hayret etmektedir, "Hiçbir ilerleme kaydedilmese bile, yine de bu görüşmeleri sürdürmeye niyetli miyiz?" diye. Bir yöntem olarak görüşmeleri asla terk etmeyeceğiz. Çünkü daha önce de söyledik, bundan daha iyisi yoktur.

Ama bütün olanakları kullanırsak ve ilerleme için kuşkusuz başka bir çarenin olmadığı kanıtlanırsa, yeniden BM'e yönelip, toplumlararası görüşmelerin başarısı için daha etkin önlemler alınmasını isteyeceğiz.

Biz önerilerimizi sunduk ve iki bölgeli bir federasyon çözümünü kabul ettik. Anlaştığımız noktadan ne geri döneriz, ne de önerdiğimiz çözüm şeklini terk ederiz. Konfederasyonu çözüm şekli olarak reddederiz. Bazıları bilinçli veya bilinçsiz olarak kafalarda bulanıklık yaratmaya devam etmektedirler. İki bölgeli federasyon çözüm şekli ile iki ayrı devlet veya konfederasyon çözüm şeklini karıştırıyorlar. Biz tamamen ayrı iki şeyden söz ediyoruz.

Toplumlararası görüşmelerde önemli ilerleme kaydedilmediğine dair işaretlerin olduğu olgusunu nasıl açıklayabiliriz? Diğer tarafın anlaşmazlığı ardında sadece Ankara değil, ayrıca bağımsız Kıbrıs'ı mahvetmek ve Ada'yı taksim etmeye yönelik cinai planlarını henüz terk etmemiş olan emperyalizm vardır. İlerleme olmayışının bir başka nedeni de, uluslararası gerginlik,

Özellikle Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'da var olan gerginliktir.

BM'e yeniden yönelme, Kıbrıs sorununun iç yönünü çözümlemede, toplumlararası görüşmeler yönteminin yerini tutamayacaktır, aksine onu güçlendirecektir. BM'e yeniden yönelme, Kıbrıs sorununun uluslararası yönlerinin tartışılması için BM örgü-

tü çerçevesinde uluslararası bir konferansın toplanması kararını almayı da hedeflemelidir. Biz, BM kararları ile yüksek düzeydeki anlaşmalar dışında hiçbir çözüm şeklini kabul etmeyiz." (s.14)

"... Kıbrıs sorununa öncelik verdiği için ona teşekkür ettiğimiz Yunanistan'ın yeni hükümeti NATO'dan çekilirse, çok olumlu sonuçlara yol açabilir." (s.16)

"...Toplumun sosyalist dönüşümü aşamasına geçebilmemiz için, daha önceden Kıbrıs'ı özgürleştirmeli ve onu gerçekten bağımsız bir devlet haline getirmeliyiz." (s.20)

"Kıbrıs Türk toplumunun içinde bulunduğu ekonomik ve diğer sorunların çözümü, Kıbrıs sorununa bulunacak ve karşılıklı olarak kabul edilebilecek bir çözüm şeklinde yatmaktadır. Her iki toplumun yakınlaşmasında yatmaktadır. Yakınlaşma konusuna, AKEL ile DIKO arasında demokratik işbirliği programında öncelik verilmektedir. Rum ve Türk Kıbrıslılar arasındaki güven, dostluk ve işbirliğinin yeniden kurulması ve güçlendirilmesi için gerekli koşulları sağlayacaktır. Buna ulaşmak için, Rum ve Türk Kıbrıslılar arasındaki şövenizmin bütün köklerini söküp atmak ve karşılıklı saygı ruhunu yerleştirmek gerekir. Nereden gelirse gelsin, Rum ve Türk Kıbrıslıların ulusal onurunu tahkir edecek her türlü eylemi önlemek gerekir. Kıbrıs sorununa bulunacak toptan bir çözüme ulaşıncaya kadar, buna yönelik somut ve özgül önlemler almak gerekir. Örneğin, Kıbrıslı Türk işçiler ve emkçi halka ait belli ödeneklerin, devlet Sosyal Sigorta Fonu ve İhtiyat Sandığı tarafından ödenmesi, üretimde ve diğer işletmelerde iş olanaklarının sağlanması ve genel olarak çeşitli kesimlerde hizmetlerin sunulması gibi.

Devlet ve genel olarak Rum toplumu, Kıbrıslı Türk yurttaşlarımızın yüzyüze bulundukları ekonomik ve sosyal sorunlara

dikkat ve anlayış göstermelidir. Birleşik bir ekonomi çerçevesinde her iki toplumun yaşam standardları aynı düzeye yükseltilmelidir. Her iki toplum da bir bütün olarak Kıbrıs halkının yararı ve esenliği için gerekli olan işbirliği ruhunu göstermelidir..." (s.23-24)

YERİNE GETİRİLECEK ÖNEMLİ GÖREVLER

"...Kıbrıs sorununun iç yönüne ilişkin anlaşmazlıkların çözümlenmesine yol açacak uygun politik havanın yaratılması için alınması gereken özgül pratik önlemler temelinde Kıbrıslı Rum ve Türklerin yakınlaşması." (s. 33)

POLİTİK KARARLAR

İç siyasal duruma ilişkin 11 numaralı karardan: "Kongremiz Kıbrıs Türk toplumu içinde ciddi politik gelişmeler olduğunu belirtir. Bunlardan en önemlisi, Kıbrıs Türk liderliğinin şövenist politikalarına muhalefet eden ilerici güçlerin sürekli olarak artmasıdır. Bu güçler daha çok CTP ve TKP tarafından temsil edilmektedir. Uygun olmayan koşullara karşın, son Kıbrıs Türk toplumu seçimlerinde güçlerini artırdılar. Bay Denktaş'ın partisi önceki parlamento seçimlerindeki sandalyelerindin üçte birden fazlasını kaybetti. Kendisi de "başkanlık" seçimlerinde Türkiyeli göçmenlerin oylarına karşın ancak %51 oy aldı." (s. 48)

İç siyasal duruma ilişkin 12 numaralı kararda belirtilen kapsamlı görevlerden e) maddesi: "Kıbrıslı Türk yurttaşlarımıza yaklaşırken yönümüzde gerçek bir değişiklik için. Yakınlaşma ve karşılıklı dostluk, güven ve işbirliği için uygun havanın sistemli olarak teşviki ile emperyalistler ve onların ajanları tarafından aramıza konan bölücü duvarları yıkmak; bu, Kıbrıs sorununun çözümüne kararlı bir katkı oluşturacak bir şeydir.

Hükümet, yakınlaşmanın teşviki ve uygulanması için somut adımlar atarak, daha kararlı bir rol oynamalıdır. Örneğin, Kıb-

rıslı Türk emekçi halkının emeklilik ödemelerinin yapılması, işgal altındaki ve tampon bölgedeki Kıbrıslı Rumlara ait işletmelerin BM gözetiminde çalıştırılmaya başlanması ve buralarda Kıbrıslı Türklerin çalıştırılması vb gibi." (s. 49)

AKEL 15. Kongresi'nin Kıbrıs halkına açıklamasından: "Ortak düşmanımız olan emperyalizm ve yabancı işgale karşı ortak mücadele için Kıbrıslı Türk yurttaşlarımıza ellerimizi uzatıyor ve onlara en sıcak militan selamlarımızı ifade ediyoruz." (s. 59)

AKEL 15. Kongresi'nin Kıbrıslı Türklere hitap eden selamlama mesajı

"Sevgili Yurttaşlar,

AKEL 15. Kongresi delegeleri olarak bizler, temsil ettiğimiz binlerce parti üyesi adına, Rum nüfusun çoğunluğunun içten duygularını ifade ederek, size sıcak kardeşlik ve dostluk selamlarımızı iletiriz.

Kıbrıslı Rumlarla, Kıbrıslı Türklerin şehir ve köylerde güven ve işbirliği atmosferinde birlikte yaşadıkları, ilerleme ve ülkemizin esenliği için birlikte çalıştıkları yılları hatırlamaktayız.

Dostluk ve işbirliği, halkımızın düşmanları olan emperyalistler ve onların organları tarafından, entrikalar ve fesatlarla bozulmuştur. Rum ve Türk toplumları olarak yıllardır acı çekmekteyiz.

Bizim acılarımız, özellikle 1974'den sonra arttı. Bizi kuzey ve güney diye ayırdılar. Haberleşmemizi yasakladılar. Bu ayrılıktan her iki toplum da acı çekmektedir. Acılarımızın nedeni emperyalizmdir, kendi çıkarları için Ada'ya müdahale etmesidir. Ama acılarımıza ve ayrılığımıza bakmaksızın, biz Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs sorununu çözmeliyiz. Eğer çözmezsek, başkaları, Kıbrıs halkının çıkarlarına değil, kendi çıkarlarına uygun olarak sorunu çözecektir. Kendi sorunumuzu, bağımsız,

birleşik, federal, bağlantısız ve askerden arınmış bir Kıbrıs'ı amaçlayan BM örgütü kararları ile yüksek düzeydeki anlaşmalar temelinde çözebiliriz.

Biz parti olarak toplumlarımızın yakınlaşması ve aramızda içten işbirliği için mücadele edeceğiz.

15. Kongremiz size çağrıda bulunarak, halkımızın düşmanlarının planlarını boşa çıkartmak ve üzerinde ilerleme ve hepimizin esenliği için birlikte çalışacağımız, bütün Kıbrıslıların ortak ülkesi olan bir Kıbrıs inşa etmek için, bizimle mücadele etmenizi, güçlerimize katılmanızı ister.."

Lefkoşa, 13-16 Mayıs 1982

• 26-30 Kasım 1986 tarihlerinde Lefkoşa'da toplanan 16. AKEL Kongresi tarafından kabul edilen siyasal karardan: "Kıbrıs sorunu için barışçı, adil, karşılıklı kabul edilebilir ve yaşayabilir bir çözüm bulma için yapılan mücadele çerçevesinde, Kıbrıslı Türklerle ve özel olarak da taksime, işgal altındaki kısmın veya "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"nin Türkiye'ye bağlanmasına karşı mücadele edenlerle pratik ve somut önlemlerle yakınlaşma sağlanmasını cesaretlendirme ve gerçek bir dönüş sağlamak için olduğu gibi, iki bağımsız devletin var olması veya çifte enosis'e karşı mücadele edilecektir.

Bu güçler arasında, Federal bir Kıbrıs temelinde karşılıklı kabul edilebilir ve yaşayabilir bir çözümü amaçlayan ortak bir hedef için, mücadelemizi eşgüdüm içinde yürütmenin yolunu bulmalıyız. Politikamız, taktiğimiz, var olan sorunlara karşı tavrımız ve propagandamız, durumu daha da zorlaştırıcı olmayıp, aksine bu güçlerin yakınlaşma için vermekte olduğu mücadeleye yardımcı olmalıdır.

Bu da, görüldüğü her yerde şövenizme karşı mücadeleyi ge-

rektirecektir. Kıbrıs sorununun çözümüne kararlı bir şekilde katkıda bulunacak ve emperyalistler ile onların şövenistleri tarafından, Rum Kıbrıslılar ve Türk Kıbrıslılar arasına inşa edilmiş ayırıcı duvarları yok edecek olan, sadece yakınlaşma ve sistematik olarak karşılıklı güvenin yeniden kurulması için uygun havanın yaratılmasıdır. Buna ek olarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yakınlaşma sorununa, yaratıcı ve olumlu bir şekilde bakması için mücadele etmeliyiz." (*AKEL Newsletter,* Ocak 1987, s. 52-53)

• AKEL'in dün tamamlanan kurultay çalışmalarında Kıbrıslı Türk Muzaffer Ahmet'in de bir konuşma yaptığı bildiriliyor. *Haravgi* gazetesinde yer alan haberde, Muzaffer Ahmet'in "Emperyalistlerin bütün Kıbrıs'ta kurdukları üsler, -varsın bazıları kuzeyde üsler bulunmadığını iddia ededursun- Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların kara kaşı, kara gözü için değildir. Bu üslerin 1956'da, 1967'de ve 1974'de nasıl kullanıldıklarına ve 1980'den beri nasıl kullanılmakta olduğuna tanık olmadık mı?" dediği ileri sürüldü.

Yine *Haravgi* gazetesine göre, AKEL'in Kıbrıslı Türk delegesi Muzaffer Ahmet, Kıbrıs sorununun kaynağında, emperyalistler ve her iki toplumdaki şövenistler olduğunu söyledi.

Muzaffer Ahmet'in ayrıca, "Ahmet Sadi, Fazıl Önder, Ahmet Yahya, Ayhan Hikmet, Muzaffer Gürkan ve Kavazoğlu AKEL'in üyeleriydiler. AKEL'in, kutsal meselesi olan gerçek bağımsızlık ve nihai hedef sosyalizm-komünizmden ilham alıyorlardı" dediği gazetenin aynı haberinde ileri sürüldü." (*Ortam,* 1 Aralık 1986)

• AKEL Merkez Komitesi'nin 19 Haziran 1987 tarihinde yayımladığı bildiri: "AKEL Merkez Komitesi, Denktaş yönetiminin işgalci Türkiye hükümetinin isteği ile işbirliği halinde, Kıbrıs Türk toplumuna ve özellikle muhalefete karşı devamlı olarak ar-

tırmakta olduğu baskı önlemlerini, Kıbrıs halkı ile dünya kamuoyuna şikayet etmektedir.

Yeni işgücü anlaşması yasasının amacı, Kıbrıs'ın nüfus yapısının değiştirilmesi ve bu arada, Kıbrıs Türk toplumunu da kendi topraklarında, Türkiyeli göçmenler yanında azınlığa düşürmek için, Türkiye'den yeniden getirilecek olan binlerce göçmeni, Kıbrıs Türkü olarak kaydetmekten başka bir şey değildir.

Özal'ın ekonomik önlemlerinin uygulanması ve ana muhalefet partisi başkanı Özker Özgür'ün, sözde Denktaş'a küfrettiği iddiası ile, önceden planlanmış bir şekilde mahkemeye sevkedilmesi ile ilgilidir. Ayrıca, bu önlemlerin aslında grev hakkı, Denktaş rejimine karşı çıkan örgütlerin faaliyetlerinin yasaklanması ile ilgilidir. Taksim oldu-bittilerine karşı seslerini çıkaranlar ve federal, bağımsız ve bağlantısız bir Kıbrıs Cumhuriyeti çerçevesi içinde, Ada'nın barışçı yollardan tekrar birleştirilmesini isteyenlerin susturulması amaçlanmaktadır.

Kıbrıs Türk toplumunun demokratik güçlerinin sesinin susturulması, Türkiye'den devamlı olarak göçmen getirilmesi, işgal kuvvetlerinin takviyesinin sürdürülmesi, işgal bölgesinin politik, ekonomik ve sosyal açıdan Türkiye ile birleştirilmesi yönündeki çabalar, Ankara'nın emperyalist müttefiklerinin rızası ve teşviki ile, Kıbrıs'ta taksimin daimileştirilmesi için uygulanmakta olduğu iyice hazırlanmış bir planın esaslarını teşkil etmektedir.

İşçi sınıfının partisi olan partimiz, Kıbrıs Türk toplumunun demokratik güçleri ile sesini birleştirerek, ona bu mücadelesindeki tam desteğini belirtir ve Ankara'daki askeri rejim ile Kıbrıs Türk şövenist liderliğinin taksim politikasının yaratacağı ciddi tehlikelere dikkati çeker.

AKEL, tiksindirici ayırıcı hattın her iki tarafındaki Kıbrıs hal-

kının demokratik güçlerini, işgale ve emperyalizme ve nereden gelirse gelsin şövenizme karşı olan mücadelelerini artırmaya çağırır. Hükümetin bu yöndeki sorumluluğu büyüktür. Hükümet, iki toplum arasında yakınlaşmanın sağlanması ve güven havasının yaratılması için somut önlemler almakla görevlidir. Hükümet, Türkiye ile Denktaş ve destekleyicilerinin uzlaşmaz tutumunun kırılması için, koordineli eylemlere girişerek, Kıbrıs sorununun gerek iç, gerekse dış yönüne, BM çerçevesinde ve toplumlararası görüşmelerle uluslararası bir konferansta, adil ve barışçı bir çözüm bulunması için gerekli koşulları yaratmalıdır."

• AKEL Partisinin Dış İlişkiler Sekreteri Donis Hristofinis'in *Ortam* gazetesine demecinden: "AKEL, enosisi savunduğu zaman Kıbrıslı Türklerin önemli bir bölümü buna karşı çıkmadı, önemli görmedi. Ancak EOKA savaşına başladığı zaman, İngilizler Kıbrıs Türk toplumunu yavaş yavaş uzaklaştırmaya başladılar. İngilizlerin bu tutumu nedeniyle iki toplumun çatışması körüklendi... Baskılar altında oportünist bir hata yaptık. Biz tertemiz bir enosis istedik. Fakat bu mümkün değildi." (*Ortam*, 24 Şubat 1988)

• 24 Şubat 1989 tarihli AKEL Merkez Komitesi Plenum Toplantısı kararlarından: "Verdiğimiz savaşımda en güçlü silah ve aynı zamanda bu savaşımın başarıya ulaşmasının kaçınılmaz önkoşulu, Türklerle Rumların tekrar yakınlaşmalarıdır. Plenumun incelediği zaman dilimi içerisinde iki toplumun yakınlaşması görüşü, her iki toplumda da benimsenerek, bu hususta pratik adımlar atılmış, çeşitli temaslar yapılmıştır.

Her iki toplumun ileri gelenlerinin katılımı ile yapılan bu temaslar, BM örgütünün Ledra Palas'ta, Ekim Devriminin yıldönümünde Sovyetler Birliği Büyükelçiliği'nde verdiği resepsiyonda ve dört Kıbrıslı Türk politikacının özgür bölgelere yaptıkları

ziyaretle ve dış ülkelerde yaratılan fırsatlarla gerçekleşmiştir.

AKEL Merkez Komitesi, iki toplum arasındaki yakınlaşmanın bu pratik eylemlerini memnunlukla karşılar, bu tür temaslara hızla devam edilmesi ve genişletilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda AKEL Merkez Komitesi, bu tür temasların ötesinde, iki toplumun tekrar yakınlaşmasını sağlamak amacı ile somut önerilerin alınmasını vurgulamaktadır.

Yakınlaşmayı, kendi taksimci planlarına engel olarak gören Denktaş, iki toplum arasındaki temaslarını engellemek için elinden geleni yapmaktadır. İki toplumun yakınlaşmasını engelleyen Denktaş rejiminin bu Kıbrıs aleyhtarı girişimlerini kınamak, gözler önüne sermek isteriz. Aynı zamanda Kıbrıs Türk toplumu içerisindeki muhalefet çevrelerini korkutup sindirmeyi amaçlayan kampanyayı da kınarız.

Savaşımımızın utkuya ulaşması ve Kıbrıs'ın kurtuluşu hususunun bir diğer önkoşulu Kıbrıslı Türklerle Rumların ortak cephesidir. AKEL'e göre bugün, ortak savaşım cephesinin kurulmasının gerçekleştirilmesi görüşü olgunlaşmaktadır. Kıbrıs Rum tarafında ortak bir savaşım vermenin gerekliliği daha geniş halk tabakaları tarafından benimsenmekte, kabul edilmektedir. Kıbrıs Türk toplumunda ise, Denktaş'a muhalefet eden önemli politik güçler vardır. Bu politik güçler, iki bölgeli, iki toplumlu federal bir çözümden yanadırlar ve Kıbrıs sorununun esaslı yönleri üzerindeki görüşleri olumlu, yapıcı bir diyalog ve görüş birliğine varma unsurlarını içermektedir.

Kıbrıs Rum toplumu içerisinde geniş bir saygınlığı olan, Türk toplumu çerisinde de saygınlığı olan AKEL, tekrar yakınlaşma ve ortak bir cephe kurma görüşünü pratiğe indirgemek için insiyatif koyacaktır. Bu görev, hiç de kolay değildir. Kıbrıslı Türk vatandaşlarımızla arzu edilen düzeyde bir görüş birliğine varmak

için birçok hususlar vardır ki, tartışmalı, aydınlığa kavuşturulmalıdır."

• AKEL Genel Sekreteri Dimitri Hristofyas'ın Kıbrıslı Türk gazetecilerle yaptığı basın toplantısından:

Soru: Sn. Hristofyas, Türk toplumunun siyasi eşitliğini tanıdığınızı söylediniz. Ben, yakın geçmişte AKEL'in İngilizce programını okudum. Orada Türklerden hâlâ "azınlık" olarak söz ediyorsunuz. Bu çelişki değil mi? İkinci olarak siyasi eşitliğimizi tanıdığınıza göre, ayrı bir halk olduğumuzu da kabul ediyor musunuz ve self-determinasyon hakkımızı tanıyor musunuz?

Yanıt: Şimdiki programımız 1962'de onaylandı ve hâlâ değişmedi. O zaman hedef tam bağımsızlıktı. O günün koşullarında Türkler dağınıktı ve federasyon için koşullar yoktu. 1974'den sonra iki ayrı bölge ve federasyon için koşullar oluştu. Bizce çözümde Türkler Kuzeyde, Rumlar Güneyde yaşamalı ve Türkler Kuzeyde çoğunlukta olmalı. Bütün bu görüşler yenidir ve doğal olarak 1962 koşullarında öngörülemezdi. Programımızda değişiklik yapılması gerekir. O program bugün geçerli değildir. Geçerli olan 1974'den sonra alınan parti kararlarıdır. Şimdi gündemde olan federasyondur ve enosis ve taksim ebedi olarak gömülmelidir. Enosis'ten boşandık, enosis artık gömüldü.

Soru: Ne zamandan beri gömüldü? Şimdi enosisten boşandığınıza göre ne kadar evli kaldınız?

Yanıt: 1959'a kadar AKEL'in mücadelesi enosis içindi: 1960'da Zürih ve Londra Antlaşmaları imzalandı. Kıbrıs halkı o zaman self-determinasyon hakkını Cumhuriyet için kullandı. 1962'de, bağımsızlığın yaşamasını programa hedef olarak koyduk. 1964-1968 döneminde enosise yapılan değinmeler, program dışında yapıldı. Eleştiriye açıktır. Tavrımız yanlıştı. Yakında bu konuda geniş özeleştirimizi yapacağız. 1974'den sonra prog-

ramdaki hedefe döndük. Bu, yeni koşullarda, bir federasyondur.

Soru: Türk halkı kesinlikle Türkiye'nin etkin garantörlüğü olmayan bir anlaşmayı kabul etmeyecektir. Bundan kastımız, tek yanlı müdahale hakkıdır. Bu konuda görüşünüz nedir?

Yanıt: Biz, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantisine karşıyız. Tek yanlı müdahale hakkına karşıyız. BM Güvenlik Konseyi garantisini istiyoruz. Her üç ülke de bu çok uluslu garantörler içinde yer alabilir. Ama müdahale kararı ortak alınır. Her iki toplum için de gerçek garanti budur.

Soru: KKTC limanlarına uğrayan gemi kaptanı ve KKTC'ye gelen spor adamlarını tutukluyorsunuz. Bu ambargolar, daha ne kadar sürecek? Bu ambargoların yumuşamaya, barış sürecine ve güvenin doğmasına yararı nedir?

Yanıt: Kıbrıs'ta işgal var mı, yok mu noktasındaki görüş ayrılığına geliyoruz. Adadaki Türk askerlerini yasa dışı kabul edersek, bunlar doğaldır. Bu durumun yarattığı tehlikeleri görüyorum. Ancak ambargonun kaldırılması ile bu durum bölünmenin kökleşmesi için kullanılacaktır. Kuzeyde ayrı devlet ilan edilmesi, Türklerin çıkarına uygun değil. Bu durum Türkleri ekonomik açıdan zayıflatıyor. Bunun için zaman önemlidir. Federasyon için acele etmek gerekir. Çözümden sonra aradaki farkı kapatmak için daha güçlü olan toplumun katkıda bulunması gerekecektir.

Soru: Türkiyeli göçmenler Kıbrıs'a yerleşti, evlendi, kökleşti. Bir çoğunun çocuğu 15 yaşında ve Türkiye'yi hiç görmedi. "Ben Karpazlıyım, Kıbrıslıyım" diyor. Bu insanları Ada'dan atmak insancıl bir davranış mı?

Yanıt: Kıbrıs Kıbrıslılarındır. Demografik yapının değişmesine izin vermeyiz. Hepsi geri gitmelidir. Evlenenler gibi insancıl konuları da görüşmeye hazırız.

Soru: AKEL Kıbrıs'ın bugünlere gelmesinde büyük sorumluluk taşıyan en büyük günahkarlardan biridir. Şimdi ise bizler için kaygulanıyor. Oysa iş işten geçti. Olan olduktan sonra, AKEL bizi düşünmeye başladı. Türklerin çoğunluğu, federasyon ister. Ama bunu isterken, bir zamanlar enosisçi olan AKEL'e güvenmez. AKEL, geçmişte çok suç işlediğine ve şimdi barış istediğine göre, tavizi niye hep bizden istiyor ve Türkiye'nin garantisine bile karşı çıkıyor? Bizim için tek güvence, Türkiye'nin garantörlüğüdür. Suçlu taraf olarak daha fazla tavizi vermeyi düşünmüyor musunuz?

Yanıt: Eskiden federasyonu düşünmezdik. Şimdi eşitlik ve iki bölgeliliği kabul ediyoruz. Bu açıdan büyük ödünler verdik. Ben Türkiye'nin generallerinin, garantörlüğü Türklerin güvencesi için kullanacağına inanmam. Bu Yunanistan için de geçerli. Geçmişteki durumdan en az sorumlu olan AKEL'dir. Enosisi savunduğumuz zamanda bile, Türklerden ikinci sınıf vatandaş olmasını istemedik. Geçmişte bir hata yapıp, fahişe olmuşsak, tüm hayatımız boyunca fahişe olmaya mahkum muyuz? Bir yanlış yaptık, bunu düzeltemez miyiz? Hoca veya papaza sadık kalarak, bundan böyle namuslu yaşayamaz mıyız? Siyasal düzeyde söylersek, AKEL, yanlış yaptı. Ama Türklere karşı kötü niyet taşımadı. Bu tutum Türklere yardımcı olmadı, ama bu tutumumuzu düzelttik. Bu, taktik bir düzeltme değildir. Enosisi kesin reddettik. Bu bir rastlantı değildir. Gerçeği kavradık ve pozisyonumuzu düzelttik." (aktaran S. İsmail, *Halkın Sesi,* 19-23 Nisan 1989)

• AKEL, 8 Ekim 1989 tarihinde yayımladığı bir bildiride, ana muhalefetteki Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) ile bağımsız milletvekili Alpay Durduran'a yapılan bombalı saldırıları kınadı. Bildiride, CTP ile Durduran'ın Kıbrıslı Rumlarla Kıbrıslı Türkle-

rin yeniden birbirine yakınlaşması için mücadele ettikleri ve Kıbrıs ile halkının bir federasyon çatısı altında yeniden birleşmesi yönünde çaba harcadıkları için bombalı saldırıya hedef oldukları belirtildi.

• AKEL Genel Sekreteri D. Hristofyas'ın Ortam gazetesinden Şener Levent ile yaptığı söyleşiden:

Hristofyas: "...Size bir sır vereyim. Burada sizinle düzenlediğim basın toplantısında söylemiştim, hatırlıyor musunuz? Demiştim ki parti organlarımızda artık enosisi tartışma zamanı geldi. Yeni yılın 2. gününde, yani 2 Ocak'ta, politbüromuz bu sorunu görüşmek üzere özel bir gündemle toplanıyor, 1964-1968 dönemindeki enosis politikasını değerlendirmek için. Kıbrıs bağımsızlığına kavuşurken ve tüm dünyanın tanıdığı, Birleşmiş Milletler'e de üye bir devletken, bağımsızlığa bu denli aykırı düşen bir ilke olan enosise sarılmak, büyük bir hataydı. Bu, parti programı ile de, parti faaliyeti ile de son derece çelişen bir durumdu. İşte bunun için bu soruna özeleştiri ile yaklaşmamız kaçınılmazdır." (Ortam, 9 Ocak 1990)

"AKEL artık enosisle bağlarını koparmıştır. Biz bundan sonra, yalnız bağımsızlık için, federal bir çözüm için, herkesin kendini özgür ve vatanının sahibi sayacağı bir sistem için savaşım vereceğiz...

Soru: AKEL'in Türk üyeleri var mı?

Yanıt: Bizim her zaman vardı.

Soru: Hayır. Onu sormuyorum. Şu anda var mı? Örneğin Kuzeyde değilse bile, Güneyde yaşayanlardan.

Yanıt: Hayır, yoktur. Ancak biz bu kesimde yaşayan ilerici Türklerle her zaman sıkı bir temas içindeyiz. Resmi üyemiz olan herhangi bir Türk ise, ne yazık şu anda yok.

Soru: Uzun yıllar aranızda yaşayan ve üyeniz olan İbrahim

Aziz'i partiden ihraç ettiğinizi biliyoruz. Neden ihraç ettiniz?

Yanıt: Uzun hikaye. Somut bir şey söyleyebilmem için elimde belge olması gerek. Ama kısaca şu: Parti kurallarına aykırı davranmış sayıldı ve partiden ihraç edildi.

Soru: Onu yeniden partiye alacağınıza söz verdiniz mi?

Yanıt: Benim kişisel olarak kendisine böyle bir sözüm olmadı. Ama ben, bu sorunun yeniden ele alınmasına ve görüşülmesine karşı değilim. Buna ben değil, parti karar verecek yine de. Tabii İbrahim Aziz de arzu ederse." (*Ortam*, 10 Ocak 1990)

Hristofyas: "(Self-determinasyon) çok önemli ve çok ciddi bir sorun. Ve bence bizim açımızdan da artık çözümlenmiş bir sorun. Çünkü biz enosisi reddettik. Taksimi de reddediyoruz ve Kıbrıs'ın herhangi bir parçasının başka bir ülkeye bağlanmasını da reddediyoruz. Bunun için biz self-determinasyonu Kıbrıs'ın bütünlüğünün bir ifadesi olarak görüyoruz. Ve bu hak, Kıbrıslı Rumlarla Türkler tarafından 1960'ta kullanıldı. İkincisi, Kıbrıslı Rumların, Türklerden ayrı olarak self-determinasyon hakkına sarılması, tüm Ada halkına ait olan bu hakka aykırıydı. Bunu itiraf etmeliyiz. Henüz etmedik, ama edeceğiz.

Soru: Bu konuda da resmi bir açıklamanız olacak değil mi?

Yanıt: Elbette. 1977 ve 1979 yıllarında üst düzeyde yapılan anlaşmalarda da iki toplumun self-determinasyon hakkı yeniden vurgulandı. İşte bunun için bu sorunun şimdi bir bütün olarak değil de ayrı olarak yeniden gündeme getirilmesini anlamak mümkün değildir. Yani çözülmüş olan bir sorunu yeniden gündeme getirmek niye? Türk tarafındaki ilerici güçleri çok iyi tanıyorum. Yalnız Özgür ve partisinin ilerici güçlerini değil, tüm ilericileri. Self-determinasyon hakkının Kıbrıs Türklerinin ayrı bir hakkı olduğunu ileri sürerek, onları tatmin etmeye çalışıyorlar. Bunu teorik ve duygusal açıdan anlıyorum. Ancak biz politika-

cılar ve Kıbrıslılar olarak gerçeğe soğukkanlı yaklaşmalıyız. Hem Kıbrıs'ta, hem uluslararası alanda. İki toplumda da self-determinasyonu, Ada'nın bölünmüşlüğünü sağlamlaştırmak yolunda kullanmak isteyen güçler yok mu? Ben bu karanlık güçlerin hâlâ varolduğuna inanıyorum. Rumlar arasında pek önemli bir sayıya ulaşmazlar belki." (Ortam 11 Ocak 1990)

Hristofyas: "Siyasal eşitlik, federal çözüm çerçevesinde oluşacak. Daha önce de söyledim, yine söyleyim. Kıbrıs'ı parçalamak için pusuda olanlara neden bir fırsat daha verelim şimdi? Bugün görüşümüz, şu anda ayrı bir self-determinasyon hakkına zemin yaratılmaması yönündedir. Kıbrıs halkı bir bütün olarak bu hakkını 1960 yılında kullanmıştır. Ve bu hak, 1977-1979 ikili anlaşmalarında da bir kez daha vurgulanmıştır. Şimdi sormak gerekir: Eğer Ada'da bir çözüm olacaksa, plebisit düzenlenmeyecek mi, self-determinasyon hakkı kullanılmayacak mı? Bana göre, eğer federal bir devletimiz olacaksa, bunu çözecek olan plebisit değildir. Bu iki toplum arasında zaten çözümlenmiştir. Anlaşmalarla çözümlenmiştir. Sorunun uluslararası yönüne gelince. Helsinki anlaşmaları, 2. Dünya Savaşından sonra oluşan bugünkü durumun bozulamayacağını çok açık biçimde vurguluyor. Yani sınırları ve devletleri kastediyorum. Kıbrıs devletinin herhangi bir şekilde yok edilmesi dünya kamuoyu tarafından kabul edilemez. Dünya kamuoyu, Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların bu devleti güçlendirmek için ortak bir yol bulmalarını arzu etmekte. Federal bir yol. Bunun için biz şimdi gündeme sokulan self-determinasyon konusunun yalnız teorik bir niteliği olduğuna inanıyoruz. Ve bunu bir prensip sorunu haline getirmenin de herhangi bir anlamı yok. Kıbrıs'a özgü olan bir durumu daha unutmamakta yarar var. 1974 öncesi Rumlarla Türkler, Ada'da içiçe yaşıyorlardı. Kentlerde ve köylerde birlikte

oturmaktaydılar. O denli içiçeydik ki, Türk ve Rumları iki halk olarak nitelemek yanlıştı. Bunun için biz diyoruz ki, bir halk var. 1974 ise Kıbrıs'ta yeni bir durum yarattı. Bunun zorla gerçekleştirildiğini ve bizim tarafımızdan da, sizin tarafınızdan da arzu edilmediğini biliyoruz. Şimdi bunun sorumlularının kim olduğu üzerinde durmak niyetinde değilim. Sorumlular, Yunanistan, Türkiye ve diğer yabancı güçler ile kuşkusuz içerideki birtakım gruplardır. Bizim için şimdi önemli olan ayrımcılığı körüklemek değil, birleştirici yolları bulmak. Bizi birleştiren ise Kıbrıs kökenli oluşumuz ve Kıbrıslılık bilincidir. Ülkemizi yeniden birleştirmek için acele etmeliyiz. Siyasi eşitlik çerçevesinde ve ekonomik bir bütünlükte. İki bölgeli federal bir çözümde. Biz siyasi eşitlikten yanayız. Bu da federal devletin yerel ve merkezi organlarında belirlenecektir. Sözümü bitirirken yeniden vurgulamak istiyorum. Bugün bizim için önemli olan sorun, Kıbrıs'ta iki halkın varlığı sorunu değil, iki ulusal topluluktan oluşan tek halkın sorunudur. Hepimiz, Kıbrıslılık bilincinin geliştirilmesi ve Ada'da kökleşmesi için uğraş vermeliyiz. Nasıl ki biz geçmişte ayrı bir self-determinasyon hakkına sarılmakla hata ettik, bugün siz de aynı hatayı işliyorsunuz.

– Ancak dediğim gibi, Kıbrıs Türklerinin büyük bir çoğunluğu bunu talep ediyor. Self-determinasyon hakkını. Geleceğin en önemli güvencesi olarak bunu görüyor.

Soruna duygusal olarak değil, tarihsel olarak ve soğukkanlı bir biçimde yaklaşırsanız, bunu çözmeniz mümkün. Halk, eğer tüm güvencelere sahipse ve tüm haklarının yerine getirildiğini de görürse, siyasi eşitliğin pratikte nasıl işlediğine tanık olursa, o zaman ayrı bir self-determinasyon hakkı olmuş veya olmamış, bunu sorun haline getirir mi?" (*Ortam*, 12 Ocak 1990)

• *Fileleftheros* gazetesine bir demeç veren AKEL Genel Sekre-

teri Hristofyas, Rum tarafının en büyük hatasının ne olduğu sorusuna şu cevabı verdi: "Kıbrıs Rum tarafı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ayağının kayıp düşmesine yol açan bir dizi hatalar işledi. Bu hataların en önemlilerini tarih sırasına göre şöyle belirtebiliriz:

Anayasanın değiştirilmesi için 13 maddenin öne sürülmesi hataydı. Konunun özünü, içeriğini kastetmiyorum. Anayasanın gerçekten değiştirilmesi gerekiyordu. Çünkü İngilizler "böl ve yönet" doktrinini anayasaya işlemişlerdi ve bu da genç devletin düzenli çalışmasını büyük ölçüde zorlaştırıyordu. Dolayısıyla anayasanın değiştirilmesi, hakikaten gerekliydi ama, bunun için seçilen taktik yanlıştı. Bir kere karar acele alınmıştı. Önce yapılmak istenen değişikliklerin, Kıbrıs Türk toplumunun yok edilmesi amacına yönelik olmadığı hususunda, Kıbrıs Türk tarafının inandırılması gerekiyordu. O zaman yaptığımız uyarılara kulak verilmedi. Sonuç malumdur, kan döküldü, Türk bombardımanı oldu. Kin, düşmanlık ve ayırıcı hatlar meydana geldi.

Rum tarafının ikici hatası, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, enosis sloganına dönülmesi. Enosis'e dönüş, Kıbrıs Türk toplumunun güvensizliğini artırdı. Taksim propagandacılarının ekmeğine yağ sürdü. 1964-1967 yılları arasında enosis sloganını partimiz de desteklemişti. Ama biz şimdi bunun bir özeleştirisini yaparak, o yıllardaki tutumumuzun hata olduğunu kabul etmiş bulunuyoruz. Tek hedefimiz: Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve aynı zamanda iki toplum arasındaki güven duygusunun güçlendirilmesi olmalıydı. Böyle yapılmış olsaydı, 1960'da bize empoze edilmiş olan bağlayıcı koşulları ortadan kaldırmak için ortak bir mücadele başlatılabilirdi.

Üçüncü büyük hata: Caniyane darbeydi. Bu darbe, Türk istilası için bahane teşkil etti. Bunun acı sonuçlarını hâlâ yaşıyo-

ruz."

Yapılması gerekip de yapılmayanların neler olduğu hakkındaki diğer bir soruya verdiği cevapta Hristofyas şunları söyledi:

"Kıbrıs Türklerinin gereksinimlerini, çıkarlarını ve endişelerini dikkate almadık. Bu tutumumuzun iki toplum arasındaki ilişkiler üzerindeki etkisi, olumsuz oldu. Biz Türklerle yeniden yakınlaşmayı öteden beri destekliyoruz. Bu tutumumuzdan dolayı, geçmişte, birçok saldırılara uğradık. Fakat şimdi memnunlukla görüyoruz ki, Türklerle yeniden yakınlaşmayı bütün partiler desteklemektedir. İki toplum arasında haklı endişeleri dağıtmak için, temas ve anlaşma köprüleri kurulur ve kesin önlemler alınırsa, bu taksimi ortadan kaldırma mücadelesinde önemli bir gelişme olacaktır."

Bundan sonra ne yapılabileceği ve ne yapılması gerektiği yolundaki bir soruya Hristofyas şu cevabı verdi:

"Coğrafi bakımdan Kıbrıs'ın yeniden birleştirilmesi mümkündür. Ancak eski devlet teşkilatı yeniden kurulamaz. Eski üniter devlet iade edilemez. Coğrafi bakımdan birleşme olabilir de, idari bakımdan olamaz. Çünkü Ada'nın toprağı iki bölgeye ayrılacak, bir bölge başka türlü, öbür bölge başka türlü idare edilecek. Federasyonda üniter devlete dönüş mümkün değildir.

Ankara ile Kıbrıs Türk liderliği taksimi yasallaştırmaya çalışmaktadırlar. Fakat onların bu hedefi, BM Genel Sekreterliği ve bütün dünya tarafından reddedilmektedir. Çünkü sahte devlet, istila ve işgalin ürünüdür. Özellikle küçük devletlerde, toplulukların ayrılma eğilimleri kabul edilecek olursa, dünya devletleri paramparça olur. Dünya bunu biliyor ve bunun için de bütün Kıbrıs'ta mevcut statükoyu bozmak için gerekeni yapmıyor. Bunun yapılması için, bizim daha çok uğraşmamız gerekir. Kıbrıs Türklerine karşı takınacağımız tavır da önemlidir. Enternas-

yonalizasyona da çok şeyler bağlıdır. Uluslararası havadaki yumuşama ve BM'in rolünün öneminin artması, olumlu ve umut verici gelişmelerdir.

Bütün bunlar, yeni hatalara düşmediğimiz takdirde, bağımsızlık ve bütünlüğümüzü iade edebileceği hususunda, bizde ölçülü iyimserlik yaratmaktadır. Ama boş hayallere de kapılmamaya dikkat etmeliyiz. Türkiye'nin rolü ve hele Körfez krizinden sonra artan önemi malumdur ve bu da önümüzdeki mücadele yolunun çetin olduğunu göstermektedir." (Aktaran *Bozkurt*, 25 Eylül 1990)

• 3-7 Ekim 1990 tarihlerinde Lefkoşa'da toplanan 17. AKEL Kongresi tarafından kabul edilen "Bizim Sosyalizm Anlayışımız" adlı broşürde yer alan "Ulusal sorun, ulusal toplumlar" başlıklı bölümden: "Kıbrıs sorununu, birincil olarak bir yabancı müdahaleler, istila ve istila sorunu olup, Rum ve Türk Kıbrıslılar arasındaki ilişkilerdeki sorunların kaynağını oluşturmaktadır.

Kıbrıs sorununun çözümü ilk sıradadır ve sosyal dönüşümler için mücadeleden daha önce gelmektedir. Bir bütün olarak Kıbrıs halkı, kendi kaderini belirleme şekli olarak karar vermiş ve bunun uluslararası yönünü, bağımsız, egemen ve toprağı bütün bir devletin korunması olarak belirlemiştir. Kendi kaderini belirlemenin iç yönü ile ilgili olarak da, Kıbrıs halkının istekleri uyarınca, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin federal bir devlete dönüştürülmesi ile ilgili olup, sorunun çözümü için doğru bir temeli oluşturmaktadır.

Kıbrıs'ın özel koşullarında sosyalizmin zaferi ve inşası, her iki toplumu da ilgilendiren bir davadır. İki toplumun sosyalist geleceği, enosis, ayrılma veya çifte enosis ile uyuşmamaktadır. Birleşik bir Kıbrıs ile iç içe geçmiş durumdadır.

Sosyalist federal devlet, insan hakları ve özgürlüklerine oldu-

ğu gibi, siyasal eşitlikler çerçevesinde iki toplumun haklarına da kesin saygı temeline dayanmalıdır. Sosyalist devlette, öylesi koşullar yaratacağız ki, ayrılıkçı politikalar, Kıbrıs halkı tarafından çağdışı olarak görülecek ve çözümlenmemiş sorunlara çare ararken, bunun iki toplum arasındaki ilişkilerde aranması gerektiği hedeflenecek." (s. 12)

• *Haravgi* gazetesi, AKEL Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas'ın dün Lefkoşa'nın Rum kesimindeki Uluslararası Konferans Salonunda düzenlediği basın toplantısında, 19 Mayıs'ta Güney Kıbrıs'ta yer alacak Milletvekilliği seçimleri ve Kıbrıs konusuna değindiğini bildiriyor.

Hristofyas, yapılacak bir çalışma ile, yapılacak toprak düzenlemelerinde, Rum yönetiminin denetimi altına geçecek bölgelere binlerce Kıbrıslı Rumun dönmesinin sağlanacağını, geriye kalan binlerce Rumun ise, Kıbrıslı Türklerin çoğunlukta olacağı bölgeye dönebileceklerini söyledi. Hristofyas şöyle konuştu: Bu önerimizi 1988 yılı Aralık ayında yer alan Ulusal Konsey toplantısında ileri sürdük ve inandırıcı olduğumuzu söyleyebilirim. Bundan dolayı, bu önerilerimiz, 1989 yılı Ocak ayında, Rum tarafının önerileri olarak çıktı.

Kıbrıs sorunu, iki bölgeli bir federasyon sistemi çerçevesinde çözümlenebilir. Türklerin çoğunlukta olacağı bir bölge olacağı gibi, tüm göçmenlerin dönüş hakkı sağlanabilir.

Hesaplarımızı kağıt üzerinde yaptık. Son Rum göçmen evine dönmeye karar verse bile, Kıbrıslı Türklerin yönetimindeki bölgede, Kıbrıslı Türklerin çoğunluk olabileceği konusunu ısrarla savunurum." (aktaran *Halkın Sesi,* 18 Mart 1991)

• AKEL Genel Sekreteri Hristofyas, BM Genel Sekreteri Cueller'a uzun bir mektup yazarak, bugünkü çıkmazın sorumlularını açıklamasını istedi.

Hristofyas mektubunda, siyasi eşitlik konusuna da değinerek, Rum tarafının Ocak 1989'da sunduğu önerilerle siyasi eşitliği kabul ettiğini belirtti. Hristofyas, söz konusu önerilerin, bütün siyasi partilerin onayı ile sunulduğunu da kaydettti.

Hristofyas, Ocak 1989 tarihli Rum önerilerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısının Kıbrıslı Türk olması, 3 bakanlığın Kıbrıs Türklerine ait olması ve bunlardan birinin de önemli bir bakanlık olması, Üst Meclis'te temsiliyetin eşit, Alt Meclis'te ise 70-30 oranında olması ve yargı organına katkının da eşit olması görüşlerinin desteklendiğini ifade etti.

Mektupta, "üzülerek belirtmek isteriz ki, iki kesimlilik ve siyasi eşitlik hakkında Kıbrıs Türk tarafının takındığı tavır, asla kabul edilemeyecek nitelikte olup, sahte devletin tanınmasını sağlamaktan başka bir amaç gütmemektedir. Kıbrıs Türk tarafı, sizin sözünü ettiğiniz olumlu uluslararası koşullardan yararlanmak niyetinde değildir. Türkiye doğru yönde hareket etmeye niyetli görünmüyor" denildi. (Kıbrıs Rum basınından aktaran, *Kıbrıs*, 4 Nisan 1991)

• 15 Temmuz 1992 tarihli *Fileleftheros* gazetesinde yer alan bir haberde belirtildiğine göre, 15 Temmuz darbesinde ölenleri anmak için Makarios Amfisinde yapılan törende konuşan AKEL Genel Sekreteri Hristofyas, federasyon çözümüne karşı çıkarak feryat edenleri eleştirdiği konuşmasında şunları söyledi:

"Daha önce de söylemiştik. Federasyona dayalı çözüm, ideal çözüm değildir. Kıbrıs için federasyon çözümünü benimserken, bunun 1974 ihanetinden sonra ortaya çıkan durumun kaçınılmazlık arzeden sonucu olduğu için kabul edilebileceğini vurgulamıştık. Zaman geçtikçe de federasyonun, vatanı ve halkı yeniden birleştirebilecek tek çözüm olduğunu ortaya çıkmaktadır. 1989 yılı Ocak ayı içerisinde benimsenen Rum önerilerinin ru-

huna uygun, ancak Denktaş'ın istediği şekildeki federasyonu öngörmeyen bir çözüm, Kıbrıs için yeni bir başlangıç olacaktır. Yeter ki, mazide yaşanmış acı olaylar, Kıbrıs Türklerini de, Kıbrıs Rumlarını da akıllandırmış olsun."

• Rum Radyosunun haberine göre, AKEL Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas, 2 Eylül 1994 tarihinde düzenlediği bir basın toplantısında, KKTC Meclisi'nin "federasyon konusundaki kararlarını kaldırma kararını, taksime doğru giden yolu kısalttığını" ileri sürdü. Kıbrıs sorununun özüyle ilgili konuların tartışılmasına dönülmesi gerektiğini kaydeden Hristofyas, sorunun, tek egemenlik, tek uluslararası kimlik ve tek yurttaşlık temelinde ele alınması hususunu Kıbrıs Türk tarafının kabul etmesinin koşul olduğunu belirtti. AKEL Genel Sekreteri, egemenliğin iki toplumdan değil, sadece devletten kaynaklanabileceğini savundu.

• "Önceki gün olağanüstü bir toplantı yapan AKEL Merkez Komitesi, Kıbrıs konusundaki görüşmeleri detaylı bir şekilde ele aldı ve çözüm yolunu gösteren bir karar aldı.

Haravgi gazetesine göre, Merkez Komitesi, "Kıbrıs sorununun 1974 yılından beri en zor bir dönemde olmasına inanmakla birlikte, kesin taksime doğru gitmekte olan gidişatın ters çevrilmesi olanaklarının bulunduğunu ve BM kararlarıyla doruk anlaşmaları çerçevesinde bir çözüm bulunabileceğine olan inancını" belirtti...

Kıbrıs Türk ve Rumlarının yeniden yakınlaşma siyasetinde ısrar edilmesi ve iki toplumun bir arada yaşamasının mümkün olmadığına ilişkin seslere kulak verilmemesi gerektiğini belirten AKEL Merkez Komitesi, Kıbrıs Türklerine "Rum tarafının Kıbrıs devletini tekeline geçirip, bunu Doğu Akdeniz'de ikinci bir Yunan devletine dönüştürme niyeti olmadığı" ve "Rum tarafının ni-

yetinin Kıbrıs Türklerini ekonomik yönden boğmak olmadığı" yönünde kesin ve resmi bir şekilde iki mesaj gönderilmesi gerektiğini belirtiyor." (aktaran *Kıbrıs*, 4 Kasım 1994)

• AKEL Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas, Kıbrıs Rum yönetimini, muhalefetini, Meclisini ve partilerini, Kıbrıs Türklerine yönelik bir propaganda kampanyası başlatmaya çağırdı. *Haravgi* gazetesinin bildirdiğine göre, Londra'da bulunan AKEL Genel Sekreteri Hristofyas, önceki akşam Kuzey Londra Rumlarının düzenlediği toplantıda yaptığı konuşmada şunları söyledi:

"Girişeceğimiz kampanyanın inandırıcı olabilmesi için Ulusal Konsey'de oybirliğiyle belirlediğimiz önerilere dayandırılmalıdır. Gerçekten bağımsız ve federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıs Türklerinin ekonomik kalkınmasına yardım edileceğinin Türklere anlatılması gerektiği vurgulanmalıdır. İki toplumun siyasal eşitliğinin ve aynı zamanda ulusal kökeni ne olursa olsun, bütün vatandaşların istisnasız olarak insan haklarının teminat altına alınacağını Kıbrıs Türklerine anlatmamız gerekir." (aktaran *Kıbrıs*, 17 Ekim 1995)

• 16-19 Kasım 1995 tarihlerinde Lefkoşa'da yapılacak olan 18. AKEL Kongresine sunulan tezlerin "Kıbrıs Türk toplumu ve AKEL'in Kıbrıslı Türklerle ilişkileri" başlıklı bölümden: "Kıbrıs Türk toplumu, Kıbrıs sorununun federal çözümü için anlaşmaya varacak iki temel toplumdan biridir. Bu olgu, Kıbrıs'ın geleceğinin belirlenmesinde Kıbrıs Türk toplumunun önemli bir rol oynayacağı sonucunu getiriyor. Bu tesbit tabii ki, yasadışı devletin direkt veya dolaylı tanınmasını getirmemelidir...

AKEL, Kıbrıs'ın barışçıl birleşmesini arzulayan Kıbrıslı Türk vatandaşlarımıza karşı sıcak saygı ve dostluk duyguları ile doludur. Bu Kıbrıslı Türk vatandaşlarımızı, ortak mücadele arkadaşı olarak görüyoruz ve onların mücadelelerini hiç kimsenin kü-

çümseyemeyeceği ve Kıbrıs sorununun çözümünde önemli bir faktör olarak değerlendiriyoruz.

AKEL, iki toplumun yeniden yakınlaşma politikasına olan bağlılığını bir kez daha ifade eder ve 17. Kongre ile 1991 yılında Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk siyasi parti liderleri toplantısında yaptığı pratik önlem önerilerini bir kez daha gündeme getirir. AKEL'in desteklediği yeniden yakınlaşma politikası, AKEL'in Mart 1994 tarihine dek belirlenen, somut güven artırıcı önlemler paketine karşı mesafeli yaklaşımda bulunmak zorunda bırakılması ile en küçük bir çelişki göstermez. Çünkü parti bu paketi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığı için tehlike olarak değerlendirdi. Kıbrıs sorununun özüne yönelik ilerleme sağlanmaksızın o paketin olası kabulü, Güven Artırıcı Önlemler paketinin çözümün kendisine, taksime dönüşme sonucunu getirebilirdi.

... Bizi birleştiren ve bizi -etnik kökenlerimizle çatışmayan- Kıbrıslı olarak belirleyen olgular üretmeye devam edeceğiz. Bu çerçevede AKEL, Kıbrıslı Türk siyasi partilerle temasları gereksinimden de öte, bir olgu olarak değerlendirir ve sendikal hareket, gençlik, kültür ve diğer örgütler arasında, sıradan insanlar arasında temasları selamlar."

• AKEL 18. Kongre Materyalleri ve diğer belgeler adlı kitapçıktan: "İşgal rejimi, yine de öyle bir yapı ve devlet duygusu yaratmıştır ki, bunu gözden uzak tutmamalıyız. Bu durum, Kıbrıs'ın federal bir çatıda yeniden birleşmesini içtenlikle isteyen ilerici Kıbrıslı Türk yurttaşlarımızın düşünce şeklini bile etkilemektedir. Son birkaç yıl içinde, Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin katıldığı sözümona koalisyon hükümetlerinde bu durum daha da belirgin bir hal aldı." (s. 16)

"Kongre kürsüsünden yapılan eleştirilerde, yakınlaşma ile ilgili çalışmalarımızın eksik olduğu söylendi. Bunu reddedecek

değilim. Yakınlaşma çalışmaları eksiktir. Bölücü duvarlar ile objektif ve subjektif zorluklar olduğu sürece de eksik kalacaktır. Daima daha fazlasını yapma gereksinimi vardır... Bütün sorumluluğu sadece AKEL'e yüklememeliyiz. Keşke her şeyi kendi başımıza yapabilseydik. Bazı şeyler için, karşıda bir partner olmalıdır. Ve bazen de bu partner, bizden daha fazla güçlüklere maruz kalabilir." (s. 74)

• Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne giriş süreci konusunun yeniden incelenmesine yönelik öneri başlıklı belgeden: "AKEL, Kıbrıslı Türk siyasi güçlerin, kendi geleceklerini de ilgilendirmesi açısından Kıbrıs'ın tam üyelik sürecinde söz hakkı istemlerini haklı ve özlenen bir yaklaşım olarak değerlendirir. Kıbrıs hükümeti, yasadışı devletin dolaylı veya dolaysız tanınması olgusunu içermeyen bir biçimde, böylesi bir katılma arzusunu desteklemelidir ve bu başarılabilir. Böylesi bir katılım, yasadışı devletin direk veya dolaylı tanınma tehlikesi olmadığı oranda başarılabilir ve Kıbrıs hükümeti bunu desteklemeye hazır olmalıdır." (s. 22)

• *Birlik* gazetesinin AKEL Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas ile yaptığı söyleşiden:

"(AKEL) sadece büyük siyasi bir güç değil, bu parti yalnız siyasi bir çözüm bulunmasında önemli rol oynamakla kalmayıp, aynı zamanda uzlaşmaya varılmasında da çok önemli rol oynayabilir. Uzlaşmaya varmak çok zor olacaktır. Ancak bu parti, o uzlaşmaya varıldığında da çok önemli rol oynayacaktır. Yalnız, uzlaşmaya varıldığı zaman, o uzlaşmayı uygulamak daha da zor olacaktır. AKEL partisi Kıbrıs'ta yalnız ve yalnız Rumları etkileyen bir parti değildir. Aynı zamanda Türkleri de etkileyen ve Ada'daki insanların içinde sorumluluğu ve rolü olan, kendine has özelliği bulunan bir partidir. Bütün siyasi partiler, AKEL dahil, iki toplum arasında yakınlaşmayı ve barışı sağlayacak yeter-

li girişimde bulunmadı. Ben hiçbir zaman, ne de partim hiçbir zaman, iki toplumun yakınlaşması için yeterince girişimlerde bulunduk, uğraş verdik demedim. Bu uzlaşmaya varabilmek için her iki tarafta da iyi niyet ve anlayış olmalıdır. Biz Kıbrıs Rumlarının hiç akıllarından bile geçirmediği büyük ölçüde ödün vererek, bir uzlaşmaya varılmasında yardımcı olmalarını istedik. Demek istiyorum ki, iki kesimli, iki toplumlu, federal bir cumhuriyetin kurulmasını kabul etmelerini istedik ve bunu kabul ettiler...

Soru: AKEL ne gibi bir siyasi çözümü destekliyor?

Yanıt: İki bölgeli, iki toplumlu bir federasyonu. Yeniden toprak düzenlemesi yapılabilir. Kıbrıs Türkleri Kuzeyde Türk yönetimi idaresinde kalabilirler. Ben Girneliyim. Kıbrıs Türklerinin haklarını kororken, bana da "Sayın Hristofyas, (Girne'de, Dikomo'da, yani sizin Dikmen dediğiniz köyde doğdum), buraları unutunuz, gözden çıkartınız" demek doğru ve hakkaniyetçe bir iş değildir. Kıbrıs Türklerinin haklarını kororken, Kıbrıs Rumlarının haklarına da saygılı olmalıyız. Oralarda bizlerin toprakları, mülkleri vardır.

Soru: Pekala, o zaman, toprak ve mülk konusu nasıl halledilecek?

Yanıt: Toprak ve mülk sorunu, yeniden bir toprak ayarlaması ve düzenlemesi ile halledilebilir. Eğer göçmen olan Kıbrıs Rumlarının büyük bir bölümünün yerlerine geri dönmeleri olanağı sağlanırsa, Türk tarafında azınlıkta kalmayı kabul edereler. Fakat göçmenlerin büyük bir çoğunluğu, geri dönerken, Rum yönetimi altında kalmalıdır. Zannedersem insanların bu haklarını gözetmek adil olmak demektir. Bu koşullar altında böyle bir toprak ayarlaması adil olur kanaatindeyim.

...Yüzde 29 artı Denktaş'ın pozisyonudur. Gali Fikirler Dizi-

si'nde yüzde 27'dir. Bence, konu sadece yüzdelik olmamalıdır. Verilecek toprak parçasının niteliği ve toplum için yeterliliği önemlidir. Örneğin eğer Omorfo (Güzelyurt) bu parçanın içinde olacaksa, durum değişir. Yüzde 25 de olabilir. Ama, Omorfo bunun içinde değilse, bu sorun çözümlenmiş sayılmaz. O nedenle ben zannederim ki, toprak düzenlemesi yapılırken, hem toprağın kalitesi, niteliği, hem de ekonomik geçerliliği göz önünde tutulmalıdır.

Soru: Yani, siz Türklere Ada toprağının yüzde 25'i mi verilsin diyorsunuz?

Yanıt: Daha azı da olabilir. Eğer ben bu toprak pazarlığında bulunacak olsaydım, önce Rum göçmenlerin büyük bir bölümünün geri dönebileceği ve Rum idaresinde yaşayabilecekleri bir toprak ayarlamasına özen gösterirdim. Yüzde 23 olabilir, yüzde 25 olabilir, ama şimdi kesinlikle bir rakam bu olacaktır demek değildir önemli. Bana göre kriterler ve bence en önemlisi, Kıbrıs Türklerine bırakılacak toprakta çoğunlukta olmalarıdır. Kıbrıs Rum yönetimi gözetimi altında Rum göçmenler de Kuzeye dönebilmeli. Türk Yönetimi altında kuzeyde azınlık olarak yaşamaları imkanı yaratmalıdır. Ve bu toprak ayarlaması sadece tampon bölge boyunca yapılacak değildir. Yeni toprak ayarlaması sonucu varılacak anlaşmaya göre, bu bölge Federal Kıbrıs Cumhuriyeti içinde Kıbrıs Türkleri ayrı bir varlık olabilecekler. Bu bölgede olan Kıbrıs Rumlarına da geri dönmeleri hususunda karar verme hakkı tanınmalıdır. Eğer geri dönerlerse, bu Rumlar Kuzeyde azınlıkta olacaklar. Öyle bir toprak ayarlaması yapılmalıdır ki, bütün Rum göçmenler hepsi birden dönse bile, Kuzeyde Kıbrıs Türklerinin yönetiminde azınlıkta kalacaklar. Sayın Denktaş ciddi olarak toprak ayarlaması düşünmek zorundadır. Bu gerçekten iyi niyet ister. Fakat önemli bir husus daha vardır.

Sayın Denktaş'a göre toprak ve mülk sorunu çözümlenmiştir.

Soru: Kıbrıs'ın geleceği Avrupa Birliği'nde midir? Yoksa Atina ile Ankara'da mıdır?

Yanıt: Kıbrıs'ın geleceği, ne Atina'dadır, ne de Ankara'dadır. Kıbrıs'ın geleceği, bağımsız, federal bir cumhuriyet olarak Avrupa Birliği'ndedir. Aksi takdirde Kıbrıs'ın geleceği yoktur. Anavatanlarımız bizi kendi şemsiyeleri altına almak isterlerse, geçmişte çok acı olaylar yaşadık. Kıbrıs Rumları olarak biz bunun acılarını daha çok çektik. (*Birlik,* 8-9 Temmuz 1996)

• Kıbrıslı Türk gazeteci Kutlu Adalı'nın öldürülmesi üzerine AKEL Merkez Komitesi tarafından yayımlanan 8 Temmuz 1996 tarihli kınama bildirisinden:

"Kıbrıs'ın düşmanları, Kutlu Adalı'nın sesini susturmayı başardılar. Ama Adalı, Kıbrıs Türk toplumu içinde farklı bir yaklaşımı dile getiren tek kişi değildi. Kendilerini işgal rejimi ile özdeşleştirmeyen, anavatanımızın kaderinden endişelenen ve gerçekten bağımsız ve mutlu bir Kıbrıs için mücadele eden birçok Kıbrıslı Türk yurttaşımız daha vardır. Yakınlaşma için mücadele ederek ve BM kararlar ile Üst Düzey Anlaşmaları temelinde Kıbrıs sorununu çözümleme arayışını kararlılıkla sürdüren Kıbrıslı Türk yurttaşlarımızı destekleme görevimiz vardır. AKEL, Kutlu Adalı'nın ailesine ve mücadele arkadaşlarına içten ve derin taziyelerini ifade etmektedir." (*AKEL bulletin,* Temmuz 1996, No.9)

• "Rum gazeteleri, AKEL'in 70. kuruluş yıldönümü nedeniyle Parti Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas'ın dün bir basın toplantısı düzenlediğini ve partisinin görüşlerini anlattığını bildiriyor.

Haravgi gazetesine göre, Hristofyas, AKEL'in, "1955-59 silahlı mücadele şeklinin hatalı olduğu" yolundaki tutumunu, hem

tarih, hem de Klerides dahil sağcı liderlerin de teyid ettiğini, o dönemde yapılan tek hatanın, "parti politbürosunun 1955'te bu konuda yaptığı açıklamada kullandığı nitelendirmeler olduğunu" söyledi.

Hristofyas, partinin "self-determinasyon-enosis kararını destekleme yönünde, 1964-67 döneminde takındığı tavrın da yanlış olduğunu, AKEL'in, o dönemde de çizgisi ve görüşleri doğrultusunda diğer partilerden ve Makarios'tan farklı bir tutum içerisinde gerektiğini" belirtti.

Hristofyas, "AKEL'in siyasi kavgasının devam ettiğini, bu kavganın, Kıbrıs'ın özgürlüğü, yeniden birleşmesi ve adalet için olduğunu, Kıbrıs'ın, Kıbrıslı Rum, Türk, Maronit, Ermeni ve Latinlere ait olduğunu, AKEL'in tüm Kıbrıslıların partisi olduğunu" da savundu." (aktaran, *Ortam,* 2 Ağustos 1996)

• AKEL Merkez Komitesi Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas'ın 70. yıl kutlama konuşmasından:

"Partimiz, varlığının ilk yıllarında sömürgeciliğe karşı birleşik cephe belgisini ortaya attı ve bu cephenin Kıbrıslı Türkleri de kapsaması gerektiğini vurguladı.

1930'lu, 1940'lı ve 50'li yılların büyük sosyal mücadelelerinde Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler, AKEL ve PEO saflarında kardeşçe birlikte mücadele verdiler. Kıbrıs'ta Rum-Türk işbirliği bu sınıfsal mücadele örsünde dövüldü. Iki Kıbrıslı toplumun daha üst boyutta işbirliğinin bizim hareketimiz çerçevesinde olmasından dolayı gururluyuz. Partimiz Kıbrıslı Türklere yönelik politikasında eksiklik olmadığını iddia etmeyeceğim. Fakat AKEL'in her zaman milliyetçiliğe, şövenizme karşı ardıcıl mücadele verip, karşı durduğunu, iki toplumun işbirliğinin ve dostluğunun en büyük savunucusu olduğunu vurgulayacağım. Biz bu ilkeleri, ülkemiz için zor dönemlerde, toplumlararası çatış-

maların olduğu dönemlerde, nefretin hakim olduğu dönemlerde savunduk. TMT tarafından haince öldürülen Kavazoğlu, Mişauli, Fazıl Önder, Ahmet Yahya bizim yoldaşlarımızdı. Biz bugün de Denktaş'ın iki toplumun birlikte barış içinde yaşayamayacaklarını ispat için her şeyi yaptığı koşullarda, Kıbrıslı Rumlarla Kıbrıslı Türklerin dostluğunu, işbirliğini ve barış içinde bir arada yaşamaları ilkelerini savunuyoruz. İşgalin yarattığı infiali sömürerek, milliyetçiliği yükseltmeye çalışan Kıbrıs Rum tarafındaki milliyetçilere karşı bu ilkeleri aynı heyecanla savunuyoruz.

Partimiz, Kıbrıslı toplumların etnik kökenine, dinine, kültürüne ve diline saygı duyuyor. Tarih, bizi, Kıbrıslı Rumlarla Kıbrıslı Türkleri birlikte yaşamaya mahkum etti. Fakat iki toplumun barış içinde bir arada yaşamaları, ancak karşılıklı saygı içinde olur. Kıbrıs sorununa bulunacak en iyi çözüm dahi, samimiyet ve karşılıklı saygı olmazsa işlemez.

Her toplum, hepimizin amacı olan tekrardan birleşmiş, bağımsız, federal bir Kıbrıs çerçevesinde özel etnik karakterlerini korumaya ve geliştirmeye devam edecektir. Fakat aynı zamanda hepimizi Kıbrıslı olarak belirleyen değerleri de şimdiden işlememiz gerekir. Bunu etnik kökenlerimizi reddetmeksizin, ortak bir devlette, bir arada yaşamanın bir diğer toplumun özel kimliğini dönüştüreceği korkusu olmaksızın yapmalıyız.

Uzlaşmaz olan sadece milliyetçiliktir. Her Kıbrıslıyı karakterize edebilen ve etmesi gereken olgu, ait olduğu toplumun özellikleri ile Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığını diyalektik bir uyum içerisinde uzlaştırmasıdır.

Biz AKEL'ciler, tarihimize dayalı,ideolojik inançlarımıza dayalı, yeniden yakınlaşma için Kıbrıslı iki toplum arasında iletişim köprüsünün yeniden işlemesi için çalışacağız." (s. 10-11)

• AKEL Genel Sekreteri D. Hristofyas'ın 10 Eylül 1996 günü *Adtra* Radyosuna verdiği röportajdan:

"Kıbrıs Cumhuriyeti ve hükümeti, resmi açıdan son üç-üç buçuk yıldır yeniden yakınlaşma ve Kıbrıslı Türklerle barış içinde birlikte yaşama konusunda net bir politika çizmiyor. Tereddütler var. Kıbrıs Rum tarafında hakim olan atmosfer değişti...

...Ne yazık ki Cumhurbaşkanı Klerides'in de çeşitli milliyetçi etkinliklerde kullanmaktan kaçınmadığı belgi ve tavırlar Kıbrıs'a hizmet etmez. "Kıbrıs Elendir" sloganı, diğer taraftan "Kıbrıs Türktür" sloganının kullanmasını getirir. Bu sloganlar 1950'li yıllarda işitildi. Ve bu sloganlar, sadece slogan değil, aynı zamanda siyasi bir hareketti de. Kıbrıs'ta iki toplum yaşamaktadır. Kıbrıs Rum toplumu ve Kıbrıs Türk toplumu. Ve her iki toplum da kendi etnik kökenleri ile, kendi etnik özellikleri ile, dilleri, tarihleri ve gelenekleri ile vardırlar ve AKEL hiçbir koşulda bunları reddetmedi, sıfırlamadı. İnkar daha kötü sonuçlara yol açabilir.

Her Kıbrıslı Rum anlamalıdır ki, Helenizm Kıbrıs'ta sadece bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti çerçevesinde yaşayacaktır. Bu cumhuriyette erki ve nimetleri, Kıbrıslı Türk vatandaşlarımızla paylaşacağız. Köklere ve özelliklere karşılıklı saygı, ulusal inkara yol açmayacak, diğer yönden de Kıbrıslı Rumlarla Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs'ı ortak vatan yapan ortak noktalarını öne çıkaracaktır. Bizim ön plana çıkaracağımız olgu bu olmalıdır. Ve doğal olarak ortak geleceğimizi vurgulamalıyız. Bunun için ortak noktaları, bizi ayıran noktalardan daha fazla işlemeliyiz."

• "*Haravgi*, geçtiğimiz hafta sonu (5-6 Haziran) AKEL'in İngiltere kolunun 8. Kongresi'nin gerçekleştirildiğini ve kongrede tüm "Kıbrıs Türklerine sıcak sevgi mesajları" gönderildiğini yazıyor. Haberde "özellikle Kıbrıs Rum-Türk ortak örgütlerde gö-

rev alan lider ve üyelere, ayrıca İngiltere'de iki toplum ilişkilerinin daha da geliştirilmesi ve uyum içinde yaşamasına katkısı olanlara" teşekkür edildiği de belirtildi. Gazeteye göre, kongre vesilesiyle AKEL'ciler, "şövenizm ve dini fanatizmi bir tarafa bırakıp, her düzeyde dostça ilişkileri sürdüren Kıbrıs Türk vatandaşlarına sonsuz saygılarını" da belirttiler." (TAK Rum Basını özetleri, 15 Haziran 1999)

• AKEL Merkez Komitesi'nin 2000 yılı bildirgesinden:

"Kıbrıs sorununun temel çözüm ilkeleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birliği ve toprak bütünlüğünün bir tek egemenlik, tek uluslararası kimlik ve vatandaşlık ile sağlanmasıdır. Yabancı askerlerin ve Türkiye'den taşınan nüfusun Ada'dan ayrılması, tüm Kıbrıslılar için insan hakları ile siyasal haklarının elde edilmesi, yabancı işgalcilere karşı Kıbrıs'ın bağımsızlığını sağlayacak güvenilir garantilerin BM tarafından verilmesi de temel ilkedir.

Kıbrıs sorununda federal çözüme bağlılık, federasyon, taksime karşı var olan tek seçeneğimizdir. Federasyon bugünkü koşullar altında devleti ve halkı birleştirecek, iki toplumun da haklarını sağlayacak -bir toplumun hakkının diğer toplumun aleyhine olmaksızın-, endişelerine yanıt verecek ve dostluk, işbirliği ve ortak bir evde barışçıl bir şekilde yaşayabilecekleri koşulları sağlayacak tek seçenektir...

Kıbrıslı Türk vatandaşlarımız ile yeniden yakınlaşmanın samimi ve tutarlı bir şekilde ileri götürülmesi, Kıbrıslı Türk faktörünün geçmişte küçümsenmesi acı getirdi ve Kıbrıs'ın düşmanlarının planlarına yardımcı oldu. Kıbrıs sorununun barışçıl çözümünü, Kıbrıs'ın federal bir çatı altında yeniden birleşmesini ve iki toplumun barış içerisinde bir arada yaşamasını arzulayan Kıbrıslı Türk vatandaşlarımız, Kıbrıs'ın kurtuluşu mücadelesinde ortak mücadele arkadaşlarımızdır. Yeniden yakınlaşma, işgal

karşıtı mücadelenin ayrılmaz bir bileşenidir. Yeniden yakınlaşma taksime karşı, dikenli tellerin üzerinden milliyetçiliğe ve şövenizme karşı mücadele ederek ortak vatan bilincini güçlendirir...(*Yeni Düzen*, 30 Aralık 1999)

• Yurtsever Birlik Hareketi ve AKEL'in ortak basın toplantısından sonra gazetecilerin sorularını yanıtlayan Hristofyas, AKEL'in geçmişte Kıbrıslı Türklere zarar vermediğini söyledi.

"AKEL'in Kıbrıslı Türklere zarar verme düşüncesinde olan parti ve unsurlara karşı tavrı nedir?" şeklindeki bir soruya karşılık şöyle yanıt verdi:

"AKEL geçmişte ve şu anda da ırkçılık ve şövenist politikaları güden, toplumlarına zarar veren unsurları kendi toplumu içinde acımasız bir şekilde eleştirmiştir ve eleştirmektedir. Biz bu eleştiriyi aynı şekilde Kıbrıs Türküne zarar veren unsurlar için de yapmaktayız."

"AKEL'in de onayı bulunan Rum Meclisi'nin enosis kararı en fazla eleştiri aldığınız konu. Bu konuya basıl açıklık getireceksiniz?" şeklindeki bir soruya karşılık ise AKEL Genel Sekreteri Hristofyas, AKEL'in 1990 yılında gerçekleştirdiği kurultayında bu konuyu değerlendirerek, bunun hata olduğunun özeleştirisini yaptığını, işin doğrusunun bu olduğunu söyledi.

Hristofyas, "Parlamentodaki karara gelince. Parlamento 1974 sonrasında oybirliğiyle defalarca Kıbrıs sorununun federal bir şekilde çözümlenebileceği konusunda kararlar almıştır. Parlamento seçimleri oldu, Cumhurbaşkanlığı seçimleri oldu. Bütün bunların sonucunda Kıbrıslı Rumlar iki bölgeli federal bir çözümü kabul etmişlerdir. Sizin bahsettiğiniz parlamento kararına atıfta bulunarak şunu söyleyebilirim ki parlamentonun yeni kararları, eski kararlarını ortadan kaldırmaktadır" diyerek sözlerini tamamladı." (*Avrupa*, 22 Mart 2000)

• "*Haravgi*, AKEL Meclis Grubu sözcüsü Andreas Hristu'nun, Limasol'un Pelendri köyünde partisince düzenlenen bir toplantıda konuştuğunu yazdı... Bugün bazı şeylere sahibiz. Kıbrıslı Türklerin hareketlenmeleri ve iki toplum arasında şekillenmekte olan hava vardır. Kıbrıslı Türklerin yaptığı gerçek bir kahramanlıktır. Yalnız Denktaş'a karşı değil de, Türk işgal kuvvetlerinin varlığına karşı da ayaklanıyorlar. Bu mesajlar Kıbrıslı Türklerin endişe ve direnişlerini dile getiriyor. Çünkü vatanlarını kaybettiklerini hissediyorlar. İşgal altındaki bölgede temel stratejik müttefiklerimiz olan bir toplum bulunduğu mesajını almalıyız. Yeniden yakınlaşma fikri ve uygulamasını bütün gücümüzle destekliyoruz. Bunu destekliyoruz, çünkü, eğer ortak bir lisan bulmaz, eğer hoşgörüsüzlüğü kırmaz ve aramızda inşa edilen duvarları yıkmazsak, o zaman hiçbir çözüm yaşayamaz." (aktaran *Ortam*, 25 Eylül 2000)

• *Haravgi* gazetesine göre, AKEL'in önceki akşam düzenlediği etkinlikte konuşan AKEL Genel Sekreteri Hristofyas, Kıbrıs'ın uzun yıllar ve çetin mücadeleler sonucu bağımsızlığını kazandığını, bu mücadelede halkın çoğunluğunun yer aldığını, ancak iç cephede bazı hatalar olduğunu ve Kıbrıs Türk faktörüne gereken dikkatin verilmediğini söyledi.

... Kıbrıslıların büyük bir bölümünün Kıbrıs Cumhuriyeti'ni gerekli olan sevgi ve saygı ile kucaklamadığını, birçokları tarafından, Zürih uzlaşmasının, çok geçici ve enosis veya taksim için bir geçiş aşaması olarak kabul edildiğini belirtti ve ortak kazanım olan Kıbrıs devletinin çalışmasına olanak verilmediğini söyledi ve şöyle devam etti:

"Kıbrıs Türk toplumuna faşist TMT şiddet ve kanla empoze edildi. Bu örgüt, taksim politikası ve Ankara'nın açgözlülüğünün taşıyıcısı oldu. Kıbrıs Rum toplumunda başta Makarios ol-

mak üzere demokratik güçlerin direnişi faşizmin empoze edilmesine olanak vermedi. Ancak aşırı sağ ve EOKA-B'nin faaliyetleri ve 15 Temmuz 74 Darbesi, Atilla istilasına kapılarını açtı ve Türk işgaline yol açtı."

Konuşmasına devam eden Hristofyas, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne kurulduğu andan itibaren ona kuşku ile bakıldığı, Türkiye ve Denktaş tarafından doğrudan ve sinsi bir şekilde inkar edildiğini, ancak zaman zaman yabancıların da bu yönde net olmayan dolaylı mesajlarının alındığını söyledi. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni inkar edenlerin Kıbrıs'ta iki varlıktan söz edenler ve gerçeklerin tanınmasını istemeyenler olduğunu belirtti.

Kıbrıs Rum toplumunun iki bölgeli, iki toplumlu federasyonu tarihi bir uzlaşma olarak kabul ettiğini, bunu işgal ile değil, Kıbrıs Türk vatandaşları ile bir uzlaşma olduğunu, bunun hedefinin Ada'nın kesin taksimini önlemek, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni toprak açısından ve egemenlik açısından bütün olarak iki toplumun ortak vatanı yapmak olduğunu söyledi...

Hristofyas, milliyetçi zihniyetlerle de mücadele edilmesi gerektiğini, bunlardan birinin Kıbrıs'ı ikinci bir Elen devleti olarak görmek isteyen zihniyet, Türk tarafında ise Kıbrıs'ı Türkiye'nin bir devamı olarak görüp, taksimde ısrar eden zihniyet olduğunu belirttiği konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Kıbrıslı Rumlar olarak bu Ada'nın yalnız bize ait olmadığını anlamalıyız. Bu yalnız bizim vatanımız değildir. Bu Ada'nın geleceği için tek söz sahibi bizler değiliz. Ada, Kıbrıslı Rumlara ve Türklere, hepimize aittir. Kıbrıs ortak vatanımızdır ve Kıbrıs Cumhuriyeti ortak devletimizdir. Bundan dolayı doğru anlamı ile federal çerçevede siyasi eşitlik, Kıbrıs Türklerine bir lütuf olarak görülmemeli ve karşılıklı saygı koşulları altında birlikte yaşamaya olanak verecek kaçınılmaz doğal ve kolayca anlaşılır bir

koşul olarak görülmelidir. Siyasi eşitlik, ekonomik eşitlik ve sosyal adaletle tamamlanmalıdır. Bu da ulusal zenginliğin hakça dağılımı anlamındadır. Şöyle ki hoşgörüsüzlük ve şövenizm üretmek için ideal seralar yaratacak ekonomik ve sosyal dengesizlikler olmamalıdır.

Diğer yandan Kıbrıslı Türk vatandaşlarımız, işgalin hak yaratmadığını anlamalıdırlar. İstila sonuçları hakça bir çözüm için zemin oluşturamaz. Bir çözümün hakça olabilmesi, iki toplumun adalet duygularını tatmine bağlıdır. Her iki toplumun da haklarını güvence altına almalıdır. Ancak bir toplumun haklarının güvenliği, diğer toplumun aleyhine olmamalıdır. Kıbrıslı Türk vatandaşlarımız işgal olguları altında ezilmekte oldukları duygusu içerisindedirler. Bundan dolayı en kısa sürede bir çözüm bulunması için sabırsızlık gösteriyorlar. Kıbrıslı Türk vatandaşlarımızın sabırsızlığını anlıyoruz. Bunun bizim de sabırsızlığımız olduğu konusunda onları temin ediyoruz. Çünkü biz de işgal ve bölünmeden ızdırap çekiyoruz. Ancak bulunacak çözümün içeriğinin, kısa sürede bir çözümün bulunmasına kadar- hatta daha fazla- önem taşıdığını kabul etmek gerekir. "Bir çözüm bulunsun ve varsın konfederasyon olsun" şeklindeki teori, Kıbrıslı Türklerin sıkıntılarına son vermeyecektir. Çünkü kötü bir çözüm, yeni deneyimler ve acıların başlangıcı olacak. Her iki toplumun sıkıntıları çoğalacaktır."

... Hristofyas, Kıbrıs sorununa iki bölgeli, iki toplumlu federal bir çözüm bulunmasında ısrarlı olduklarını, ancak konfederal hilkat garibesini kabul ederek Kıbrıs'ın bölünmesine onay vermelerinin istenmemesi gerektiğini ve görüşmeleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dağıtılmasına yönelik bir araç durumuna getirmemeleri gerektiğini sözlerine ekledi." (aktaran *Afrika*, 16 Ekim 2000)

• AKEL Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas'ın *Kıbrıs* gazetesi muhabiri ile yaptığı söyleşiden:

"...Sömürge döneminde Kıbrıslı Rumların büyük bir çoğunluğunun özgürlüğünü "enosis" ile çakıştırdığı bir veridir. 1960 sonrası yeniden bu konuya bir geri dönüş olduğu bir gerçektir. Grivas ile faşist aşırı sağın "enosis" adına Kıbrıs'a ve halkına karşı suç işledikleri de bir gerçektir. AKEL faşizme ve onun sloganlarına karşı mücadele etti. O zaman da, şimdi de hiçbir ikircime düşmeden Grivas ile EOKA B'nin eylem ve sloganlarına karşı mücadele etti. 1960 sonrası "enosis" konusuna geri dönüşte biz tarihimize eleştirisel yaklaşıyoruz ve size 1990 Ocak'ında AKEL Merkez Komitesi plenumunun aldığı kararı hatırlatmak istiyorum. 1990 Ocak plenumu aldığı karar ile bu geri dönüşü yanlış olarak niteledi. AKEL için "enosis" konusu geçerli değildir. Siyasal güçlerin bütünü ve Kıbrıslı Rumların ezici çoğunluğu için de "enosis" konusu yoktur. Konuya ilişkin saptırma yapanlar, Temsilciler Meclisi'nin eski bir kararına atıfta bulunuyorlar. Oysa 1974 sonrası ve özellikle de 1977 sonrası Kıbrıs sorununun çözüm biçiminin iki bölgeli, iki toplumlu bir federasyon olarak belirlendiği birçok meclis kararı olduğunu ve bu kararların "enosis" ile ilgili geçmiş atıfları geçersiz kıldığını biliyorlar. Buna son örnek de meclisin 14 Ekim 2000 tarihinde oybirliği ile aldığı karardır ve bu karada da iki bölgeli, iki toplumlu federasyon hedefine bağlılık belirtiliyor.

"Enosis" davası tarihsel bir olgu olarak algılanmalı ve bunun değerlendirilmesi tarihe ve tarihçilere bırakılmalıdır. "Taksim" de aynı biçimde değerlendirilmelidir. Geçmişi silmiyoruz, fakat bakışlarımızı geleceğe çevirmeliyiz. Geçmişin acı deneyiminden gelecekte de aynı şeyleri yaşamamak için dersler çıkarmalıyız.

Eğer Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk halkımızı bugünkü felaket

durumdan kurtarmak istiyorsak, hepimiz her tür samimiyetimizle açıklamalıyız: Taksim konusu olmadığı gibi, Enosis konusu da yoktur. Kıbrıs ne ikinci bir Helen devleti olarak yaşayabilir, ne de Ankara'nın protektorası ve Anadolu'nun bir uzantısı olarak yaşayabilir. Biz, iki bölgeli, iki toplumlu bir federasyonu öngören ve "enosis"i ayrılıkçılığı, başka bir devlete bağlanmayı ve her tür taksimi yasaklayan BM kararlarını kabul ettiğimizi açıklıyoruz.

Sayın Denktaş'a da, "enosis"i bir neden olarak ileri sürmek yerine aynı sorumlulukla BM kararlarını kabul ettiğini açıklamaya çağırıyoruz. Ve bu şekilde Kıbrıs'a daha güzel günler doğacağından eminiz...

Soru: Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler olarak bir Kıbrıslılık bilinci geliştiremediler. Neden?

Yanıt: Kanımca bu konuda bir kesinlik söz konusu değildir. Her iki toplumdan da birçok insan bu ülkenin ortak vatanımız olduğunu anlayarak, geleceğimizin burada olduğunu ve ortak vatanımızı ve her iki toplumu da örtecek olan ortak federal devleti destekleyerek ortak bir Kıbrıslılık bilinci geliştirmiştir. Yeniden yakınlaşma etkinliklerinin başarısı tam da bu bilincin varlığından kaynaklanmaktadır. Bu noktada ortak Kıbrıslılık bilincinden bahsederken ne bir, ne de diğer toplumun etnik kimliklerinin silinmesini kastettiğimizi belirteyim. Kıbrıslılık bilinci, Kıbrıslı Rumların Kıbrıs'ın Rumları olduğunu ve Kıbrıslı Türklerin de Kıbrıs'ın Türkleri olduklarını ortadan kaldırmıyor. Buna paralel olarak bizi Kıbrıslı olarak niteleyen tüm unsurları da geliştirmeli, ortak geleneklerimizi, ortak kültürümüzü, ortak vatanımızı ve ortak devletimizi desteklemeliyiz. Bu anlamda Kıbrıslılık bilinci, istediğimiz oranda gelişmedi. Çünkü her iki toplumdan milliyetçiler ve şövenistler nefret ve ayrılık duygusunu

geliştirmek istediler. Insanların etnik kimlik bilinçleri ile Kıbrıslılık kimliklerini karşı karşıya getirmeye çalıştılar. Biz, iki kimliğin birbirini dışladığına değil, tersine birbirlerini tamamladıklarına ve uyum içerisinde bir arada var olabileceklerine inanıyoruz. Bir arada var olmakta zorlananlar insanlar değil, milliyetçiliklerdir. Milliyetçilik, Kıbrıs'ın her zaman kötü ruhu olarak var oldu.

Soru: Kıbrıs'ta iki toplumun "siyasi eşitliği" ne anlama geliyor? Siz bu kavramı pratikte nasıl anlıyorsunuz?

Yanıt: Size AKEL'in 1988 yılında Merkez Komitesi plenumunda aldığı bir kararı hatırlatmak istiyorum. Bu kararda sadece siyasi değil, ekonomik eşitlik de kabul ediliyor. Birleşmiş Milletler'in kendisi de 1990 yılında Genel Sekreter'in raporu ve daha sonra Güvenlik Konseyi'nin bu raporu kabul eden kararı ile siyasi eşitliğin içeriğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. 10 yıl sonra bugün bu içeriği yeniden tarif etmeye çalışmak, süreci kolaylaştırmıyor, tersine daha da karmaşık bir hal getiriyor ve sonuçta Kıbrıs'a iyi bir hizmet yapılmış olunmuyor. Birleşmiş Milletler'in 1990 yılından beridir tarif ettiği siyasi eşitlik iki bölgeli, iki toplumlu bir federasyon çerçevesinde iki toplum arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Bu çerçevede Kıbrıs Rum yönetim bölgesi ile Kıbrıs Türk yönetim bölgesi kendi aralarında ve aynı zamanda federal hükümete karşı eşit ilişkilere sahip olacaktır. Bunun ötesinde Kıbrıs Türk toplumunun federal erke sonuç alıcı bir şekilde katılımı var. Fakat bu her zaman eşit sayı temsiliyeti olarak tercüme edilmiyor. Kısaca azınlık çoğunluk ilişkisi olmayacağını netleştiriyor.

Siyasi eşitliğin bu kavramını tam olarak kabul ediyoruz. Uygulama biçimi, özlü toplumlararası görüşmeler aracılığı ile biçimlendirilmeli ve üzerinde anlaşma sağlanmalıdır.

Soru: AKEL Kıbrıs Türk toplumu ile temaslara önem vermektedir. Kıbrıs Türk siyasi partilerle ve daha genelde ilişkileriniz ne durumda?

Yanıt: AKEL sadece Kıbrıs Türk toplumu ile temasa ilgi göstermiyor. AKEL, yıllardan beridir yeniden yakınlaşma yollarının açılması için mücadele ediyor. Tabii ki, yeniden yakınlaşma Kıbrıs sorununu yalnız başına çözemez. Fakat sorunun çözümü için gerekli ortamın yaratılmasına büyük katkı sağlayabilir. Aynı zamanda çözüm durumunda yeniden yakınlaşma, ertesi günün üzerinde inşa edileceği temel olacaktır.

AKEL olarak biz, yeniden yakınlaşmanın ileri götürülmesi için siyasi ve kültürel alanda bir dizi öneride bulunduk. Kıbrıslı Türk partilerle ve özellikle de Cumhuriyetçi Türk Partisi ve Yurtsever Birlik Hareketi ile işbirliği için, yeniden yakınlaşma alanında farklı girişimler üstlendik. Bu partilerle iyi ilişkiler içerisindeyiz ve Kıbrıs sorununu da tartışıyoruz ve ana konularda aynı yaklaşımlar içerisinde olduğumuzu tespit ediyoruz.

Uzun bir süre Toplumcu Kurtuluş Partisi ile de dostça ilişkilerimiz vardı. Son zamanlarda bu parti ile ilişkilerimizde ve temaslarımızda bir durgunluk var ve bunun aşılacağını umut ediyoruz.

Son zamanlarda temaslarımız genişledi ve her iki toplumdan sokaktaki insanı da kapsamaya başladı. İkili düzeyde örgütlenen yığınsal etkinlikler ve son dönemde Ledra Palace'da gerçekleştirilen çok taraflı karşılıklı anlayış festivali her iki toplumdan binlerce kişiyi bir araya getirdi. Bu etkinliklerin yeniden yakınlaşma düşüncesinde bir atılım yaptığına inanıyorum. Tüm bu etkinliklerin ortak sonucu her iki toplumda da barışa susayan çok insan olduğu, anlaşma isteyen ve yeniden birleşme için çalışan çok insan olduğudur. Ve geçtiğimiz bu zor dönemde en umut verici

mesaj da budur.

Kıbrıs'a en iyi hizmeti vereceğimiz düşüncesi ile yeniden yakınlaşma yönünde girişimler üstlenmeye devam edeceğiz..." (*Kıbrıs*, 5 Kasım 2000)

• *Fileleftheros* gazetesinde yer alan bir habere göre, Rum Meclis Başkanı ve AKEL Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas, önceki gün bir anma töreninde yaptığı konuşmada, Kıbrıs Türkleriyle yeniden yakınlaşma çabalarının güçlendirilmesini isteyerek, şöyle dedi:

"Kıbrıslı Türk vatandaşlarımız arasında, barış isteyen ve bunun için gerçekten mücadele veren, bizim gibi birleşik ve bağımsız bir Kıbrıs görmek isteyenler var. Hem Kıbrıs Türklerine, hem de Kıbrıs Türk toplumuna sürekli göndermemiz gereken, dostluk ve farklılığa saygı mesajlarının büyük önemi var." (aktaran Kıbrıs, 14 Ağustos 2001)

• Komünist AKEL Partisi, kuruluşunun 75. yıldönümü nedeniyle 15 Ağustos 2001 günü yayımladığı bildiride, AKEL'in tüm yaşamı boyunca, Kıbrıs Türklerine dostluk elini uzattığı, saygı ve takdir mesajlarını ilettiği ve onları ortak vatanın kurtarılıp yeniden birleştirilmesi için ortak seferberliğe çağırdığı duyuruldu.

• AKEL Merkez Komitesi'nin 11 Ocak 2002 tarihli plenum toplantısından sonra yapılan açıklamadan:

"AKEL Merkez Komitesi Plenumu, eşit olmayan, çok zor koşullar altında barış ve federasyon için mücadele eden Kıbrıslı Türk vatandaşlarımıza saygı duyguları ile seslenir. AKEL, hem toplumların, hem de tüm Kıbrıs'ın geleceğine yönelik haykırışlarına dikkatli bir şekilde kulak verildiğinin güvencesini verir. AKEL yaklaşımlarında Kıbrıslı Türklerin insan haklarının ve Kıbrıs Türk toplumunun güvenlik gereksinimlerini ciddi bir şekilde dikkate almaya devam edecektir. AKEL iki toplumun ye-

niden yakınlaşması ve dostluğu için mücadeleye devam edecektir."

• AKEL'in yayın organı *Haravgi*, 6 Ekim 2002 tarihinden başlayarak, her Pazar günü Kıbrıs Türklerinin sesinin Güney'de duyulması için "Tek Vatan, Tek Halk-Kıbrıs Türkünün Sayfası" başlığı altında bir sayfa açtığını duyurdu. (*TAK* Rum Basın Özetleri, 7 Ekim 2002)

• Rum Meclis başkanı ve AKEL Genel Sekreteri D. Hristofyas'ın Kıbrıs gazetesi ile yaptığı söyleşiden:

"Bizim düşüncelerimiz konusunda Kıbrıs Türk tarafında bilgisizlik vardır. Kıbrıslı Türklere yanlış bilgiler veriliyor. AKEL defalarca Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinden yana olduğunu bildirmiştir. Çünkü bu Türk halkının çıkarınadır. Kıbrıs Türk toplumunun güvenlikle ilgili endişelerini karşılayacaktır. Diğer yandan Sayın Denktaş'ın "Kıbrıs'ın Avrupa Birliği üyeliği Yunanistan'la dolaylı enosis'tir" şeklindeki korkularını da ortadan kaldıracaktır.

Biz enosis'in ne anlama geldiğini unuttuk. Bu mesaj, Kıbrıslı Türklere ulaşmalıdır. Kıbrıslı Türkler de taksim ve Türkiye ile bütünleşmeyi unutmalıdır. Ben başka bir enosisten yanayım. Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların yeniden birleşmesinden, yani enosisinden yanayım. Başka ülkelerle enosis yeter artık. Bu enosislerden çok acı çektik, yeter artık." (*Kıbrıs*, 26 Ekim 2002)

• AKEL Merkez Komitesi Politbürosunun 14 Mart 2003 tarihli bildirisinden:

"AKEL, yığınsal etkinlikleri ile son aylarda barışçıl bir çözümü ve yurdumuzun yeniden birleşmesi arzusunu ifade eden Kıbrıslı Türklere, gelişmelerin cesaretlerinin kırmaması çağrısı yapar. Ortak vatanımızın kurtuluşu için ortak mücadelemiz devam edecektir. AKEL, hükümet ile Ulusal Konseyin Kıbrıslı

Türk yurttaşlarımızın desteklenmesi için sahte devletin dolaylı veya direk tanınmasını içerecek unsurlar taşımayacak ve Kıbrıslı Türklerin duyarlılıklarını da dikkate alacak önlemleri incelemesi ve yaşama geçirmesi gerektiği düşüncesindedir."

• "Temsilciler Meclisi Başkanı D. Hristofyas, önceki gün işgal altındaki Elye köyünde yasadışı Denktaş rejiminin Kıbrıslı Türklere uyguladığı baskıyı ve polisiye yöntemlerini kınadı. Hristofyas, söz konusu olayla ilgili olarak yaptığı açıklamada, işgal altındaki bölgede Kıbrıslı Türklerin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması için BM Genel Sekreteri, Avrupa Parlamentosu Başkanı ve Avrupa Birliği Parlamento Başkanlarına birer mektup göndererek, Kıbrıslı Türklerin düşünce ve konuşma özgürlüğünün korunması için harekete geçmelerini istedi. Aralarında sendika liderleri ile bir siyasi parti genel sekreterinin bulunduğu altı kişinin yasadışı polis tarafından tutuklanmasını sert bir dille kınayan Meclis Başkanı Hristofyas mektubunda, Genel Sekreter Kofi Annan, AP Başkanı Pat Cox ve diğer parlamento başkanlarından, Kıbrıslı Türklerin hiçbir baskıya ve tehdide maruz kalmadan düşüncelerini özgürce ifade etmelerini sağlamak için nüfuzlarını kullanmalarını istedi." (*Kıbrıs Haber Ajansı*, 27 Mart 2003)

AKEL'DEKİ PERESTROYKA MÜCADELESİ VE ADİSOK'UN HAZİN SONU

Ahmet An

SBKP'nin M. Gorbaçov önderliğinde 1985 yılında başlattığı perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (saydamlık) politikası, dünyanın dört bir yanındaki komünist ve işçi partileri içinde yankısını bulurken, Kıbrıs'taki "Emekçi Halkın İlerici Partisi" (Rumca ilk harfleriyle A.K.E.L.)'de de kuşkusuz etkisini göstermişti. 1941'de kurulmuş olan AKEL'de, 1949'da "enosis ve yalnız enosis" görüşünde olanların adayı olarak partinin genel sekreterliğine getirilen Ezekias Papayuannu, Aralık 1986'da yapılan 16. AKEL Kongresi'nde de değişmez genel sekreter ve tek aday olarak bir kez daha bu göreve seçilmişti. Bu arada parti kademelerindeki yaşlı kadrolar arasında bazı değişiklikler yapılmıştı. Yıllardır Genel Sekreter yardımcısı olarak görev yapmış olan Andreas Fantis, artık sadece Merkez Komite sekreterlerinden biri ve politbüro üyesi olarak anılırken, MK üyelerinden Uyanıklık Bürosu sorumlusu Yannis Katsuridis ile Solcu Çiftçiler Birliği

(EKA)'nın Genel Sekreteri Hambis Mihailidis, "sağlık nedenleri yüzünden kendi istekleri ile" politbüro ve parti sekreterliğinden ayrılıyordu.

Bu arada yeni ve genç bir kişi, partinin gençlik örgütü olan EDON'un uzun yıllar genel sekreterliğini yapmış olan 41 yaşındaki Dimitris Hristofyas, "MK Sekreterliğinin çalışmalarına katılanlardan biri" olarak, MK ve Politbüro üyeliğini sürdürecekti. Daha o günlerden başlayarak, Hristofyas'tan Papayuannu'nun halefi olarak söz edilmeye başlanmıştı. Yaşlı ve Stalinci kadroya yakınlığı ile tanınan Hristofyas, böylece parti genel sekreterliğine giden yolda ilk adımını atmış oluyordu.

Bu görev değişikliklerinin yapıldığı parti kongresinin üzerinden daha bir yıl geçmeden, Kasım 1987'de AKEL'in merkez yayın organı olan *Haravgi* gazetesinde meydana gelen bazı görev değişiklikleri, AKEL'deki perestroyka hareketinin bir süreden beridir yavaş yavaş ve derinden yürütülmekte olduğunu ve bunun da parti liderliğine muhalif unsurlarca yapıldığı su yüzüne çıkarıyordu. *Haravgi*'nin yazı işleri müdürü olan Andreas Kannavuros ile bazı arkadaşlarının görevlerinden alınacaklarına ilişkin haber, ilk defa Klirides'in sağcı Demokratik Seferberlik Partisi'ni destekleyen *Simerini* ve *Alithia* gazetelerinde çıkmış ve "ters yönde perestroyka" olarak nitelendirilmişti. Habere göre, Papayuannu başkanlığındaki eski parti liderleri, parti içindeki çağdaş düşünceyi durdurmaya çalışmaktaydılar. Çağdaş görüşlerin savunucuları olarak da, *Haravgi*'nin yazıişleri müdürü Andreas Kannavuros ve gazetenin baş yorumcusu Stavros Angelides'in adı verilmekteydi. Bilindiği gibi, 1968 yılında meydana gelen Çekoslovakya olaylarına karşı görüş dile getirdiği için Stavros Angelides, görevinden alınarak etkisizleştirilmiş ve yerine Kannavuros getirilmişti. 1968'den beri *Haravgi*'nin yazıişlerini yürüten bu gaze-

teci, aynı zamanda Kıbrıs (Rum) Gazeteciler Birliği'nin de başkanlığını yapmaktaydı.

6 Kasım 1987 günü bir açıklama yapan Gazeteciler Birliği, *Haravgi* gazetesinin yazı işleri müdürü olan Andreas Kannavuros'un bu görevine son verildiğini, Stavros Angelides'in de etkisizleştirildiğini ve istifaya zorlandıklarını duyuruyordu. Bu olay üzerine diğer gazete çalışanlarından Tasos Angelis, Andreas Stilyanu ve Polidoros Polidoridis de yönetime istifalarını sundular. İstifaları kabul eden AKEL yöneticileri, *Haravgi*'ye yeni yazılışleri müdürü olarak Andonis Hristodulu'yu, yardımcılığına da Kipros Kurtellaris'i getirdiklerini açıkladılar.

6 Kasım 1987 tarihinde yayımlanan parti bildirisinde ise, parti gazetesindeki görev değişikliklerinin, MK ile *Haravgi* gazetesi yönetimi arasında yapılan ortak danışmaların bir kısmını oluşturduğu belirtilerek, durum "*Haravgi* personelinde yeniden yapılanma için bazı önlemler" olarak nitelendiriliyordu. Bildiride, parti liderliğinin SBKP tarafından yürütülen glasnost ve perestroyka politikasını ta başlangıçtan beri desteklediği de dile getiriliyordu.

Aynı ayın sonunda 30 Kasım 1987 günü bir açıklama yapan Andreas Kannavuros, *Haravgi*'den istifa eden A. Stilyanu ve P. Polidoridis ile *Haravgi*'den ödenmeyen Akis Fantis ile birlikte 13 Aralık 1987 Pazar gününden itibaren haftalık bir yeni gazete yayımlayacaklarını duyurdu. 4 gazetecinin bildirisinde şöyle denmekteydi:

"On yıllarca kendimizi adadığımız militan ve demokratik gazetecilik yoluyla, mücadelemizi ve halkımıza, ülkemize, yeni bir seferberliğe ve çabaya başlıyoruz. Doğduğumuz çevre içindeki onbinlerce halkı hayal kırıklığına uğratmamak için, ellerimizi ve beyinlerimizi kullanarak, korkusuzca, ama adalete, doğruya, in-

sanlığa ve demokratik değişiklik ve Kıbrıs'ın selameti davasına bağlılıkla her şeyi yapacağız ve son nefesimize kadar, dostlarımızı ve halkı hayal kırıklığına uğratmamak için kararlıyız."

Bu yeni grupta Stavros Angelidis'in adı yer almıyordu ve hâlâ daha gazeteden "izinli" olduğu söyleniyordu. Ama Angelides daha sonra yüksek tirajlı ve liberal *Fileleftheros* gazetesinde çalışmaya başlayacaktı.

23 Mart 1988 günü yapılan bir açıklamada, AKEL Genel Sekreteri Ezekias Papayuannu'nun parti politbürosu ile Merkez Komitesine yazdığı bir mektupta, genel sekreterlik görevinden ayrılarak, "daha genç bir yoldaş"a yer açacağı duyuruldu.

1931 yılından beri parti üyesi, 1949'dan beri de AKEL'in değişmeyen Genel Sekreterliğini yapmakta olan ve AKEL'in bütün kararları ve etkinliklerinde tam bir denetime sahip olan Papayuannu, mektubunda şöyle diyordu:

"Bütün geçen yıllar boyunca, gücüm ve yeteneğim ölçüsünde, partime ve Kıbrıs halkının özgürlük mücadelesine karşı kendi sorumluluklarımı yerine getirmeye çalıştım. Ama, parti yöneticiliğini daha genç bir yoldaşa devretmek zamanının geldiği görüşündeyim. O nedenle, partinin yeni bir genel sekreter seçmesi için harekete geçme sürecinin başlatılmasını öneriyorum."

O sıralarda Kıbrıs Rum basınında olası genel sekreter olarak adı geçenler arasında en çok Dimitris Hristofyas üzerinde duruluyordu. Çünkü Papayuannu'dan açıkça himaye gören Hristofyas, parti liderliği mücadelesinde AKEL'in yaşlı kadroları tarafından tercih edilmekteydi. 42 yaşında olan Hristofyas, Sovyetler Birliği'nde tarih eğitimi görmüş ve partide tam mesai çalışan bir üye olarak MK sekreterliğinde görev yapmaktaydı.

Yeni genel sekreter adayı Hristofyas, basında kendisi ile ilgili olarak çıkan haberleri "hepsi de spekülasyon" olarak nitelerken,

bir açıklama yapan 100 üyeli AKEL Merkez Komitesi, Papayuannu'ya uzun süreli ve değerli hizmetleri için teşekkür ediyor ve seçimin yapılmasına kadar bu görevi yürütmesini, seçimden sonra da, son 16. Kongre kararı uyarınca yeni oluşturulan Parti Onur Başkanlığı görevine getirileceğini duyuruyordu. Papayuannu konuyla ilgili olarak şöyle konuşmuştu:

"Sadece Parti toplantılarına başkanlık edip, MK ve Politbüroya danışmanlık yapacağım. Ama yeni genel sekreter, partinin yeni lideri olacaktır."

Alithia gazetesi, yeni Genel Sekreter adayının Papayuannu'nun bir kopyası olduğunu, yalnız yaşının daha genç olduğunu yazarken, *Haravgi*'den ayrılan muhaliflerin çıkarmakta olduğu *Embros* gazetesi 14 Nisan 1988 tarihli sayısında, Politbüronun daha seçime gidilmeden, geçirmekte olduğu bir kalp ve akciğer rahatsızlığı yüzünden 12 Nisan 1988 günü ölen Papayuannu'nun yerine, acele olarak Hristofyas'ı geçici genel sekreterliğe atamasını eleştirdi.

80 yaşında ölen Papayuannu, Stalin döneminden beri ta Gorbaçov'a kadar görevini koruyan tek komünist parti lideri ve İspanya iç savaşında savaşmış son yaşayan komünist liderdi. 14 Nisan 1988 tarihli *Haravgi* gazetesinde yayımlanan bir yazıda, AKEL'in "leninist bir parti olarak" eski liderin eserini sürdüreceği ve Papayuannu'nun seçildiği 1949 yılındaki kongrede kararlaştırılmış olan politikalardan sapmayacağı duyuruluyordu!

15 Nisan günü yapılan Papayuannu'nun cenaze töreninde konuşan AKEL Politbüro üyesi ve Larnaka Belediye Başkanı G. Hristoduludis, partinin birlik ve ideolojik saflığını koruyacağını söyleyerek, adını vermeden *Embros* gazetesine çattı. Gazeteyi, "Kıbrıs emekçi halkının partisi AKEL'le hiçbir ilişkisi olmayan ve parti tüzüğüne ters süreçler önermeye çalışmakla" ve "burjuva sı-

nıfının en gerici çevrelerinin 5. kolu olarak davranmakla" suçladı. *Embros*, genel sekreterlik seçimi için genişletilmiş bir parti kongresinin toplanmasını istemekte ve başka adayların da seçime katılmasını talep etmekteydi.

16 Nisan 1988 tarihli *Embros*'ta ise Andreas Stilyanu, yazdığı bir makalede, *Haravgi*'nin *Embros*'u 5. kol olarak suçlamasından üzüntü duyduğunu belirterek, yeni genel sekreter seçimi için özel bir kongre toplanması çağrısını yineledi ve şöyle devam etti: "Darbe ve istiladan sonra (1974) ve parlamento seçimlerindeki AKEL'in oy azalmasından sonra (1985) bir kongre toplanması gerekmekteydi. Daha sonra AKEL'in desteğinde Vasiliu'nun seçilmiş olmasına rağmen, Parti 1985'deki oy kaybını kapatamamıştır."

Embros gazetesi 19 Nisan 1988 günü, "Genel Sekreterlik görevi için en uygun kişi yararına Hristofyas'ın adaylıktan çekilmesini" talep ederken, 20 Nisan günü kendi adaylarını ismen duyuruyor ve şöyle yazıyordu: "PEO Genel Sekreteri Pavlos Dinglis, AKEL lideri olursa, partide daha demokratik süreçlerin gelişmesi için çalışacaktır."

20 Nisan 1988 tarihli *Eleftherotipia* gazetesi, AKEL içindeki sertlik yanlılarının *Embros* gazetesini yayımlamakta olan Andreas Kannavuros, Luis Egumenidis ve Andreas Stilyanu ile Vasiliu hükümetinin sözcüsü olan Akis Fantis'i partiden atabileceklerine ilişkin bir haber yayımladı. Aynı haberde AKEL Uyanıklık Komitesi ile Politbüroya bu konuda bir öneri getirecek olan kişinin, yeni genel sekreter olduğu belirtilmekteydi.

Bunun üzerine 21 Nisan tarihli *Embros* şöyle yazdı: "*Embros*çular partiden atıldı mı? Bu, parti organlarının karar vereceği bir konudur."

"Hristofyas'ın Temsilciler Meclisi'nin üyesi olmaması bir so-

run yaratmayacak mı?" diye soran çevrelere verilen yanıt da, AKEL'in kararlarını kolektif olarak aldığı ve daima Meclis'te grupla temasta olduğu şeklindeydi.

Sonunda 22 Nisan 1988 günü toplanan AKEL Merkez Komitesi'nin Plenumu, tartışmalı aday Dimitris Hristofyas'ı AKEL Genel Sekreterliğine seçti. 43 yaşındaki yeni genel sekreter, 63 oy alırken, ona rakip olan aday Pavlos Dinglis (55 yaşında) sadece 11 oy alabildi. Her iki adayın ortasında yer alan eski Genel Sekreter Yardımcısı Andreas Fantis (73) üçüncü adayken, sonradan adaylığını geri çekmişti.

Partinin 1941 yılındaki kuruluşundan bu yana ilk defa genel sekreterlik için birden fazla aday çıkmış ve ilk defa gizli oylama ile seçim yapılmıştı. Seçimden sonra konuşan Hristofyas, partinin birliğini ve "monolitikliğini" korumak ve onu daha da güçlendirmek için bir koordinatör olarak çalışacağını söyledi. Dinglis ise, seçimin MK'nin dar sınırları içinde değil, parti kongresinde yapılması gerektiği görüşünü tekrarladı. Parti'nin buna ilişkin açıklaması ise, son kongrenin bir buçuk yıl önce yapıldığı ve yeni kongrenin ise ancak üç buçuk yıl sonra yapılacağı şeklindeydi.

17 Mayıs günü çıkan *Embros* gazetesi, Hristofyas'ın düzenlediği basın toplantısında şunları söylediğini yazdı: "AKEL, *Embros*'a karşı bir savaş başlatmamıştır. Ama AKEL üyeleri, bu yeni gazeteyi kendiliklerinden okumayı reddetmektedirler."

Embros'un buna yanıtı şöyleydi: "Bay Hristofyas bilmelidir ki, bu "kendiliğinden" boykot, parti liderliğince teşvik edilmektedir. Kendisinin yaklaşımı, eski katı modellerden ayrılma ve bir adım daha ileri gitme şeklindedir, Ama bu olması gerektiği kadar açık değildir."

SBKP Kongresinden sonra 2 Temmuz 1988'de *Embros*'ta ya-

zan A. Kannavuros, AKEL liderliğini açıkça suçlamaktaydı: "Perestroyka ve glasnost, AKEL liderlerinin sadece dillerindedir. Zamanı geçmiş yöntem ve uygulamalara bağlı kalmışlardır. Partiye canlılık ve değişiklik getirecek olan gençliğin etkin görevlere gelmelerini engellemektedirler."

4 Temmuz günü yazılı bir bildiri yayımlayan Hristofyas, şu yanıtı veriyordu: "Biz Kıbrıslı komünistler, AKEL'ciler, perestroyka yolunu sürekli bir ilgiyle işlemekteyiz. Moskova toplantısını ve orada alınan tarihsel kararlarla belirlenen yeni dönemi alkışlıyor ve perestroyka kararlarının sonucunu destekliyoruz."

Kannavuros, 6 Temmuz günü yazdığı makalede, muhaliflerin kendilerini hâlâ daha AKEL üyesi olarak saydıklarını açıkça duyuruyor ve AKEL liderlerini "anti-perestroykacı" bir tavır içinde olmakla ve parti toplantılarında meydana gelen olaylarla ilgili olarak glasnost ilkesinin tersine, gizlilik koymakla suçluyordu. *Haravgi* gazetesi ise, buna karşılık olarak 9 Temmuz günkü yazısında, kapitalist koşullar altında çalışan bir komünist partisi ile iktidardaki bir komünist partisi arasında fark olduğuna dikkat çekerek, partinin toplantılarındaki konuşmaları yayımlamama politikasını savunmaktaydı.

16 Temmuz tarihli *Haravgi*, Dubçek'in düşmesine yol açan 1968 yılındaki Çekoslovakya müdahalesi ile ilgili olarak Sovyet Başbakanı Rijkov'un yaklaşımına karşı tavır alan *Embros*'u suçlamakta ve Gorbaçov'un ilgili demecinden alıntı yaparak, *Embros*'un yorumuna ters düştüğünü öne sürmekteydi. *Embros* ise, AKEL liderliğini "Stalinist mentalite"ye yapışıp kalmakla suçluyor ve *Embros*'çuların, AKEL'in Gorbaçov'un düşünce çizgisi doğrultusunda demokratikleşmesine yardımcı olmaya kararlı olduğunu duyuruyordu.

Sonunda AKEL'in Lefkoşa İlçe Örgütü, 10 Eylül 1988 günü,

Embros gazetesini yayımlamakta olan dört gazeteciyi (A. Kannavuros, P. Polidoru, A. Stilyanu ve L.Igumenidis) partiden attığını açıkladı. Nedense atılma haberi resmen partiden duyurulmamış, ne de atılma kararı şekilsel bile olsa adı geçen gazetecilere bildirilmişti. Bunun üzerine bir açıklama yayımlayan bu gazeteciler, görüşlerini şöyle dile getirdiler: "Aldığımız bilgi eğer doğruysa, bizim yokluğumuzda alınan bu karar, demokratik değildir, keyfidir ve partinin yüksek çıkarlarına ters düşmektedir. Karar, liderlik dışındaki bir grup tarafından, Genel Sekreter Hristofyas'ın hoşgörüsü ile alınmıştır ve sosyalist ideallerin korkunç bir şekilde çarptırılması olgusunun (Stalinizm), ölmekte olduğu bir zamanda, partide egemen olan Stalinciliğin canlı bir örneğini oluşturmaktadır. Hiçbir organ veya grup bizi, partinin gövdesinden ayıramaz ve bizim komünist kimliğimizi elimizden alamaz."

Eylül 1988'de *Embros* gazetesini çıkaran muhalif AKEL üyelerinin partiden atılmasından sonra, bir yıl kadar basına pek yeni bir haber sızmadı. Ancak dipten gelen dalga, Kasım 1989'da bir kabarma gösterdi ve Ocak 1990 sonunda, bir grup AKEL ileri geleninin partideki görevlerinden istifa ederek, sıradan birer üye olarak kalacaklarını duyurmaları, parti içi muhalefetin yeni bir döneme girdiğini gösterdi.

Olaylar zincirini başlatan ilk halka, AKEL politbürosu üyesi, milletvekili ve PEO'nun onursal Genel Başkanı Andreas Jartides'in 14 Kasım 1989 tarihli *Embros*'a verdiği bir demeçti. Jartides demecinde AKEL liderliğini, anti-demokratik bir tutum izlemek ve sosyalizmi çarpıtmakla suçluyor ve "değişiklik rüzgarları buraları da tutacak ve bu, hem partimizin, hem de halkımızın yararına olacaktır" diyordu. Diğer gazeteler ise, muhalif gazetecilerin AKEL liderliğini Stalinci olarak suçladıklarını ve bu konuda bazı partililerden de destek gördüklerini haber veriyordu

Bu arada Nisan 1989'da AKEL'e yakın gençlik örgütü EDON tarafından yayımlanan bir broşürde, İngiliz Sömürge Yönetimine karşı savaşan EOKA örgütünün Kıbrıslıları yok etmek ve etkisizleştirmek için İngilizler tarafından yaratılmış bir örgüt olduğu şeklinde bir değerlendirme yer almış ve buna tepki gösteren sağcı örgütlerle bir polemik başlatılmıştı.

AKEL içinde yürütülmekte olan *Enosis* (Yunanistan'a bağlanma) eleştirisi ile ilgili tartışmalar daha sonra şekillendirilip, "1964-67 döneminin hatalı politikası" olarak kamuoyuna duyurulacaktı. Ama biz yeniden, Kasım 1989'daki tartışmalara dönelim.

18 Kasım 1989 günü yapılan bir parti toplantısında konuşan AKEL Genel Sekreteri Hristofyas, AKEL'in iddiaların aksine perestroyka'yı desteklediğini söyleyerek, doğudaki sosyalist ülkelerde olanların sosyalizmin başarısızlığı değil, yenileştirici gücün kanıtı olduğuna işaret etti. "AKEL sosyalist dünyadaki gelişmeleri incelemektedir ve kardeş partilerin deneyimlerinden öğrenmektedir. Yeni perestroyka ruhunu kendi koşullarımızda ve ortamımızda uygulamaktadır" diyerek, AKEL'in geçmişteki tavrı ile ilgili suçlamaları yanıtlayan Hristofyas, şöyle konuştu:

"Kıbrıslı komünistlerin geçmişlerinden utanmaları için hiçbir neden yoktur. Aksine parti, daima sosyalist ve demokratik idealler için Kıbrıs'ın özgürlüğü için mücadele etmiştir. AKEL'in işçilerin ve genel olarak halkın siyasal ve sosyo-ekonomik mücadelelerine katkısı çok büyüktür. İşte bu nedenle her AKEL'ci, partisiyle, partisinin tarihiyle ve Kıbrıs halkına kazandırdıklarıyla gurur duymaktadır."

Hristofyas devamla, parti üyelerine çağrıda bulunarak, "partinin halk kitleleriyle daha yakın bağlar kurmasını, siyasal gücünü artırmasını ve perestroyka ruhunu parti içinde geliştirmek için

çabalarını sürdürmelerini" istedi.

20 Kasım 1989'da yapılan AKEL Genel Sekreterliği'nin bir açıklamasında da, AKEL'in parlamento grubunda "köklü yenilikler" yapılacağı duyurularak, partinin perestroyka'yı benimsemediği şeklindeki suçlamalar reddedildi. Halen genç bir genel sekreterin göreve getirildiğini ve politbüroda değişiklikler yapılacağını belirten parti, "perestroyka'nın uluslararası komünist ve işçi hareketine sunduğu yeni ruhun AKEL tarafından kabul edilip, desteklendiğini vurgulayarak, yapılacak değişikliklerin bazı gazeteler tarafından değil, partinin kendisi tarafından yapılacağı açıklandı.

Nitekim *Embros*'çuların atılmasından sonra 10 Eylül 1988'de yayımlanan MK bildirisinde de, bu gazete "partinin birliğini bozan ikinci bir öncü merkez sıfatını verme eğilimini taşımakla" suçlanmış ve üyelerden AKEL'in aldığı kararlara saygı göstermesi ve tüzük maddelerinin ihlal edilmemesi istenmişti. AKEL, üyelerine partinin birliğini koruma ve Marksist-Leninist ilkelere bağlı kalma çağrısında bulunmuştu.

21 Kasım 1989 günü PEO Genel Sekreteri ve AKEL milletvekili Pavlos Dinglis'in sendika üyelerine verilen bir seminerde perestroyka konusunda konuşurken söyledikleri, AKEL liderliğiyle olan görüş ayrılıklarını daha da belirginleştirdi. Dinglis, AKEL'in 1968'deki Çekoslovakya işgaline destek vermiş olmasının bir hata olduğunu ve bunun Kıbrıs Komünist Partisi'nin tarihinde bir leke oluşturduğunu söyledi. Partiyi böylesi yanlış ve zararlı bir tavrı almaya yol açanların hesaba çekilmesini istedi. AKEL'in perestroyka'yı desteklediğini ilk defa 18 Kasım 1989'da açıklamasından çok önce, kendisinin bu politikayı benimsediğini açıklamış olan Dinglis, şöyle devam etti:

"Sorun, perestroyka ile uyuşup, onu desteklediğimizi açıkla-

mak değildir. Jivkov da perestroyka'yı desteklediğini açıklamış, ama bunu uygulamamıştır ve şimdi, yolsuzluk yaptığı nedeniyle adalet önüne çıkarılmasından söz edilmektedir. Perestroyka söz değil, eylem meselesidir."

Çekoslovakya'nın işgalini daha o zamandan kınadığını söyleyen Dinglis, başka ülkelerin içişlerine müdahale etmeme ilkesinin evrensel bir ilke olduğunu ve Çekoslovakya'da bunun ihlal edildiğini belirterek şöyle konuştu:

"Kıbrıs'ın Türkiye tarafından, Vietnam ve Grenada'nın ABD tarafından istila edilmesi kınanırken, Çekoslovakya'daki müdahaleyi kabul etmek olanaksızdır. Nefretle karşılanan bu müdahale, uluslararası işçi ve komünist hareketinde muazzam zararlara yol açmış ve şimdi perestroyka tarafından aşılan Avrupa komünizminin doğmasına neden olmuştu. AKEL, bu konuda onurlu bir özeleştiri yapmalıdır. Partiyi böylesi hatalı ve zararlı bir duruma sokanların, kendi paylarına düşen bir sorumluluk payları olmalıdır."

Bu arada Stalin'i ve Stalinci yöntemleri ağır bir dille eleştiren Dinglis, bir çökme değil, ama bir bunalım geçirmekte olduğunu söylediği sosyalizmi de aynı şekilde savunmuştur.

PEO Genel Sekreteri Dinglis, işçilere hitaben yaptığı konuşmada, ekonomik sorunlarda olduğu gibi sosyal konuları ele alışta da Stalinci modelin kullanılmasından üzüntü duyduğunu belirtti; Stalin'in cinayetlerinin "sosyalizmin pekişmesi için kaçınılmaz olduğunu söyleyerek, onu haklı çıkarmaya çalışanların tedavi edilmez Stalinciler" olduklarını vurguladı. Karşıt görüşlülerin psikiyatri kliniklerine kapatıldığını söylediği Brejnev dönemine karşı da saldırılar yönelten Dinglis şöyle dedi:

"Emperyalizmin ve kapitalizmin durumu istismar etmeye çalıştığını kabul ediyorum. Ama her şeyde de "emperyalist parma-

ğı"nın aranarak, onun suçlanmaması gerekir. Bunu kabul edemem. Sosyalizm, nihai hedeftir. Ama her ülkede var olan koşullara göre, bir geçiş dönemi olmalıdır. Esnekliğe ihtiyaç vardır. Kapitalizmin sunabildiği bütün olumlu yanlar kullanılmalıdır. Mülkiyetin sosyal şekilerinin üstün gelmesi için acele davranılmalıdır."

Dinglis'in bu seminer konuşması üzerine 22 Kasım 1989 günü bir bildiri yayımlayan AKEL MK, partinin politbüro üyesi olan Dinglis'i "parti liderliği ile olan anlaşmazlığını duyurmak için parti tüzüğüne ters düşmek"le suçladı:

"Dinglis yoldaş, AKEL Merkez Komitesinin Politbüro üyesidir ve üye olduğu organlarda istediği herhangi bir konuyu gündeme getirme hakkına sahiptir. Konuşmasında sözünü ettiği Çekoslovakya olayı ve AKEL'in tavrı gibi konuları, son birkaç yıl içinde hiç gündeme getirmemiştir."

Bildiride devamla, partinin perestroyka ruhunu benimsemediği şeklindeki görüş reddedilerek, AKEL'in halen gizli seçim sistemi, karar alma aşamasından önce tabanda tartışma sistemi, parti gazetesi olan *Haravgi*'nin sütunlarında özgür dialog yapma ve parti liderliğinin yavaş, ama sürekli bir yenilenme ve parti içi demokrasiyi benimsediği duyuruldu.

"Parti içi demokrasinin genişletilmesi, üyelerin sorumluluk duygularını artırma ve parti tüzüğündeki ilkelere saygı gösterme ile birlikte yürütülmelidir" denerek, Dinglis'in tavrını düzeltmesi çağrısı yapıldı ve "birliğin korunması için parti ilkelerinin gözetilmesi, en başta politbüro üyeleri olmak üzere önde gelen üyelerin en ağır sorumluluğudur" saptaması yapıldı.

22 Kasım 1989 tarihli *Haravgi* gazetesi, Dinglis'in konuşmasını aynen aktarmakta ve sonunda şu yorunu vermekteydi:

"Bu durumda Dinglis, sadece AKEL'in perestroyka ile ilgili ta-

vır ve kararlarını, perestroyka ruhunda yapılmış olanları ve alınmış önlemleri gözardı etmekle kalmamakta, ayrıca başka bir ülkedeki bir durumda, Kıbrıs'taki sol hareketler içindeki durum arasında mutlak bağlantılar kurmaktadır. Bay Dinglis'in perestroykanın Kıbrıs'taki sol hareket üzerindeki etkisiyle ve kendisinin de üye olduğu parti organlarının ruhu ışığında alınmış ve alınmakta olan ve alınması planlanan önlemlerle ilgili tavrı zamansızdır, subjektiftir, yani objektifliğe aykırıdır ve gerçeklere ters düşmektedir."

Sağcı *Alithia* gazetesi Dinglis'in bu konuşmasını "AKEL'e konmuş bir bomba" olarak nitelendirirken, *Agon* gazetesi de, evi ölümünden sonra bir müze haline getirilerek, önüne de bir büstü dikilen eski genel sekreter Papayuannu'dan sonra, AKEL liderliğinin itibarının sarsılmakta olduğunu yazdı. Aslında AKEL içinde, "katı tutum" yanlılarının temsilcisi Hristofyas ile "reformist" görüşte olanların temsilcisi Dinglis'in yürüttükleri iki farklı görüş ortaya çıkmıştı. *Embros* gazetesinin yayımlanması ise, perestroyka'nın AKEL'e ulaştığının ilk işareti olmuştu. 23 Kasım 1989 günü *Haravgi*'de bir demeci yayımlanan AKEL'in Uluslararası Masası'nın sorumlusu Donis Hristofinis şöyle diyordu:

"Perestroyka iddia edildiği gibi sadece AKEL'in dilinde değildir. Parti, bu tartışmaları kendi safları arasında sürdürmek istiyor, ama desteklediği perestroyka ile ilgili tartışmaları sokağa dökmek istemiyor. Yanlış olanı, partiyi basın ve toplantılar aracılığıyla eleştirme yolunu izlemeyeceğiz. Görüşlerimizi, tartışmalarımızı, yöntemlerimizi, hepsini de partinin kılavuz organlarında geliştirip söyleyeceğiz."

AKEL'deki "yeni yüzlü sosyalizm" tartışmalarının sertleşmesine rağmen, ayrı rakip bir parti kurma eğiliminin olmadığını vurgulayan *Embros*'un yazı kurulu üyelerinden Luis Egumenidis ise

şöyle diyordu:

"Biz partinin bölünmesine inanmıyoruz. Komünizm, birlik halinde kalmalıdır. AKEL içinde birçok kişi, bizim fikirlerimizi desteklemektedir. Ama partinin içten reforme edilmesinin gerektiğine inanmaktadırlar."

Dinglis'in açıklamaları üzerine 28 Kasım 1989 günü bir bildiri yayımlayan AKEL Politbürosu, parti liderliğinin perestroykayı yeterince hızlı ve cesur bir şekilde uygulamadığı şeklindeki iddiayı kınadı ve bunu öne sürenlerin konuşmalarıyla parti tüzüğünü çiğnediklerini, oysa Genel Sekreterden en alttaki üyeye kadar bütün üyelerin partinin tüzük ve kurallarına sıkıca bağlı olmalarının ve parti birliğini korumak için çalışmalarının bir görev olduğunu belirtti. Bildiride devamla, Dinglis'e yöneltilen sert eleştirilere rağmen, ona herhangi bir ceza verilmesi yoluna gidilmeyeceği duyuruldu.

AKEL Politbürosu'nun bu bildirisini yorumlayan Dinglis, bu gibi konuların tartışılmasının çok yararlı olduğuna inandığını ve bu görüşünü ısrarla savunmaya devam edeceğini açıkladı.

1 Aralık 1989 günü AKEL Politbüro üyesi ve milletvekili avukat Mihalis Papapetru da tartışmalara katılarak, Dinglis'i desteklediğini ve AKEL'in Çekoslovakya'nın işgali yanında Macaristan'ın işgalini de kınaması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine yeni bir bildiri yayımlayan Politbüro, Dinglis'in PEO üyelerine yaptığı konuşma ve AKEL bildirisine verdiği yanıtla ilgili sorunun tartışılmasının devam ettiğini açıklayarak, "Papapetru ve diğer yoldaşlarının tavrını" kınadı. Partinin tüzük ve ilkelerin, kamuoyuna verilen demeçlerle çiğnendiğini öne sürdü.

AKEL Politbüro üyesi Mihalis Papapetru, 2 Aralık 1989 günü *Cyprus Mail* gazetesine verdiği bir demeçte, sosyalizmin Kıbrıs modelini oluşturmak amacıyla Kıbrıs'taki bütün sol güçlerin di-

aloğa girmesi için onları teşvik etme niyetinde olduğunu söyleyerek, AKEL'in bu dialogta öncü rol oynamasını istedi ve bu konu üzerinde konuşmasının bir görev olduğunu belirtti. Doğu Avrupa'daki olayların Kıbrıs komünist partisinin de gelişmeleri hızlandırmasına yardımcı olduğunu dile getiren Papapetru şöyle devam ediyordu:

"Kıbrıs solu'nun Kıbrıs için sosyalizme giden bir yol bulması gerektiğine gerçekten inanıyorum. Stalinist model çoktan ölmüştür. Aslında ölü doğmuştu, ama AKEL'deki Stalinci unsurların bazılarının hâlâ daha yenilmesi gerekmektedir."

Bu arada Aralık ayının ilk haftasında Londra'yı ziyaret eden Hristofyas, orada yaptığı bir konuşmada, Çekoslovakya olaylarıyla ilgili parti görüşünün SBKP tarafından verilen "yanlış bilgi" temelinde oluşturulduğunu ve şimdi, yeni bilgiler ışığında durumun yeniden değerlendirilmesinin olası olduğunu söyledi.

AKEL MK'nin parti saflarındaki anlaşmazlıkları gidermek üzere, Aralık ayı ortasında 5 gün süren fırtınalı toplantılarından sonra, 18 Aralık 1989 akşamı bir açıklama yapan MK üyesi ve milletvekili Avukat Mihalis Papapetru, "MK'nin, azınlıkta bile olsalar, üyelerinin kamuoyu önünde konuşma hakkını kısıtlayan kararlarına onay verdiği için, vicdanında dayanılmaz bir suçluluk duygusu taşıdığı gerekçesiyle MK'deki görevinden istifa etti. Papapetru, MK ile yoğun anlaşmazlığına rağmen olumlu oy vermişti. Çünkü o, MK'nin çoğunluğunun bir uzlaşmayı kabul etmemekteki inadı yüzünden tehlikeye giren partinin birliğine hizmet vermek ve perestroyka ile glasnost'un yeni düşünceleri ışığında partinin demokratikleşmesi ve yenilenmesi yolunda hissedilir ve gerçekçi bir yolu açmak istiyordu. Öte yandan "oybirliği ile" alındığı açıklanan AKEL MK Bildirisinde *Embros* gazetesi ağır bir dille suçlanmakta ve "partiyi ve partinin birliğini bozmaya ça-

lışan bir merkez" haline geldiği öne sürülen bu gazeteyle dolaylı veya dolaysız bağlantısı olan bütün yoldaşların bu kişileri durdurması" çağrısı yapılmaktaydı.

Açıklanan bir diğer kararda ise, Dinglis'in ana taleplerinden biri olan Çekoslovakya'nın işgalinin kınanmasıyla ilgili olarak şöyle deniyordu:

"Çekoslovak devleti ve ÇKP'nin içişlerine 1968'de yapılan müdahaleyi, bu konuyla doğrudan ilgili bütün devletler ile ülkelerin hükümetlerinin kınadıkları gözönünde tutularak, AKEL MK'nin uluslararası bilgilenme koşulları altında Çekoslovakya'daki 1968 olaylarıyla ilgili aldığı karar yanlış ve geçersiz addedilmektedir."

19 Aralık akşamı Kıbrıs TV'sinde yayımlanan basın toplantısında konuşan AKEL Genel Sekreteri D. Hristofyas, son MK toplantısında "partinin muzaffer olarak çıktığını ve kendi iç meselelerini kendi evlerinde tartışmayı sürdüreceklerini" söyleyerek, "MK kararlarının AKEL'in en iyi çıkarları ve birlik ruhu doğrultusunda mükemmel bir Noel hediyesi olduğunu" belirtti.

21 Aralık günü ortak bir açıklama yapan PEO sendikası liderleri Jartides ile Dinglis, AKEL liderliğinin reform süreçleriyle ilgili olarak alınan kararların yeterli hızla uygulanmaması halinde bunalımın yeniden nüksedeceği uyarısında bulundular. Kendilerinin de partinin birliği için bu "acı uzlaşma"yla onay verdikleri, kararlardan bazılarının kendi değişiklik taleplerinin kısmen karşıladığını ve bu kararlardan birini de parti kongresinin 1990 yılı içinde en erken bir zamanda toplanması olduğunu söylediler. Jartides ile Dinglis'e göre, çağdaş Kıbrıs koşulları, perestroyka, yeni düşünce ve glasnost temelinde AKEL'in yeni bir imaj yaratması ve kendisinin yenilenmesinde bu kongre, tarihsel bir kilometre taşı olacaktır.

AKEL MK, 2 Ocak 1990 günü bir bildiri yayımladı ve Merkez Komitesi'nin Ocak ayı sonunda toplanarak, Aralık ayında alınan kararların nasıl uygulanacağının görüşüleceğini duyurdu. Komünistleri ilgilendiren konularda kamuoyu önünde konuşma ve Kıbrıs solu içinde tartışmayı teşvik etme politikasına devam etmekte kararlı görünen ve bu nedenle bir önceki ay AKEL MK üyeliğinden istifa eden Papapetru, 7 Ocak günü haftalık *Embros* gazetesinin kendisiyle yaptığı söyleşide, Kıbrıs sol hareketinin kritik bir dönemden geçmekte olduğu bir sırada bu mücadelenin dışında kalmasının olanaksız olduğunu söyleyerek şöyle dedi:

"Gorbaçov'la ve Doğu Avrupa'daki gelişmelerle açılan yol, toplumun geniş kesimlerine hitap etmektedir. Sosyalizme güveniyorum ve gerçek sosyalizmin, geçmişteki sözümona rejimler tarafından zorla uygulanan totaliter çarpıtmaların yıkıntısı içinden çiçekleneceğine inanıyorum."

Papapetru, 10 Ocak günü yaptığı bir açıklamada ise, daha önce MK'den istifa ederken söylediğinin aksine, Temsilciler Meclisi'ndeki milletvekilliği görevinden ayrılmama kararını aldığını duyurdu. Milletvekilliğini sürdürmesi için birçok kişinin ricada bulunduğunu, Hristofyas ve diğer parti liderleriyle iki defa toplantı yaptığını ve kendisine oy vermiş olanlara karşı sorumluluklarını terk etmeyerek, daha adil bir toplum için emekçi halkın yanında mücadelesine devam edeceğini açıkladı.

15 Ocak 1990 günü bir bildiri yayımlayan AKEL'e yakın gençlik örgütü EDON'un Merkez Komitesi, örgüt Genel Sekreteri olan Mikis Şanis'in "Kamuoyu önünde demeçler vererek, EDON ile AKEL arasında görüş ayrılığı varmış izlenimini verme eğiliminde olduğunu" belirterek, bu durumu kınadı. AKEL'deki reformist grup ve *Embros* gazetesi ile yakın ilişkisi bulunan Şanis'in AKEL'e ters olarak dile getirdiği görüşlerin EDON'u bağla-

madığı vurgulanan bildiride, Genel Sekreter'in tavrını gözden geçirmek için kendine fırsat tanındığı duyuruluyordu. Bunun üzerine 17 Ocak günü ortak bir açıklama yapan PEO liderleri Jartides ile Dinglis, EDON MK'sinin bu kararının "AKEL'in güdümü ile" alındığını söyleyerek, parti içinde her üyenin özgürce ve kamuoyu önünde görüşlerini söyleyebilme hakkı için Şanis ile birlikte mücadele edeceklerini belirttiler.

AKEL MK, bir gün sonra bir bildiri yayımlayarak, "EDON'un ayrı tüzüğü ve seçilmiş organları olan bağımsız bir örgüt olduğunu ve kimseden emir almadığını, PEO liderlerinin Şanis'e destek veren açıklamalarının partinin birliğini bozmaya yönelik olduğunu" belirtmek ihtiyacını hissetti.

Olaylar zinciri sürüyordu. 20 Ocak'ta, uzun yıllar AKEL Genel Sekreteri Yardımcılığı görevini yapmış olan ve yeni liderlik döneminde sadece MK sekreterliklerinden birini alan Andreas Fantis'in yaptığı açıklama, parti içindeki "katı tutum yanlıları"na karşı yürütülen, "daha hızlı değişiklik" dalgasını daha da kabarttı. Fantis, yeni Genel Sekreter Hristofyas'ın Papayuannu'nun destekleyicileri tarafından bu mevkiye getirildiğini söyleyerek, Genel Sekreterlik için yeniden seçim yapılmasını istemekteydi. Açıklamaya göre, parti içindeki bunalım yeni değildi ve son 4 yıldır kaynamaktaydı. Fantis, parti liderliğinin Ocak 1986'da parti içinde, "iyi ve kötü komünistler", "bizden ve onlardan olanlar" ayrımını yapmasından beridir, bu bunalımın sürdüğünü söylüyordu. Anreas Fantis, PEO liderleri, milletvekili Dinos Konstantinu ve diğerlerinin "oportünistler", "anti-sovyetikler" ve hatta "sağcı DISI partisinin ajanları" olarak suçlandığını, PEO'ya yaptığı ziyaretlerde izlendiğini ve PEO'nun, güya kendisi için "gidilmemesi gereken bir yer" olarak gösterilmeye çalışıldığını vurguladı ve deneyimli gazetecilerin *Haravgi*'den uzaklaştırılma-

sını eleştirdi. Şanis'in de katı tutum yanlılarının benzer eylemlerinin kurbanı olduğunu belirten Fantis, şu öneriyi yaptı: "Birkaç ay içinde olağanüstü bir kongre toplanmalı. MK üyeleri derhal istifa ederek, 15-20 kişilik geçici bir başkanlık kurulu oluşturulmalıdır. Çünkü bugünkü Merkez Komite, gerçek bir kongreye giderken, güvenirliliğine sahip değildir."

22-23 Ocak tarihli *Haravgi* gazeteleri, Fantis'in bu açıklamalarını kınayan parti örgütlerinin bildirileriyle dolup taştı. *Agon* gazetesi ise, Hristofyas grubunun reformcu liderleri devirmeye çalışırken, reformcuların da yeni bir parti kurmalarının beklendiğini yazdı.

A. Fantis, 23 Ocak günkü *Fileleftheros*'ta, *Haravgi*'den ayrılan gazetecilerden Stavros Angelidis'le yaptığı uzun bir söyleşide, gelecek seçimlerde adaylığını AKEL'den koymayı düşünmediğini ve Parti Genl Sekreterliği için de talip olmadığını duyurdu.

Genel Sekreter Hristofyas, basında çıkan haberler üzerine 24 Ocak'ta kendisiyle görüşen Kıbrıs TV muhabirine, iki gün sonra yapılacak olan MK toplantısı öncesinde, Politbüronun muhalifleri "partiden atma" değil de, "görevlerinden alma" önerisinde bulunduğunu ve toplantıda bu konunun görüşüleceğini açıkladı ve parti içinde "reformcu" ve "Stalinci" ayrımına bir son verilmesi gerektiğini söyledi.

Aynı TV programına konuşan Jartides ise, MK'nin, değiştirilmesine çalışılan tüzük kurallarına uyulmadığı gerekçesiyle kendilerini partiden ihraç etmesi halinde, AKEL saflarındaki bunalımın azalmayıp, daha da artacağı uyarısında bulundu ve en azından bu aşamada başka bir siyasal grup oluşturma yönüne gitmeyeceklerini açıkladı.

24 Ocak günü *Haravgi*'de "Yersiz iddialar" başlığı altında yer alan başyazıda, AKEL liderlerinin perestroyka ve yeni düşünce

yolunda geri kaldığı şeklindeki iddialar reddedilerek, partide "yaşlılar yönetimi"nin artık geçerli olmadığı, parti içinde bütün düzeylerde ve konularda demokratik süreçlerin tam olarak çalıştığı öne sürülürdü. Ertesi gün ise, Hristofyas'ın Jartides'i "PEO'yu gerici bir hücre veya fraksiyon" olarak kullanmakla suçlandığı ve Aralık 1989'daki MK toplantısında yaptığı konuşma, *Haravgi*'de yayımlanarak kamuoyuna aktarıldı.

Muhaliflerin durumunun görüşüleceği MK toplantısı 26 Ocak günü sabahleyin, Genel Sekreter D. Hristofyas'tan sonra söz alan Andreas Fantis, konuşmasının sonunda AKEL Merkez Komitesi ile Politbürosu üyelerinden istifa ettiğini açıkladı. Bütün gün devam eden tartışmalı toplantı sonunda, MK'nin 8 üyesi daha bu görevlerinden istifa ettiklerini bildirdiler. Bunlar PEO liderleri Andreas Jartides ile Pavlos Dinglis, Nikos Hristodulu, Kostas Sofokleus, Hristos ve Maria Vanezos, Mihalakis Mihailidis ve Andras Petru'ydu.

27 Ocak günü bir bildiri yayımlayan Jartides, AKEL'deki katı tutum yanlılarının reformları uygulamayıp, parti içindeki demokratik olmayan uygulamalara son vermediklerini, MK'nin olumsuz tavrı karşısında istifa etmenin tek seçenekleri olduğunu söyledi.

26 Ocak 1990 tarihli haftalık *Cyprus Weekly* gazetesinde görüşleri yayımlanan AKEL'in gençlik örgütü EDON'un Genel Sekreteri Mikis Şanis, Kıbrıslı komünistlerin bir kimlik bunalımı geçirmekte olduklarını söyledi.

SSCB'de ekonomi eğitimi görmüş olan 32 yaşındaki Şanis, Kıbrıs Komünist Partisinin bir "yenilenme"ye ihtiyacı olduğunu ve parti içinde demokrasi, ve glasnost için sosyal mücadele verilmesinde EDON'un öncü güç olması gerektiğine inandığını belirterek şöyle konuştu:

"Kıbrıs'ta yavaş seyreden değişikliklerden Ada gençliği fazla bir hayal kırıklığına uğramamalıdır. Aslında bugün, yaşlı liderliğin ayrılması ve yeni genç ideologların gelecek nesiller için komünizm veya sosyalizm yollarını açması gerekmektedir. Eski ve ölü ideolojilere yapışıp kalamazsınız. İleriye bakmalısınız. Kıbrıs'ta anlaşılması gereken budur. Sosyalizm veya komünizm ideolojisi ortadan kaldırılmamalıdır. Aksine bunlar çok canlıdır. Ama aynı zamanda, kapitalist sistemin şimdiye kadar kazandırdığı her şeyi kınayıp, zıtlaşmaya gerek yok. Bugün her solcu bir kimlik bunalımı geçirmektedir ve Kıbrıslılar bunun dışında değildir. Genç bir üye soru sorup, tepki gösterme ve gerekli sosyal değişiklikler için önerilerde bulunabilmeli ve bu konularda yeterince bilgi birikimine sahip olmalıdır. Ama Kıbrıs'ta bu yapılmamaktadır. Komünist ideoloji, ancak dogmatizm ve despotizm'den uzaklaşırsa yaşayabilecektir. Kıbrıslılar için birincil olarak Ada'daki siyasal sorunun çözümlenmesi gerekmektedir. O nedenle siyasal dialog hedeflenmeli, sosyal saygıya dayalı genel bir ilerleme için harekete geçilmelidir."

Yine 26 Ocak tarihinde, AKEL'in yayın organı *Haravgi* gazetesinde yer alan başyazı, AKEL'in olaylara bakış açısı hakkında bize bilgi vermektedir. "İdeolojik aşınmaya hazır" başlıklı yazıda, bazı sorulara verilen yanıtlarla partinin kimliği belirlenmeye çalışılmaktaydı:

"Sosyalist ülkelerdeki gelişmelerden söz ederken, orada olan her şeyi bizim de benimsememiz gerektiği mi anlaşılmalıdır? Eğer bir parti, adını değiştirerek "sosyal demokrat" yapma kararı alırsa, bunu AKEL'in de mi yapması gerekir? Eğer bir parti, demokratik merkeziyetçilik ilkesini reddedip, bütün solculara, hatta merkez sağcılara açık bir tartışma kulübü haline gelirse, bu bir çağdaşlaşma örneği midir? Yeni Düşünce, sınıf ve ideoloji sınır-

larının ortadan kaldırılması anlamına mı gelmektedir? Bir parti içinde, iki sosyal sistemin konverjansı (birbiriyle buluşması) hakkında fikirler gelişiyorsa, bu yeni düşünce midir ve bunu AKEL benimsemeli midir? Bir sosyalist ülkede, geçmişi sıfırla çarpan bir teori teşvik ediliyorsa, komünist partilerin sömürgeci kapitalist sistemi ortadan kaldırmadaki katkısı yok sayılıyorsa, Sovyetler Birliği'nin sömürgecilik sisteminin çözüşünde tayin edici bir katkıda bulunduğu göz ardı ediliyorsa, Sovyetler Birliği'nin dünya barışını savunmadaki rolü küçümseniyorsa, bu durum AKEL'in alkışlayıp, benimsemesi gereken bir dünya gelişmesi midir?"

Öte yandan 27 Ocak 1990 tarihli *Haravgi*'de yer alan AKEL Merkez Komitesi'nin bildirisinde, 40 üyeli Merkez Komite'nin Cuma gecesi geç saatlere kadar süren önemli toplantısı ardından 8 MK üyesinin istifa etmesiyle ortaya çıkan durum değerlendirilmekteydi. Partideki bunalımın, reformist diye nitelenen üyelerin kamuoyu önünde açıklamalarda bulunması ile alevlendiği öne sürülen bildiride, AKEL'in anti-demokratik politikalar uyguladığı şeklindeki iddialar reddedilmekteydi. Reformistlere karşı önlem alınması şeklindeki Politbüro'nun önerisine rağmen, AKEL Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas'ın 26 Ocak Cuma günü bütün gün süren MK toplantısında, özeleştiri yapmaları için Jartides ve Dinglis'i ikne etmek için boşuna çaba harcadığına dikkat çeklimekteydi. Açıklandığına göre, MK toplantısında Hristofyas'a verilen destek yinelenmiş ve Hristofyas da yaptığı kapanış konuşmasında AKEL üyelerinin önceden alınmış istifa kararlarını eleştirerek, MK'nin kendisine gösterdiği desteğe teşekkür etmiştir. Genel Sekreter Hristofyas, bütün yoldaşların işbirliği ruhu göstererek, partinin "birlik" halinde olduğunu kanıtlamalarını ve AKEL'in yapıcı bir rol oynamayı sürdürmesini istedi.

27 Ocak 1990 Cumartesi günü de oturumunu sürdüren AKEL MK, 1964-67 döneminde Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi *(enosis)* ile ilgili parti politikasını ve Aralık 1989 plenumunda alınan kararların uygulanmasını tartıştı. Bu konuyla ilgili kararlara geçmezden önce istifa eden iki MK üyesinden söz etmeliyiz. Politbüroya seçilmesi önerilen, ama bunu reddeden Andreas Petru, farklı nedenlerle istifasını sunarken, Panikos Peonides MK'nın istifa eden 11. üyesi oldu. Gazeteci, edebiyatçı, Kıbrıs Tiyatro Örgütü'nün Başkanı ve son belediye seçimlerinde AKEL'in Leymosun Belediye Başkanı adayı olan Panikos Peonides, AKEL Genel Sekreterine yazdığı istifa mektubunda, çağımızın ruhuna ve Marksist sol düşüncenin yeniden doğuşu ile belirlenen köklü değişikliklere ters düşen ölçütler kullanan en yüksek parti çekirdeği içinde isteyerek başlatılan temizlik harekatı yapan bir organın çalışmalarında artık yer alamayacağını belirterek şöyle diyordu:

"Ne yazık ki, MK'nin çoğunluğu, inatla kendisini tüzük ardına saklayarak yarattığı durumun önemini kavrayamamıştır. MK'nin A. Fantis ile A. Jartides'i sekreterlik görevlerinden uzaklaştırma kararı, onların temsil ettiği fikir hareketini cezalandırmakla birdir. Böylesi bir cezai eyleme başvuran bir parti organında bulunmaktan utanç duymaktayım."

AKEL Merkez Komitesi, iki gün süren önemli toplantısını bitirdikten sonra 28 Ocak 1990 akşamı yaptığı açıklamada, MK üyeliğinden istifa eden P. Peonidis'in partide "temizlik harekatı" yürütüldüğü şeklindeki suçlamasını reddetti. Onun söylediklerinin gerçek durumu yansıtmadığı belirtilerek şöyle devam edildi:

"AKEL, her parti ve demokratik örgüt gibi, özgür tartışma ve karar alınması ardından, bu karar oybirliği veya çoğunlukla alınmış olsun, üyelerin bu karara saygı göstermesini beklemektedir.

Parti demokrasisinde, ne kadar önemli olursa olsun, hiçbir üye kendisini partinin üzerine koyamaz."

MK açıklamasında partinin parlamento grubunun "yenileceği" ve gelecek yılki seçimlerde partili milletvekillerinin, partinin karakterini dile getirecek şekilde düzenleneceği belirtildi. Parti tüzüğünde yapılacak değişiklikleri kararlaştıracak olan özel bir kongrenin daha önce duyurulduğu gibi Kasım'da değil de, iki ay önce, yeni Eylül'de yapılacağı duyuruldu.

AKEL MK aynı gün yayımladığı bir başka açıklamada ise, 1963-1967 yılları arasında partinin "enosis"i destekleme politikası ile ilgili soruna değinildi. 30 Ocak tarihli *Fileleftheros*'un bu konudaki değerlendirmesi çok yerindeydi: "Gerçekçilik önemlidir. Ama bu, zamanında yapılmalıydı." Açıklamada değinilen konular şöyleydi:

• *"Bağımsızlık'tan uzaklaşıp, "enosis"e doğru yönelme kararının sorumluluğu kolektiftir ve o zamanki Merkez Komitesi'ne aittir. MK, bunun bütün sorumluluğunun müteveffa parti lideri Papayuannu'ya yükleme çabalarından üzüntü duymaktadır. Ama o zamanki Genel Sekreter olarak Papayuannu'nun da bu sorumlulukta payı vardır.*

• *AKEL'in o zaman içine düştüğü bu hatanın nedenleri vardır: 1. İç cephenin parçalanmaması, 2. AKEL'in yalnız kalıp etkisiz duruma düşmemesi, 3. Komünizm ve AKEL düşmanlığının yeniden canlanmasından kaçınılması.*

• *Enosis sloganı, anti-emperyalist cephenin kurulmasına yardımcı olma bir yana, Kıbrıslı Türk kitlelerini şövenist liderliğin kucağına itmiştir. Büyük sorumluluk, enosis sloganını istismar eden aşırı sağa yüklenebilir.*

• *1967'den beri parti tarafından izlenmekte olan tam bağımsızlık politikasına dönüş, haklı bir politikadır. Bütün Kıbrıs halkı*

için, kendi kaderini tayin hakkı veya taksim sorununun olmadığına inanmaktayız. Kıbrıs halkı kendi kaderini tayin etme hakkını 1960'da kullanmış bulunmaktadır. Kıbrıs halkı, 1960'da bağımsızlığı seçmiştir. Bağımsız ve federal cumhuriyet, daha sonra 1977 ve 1979'da yapılan Doruk Anlaşmaları ile teyid edilmiştir. Kıbrıs halkı, iki ulusal toplumdan oluşan birleşik bir bütündür. Toplumlardan birine, kendi kaderini tayin etme hakkı tanınırsa, BM üyesi bir devletin dağılmasına yol açılacağı gibi, Helsinki Sonuç Belgesi'ne de aykırı olunacaktır.

• *AKEL MK, Kıbrıs sorununun çözümü konusunda şunları hedeflemektedir:*

1) Türk askerleri ve bütün yabancı askerlerin Kıbrıs'tan çekilmesi ve Ada'nın askerden arındırılması,

2) Türkiyelilerin Ada'dan uzaklaştırılması

3) İnsan haklarının ve temel özgürlüklerinin iadesi ve bunlara saygı gösterilmesi. Bütün göçmenlerin evlerine dönmeleri, serbest dolaşım ve mülk edinme haklarının tanınması,

4) İki toplumlu, iki bölgeli, bir federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması,

5) Genişletilmiş ve güvenilir uluslararası garantiler sağlanması ve tek yanlı müdahale hakkının kaldırılması."

30 Ocak 1990 günü EDON Genel Sekreteri M.Şanis, AKEL Lefkoşa Kaza Komitesi üyeliğinden istifa ederken, AKEL'in parlamentodaki sözcüsü Dinos Konstantinu da partinin MK ve PB üyeliği ile parlamento sözcülüğünden istifa etti. Konstantinu, MK'ya yazdığı istifa mektubunda, A. Fantis'in suçlamalarının çoğunu tekrarlamakta ve partideki fısıltı yayıcılarının kendisini "sağcı DISI'nin ajanı, revizyonist vb" olmakla suçladıklarını belirtmekteydi. Geçen 4 yıl boyunca Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerde yapılmakta olan yeni düşünce doğrultusundaki

yeniliklerin benimsenmesi için mücadele ettiğini söyleyen Konstantinu şöyle devam etti:

"AKEL içindeki örgütlü fraksiyonun amacı, önde gelen parti liderlerini, özellikle 1986'da yapılan 16. Parti Kongresinde Papayuannu'nun genel sekreterlikten uzaklaştırılmasını savundukları suçlamasıyla safdışı bırakmaktır. Bu fraksiyonist çalışma, sadece parti liderliğini bölmekle kalmamış, huzursuzluğu parti tabanına da yaymıştır. Partinin ancak bu fraksiyonun kınanması, dağıtılması ve sorumluların cezalandırılması ile bundan kurtulabileceğine inanıyorum."

Kamuoyu önünde dialog yolunu açan önde gelen üyelerin cezalandırıldığı son MK toplantısı ile ümitlerin kaybolduğunu belirten Dinos Konstantinu, "eğer görevimde daha fazla kalırsam, kendimi partinin sorumluluğunu paylaşmış hissedeceğim" diyerek, şu sözlerle mektubuna son verdi:

"Kıbrıs'ın özgürlüğü ve emekçi halkının hakları için yaşamının geriye kalan bölümünde elimden geleni yapmayı ve Marksist-Leninist öğreti ve proleter enternasyonalizmine bağlılığımı sürdüreceğim."

AKEL MK ise konu ile ilgili olarak yayımladığı bildiride, istifadan üzüntü duyduğunu ve Merkez örgütlenme sekreteri olarak Konstantinu'nun parti tüzüğünün koruyucusu olması gerektiğini belirterek, fraksiyon suçlamasını reddetti ve bunu bilakis Fantis, Jartides ve benzerlerinin yaptığını, şimdiki Genel Sekreter Hristofyas'ın gizli oyla seçildiğini duyurdu.

30 Ocak 1990 günü toplanan PEO Yürütme Kurulu, Başkan Jartides ile genel Sekreter Dinglis'in katılımıyla yaptığı görüşmelerden sonra yayımladığı bildiride, PEO'nun AKEL içindeki tartışmalardan uzak tutulması çağrısını yaptı ve federasyonun birliğini korumak gerektiği üzerinde durdu.

31 Ocak'ta bir yazılı açıklama yapan PEO Başkanı Jartides, Kıbrıs sorununda "tavizci" bir politikadan yana olduğu şeklindeki iddiaları reddetti ve Kıbrıs sorununun silah gücüyle çözümlenemeyecek bir istila ve işgal sorunu olduğunu belirterek, anlamlı toplumlararası görüşmelerden yana olduğunu söyledi. Jartides, geçici hükümetin kurulmasından sonra bile, Kıbrıs'ta Türk askerinin kalmasının uzayabileceğini ve göçmenlerin hepsinin de geri evlerine dönmelerinin istenmesine rağmen, bu görüşlerin ütopik olup, gerçekleşemeyeceğini belirtti. AKEL Politbürosunun bu konudaki kararını oybirliği ile aldığını açıklayan PEO Başkanı, bu görüşün fikir babasının müteveffa Genel Sekreter Papayuannu olduğunu söyledi.

Bunun üzerine 1 Şubat tarihli *Haravgi* gazetesi, Jartides'in ölmüş bir kişinin kendisini savunamadığını bilerek Papayuannu'yu eleştirmesini ve AKEL için ağır kelimeler kullanmasını kınayan bir makale yayımladı.

2 Şubat'ta yayımlanan parti MK bildirisinde de Jartides'in, Kıbrıs sorunu konusundaki görüşünün AKEL'in paralelinde olduğu şeklindeki açıklaması reddedildi. Bildiride, Jartides'in sağcı DISI partisince savunulmuş olan "aşamalı federasyon" ilkesini 1987'den beri savunduğu ve yine 1987'de yaptığı bir konuşmada "Kıbrıs'ta iki halk bulunduğunu ve tüm göçmenlerin evlerine dönmelerini talep etmenin doğru olmayacağını" söylediği hatırlatıldı. AKEL MK Bildirisinde devamla, Jartides'in bir yıl önceki başka bir toplantıda da "KKTC uluslararası alanda tanınmasa da Kuzey'de egemen olan bir idaredir. Bu siyasi varlığı tanımamızı söylemiyorum, ama Vasiliu, bunu aklında bulundurmalıdır. Türk halkı teriminden korkmuyorum. İki halkın eşitliği değil de, iki toplumun hakları derken, kelimelerle oynuyoruz" şeklindeki sözlerine de işaret edildi. Jartides'in yanlış görüşlerin fikir baba-

lığını ölmüş olan liderin omuzlarına atma çabasından üzüntü duyulduğu belirtilen bildirinin sonunda da Jartides ve diğer yoldaşlarına, "partiye, partinin birliğine ve etkinliğine zarar vermekte olan, kamuoyu önündeki bu tartışmalara bir an önce son verme" çağrısı yapıldı.

AKEL Genel Sekreteri Hristofyas'ın Jartides'i ulusal davada "teslimiyetçi" politika izlemekle suçlamasına karşı ve MK Bildirisine yanıt vermek için yeni bir açıklama yapan Jartides şöyle konuştu:

"Kıbrıs sorunu bir istila ve işgal sorunu olmakla birlikte silahla çözüme kavuşturulabilecek bir sorun değildir. Çıkmazlardan endişe duymakla birlikte, eli, kolu ve dili bağlı kalmamamız gerektiğini savunuyorum. Kaç kez çıkmaza girersek girelim, bunları aşmaya çaba sarfetmeliyiz. Bu, partimizin tesbit ettiği politika değil midir? BM'in davamızla ilgili olarak oynayabileceği rolü küçümsemiyorum, ama abartmaya da yatkın değilim. Dialoğa sadece kendi görüşlerini empoze etmeye giren taraf, görüşmeleri çıkmaza sevketmiş olur. Diğer konulara gelince, ben tüm göçmenlerin dönmesini arzuladığımızı, ancak bunun ütopya olduğunu söyleyen (Hristofyas'ın) hamisi Ezekias Papayuannu'nun söylediklerini tekrarlamış oldum. Türk askerlerinin geçici hükümet kurulduktan sonra da Ada'da kalabileceklerini savunan yine Ezekias olmuştu. Beni teslimiyetçilikle suçlayan Hristofyas, şimdi sağcıların ve nihayet merkezcilerin politikasını benimsemiş, AKEL'in belirlediği ilkeleri terk etmiş oluyor. Ben AKEL'in Kıbrıs politikasını ve ilkelerini savunuyor ve bundan da korkmuyorum."

Öte yandan 1 Şubat günü Reuter Haber Ajansı'na demeç vererek, AKEL içindeki perestroyka mücadelesini irdeleyen Jartides ve Dinglis, görüşlerini şöyle vurguladılar:

"Hâlâ daha parti üyesiyiz. Buna bölünme diyemeyiz. Ama ciddi bir bölünme tehdidinden söz edebiliriz. Reformcular, perestroykayı desteklemektedirler. Genel Sekreter Hristofyas başkanlığındaki liderlik ise, otokratik bir zihniyete sahiptirler ve demokratik süreçlerin zararına, merkeziyetçiliğe ağırlık vermektedirler."

Dinglis ise, yeni bir parti kurulmasının PEO içinde tartışılmakta olduğunu söyleyerek şöyle konuştu:

"Stalinist model çökmüştür ve sosyalizm, yeni, demokratik ve insancıl bir şekil almak zorundadır."

3-6 Şubat tarihleri arasında Leymozun, Lefkoşa, Larnaka ve Derinya'da yapılan ve AKEL'in birlik halinde güçlü bir parti olduğunu kanıtlamak için düzenlenen mitinglerde konuşan Genel Sekreter Hristofyas, özetle şu görüşleri dile getirdi:

"Partimiz içinde ve partinin hedefleri dışında bölücü bir eylem başlatan grup, önce liderliği dağıtıp, sonrada başka bir siyasal hareket oluşturmayı amaçlamaktadır. Böylece partinin birliği ve varlığı, tehlikeye atılmaktadır. AKEL, iktidarda olan bazı kardeş partilerin hata veya suçlarının yükümlüsü değildir. Partimiz, geçmişte yaptığı hataları kabul etmeye hazırdır. Ama perestroykanın hızlı destekçileri olduğumuzu kanıtlamak için de geçmiş hatalar üzerinde uzun uzadıya duracak değiliz. Partiden ayrılanları, ayrı parti kurma fikrinden vazgeçirerek, AKEL'e dönmeye çağırıyorum. Bu partiden ayrılanlara son çağrımızdır."

5 Şubat günü, Hristofyas'ın PEO'daki sadık taraftarı olan Genel Sekreter Yardımcısı Hristofis Lasettas'ın imzasıyla yayımlanan bir PEO bildirisinde ise, tartışmalı konuların artık kamuoyu önünde tartışılmaması için üst ve alt düzeydeki üyelere çağrıda bulunuluyordu.

Uzun yıllar AKEL Genel Sekreter Yardımcılığı yapmış ve MK

Sekreterliğinden istifa etmiş olan muhaliflerden Andreas Fantis, 7 Şubat 1990 günü bir bildiri yayımlayarak, PEO ve EDON'un 11 Şubat'ta yapılacak olan önemli Yürütme Kurulu toplantılarından önce, AKEL'de kalıcı bir bölünmeyi önlemek için, katı tutum yanlısı liderlik ile reform yanlısı azınlık arasında arabuluculuk yapabileceğini açıkladı. AKEL liderliğinin "zafer sarhoşluğu" ile partideki görevlerinden ayrılanlara karşı öç alma eyleminden kaçınmasını isteyen Fantis, bu yoldaşların partinin ve halk hareketinin düşmanları olmadığını söyledi ve MK'nın aldığı cezai kararların gözden geçirilmesini talep etti.

9 Şubat'ta bir açıklama yapan PEO liderleri Jartides ile Dinglis de, AKEL'deki bunalıma son vermek için, mitinglerde kendilerine saldırılarda bulunulmuş olmasına karşın, AKEL liderliğinin yaptığı çağrıyı kabul ettiklerini duyurdular. Ama AKEL'in zor kabul edeceği üç tane koşul öne sürüyorlardı: 1) Önde gelen üyelere verilen bütün cezalar iptal edilmeli, 2) Partinin birliğini koruyacak şekilde ve uzlaşma esasına göre, politbüronun yapısının yenilenmeli, 3) Parti ile ilgili sorunlar, herhangi bir kısıtlama getirilmeden kamuoyu önünde tartışılmalı.

Ertesi gün yayımlanan AKEL bildirisinde, buna karşılık verilmekte ve parti sorunlarıyla ilgili olarak kamuoyu önünde yapılan tartışmaların denetlenmesi ilkesinin hâlâ daha geçerli olduğu hatırlatılmakta ve parti tüzüğünde yapılacak değişiklikler için özel bir komitenin oluşturulduğu duyurulmaktaydı. Mayıs ayında yayımlanacak olan tüzük değişiklikleri üyelerce tartışılıp, Eylül 1990'da yapılacak kongrede onaylanacaktı.

Öte yandan reformcu liderlerden Andreas Jartidis, 8 Şubat 1990 günü yaptığı yeni bir açıklamada, Haziran 1987'deki bir AKEL politbüro toplantısında savunduğu "aşamalı federasyon" görüşünden vazgeçmediğini söyleyerek, şöyle konuştu:

"Elde edeceğimiz federasyon, federasyonun en iyi şekli olacak değildir. O nedenle biz, bunun aşılarak, geliştirilmesi için çalışmalıyız. Bu da dürüst bir tavır alınarak, Kıbrıslı Türklerin Rumların, Kıbrıslı Rumların da Türklerin güvenini kazanarak sağlanacaktır."

Jartidis, politbüro toplantısında ileri sürülen görüşlerin, o şahsı kötülemek için AKEL tarafından açıklanmasının dürüst bir hareket olmadığını sözlerine ekleyerek, şöyle devam etti:

"Tüm göçmenlerin evlerine dönmelerinin bugünkü gerçekler ışığında mümkün olamayacağını söyleyen ve geçici hükümet oluştuktan sonra da, Ada'da Türk askerlerinin bir kısmının kalacağını öneren Papayuannu'ydu ve bu doğrultudaki parti kararlarının metnini hazırlayıp imzalayan odur. Şimdi ölmüş olabilir, ama sorumluluğu aynıdır. Ben, oybirliğiyle gizli olarak alınmış o kolektif karardaki kendi sorumluluğumu üstleniyorum. Partimize Kiprianu darbe vurmak için bu kararı açıklayınca, gizliliği kalmamıştır. Doğru çıkmadıkları anlaşılanlar da içinde, partide ve kamuoyu önünde yaptığım bütün konuşmalarımı yayımlayacağım. Ben hata yapmaktan korkma hastası değilim."

Kıbrıs'ta iki halk bulunduğunu belirttiğine ilişkin kendisine yöneltilen suçlamalara karşılık da Jartidis, Kıbrıs'ta Rumlardan ve Türklerden oluşan bir halk olduğunu söylediğini, kelimelerle oynamayı sevmediğini belirterek, "önemli olan, Türklerden Türk toplumu veya Türk halkı olarak söz etmemizden çok, onlara verilecek haklar üzerinde varacağımız anlaşmadır. Eğer anlaşma ile self-determinasyon hakları bulunmadığı kararına varılırsa, bu her iki toplum için de geçerli olacak. Ben ayrı self-determinasyon hakkı olmasını tasvip etmiyorum."

Bu arada iki gün süren PEO Yürütme Kurulu toplantısında yapılan oylamada 32'ye karşı 54 oyla, Sendikanın Başkan ve Ge-

nel Sekreteri de içinde bütün üyelerin, AKEL ile PEO arasındaki ilişkilerde başgösteren bunalımı artırabilecek tartışmalı konularda açıklama yapmamaları doğrultusundaki çağrı kabul edildi. Yine aynı gün, yani 11 Şubat 1990'da yapılan ve 9 saat süren EDON Yönetim Kurulunun toplantısında yapılan oylama sonucu, 8'e karşı, 47 oyla EDON Sekreteri yenilikçi Mikis Şanis'in görevinden alınması kararlaştırıldı. AKEL'deki perestroyka yanlılarından arasında yer alan Şanis, parti içinde reform ve özgürlük mücadelesini sürdüreceğini açıklarken, üç EDON görevlisi de Şanis'e destek niteliğinde maaşlı memur olarak çalıştıkları görevlerinden istifa ettiklerini duyurdular.

14 Şubat'ta yapılan bir basın açıklamasında, EDON'un Genel Sekreterliğine AKEL liderliğinin görüşlerini destekleyen Pampos Kiritsis'in tek aday olarak getirildiği belirtildi. Bilindiği gibi şimdiki AKEL Genel Sekreteri Dimitris Hristofyas da, 1987'ye kadar EDON Genel Sekreterliği görevini yürütmüştü ve bu görev, AKEL hiyerarşisindeki üst makamlara gelebilmek için bir basamak olarak kullanılmaktadır.

Kıbrıs Rum basını, Şubat 1990 başında, AKEL dışında yeni bir sol parti kurulması yolunda çalışmalar yapıldığı haberini duyurdu. AKEL'in yayın organı *Haravgi* ise, parti kurmak niyetinde olanların Baf ve Larnaka'da toplantı yaptıklarını yazdı. *Agon* gazetesi de, AKEL'de meydana gelen değişiklikler nedeniyle Cumhurbaşkanı Vasiliu'nun Ocak ayı sonunda açıklamayı düşündüğü siyasal parti kurma hareketini, sol harekette durumun belirginleşeceği tahmin edilen Mart ayı sonuna ertelediğini haber verdi.

14 Şubat'ta kısa bir bildiri yayımlayan AKEL MK, Cumhurbaşkanı Vasiliu'nun parti kuracağına ilişkin haberlerin yalanlanmış olmasına rağmen, ona dolaylı çağrıda bulunarak, AKEL'den

istifa eden reformcu üyelerden oluşacak böyle bir partiyi reddetmesini istedi. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Akis Fandis (Andreas Fandis'in oğlu), Vasiliu'nun, parti oluşturma hareketinin ardında olduğu şeklindeki söylentileri yalanlarken, *Eleftherotipia* gazetesi, Vasiliu'nun "yakın yardımcılarının" bu hareketi teşvik etmekte olduğunu öne sürdü. Basın haberlerine göre, Nisan-Mayıs aylarında kurulacak olan yeni parti, Avrupa Komünizmi tipinde olacak, Başkanlığına Mihalis Papapetru getirilecek ve 1992 yılındaki genel seçimlere katılacaktı.

19 Şubat 1990 tarihli *Haravgi*, büyük başlıklar kullanarak, muhalefet liderlerinden Jartides ile Dinglis'i suçladı ve çoğunluğun isteğini gözardı edip, azınlığın görüşlerini zorla kabul ettirmeye çalıştıklarını yazdı. Aynı gün bu konuyla ilgili olarak bir bildiri yayımlayan Dinglis, AKEL liderliğini şöyle yanıtladı: "Parti ve ideolojik konular hakkında konuşmaya devam edeceğim. Eğer isterseniz, beni PEO'daki görevimden uzaklaştırabilirsiniz!"

Bilindiği gibi Jartides ile Dinglis'in, parti gruplarına doğrudan konuşmak istemeleri ve üyelerin her iki tarafın görüşlerini de dinleyebilme imkanına kavuşmalarını talep etmeleri, AKEL liderliğince, azınlığın çoğunluk üzerinde kendi istediğini zorlamak olarak yorumlaşmıştı. Dinglis ise, AKEL liderliğinin kendilerini ve önerilerini hiç kaale almadığını, dinlemediğini ve görüşmeye yanaşmadığını, Stalin'in metodları ile parti çizgisine harfiyen uymaları istediğini duyurmuştu.

Konu ile ilgili bir değerlendirme yazısı kaleme alan *Embros* gazetesinin yazarlarından Luis Egumenidis, solda ayrı bir oluşuma gidilmesi hakkında kendisinin kişi olarak bir kararı bulunmadığını, ne var ki AKEL liderliğinin her öneri ve yeniliğe karşı katı bir tutum içerisinde bulunmasının yenilik taraftarlarını bir çatı altında toplanmaya sevkedeceğine inandığını belirtti.

AKEL'de perestroyka mücadelesi vermekte olanların halka açık ilk toplantısı 7 Mart 1990 günü akşamı Lefkoşa'daki PASIDY adlı memur sendikasının salonunda "Girişimci grup" tarafından yapıldı. Ama o günün sabahı olağanüstü olarak toplanan PEO Yönetim Kurulu, 70 bin üyeli İşçi Sendikaları Federasyonunun başkanı olan Jartidis ile Genel Sekreter Dinglis'i, Şubat ayında alınan ve hiçbir sendika liderinin AKEL'deki anlaşmazlık konusunda kamuoyu önünde konuşmama kararını ihlal ettikleri gerekçesiyle görevlerinden aldı. Yapılan oylamada 51 üye olumlu oy kullanırken, 32 üye de görevden alma kararına karşı oy kullandı. 2 üye ise çekimser davrandı. Aynı günün akşamı yapılan "Girişimci Grup" toplantısında konuşan Dinglis, kendisi ile Jartides aleyhinde alınan bu kararın AKEL liderliğinin yönlendirmesiyle alındığını belirterek şöyle dedi:

"Bu olay, gerçek perestroykayı uygulayacak olan demokratik solun yeniden doğuşunda bir aşamadır. Bundan sonra meydana gelecek gelişmelerin tek sorumlusu AKEL liderliği ve onların Stalinizm'e yapışıp kalmalarıdır".

Andreas Fandis ile birlikte toplantıya katılan Mihalis Papapetru ise yaptığı konuşmada "PEO Yönetim Kurulu, AKEL içinde değişim ile ilgili son umudu da yok etmiştir. Yeni demokratik sol'a öncülük edecek olan yeni solcu bir partinin kurulması artık kaçınılmazdır" dedi.

Ocak ayında AKEL MK'den istifa eden, ama Temsilciler Meclisi'ndeki AKEL grubunda kalmayı sürdüren 5 muhalif AKEL milletvekili, 8 Mart 1990'da AKEL grubundan ayrılarak, ayrı bir grup oluşturdular ve sözcü olarak da Dinglis'i belirlediler. Bu durumda Meclis'te 15 milletvekili ile temsil edilen AKEL'in milletvekili sayısı 10'a düşmüş oldu. Aynı günün akşamı bir demeç veren AKEL Genel Sekreteri Hristofyas, ayrı grup oluşturan 5

muhalifin partiden de istifa etmelerini istedi ve 5 milletvekilinin böyle bir harekette bulunmaya hakları olmadığını, çünkü bu hareketleriyle halkın oyunu kötüye kullanmış ve gasbetmiş olduklarını, halkın güvenini istismar ettiklerini söyledi. Jartides, Dinglis, Konstantinu, Fandis ve Papapetru ise, partide kalmalarının akıl dışı olacağını, çünkü kendi görüşlerine sahip olmalarının yasaklandığını belirttiler.

13 Mart akşamı Larnaka'da düzenlenen ve iki milletvekili ile Şanis'in konuşacakları bir toplantı, salona giren AKEL liderliğine yakın kişilerce yapılan müdahaleler sonucu çıkan tartışmalar ardından gerçekleştirilemedi. Bu kişiler, konuşmak isteyenlerin milletvekili sıfatıyle konuşamayacaklarını, çünkü AKEL Meclis Grubundan ayrılmakla milletvekilliğinden çekildiklerini belirten açıklama yapmalarını, ondan sonra konuşmalarını istediler ve hatta kendilerini hainlikle suçladılar. Sonunda, çok daha ciddi olayların çıkmasını önlemek için, toplantı iptal edildi. 15 Mart günkü Temsilciler Meclisi toplantısında olay tartışıldı ve engelleme olayını şiddetle kınayan bir karar tasarısı kabul edildi. Karar tasarısı aleyhinde yalnız AKEL'in 10 milletvekili oy kullandı. AKEL Meclis Grubu Sözcüsü M. Bumburis, tartışma sırasında yaptığı konuşmada, olaylardan partinin sorumlu olmadığını ve bazı partililerin kendi inisiyatifleriyle hareket ettiklerini öne sürdü. DISI lideri Klerides ise, Larnaka olaylarının Stalin ve KGB devrini anımsattığını söyledi.

18 Mart tarihli Rum basını, ömür boyu mücadeleleri ve kazanımları ile bütünleşen ve işçilerin babası olarak ün salan PEO lideri A. Jartides'i azledilmesinin işçiler arasında da bölünmeye yol açtığını yazdı. Jartides'i seven birçok işçi, "Biz Jartides'siz bir PEO istemeyiz" diyerek, Kıbrıs'ın en büyük işçi federasyonunu terk etmeye başladı. Jartides, kendi eseri olan PEO'nun bölün-

mesini, dağılmasını önlemek için işçilere çağrıda bulunarak, federasyonu terk etmemelerini istedi. AKEL Politbürosu da yayımladığı bir bildiri ile solda birlik ve beraberliğin korunması için parti üyelerine çağrıda bulundu. 22 Mart günü toplanan PEO Yönetim Kurulu, 62 yaşındaki Ticaret ve Sanayi İşçileri Sendikası Başkanı Avram Antoniu'yu Genel Sekreterliğe seçti. 54 oyla seçilen Antoniu, 27 çekimser ve 2 aleyhte oy aldı ve sendika içinde uzlaşma ve anlayış havası sağlamak için çaba göstereceğini açıkladı.

5'i milletvekili olmak üzere 14 Merkez Komite üyesinin görevlerinden istifası ve sonradan birçok üyenin partiden de istifası ile ivme kazanan AKEL'deki perestroyka mücadelesi, sonunda ayrı bir parti oluşturma şeklinde biçimlendi. 29 Nisan 1990 günü Lefkoşa'da yapılan kuruluş toplantısına 700 kurucu üye katıldı ve partiye Yenilikçi Demokratik Sosyalist Hareket (Rumca baş harfleriyle A.D.I.S.O.K.) adı verildi.

1980'li yıllarda sosyalist EDEK partisinden atılan veya ayrılan Troçkist eğilimli Militant grubuna yakınlığı ile bilinen grup ile bazı bağımsız kişilerin katılımı ve büyük çoğunluğu AKEL'den ayrılanlardan oluşan ADISOK'un sözcülüğüne getirilen Jartides, kuruluş toplantısında yaptığı konuşmada, AKEL'i Stalincilik'le suçladı. Partinin kuruluş bildirgesinde yer alan "federal çözüm, iki ulusal toplumun siyasi eşitliğini güvence altına almalıdır" ifadesi, Rum basını tarafından "o güne kadar hiçbir siyasi partinin açıkça Kıbrıslı Türklerin siyasi eşitliğini tanımadığı için ilgiyle karşılandı.

ADISOK'un 1. Kongresi, 7-8 Temmuz 1990'da yapıldı ve parti başkanlığına Pavlos Dinglis getirildi. Başkan yardımcılığı seçiminde "sosyalist platform"un adayı 88 oy alırken, Papapetru 291 oyla bu göreve seçildi. ADISOK Kongre Bildirisinde, Kıbrıs

sorununa da değinilmekte ve partinin iki toplumlu, iki bölgeli bir federasyondan yana olduğu yinelenerek, Türk askerleri ile Adaya gelip yerleşen Türkiyelilerin dönmesi desteklenmekteydi. Kıbrıs sorununa bulunacak bir çözümün, her iki tarafça kabul edilebilecek ve her iki toplumun da çıkarlarını dikkate alacak ve bir toplumun diğeri üzerinde hegemonya kurmasına olanak bırakmayacak bir çözüm olması gerektiği de belirtilmekteydi.

ADISOK'un günlük yayın organı haline gelen *Embros* gazetesinin ekonomik nedenlerle bir süre haftalık olarak yayımlanması ardından, 1991 yılı başlında yayın yaşamına son vermesi, partinin Mayıs ayında yapılacak genel seçimlere zayıf bir şekilde gireceğinin habercisi oldu.

19 Mayıs 1991'deki genel seçimlerde AKEL Rum seçmenlerin %30.6'sının oyunu alarak Meclis'teki milletvekili sayısını 15'ten 18'e yükseltirken, ADISOK %2.4'lük oy oranına ulaşabildi ve hiçbir milletvekili de çıkaramadı. AKEL Genel Sekreteri Hristofyas, seçim kampanyası sırasında "Sola oy verenler, ADISOK'a verilecek her oyun, kaybedilmiş bir oy olduğunu söyleyecekler" şeklinde konuşurken, parti gazetesi *Haravgi* ise şöyle yazmaktaydı: "Solda herhangi bir partiye (AKEL veya ADISOK'a) verilecek bir oyun, aynı değerde olduğunu düşünmek yanlıştır. Çünkü AKEL, aşırı sağın (DISI'nin) iktidara gelmesini engelleyecek olan tek güç olarak kalmaktadır." Glafkos Klerides'in başkanı olduğu DISI ise küçük Liberal Parti'nin desteğiyle oyların %35.8'ini alarak 20 sandalye elde etmişti.

Seçimlerden sonra Hristofyas'ın AKEL'in kapılarının partiye geri dönmek isteyenlere açık bulunduğunu söylemesi üzerine bir demeç veren ADISOK liderlerinden Jartides, AKEL'den ayrılanların geri dönmek niyetinde olmadıklarını, AKEL'de meydana gelen çatlağın giderilmesinin mümkün olmadığını belirterek,

Hristofyas'ın "kapılarımız açıktır" sözünü demagoji olarak niteledi.

18-20 Ekim 1991 tarihlerinde, çoğunluğu Arap ve Ortadoğu ülkelerinden gelen 16 komünist ve sosyalist partinin katılımıyla AKEL'in düzenlediği bir sempozyumun konusu şöyle belirlenmişti: "XXI. Yüzyılın eşiğinde solun rolü ve bir ideoloji olarak sosyalizm". Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerindeki değişikliklerden sonra, AKEL'in sosyalist ideallere bağlılığını kanıtlamak amacıyla düzenlenen bu toplantıda konuşan Hristofyas, Sovyet modelinin itibardan düşmesinin, kapitalizmin haklı olduğu anlamına gelmediğini ve sosyalizmin gerçekleşebilir olduğunu kanıtlamak için, sol kanat hareketin girişimlerini eşgüdümlü hale getirerek, neo-liberal saldırıya göğüs germek gerektiğini vurguladı.

15 Aralık 1991'de yapılan yerel seçimlerde ise, AKEL oy potansiyelini %2 artırırken, DISI %1'de kaldı. Sosyalist parti %1 oy kaybederken, ADISOK dahil diğer küçük partiler hiçbir güç gösteremediler.

Genel seçimlerden sonra parti lideri Dinglis'in, partinin aldığı oy oranına bakmaksızın varlığını ve faaliyetini sürdüreceğini söylemiş olmasına rağmen, yerel seçimler öncesinde parti içinde bazı görüş ayrılıklarının ön plana geçmeye başladığı görüldü. Sağ kanatın lideri olan Papapetru, basına verdiği bir demeçte, sol kanatın ADISOK'un rahat çalışmasını engellediğini, yerel seçimlerde partinin desteklediği adaylara oy verilmemesi için bir duyuru dağıttıklarını açıkladı. Sol kanat adına bir açıklama yapan Patrikios Pavlu ise, ADISOK'un sağa kaymakta olduğunu ve kuruluş ilkelerine ters düştüğünü belirtti. Parti kurulurken kendi Militan gruplarını dağıtmadan parti içinde çalışabilmeleri konusunda anlaştıklarını söyleyen Patrikios, gruplarını dağıtacakları doğrul-

tusunda söz vermiş olduklarını öne süren Papapetru'yu yalanladı.

23 Aralık 1991 günü yapılan ADISOK siyasal komite toplantısında, partinin sol kanat üyesi iki kişinin partiden atılması kararı alınması üzerine, sağ kanadı Stalincilik yapmakla suçlayan Başkan Dinglis, meydana gelen anlaşmazlıkta her iki kanadın da suçlu olduğunu ve Başkan Yardımcısı Papapetru'nun kendisinin görevden istifa etmesini önermesini reddettiğini söyledi. Sol kanadın, parti üyelerini yerel seçimlerle ilgili olarak parti tarafından alınan kararlara uymama çağrısı yapmakla tüzüğe aykırı davrandığını vurgulayan Dinglis, buna karşılık sağ kanadın da ADISOK'u sağa çekme hedefi doğrultusunda, sosyalizm bayrağını indirip, yerine insancıl yüzlü kapitalizmi ve onun gelişmiş şeklinin bayrağını koymaya çalıştığını söyledi. Başkan yardımcısı Papapetru ile Jartides'in başını çektiği sağ kanadın bunu kişisel konuşmalarda söylediklerini, ama kamuoyu önünde söylemeye cesaret etmediklerini belirten Dinglis, sosyalizmi onların sadece bir dış örtü olarak kullandıklarına dikkat çekti.

ADISOK Yüksek Kurulu'nun 12 Ocak 1992 günü yapılan toplantısında Dinglis tarafından getirilen "Sol kanadın dikkatli davranması için çağrı yapılması" önerisi, 6'ya karşı 35 oyla reddedilince, Troçkist grup partiden tamamen ihraç edilmiş oldu ve bu üyelerin ADISOK'a mensup olmalarının "istenmeyen ve zarar verici" olduğu karara bağlandı. Partinin ideolojik yöneliminin belirlenmesini isteyen Dinglis ile "sosyalist platform"un sözcüsü Egumenidis'in önerisinin tartışılması ise ertelendi. 1 Şubat günü kurucusu olduğu ADISOK'un başkanlığından istifa ettiğini açıklayan Dinglis, sosyalizme karşı savaş açan kişilerle aynı parti içinde çalışamayacağını, partinin bundan böyle izleyeceği yolun, partinin olağanüstü kongresinde alınacak kararlara bağlı olacağı-

nı söyledi. Siyasal komite tarafından istifası kabul edilen Dinglis'in yerine tüzük uyarınca Başkan Yardımcısı Papapetru getirildi. 15 Mart 1992 günü yapılan ADISOK Olağanüstü Kongresi, partinin tüzüğü ile siyasal ilkelerinin değiştirilmesini öneren Dinglis'in yenilgisiyle sonuçlandı. Partinin sosyalizme bağlılığını güvence altına alacak değişiklik önerisine 202 red, 31 kabul, 12 çekimser oy verilmesi üzerine, Dinglis partiden de istifa ettiğini açıklayarak, salonu terk etti. Sol kanadın son 14 üyesi de toplantıyı terk etti, ama istifalarını vermediler. Yapılan seçimlerde Papapetru, ADISOK'un yeni Genel Başkanı olarak seçilirken, yardımcılığına da yine sağ kanattan Themistokleus getirildi. Yüksek Kurul üyeleri de yeniden belirlendi. Rum basınında çıkan değerlendirmelerde, ADISOK'un orta sağ bir partiye dönüştüğü ve Cumhurbaşkanı Vasiliu'nun bir süreden beridir kurmak istediği partinin görevini üstleneceği belirtildi.

Siyasal gözlemciler, eski Cumhurbaşkanı Kiprianu'nun DIKO partisinin gerileyen oylarını da alacak bir ADISOK'un %8-10 oy oranına ulaşması halinde AKEL ile birlikte Vasiliu'nun, yaklaşan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yeniden kazanmasının mümkün olabileceğini yazdı.

AKEL'in uluslararası ilişkilerden sorumlu sekreteri Donis Hristofinis şöyle konuşmaktaydı: "Bir kapitalist milyoner olmasına rağmen, biz Başkan Vasiliu'yu destekledik. Çünkü anne ve babası partinin eski üyeleriydi ve onda ailesinden bazı inançlar kalmıştır. Ülkenin komünist bir lidere değil, halkı birleştirecek bir kimseye ihtiyacı vardır. Vasiliu, bütün bu gerekli niteliklere sahiptir ve Kıbrıs sorunu konusunda şimdiye kadarki davranışlarından memnunuz."

Dünyada oy kaybetmeyen, aksine çalışanların çıkarlarıyla ilgilendiği için oy oranını artıran ve halkı üzerinde en fazla etkili

"komünist" partisi olan AKEL'e oy veren bir üye şöyle konuşmuştu: "Kıbrıs'ta gerçek komünist yoktur. Belki partisinin ilk kurucuları komünistti. Ama hepimiz de istisnasız kapitalistiz." AKEL yetkililerinden Donis Hristofinis ise şu görüşte: "Biz kendimize komünist demiyoruz. Ama Marksist olduğumuzu da saklamıyoruz. Biz emekçi halkın ilerici partisiyiz."

AKEL'in ne olduğunu anlamak zordur, ama perestroyka'dan sonra herhangi bir değişikliğe uğramadığı kesin. Bir yabancı diplomat AKEL'le ilgili olarak o günlerde şöyle demişti: "Ben her zaman, dünyadaki son komünistin bir Kıbrıslı olacağına inanmışımdır."

Şubat 1993'de yapılan Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı seçimini sağcı Klerides'in kazanması ardından, seçimi kaybeden eski Başkan Yorgo Vasiliu, 29 Nisan 1993'de "Özgür Demokratlar Hareketi" (KED) adlı yeni bir parti kurar. KED, Mayıs 1996 genel seçimlerinde %3.69 oy oranı ile 2 milletvekilliği (Bay ve Bayan Vasiliu) kazanırken, ADISOK topladığı %1.44'lük oy oranı ile parlamentoya yine temsilci gönderemez.

ADISOK, 17 Kasım 1996 tarihinde aldığı KED ile birleşme kararını, 1 Aralık 1996'da yaptığı kongrede üyelerine onaylattıktan sonra, yeni oluşum, "Birleşik Demokratlar Partisi" (EDI) adını alır. Yorgo Vasiliu, parti başkanı olurken, Mihalis Papapetru da başkan yardımcılığına getirilir. EDI artık bir merkez partisidir ve 15 Şubat 1998'de Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan sağcı aday Klerides'i desteklerken, Mayıs 2001'deki parlamento seçimlerinde %2.59 oy oranıyla sadece bir milletvekili (Bayan Vasiliu) çıkarır. Papapetru, Klerides'in hükümet sözcüsü olurken, Bay Vasiliu da Kıbrıs'ın AB üyelik görüşmelerini yürütecekti.

KIBRIS TÜRK İŞÇİ SINIFI VE KIBRIS İŞÇİ HAREKETİ 1920 - 1963

Mihalis Mihailidis

Yunanca'dan Çeviren: Ahmet An

Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde felsefe doktorası yapmış olan bu makalenin Kıbrıslı Rum yazarı Mihalis Mihailidis, uzun yıllar AKEL'de çeşitli görevler üstlenmiş ve daha sonra Kıbrıs Radyo Yayın Kurumunu'nda gazeteci olarak çalışmıştır. 1993'deki bir trafik kazasında yaşamını yitiren Mihalis'in bu araştırma yazısı, The Cyprus Review *dergisinin Sonbahar 1993 sayısında, onun anısına yayımlanmıştır.*

Bu inceleme yazısı, Kıbrıslı Türklerin işçi hareketine katkısını araştırmaktadır. Şimdiye kadar yazılanlarda çok az önem verildiği için odak noktası olarak 1920-1963 dönemi seçilmiştir. Yazı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, işçi hareketinin oluşması, sınıf bilincinin gelişmesi ve 1940'lı yılların sonuna ka-

dar Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türklerin ortak mücadelelerini kapsamaktadır. İkinci bölümde, 1950'li yıllarda Kıbrıs'taki siyasal durumun, işçi hareketinin birliğini nasıl etkilediği incelenmiştir. Üçüncü ve son bölüm ise, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk işçiler arasındaki yakın işbirliğinin bozulmasında siyasal hataların ne gibi katkıları olduğunu irdeleyerek, işçi hareketinin bağımsızlık sonrası dönemdeki durumunu incelemektedir.

Sömürüye Karşı Ortak Mücadeleler

İşçi hareketinin gelişmesi ve Kıbrıs Türk işçi sınıfının bu süreçte oynadığı rolü incelemeden önce, Kıbrıslı Rumlar ve Türkler arasındaki toplumlararası ilişkilerin, özellikle sınıf nosyonunun altını çizerek, bazı önemli ve tarihsel yönlerine kısaca bakmak gerekmektedir.

İlk Müslüman yerleşikler, Kıbrıs'taki Osmanlı işgalinin (1570-1878) ilk yıllarında Türkiye'den getirilmiştir. Kıbrıs'ı sadece bir zenginlik kaynağı olarak gören siyasal-askeri aristokrasinin tam tersine, Ada'ya yeni gelen nüfusun –ki çoğunluğu tarım işçileriydi– yoğun sömürüye maruz kaldığı vurgulanmalıdır.

Yoksulların sırtından geçinen zengin toprak ağaları ve üst düzeydeki din adamlarını hariç tutarsak, bu durum, yerel Kıbrıslı Müslüman nüfusun büyük bölümü için de geçerliydi. Bu sosyal sınıf farklılığı, birçok durumda "galip gelenle köle olan" arasındaki engeli ve dinsel fanatikliği yenmede başarılı olmuş ve çoğu kez de, kendilerini sömüren Türk, Rum veya İngilizlere karşı verilen ortak mücadelede onları bir araya getirmişti. (a- Sosyolog Mihalis Attalidis, "1878-1955 döneminde Kıbrıs'taki Siyasal Partiler" başlıklı çalışmasında Kıbrıslı Rum ve Türklerin birlikte yaptıkları açıklamalara atıfta bulunmaktadır. Bkz. *File-*

leftheros, Lefkoşa, 19-25.2.1988, b- Rum ve Türk Kıbrıslıların ortak eylemleri için Bkz. Stavros Pantelis, *A Modern History of Cyprus*, London: East West, 1984, s. 45-47, c- *Alithia* (12.10.1901) 2. sayfasında, seçilmiş Türk Temsilciler için Rumların bir resepsiyon düzenlediklerinden söz etmektedir, d- *Kiryx*, Lefkoşa, 17.11.1917, s. 3'de bir Kıbrıslı Rumun, Türk arkadaşının düğününde sağdıçlık yaptığı gerçeğine değinmektedir, e- Leymosun'daki Kıbrıslı Türklerin düzenledikleri bir tiyatro gecesine, çok sayıda Kıbrıslı Rum da katılmıştır. Alithia, Lefkoşa, 1.11.1920, s. 3) Kıbrıs'taki işçi hareketi 1920 yılına kadar bariz herhangi bir kimliğe sahip olmayıp, çocukluk dönemindeydi.

Kıbrıs'taki işçi hareketinin tarihi, o sıralarda, önemli sayıda mavi yakalı nüfusa sahip olan ve (Lefkoşa'dan sonra en büyük) önemli ticaret kasabası olan Leymosun'da, 1919'da başlar. (Leymosun'daki ekonomik ve sosyal yaşam üzerine bilgi elde etmek için Bkz. 1. Yiannis Lefkis, *Kökler*, s. 33-34, 2. Plutis Servas, *Kıbrıs-Sorumluluklar*, s. 65-69, 3. *Alithia*, 29.10.1919, s. 2'de Leymosunlu Rumlar ile Türklerin, fiyatlardaki sürekli artışlardan sonra, çeşitli yiyecek maddelerinin fiyatlarını belirlemesi için Belediye Başkanı Spiros Arauzos'a başvurduklarını yazmaktadır.)

XIX. Yüzyılın sonuna doğru sınıf bilincinin yavaş yavaş gelişmeye başladığı görülmekteyse de, ilk işçi grubunun açık hedeflerle kurulduğu Nisan 1919 tarihine kadar pek bir şey olmaz. Bu tarihte kurulan, İnşaat İşçileri Birliği'dir (*Kiryx*, Lefkoşa, 3.5.1919, s. 3) ve Kıbrıs'taki ilk işçi sendikası olup, kendi kimliğini oluşturma yolunda işçi sınıfı tarafından atılan ilk adımdır. Sınıf savaşı, inşaat işçilerinin mali durumlarını iyileştirmek için, işverenlerine karşı örgütlenmeleriyle başlamıştır.

İnşaat İşçileri Birliği, inşaat çırakları, tütün işçileri, liman işçileri, terziler, berberler, dülgerler ve ekmekçiler gibi diğer dallarda da birçok birliklerin oluşturulması yolunu açmıştır. (*Kiryx*, Lefkoşa, 13.9.1919, s. 2)

Bu işçi birliklerinin üye sayısı hızla arttı ve 257'ye ulaştığında, oldukça güçlü bir konuma geldiler. Leymosun'daki ekmekçilerin çoğu, sendika üyesiydiler ve İnşaat İşçileri Birliği, ya da İnşaat Çırakları Birliği dışında kalan işçi sayısı çok azdı.

Bu birliklerin tüzükleri, çoğu kez Yunanistan'daki işçi birliklerininkini temel almaktaydı. Ama bu birliklerden bazılarının, örneğin inşaat ve tütün işçileri birliklerinin ne doğru dürüst bir hedefi, ne de gelişmiş bir dayanışma bilinci vardı. Daha çok, yardım ruhuna sahip olma özellikleri vardı. Bu nedenle, çok geçmeden kendilerini ya sahte işçi unsurlarının, ya da onlardan yarar sağlamak için işçilere gizlice yanaşan tanınmış politikacıların etkisi altında buldular.

Bazı Kıbrıslı Türk işçiler, önce İnşaat İşçileri Birliği'ne katıldılar. Birinci elden alınan bilgiler, örneğin İnşaat Çırakları Birliği'ne üye bazı Kıbrıslı Türk işçilerin, 1930'lu yılların başındaki grev ve diğer işçi mücadelelerinde ön saflarda olduklarını göstermektedir. İnşaat İşçileri Birliği'ne üye Türk işçiler, hem kendi işçi birliklerinin yeniden yapılandırılmasında, hem de 1924'de Leymosun'daki bütün işçi kuruluşlarını tek bir tüzük altında toplayan Leymosun İşçi Merkezi'nin oluşturulmasında rol almışlardı. Kıbrıslı Türk işçiler ayrıca, Leymosun kazası içinde sosyalist fikirlerin geliştirilmesinde, sınıf mücadelesi ve bilincinin yayılmasında ön saflardaydılar. Gilan'lı Hasan Hilmi 1933 yılında hükümete karşı "yıkıcı" eylemlerde bulunma ve "komünist propaganda" yapma suçlarından Leymosun mahkemesinde cezaya çarptırılmıştı. (*Hronos*, Lefkoşa, 4.10.1933)

Leymosun İşçi Merkezi'nin tüzüğü, Kıbrıslı Türk işçilerin hedef ve amaçlarını anlamaları için Türkçe'ye çevrilmişti. Kıbrıs Komünist Partisi'nin ilk kurucularından ve Kıbrıs'ta sosyalist fikirlerin yayılması mücadelesine en önde katılanlardan biri olan Yannis Lefkis, Leymosun İşçi Merkezi tüzüğünü Türkçe'ye çeviren kişinin, iyi bir Rumca bilgisine sahip olan ve Hidiv Posta Yolları Acenteliği'nde çalışan Mustafa adında ilerici bir Kıbrıslı Türk olduğunu anımsamaktadır. Kemal Atatürk'ün yükselmesinden sonra Türkiye'ye göç etmiş ve Dış İşleri Bakanlığı'nda bir süre çalışmıştır.

Hem Kıbrıslı Türklerin, hem de Kıbrıslı Rumların katıldığı Leymosun İşçi Merkezi'nin açılış toplantısında, tüzük oybirliğiyle kabul edilmişti. Üyelerinin maddi kalkınması ve manevi refahını hedef alan tüzükteki amaçların özel bir önemi vardı. Birinci amaçta, günlük ücretlerde artışlar, 8 saatlik çalışma günü ve çalışma yasalarının çıkartılması yer alıyordu. İkinci amaç olarak da, sınıf bilincini geliştirmeyi hedefleyen sosyalist, işçilere yönelik kitaplarla işçilere yapılacak konuşmalara kaynak teşkil edecek bir kitaplık kurulacaktı.

1924 yılına gelindiğinde, her ne kadar Kıbrıs Komünist Partisi (KKP) henüz ilk kuruluş toplantısını yapmamış ise de, işçiler ve tarım emekçileri için, örgütlenme ve çizilecek hatta ilişkin örnek bir çaba göstermişti. KKP özellikle "Kıbrıs kırsal bölge sorunu"na ilgi göstermekteydi. 1924 yılının başlarında, Kıbrıslı ilk komünistler kırsal sorunları incelemek üzere Lefkoşa'da bir toplantı yapma çağrısında bulundular. Toplantıda KKP temsilcilerinden başka, kırsal bölgeden temsilciler ve iki Kıbrıslı Türk temsilci yer almaktaydı. Toplantı, 1. Dünya Savaşı sırasında oluşan köylü borçlarının (beş yıllık bir moratoryum yoluyla) ertelenmesini amaçlayan bir hareket örgütleme kararını alarak sona

ermişti.

İlk Rum ve Türk tarım işçilerinin konferansı, Nisan 1924'de, Lefkonuk'ta avukat Kiryakos Rossidis tarafından örgütlendi. (a- *Kiryx*, Lefkoşa, 7.12.1923, s. 2, b- Kiryakos Rossidis'in ilerici kırsal önerileri için Bkz. *Kiryx*, 26.1.1924, s. 4 "Kırsal Ekonomik Örgütlenme için Öneriler")

Temmuz 1925'de Lefkoşa'da ikinci bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda "Kırsal Rum-Türk Partisi"nin kurulmasına karar verildi. Kavanin Meclisi'ndeki işbirliğinin öneminin bilincinde olan hem Rum, hem de Türk konuşmacılar, Kıbrıs'ın kırsal bölge sorunlarının çözümlenmesi için ortak bir memorandum hazırladılar.

Kırsal Konferansta alınan tavırlarla ilgili olarak Attalidis, şöyle yazmaktadır:

"Kırsal Parti tarafından ileriye sürülen ilginç bir görüşe göre, kırsal sorunların çözümü, kasabalı önde gelenler tarafından desteklendiği gibi, bir köylü bankası kurmakla güvence altına alınamazdı. Tarımsal ürünler için uygun perakende satış fiyatları saptanmalıydı."

Ayrıca Yermasoya, Gilan ve Fini'deki kırsal kuruluşlar tarafından yapılan çağrı da ilginçti:

"Hukuk adına" bizi sokaklara atabilmeleri için, tarlalarımız, bağlarımız ve hayvanlarımız daha ne kadar süre faizcilerin ve tüccarların emrinde olacak? Sizin ve toprağın kölesi olan bizlerin sağ kalabilmemiz için sadece tek bir yol vardır: Kendimizi örgütlemeliyiz... Kaderimizi 40 yıldır zenginlerin eline bıraktık ve sonuç, şimdi içinde bulunduğumuz durumdur... Hepimizi ilgilendiren ortak şiarlar uğruna, kırsal bir sancağın altında diz çökebilmek için her köyde örgütlenelim... Kıbrıs köylüleri, Rumlar ve Türkler! Irksal nefret yüzünden artık ayrı olmayalım. Bizi bölünmüş ve birbirine

karşı görmekte çıkarı olanların sözleri artık bizi çelmesin... Köylü kardeşler! Türkler ve Rumlar, hangi köyde olursanız olunuz, uyanma vaktiniz gelmiştir. Kendi örgütü olmayan hiçbir köy kalmamalıdır. Yaşasın Kıbrıs'ın bütün köylülerinin birliği!"(Neos Anthropos, *1.6.1925)*

KKP Kıbrıslı köylülerin taleplerini şöyle açıklamıştı:

"Zorunlu toprak satışlarına bir son verilmelidir. Manastır ve kilise arazisinin büyük bir bölümü konsolide edilmelidir. "Onda birlik" vergisi kaldırılmalıdır. Savaş sırasında ve sonrasında karaborsadan kâr ederek zengin olanlar tarafından elde edilen muazzam kârlara geriye dönüşlü olarak uygulanmak üzere, gelir vergisi yasası çıkartılmalıdır. İcar vergisi iptal edilmelidir. Miras olarak elde edilen servete ve lüks eşyalara da vergi konmalıdır. Hayvan yetiştiriciliği korunmalıdır. Maden şirketleri tarafından ödenmekte olan çok düşük vergiler yükseltilmelidir..." (agy., 18.2.1925)

Neos Anthropos ayrıca, ülkede egemen olan sosyal sınıf ayrımlarının altını çizerek, şunları vurgulamaktaydı: *"Halk artık birbirine karşı mücadele eden Rumlar ve Türkler olarak ayrılmış değildir... ayrım, fakir ve zengin olarak vardır." Neos Anthropos*'un Programı'ndan (İnançlar Duyurusu) alınan aşağıdaki alıntılar bunun göstergesidir:

"...ilk işimiz, Adamız halkı arasında var olan ırksal nefrete ilişkin bütün izleri ortadan kaldırmaktır... ve yoksulların çıkarlarına hizmet etmek için, onlar arasında sevgi ve birliğin habercisi olacağız. Bütün hain milliyetçi politikalara karşı duracak ve dıştan gelecek her etki ve korumadan uzak, halkın özgürlüğü için bütün haklara sahip bir işçi-köylü hükümetinin yönetiminde Kıbrıs'ın bağımsızlığı için çalışacağız... Ada'daki, ekonomik açıdan imtiyazları yetersiz olanlara İngiliz kuvvetlerinin sergile-

diği vurdumduymazlığa büyük bir cesaretle saldıracağız ve ilk adım olarak da Komünist Partimiz altında birleşmiş tarım ve işçi 'birlikleri'nin bütün kırsal bölgelerde kurulmasını, çiftçi ve diğer çalışan kesimdeki nüfusun hızla refaha ermesini hedefleyeceğiz..." (agy, ilk sayısı)

KKP'nin hedeflerini resmen açıklayan Program'da ilk kez, sosyal ve ekonomik konular yanında, açık siyasal tavırlar da yer almaktaydı. Bunlardan bir tanesi; orta sınıf ve kilise tarafından desteklenen Enosis konusuyla doğrudan bir zıtlık arzeden, Kıbrıs'ın bağımsızlığı için mücadeleye destek verme tavrıydı. Bu tavır, Kıbrıs Türk kitlelerini KKP saflarına çekmişti.

Neos Anthropos, kısa yayın yaşamı süresince büyük muhalefeti de cezbetmişti. Muhalefet, önce işçi kuruluşlarına, o zamana kadar artık çok iyi bilinen komünistlere ve Kıbrıs İşçi Hareketinin "kalesi" olan Leymosun İşçi Merkezi'ne uzanmaktaydı. Leymosun İşçi Merkezi'nin "1 Mayıs" duyurusunda, şöyle denmekteydi:

"1 Mayıs, dünyadaki yoksul insanların kutlama günüdür. Bu günde ırkı veya dini ne olursa olsun bütün işçiler, işçi sınıfı ideolojisinin kurbanlarını anmak için kardeşlik içinde bir araya gelirler, güçlerini gösterirler ve yöneticilerinden, haklarını talep ederler... Hiçbir işçi, hiçbir yoksul emekçi ve işçi hareketine karşı sempatisi olan hiçbir vicdanlı ve eğitimli kişi, bu toplantıdan uzak durmamalıdır. İşverenlerin baskıları ve zenginlerin bizi sömürmesi, bizi, yani Türkleri ve Hıristiyanları birleştirmelidir. Bundan böyle ırksal nefret ve dinsel fanatizm nedeniyle bölünmüş değiliz. Bunlar artık geçmişte kalmıştır. Şimdi hepimiz birer kardeş gibi, bu hayatta bize ait olan haklar için talepte bulunacağız. Kuruluşlarımızı tanıyan, bize 8 saatlik iş günü sağlayan ve bizi sefaletten ve işverenlerin açgözlülüğünden koruyacak olan çalışma yasalarına ihtiyacımız var-

dır." (agy, 1.5.1926)

Kıbrıs Komünist Partisi, sömürge yönetiminin ve muhalefetin yarattığı işçi aleyhtarı bir atmosferde, Ağustos 1926'da resmen kuruldu.

KKP'nin "ekonomik ve siyasal durum" üzerine olan görüşleri, aşağıdaki alıntıda tipik biçimde yer almaktadır:

"KKP, Kıbrıs'ın kapitalist ve emperyalist İngiltere'nin elinden kurtuluşunu hedefleyecek olan, İngiliz aleyhtarı birleşik cephenin oluşması için elinden gelen her şeyi yapacaktır. Yabancı bir fetihçinin ayakları, bu küçük adamızın toprakları üzerinde durduğu sürece, Kıbrıs halkının yararına herhangi bir değişikliğin getirilemeyeceği, bugün, daha önce olduğundan çok daha fazla ortadadır. Ancak özgürlüğümüzü kazanıp, İngiliz emperyalizminin köleleri olmaktan çıktığımız zaman, ekonomik alanda da rahatça soluk alabileceğiz... Ve işte bütün tarafların çabalarını şimdi bu doğrultuda ortaya koyması gerekir... Ama sonuç getirmesi isteniyorsa, bu çabalar, birlik halinde yapılmalıdır. Hangi hizbe bağlı olursa olsun, ister orta sınıf veya işçi sınıfından, Rum veya Türk olsun, bütün İngiliz aleyhtarı unsurların yabancı egemene karşı mücadelede işbirliği yapmaları bir görevdir."

KKP, öz-yönetim (self-government) sorununun, aşağıdaki taleplerin yerine getirilmesiyle çözümleneceğini görmüştü: a) 18 yaşın üzerindeki bütün erkek ve kadınlara seçme hakkının verilmesi; b) Kavanin Meclisi'nin gerçek bir parlamento haline dönüştürülmesi. Bu suretle Meclis üyeleri, azınlıklar için (Türkler, Ermeniler, Latinler vd) ayrı temsiliyet getiren, nisbi temsil sistemine göre, halk tarafından doğrudan seçilecektir; c) Türk borçlarına karşılık Kıbrıs'ın ödemekte olduğu payın ortadan kaldırılması ve vergilerin orantılı olarak azaltılması; d) İngiltere'deki dondurulmuş bütçe fazlalıklarının Kıbrıs'a geri dönmesi ve bu

paranın tarım ve sanayideki ilerlemeler için kullanılması; e) Kıbrıs'taki bütün askeri personelin geri çekilmesi ve ülkenin güvenliğine ilişkin sorumluluğun yerel sivil savunma muhafızına verilmesi" (agy, 8.1.1927). Doğaldır ki bu hedefler, bağımsızlık çizgisini seçtiği için KKP'yi eleştiren sağın direnciyle karşılaşmıştı. (İngiliz aleyhtarı birleşik bir cephenin oluşturulmasını tartışmak üzere 20-21 Ağustos 1927'de, olağanüstü bir KKP toplantısı yapıldı. Toplantıya ilişkin Manifesto, önemli tarihsel bir belge olup, Neos Anthropos'un 31.8.1927 tarihli sayısında yayımlanmıştı.)

İngiliz yönetiminin 50. yılına, yani 1928'e gelindiğinde, Kıbrıs'taki emekçilerin sayısı 25.000'e ulaşmıştı. Bunun 10.000'i tarım işçisi olup, 6-7 bini (önemli sayıda Kıbrıslı Türk de dahil) Amiandos ve Skuriotissa madenlerinde çalışan maden işçileriydi. Bazı işçiler, doğrudan maden şirketlerine, bazıları da alt-müteahhitlere bağlı olarak çalışmaktaydılar. 1928 yılındaki günlük ücretler, hâlâ açlık düzeyindeydi: Erkekler 3 şilin, kadınlar da 1 ile 7 kuruş (0.5-3 sent) arasında ücret alıyorlardı. Asbest madeninde çalışanlar, mandra ve kulübelerde çok yoksul koşullarda yaşamaktaydılar. 1928-1932 arasında günlük ücretler sürekli azalmış ve sonunda 1906'daki düzeye ulaşmıştı, yani erkekler için 9 kuruş (4.5 sent), kadınlar için 6 kuruş (3 sent).

Kötü çalışma koşulları ve siyasal görüşleri temelinde hem Rum, hem de Türk işçilerin kovuşturulmaları yüzünden, Leymosun İşçi Merkezi, sömürge hükümetine bir memorandum gönderdi, memorandumda diğer konular yanında, 8 saatlik işgünü, görevdeyken meydana gelen kazalarda işçilere ve ailelerine (ölüm halinde) tazminat ödenmesi; herhangi bir işçinin haksız olarak işten atılması durumunda tazminat ödenmesi; çalışan kadın ve çocukların korunması ve son olarak kasaba ve köyler-

de işçi ve tarım işçilerine uygulanmakta olan polis kovuşturmasına son verilmesi talep edilmekteydi.

Amiandos'ta daha önce başlatılan bir grevi desteklemek için 1 Eylül 1927'de gerçekleştirilen bir greve, 1.000 işçi destek vermiş ve madencilerin çalışma saatlerinin 10'dan 9'a indirilmesi başarılmıştı.

İkinci bir grev, 25 Temmuz 1929'da gerçekleştirildi. 6.000 maden işçisi işlerini durdurduğu için bu grev de başarılıydı ve taleplerini ilerletmek için bir gösteri düzenlediler. Talepler arasında, daha kısa çalışma günü, ücretlerde artış yapılması ve istedikleri yerden ekmek satın alma hakkı vardı. Son talep, Amiandos şirketinin işçilerini, şirketten ekmek almaya zorlaması üzerine ortaya konmuştu. Şirketin ekmeği daha pahalı olup, sadece 250-300 dirhem ağırlığındaydı. Grevin bir sonucu da, ekmeğin kalitesini yükseltmek ve tane fiyatını 60'tan 50 mil'e (5 sent) düşürmek olmuştu. Aşağıdaki alıntı, 1929'daki grevde KKP'nin katılımını tanımlamaktadır:

"Henüz yeni kurulmuş olmasına ve birçok üyesinin polis gözetimi altında bulunmasına rağmen, bu yeni parti, Ada çapında önemli bir grevi örgütleyebilmiş ve Temmuz 1929'da 6.000 maden işçisi iş bırakmıştı. Şirket binası dışında bir gösteri düzenlemişler ve daha kısa iş günü, daha iyi ücret ve istedikleri dükkandan ekmek satın alma özgürlüğünü talep eden sloganlar bağırmışlardı. Şirket işletmesi, işçilerden tekrar işlerinin başına dönmelerini istemiş ve bütün taleplerinin karşılanacağına dair vaadde bulunmuştu. Ama işçiler, şirketin sözüne güvenmeyi reddederek, grevlerini sürdürmüşlerdi. Birçok işçi tutuklanmış, ceza görmüş ve hapsedilmiş, bazıları işten atılırken, birçoğu da sürgüne gönderilmişti." (*T .W. Adams*, Akel: The Communist Party of Cyprus, *California, 1971, s. 17*)

Grevin başarılı olmamasına rağmen, bu olay Kıbrıs işçi hare-

ketinde bir dönüm noktasıydı. Ekim 1931 olaylarından sonra, KKP'nin iki lideri, 8 sağcı lider ve kilise temsilcileriyle birlikte sürgün edildi. KKP liderleri Londra'da aşağıdaki duyuruyu yayımladılar:

"KKP, bir yıllık sağlıklı bir çalışmadan sonra, dinamik olarak durumunu güçlendirmek, işçi sınıfını örgütlemek ve onun siyasal etkisini, devrimci sınıf bilincini geliştirme noktasına gelmişti. Kitlelerin kendiliğinden ayaklanmasına destek olacak tek partiydi. Parti, emekçi halkı, yani hem Rumları, hem de Türkleri örgütleyip, İngiliz boyunduruğu ve sömürüsünden, yerli toprak sahipleri ile faizcilerden uzak, işçi ve tarım emekçilerinin özgür Cumhuriyetini kurma doğrultusunda, devrimci bir yolda yürümeleri için onlara kılavuzluk yapmaya çabalamıştı. Ayaklanmanın kanla bastırılması, partimizin birçok aktif üyesinin tutuklanması ve Kıbrıs'tan "yaşam boyu" sürgün edilmemiz, devrimci çalışmalarımızı veya KKP'nin güçlendirilmesi mücadelemizi durdurmayacaktır. KKP, işçi ve köylülerin ekonomik taleplerinin derhal yerine getirilmesini sağlama, "Ulusal-Enosis" liderlerinin ihanetini ve onların karşı-devrimci "Yunanistan'la Birleşme" sloganlarını önleme ve işçi ve köylülerin Özgür bir Kıbrıs Cumhuriyeti için birleşik cephesini kurma mücadelesine devam edecektir." (KKP'nin iki lideri, Haralambos Vatiliotis (Vatis) ve Kostas Skeleas'dı.)

Ekim olaylarından sonra, Ronald Storrs'un yerine gelen, yeni İngiliz Valisi Sir Richmond Palmer'in diktatörlüğü başladı. "Palmerokrasi" döneminde önemli sayıda işçi kuruluşu ortadan kaldırıldı ve Rum ve Türk komünistleri ile işçi hareketinin liderleri ya hapsedildi, ya da sürgüne gönderildi.

15 Ağustos 1933'de, KKP'yi ve öteki parti ve örgütleri yasadışı ilan etmek için ceza yasası değiştirildi. Birçok yasa halkın özgürlüğünü sınırlandırdı. Bu önlemler, yani 1931 ile 1944 yıl-

ları arasında geçirilen, 28 kötü şöhretli "özgürlükçü olmayan yasa", Kıbrıs'taki işçi hareketini çökertmede başarılı olamadı.

1936'da Karadağ'daki (Mavrovuni) Amerikalılara ait Kıbrıs Maden Şirketi'ne karşı, Rum ve Türk işçilerin en zorlu ortak grevlerinden biri gerçekleştirildi. Üç bin Rum ve Türk madenci, polis ve askerlere meydan okuyarak, ücretlerde artış, daha iyi çalışma ve yaşama koşulları ve daha az çalışma saati talep ettiler. 6 Mart 1939'da Leymosun Hamallar Birliği'nin açılış toplantısı yapıldı ve toplantıya 176 kişi (136 Rum ve 40 Türk) katıldı. (13.9.1919 tarihli *Kiryx*, 21. sayfasında, Leymosun Hamallar Birliği'nden söz edilmektedir. Bu da bu birliğin, ülkedeki ilk işçi birliklerinden biri olduğunu göstermektedir.) Birliğin tüzüğü oybirliğiyle kabul edilmiş ve 4 Rum ile 2 Kıbrıslı Türkten oluşan ilk geçici komite kurulmuştu. (PEO, *Tüm-Kıbrıs Ulaşım, Liman ve Genel İş Sendikası'nın 40. Yılı 1940-1980*, s. 72)

8 saatlik işgününü elde etmek için, Rum ve Türk Kıbrıslı inşaat işçilerinin yürüttüğü ortak sınıf mücadelesi de önemlidir. 14 Mayıs 1939'da ilk toplu iş sözleşmesinin imzalanmasıyla sonuçlanan Lefkoşa'daki inşaat işçilerinin grevi ardından, bu amaç daha mümkün bir hale gelmişti.

2. Dünya Savaşı ve "Palmerokrasi" yıllarında, yeraltı çalışmalarında karşılaşılan sorunları yenmek amacıyla, KKP, yeni bir ad altında –Rumca baş harfleriyle AKEL diye anılan "Emekçi Halkın İlerici Partisi" adı altında– siyasal sahnede yer alma kararı aldı. 14 Nisan 1941'de Leymosun ile Lefkoşa arasındaki yarıyoldaki boş bir evde yapılan bu ilk toplantıda 40 komünist vardı.

16 Kasım 1941'de yapılan 2. Tüm-Kıbrıs İşçi Birlikleri Kongresi'nin toplantısında, Rum ve Türk işçiler için önemli bir karar alındı. Bu toplantıda, Tüm-Kıbrıs İşçi Birlikleri Komitesi (TİBK)'nin kurulması amacıyla geçici bir örgütleme komitesi

oluşturuldu. TİBK'nin görevleri şunlardı: 1) Genel çıkarlara hizmet eden bütün işçi konularıyla ilgilenmek; 2) İşçi Birliklerini sendikal konularda olmayan bütün Tüm-Kıbrıs toplantılarında sorumlulukla temsil etmek; 3) Hükümete talep ve memorandumları iletmek; 4) Gerekli olduğu durumlarda, herhangi bir işçi birliğine belirli konuların çözümlenmesinde destek vermek ve 5) Herhangi bir işçi birliğinde, görevlerin yerine getirilmesi için herhangi bir yardım istenirse, bu yardımı sağlamak. Kongre, yapılan gizli bir oylamada Tüm-Kıbrıs İşçi Birlikleri Komitesi'nin 17 üyesini de seçmişti.

1940'lı yıllar, Rum ve Türk işçilerinin TİBK'nin kılavuzluğu altında yaptıkları yoğun grevler ve ortak eylemlerle bir özellik arzetmektedir. Üye sayısını artıran ve işçi hareketinin kitleler tarafından kabulünü sağlayan bu çabalar, en zor siyasal ve ekonomik koşullar altında yürütülmüştü. 2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, müttefiklerin davasına Kıbrıs'ın katkısı, ülkeyi kasıp kavuran ekonomik bunalım ve hem sömürge hükümetinin, hem de grev aleyhtarı yerli çevrelerin azılı muhalefeti, işçi hareketinin gelişmesini etkileyen zorlu etmenler olarak ortaya çıktılar.

2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Rum ve Türk işçilerin, müttefiklerin savaş çabalarına gönüllü olarak katılmaları, önemliydi. Savaşın ilk günlerinden başlayarak, TİBK'nin belirgin bir anti-faşist tavrı vardı. TİBK'nin Kasım 1941'de yapılan İkinci Tüm-Kıbrıs Kongresinde, hem örgütlü, hem de örgütsüz işçilere anti-faşist eğitim verrnede kararlı bir rol oynaması ve "işçi sınıfının anti-faşist mücadeleye sürekli olarak katkıda bulunması" istenmişti (Yayımlanmamış PEO dosyalarından). TİBK ile AKEL tarafından yürütülen aydınlatma kampanyası ve çağrılar, ilerici Kıbrıslı Türk kitlelerinin cepheye koşmasına yol açtı. Kıbrıs Alayı'nın beşte birini, Kıbrıslı Türkler oluşturmaktaydı.

1940'larda artan işsizliği protesto etmek için bütün kasabalarda gösteriler ve grevler düzenlendi. 4 Kasım 1940'da işsiz Rum ve Türkler, ciddi işsizlik sorununa karşı protestoda bulunmak için Mağusa Kaza Dairesi'nin dışında toplandılar. 11 kişi tutuklandı ve yasa dışı toplantıya katılma suçundan mahkemeye çıkarıldı.

Birçok işçi, sömürge hükümetinin, mümkün olduğu kadar fazla sayıda Kıbrıslıyı Kıbrıs Alayı'na katılmaya zorlamak için, 1940-41'de işsizlik sorununu amaçlı olarak yarattığının bilincindeydi. 1941 yılındaki 1 Mayıs, kitlesel gösterilerle kutlanmış ve çalışma yasalarının çıkartılmasını içeren talepler, işçilerin yerlerini saptamak için çıkarılan emrin yürürlükten kaldırılması ve 1 Mayıs'ın resmi işçi tatili olarak tanınması talepleri yükseltilmişti. Lefkoşa'daki Sarayönü Meydanı'nda kitlesel bir toplantı düzenlenmişti. İşçilerden 6 tanesi polis tarafından tutuklanarak, mahkemeye çıkartılmış ve yasadışı toplantı yapmakla suçlanmışlardı.

Temmuz 1941'de demiryollarında greve gidildi. Hükümete ait Demiryolu Mühendisleri Grev Komitesi'nin üyeleri, 9 Haziran 1941'de, Vali'nin demiryollarını zorunlu kamu hizmeti ilan eden emrine uymama suçundan bir yıl hapse mahkum edildiler.

1943'de Kıbrıs Milli Partisi (Rumca ilk harfleriyle KEK) kuruldu. Bunu, sonradan birleşerek Kıbrıslı İşçiler Konfederasyonu'nu (SEK) oluşturan Yeni İşçi Birlikleri izledi. Aynı sıralarda, Kıbrıs Türk toplumu içindeki muhalefet çevreleri Türk İşçi Birlikleri'ni oluşturdular. Amaçları, TKİB'ne üye olan Türk işçileri buradan uzaklaştırmaktı.

21 Mart 1943'de belediye başkanlığı ve belediye meclisi üyelikleri için ilk özgür seçimler yapıldı. Lefkoşa, Larnaka ve Baf'taki sağ kanat adayları yeniden belediye başkanlıklarına seçilir-

ken, Leymosun ve Mağusa'da sol kanat adayları seçildi.

Bu seçimlerde Kıbrıslı Türkler kendi listelerindeki adaylar için oy kullandılar. Leymosun Belediye Meclisi üyeleri, buna rağmen, Kıbrıslı Türk meslektaşlarıyla işbirliğine özel bir önem verdi. Bu tavır, birçok olayda gözler önüne serildi. Bunlardan bir tanesi, Belediye Meclisi'nin Belediye Kütüphanesi oluşturma kararıdır.

1942-44 dönemi içinde Ada'daki örgütlü işçi hareketinin ilgi odağında, hayat pahalılığı endeksi yer alıyordu. Aralık 1942'de hükümet ve askeri işlerde çalışan işçiler etkili bir grev gerçekleştirdiler. On binlerce işçi, artan fiyatlar karşısında alım gücündeki kaybı gidermek için, günlük ücretlerde artış yapılmasını talep ettiler. İşçiler daha da ileri giderek, doğru bir hayat pahalılığı endeksinin oluşturulmasını istediler. Grev, hayat pahalılığı endeksi komitesinin kurulmasını sağlayan önemli bir kazanımla sona erdirildi.

Rum ve Türk işçilerinin hayat pahalılığı endeksi için ortak mücadeleleri, 1943'ün Ağustos ve Ekim ayları içinde de sürdürüldü. Sendikanın genel toplantısında, hayat pahalılığı konusunda işçi temsilcileri tarafından yapılmış önerilerin eksiksiz olarak hayata geçirilmesi için, işçilerin mücadelelerine devam edeceklerini vurgulayan karar tasarıları kabul edildi.

30 Ekim 1943'de aralarında bir Kıbrıslı Türkün de bulunduğu 8 sendika görevlisi, yasadışı bir toplantıya katıldıkları gerekçesiyle Lefkoşa Mahkemesi tarafından 6 ay hapse mahkum edildiler. Grevler, genel grevin yapıldığı 1 Mart 1944'de doruk noktasına ulaştı.

TİBK, Rum ve Türk işçilerin ana örgütçüsü olarak, grev süresince, Kıbrıs'ın her tarafında 2.500 işyerinin kapalı kalmasını sağladı. Lefkoşa'da 5.500 kişi sokaklara dökülüp, gösteri yapar-

ken, Larnaka'daki gösterilere katılanların sayısı 1.500'dü.

23 günlük grev boyunca, gösteriler daha önce hiç görülmemiş boyutlara ulaştı. 19 Mart'ta Lefkoşa'da yapılan toplantıya 15.000'den fazla kişi katıldı.

Genel grev, TİBK'nin "ateşkes" ilan ettiği 23 Mart'a kadar sürdü. Sömürge hükümeti, günlük ücretler ve diğer çalışma koşullarıyla ilgilenecek 3 kişilik bir komite oluşturma kararı almaya zorlandı. Grev, Rum ve Türk işçilerin, aile tahsisatı, ödenekli izin, emeklilik ikramiyesi ve bir dereceye kadar sosyal güvenlik (bir aya kadar tam ödenekli hastalık izni) vd. haklar elde etmesini sağladı. Eylül 1944'deki 4. Tüm-Kıbrıs Kongresi'ne sunulmuş olan bir TİBK raporunda, şunlar belirtilmektedir:

"1 Mart grevi süresince, örgütlerimizin Ada'da o güne kadar yapılmış en büyük hareketliliği gerçekleştirmiş olduğuna hiç şüphe yoktu... Hükümete karşı siyasal bir mücadele verdik ve büyük bir kazanç elde ettik. O 23 gün boyunca Kıbrıs halkı Palmer diktatörlüğünün 12 yılında oluşmuş buzları kırdı. Zorlu bir mücadele verilirse, adaletin elde edilebileceğini öğrendi..." (Yayımlanmamış PEO dosyalarından) .

Ağustos 1944'de, Kalavason madeninde 6 ay süren bir grev başladı. Şubat 1945'e gelindiğinde, yapılan hata ve bazı zayıflıklara rağmen, Rum ve Türk maden işçileri önemli ücret artışları elde ettiler.

Ekim 1945'de, bu defa greve çıkan, Lefkoşa inşaat işçileriydi. Hedef 44 saatlik çalışma haftasıydı. 14 Lefkoşalı müteahhit tarafından çalıştırılan 200 inşaat ve yapı işçisi grev başlattı. Sömürge hükümeti işçilerin taleplerine resmi bir duyuruyla karşılık verdi. TİBK, bütün işçilere çağrıda bulunarak, grevci işçilere maddi ve manevi destek vermelerini istedi.

24 Ekim'de grev, mobilya işçilerine de yayıldı. Nihayet 26

Ekim 1945'de işverenler teslim oldu. Bunun ardından benzeri bir mücadele, bütün iş kollarındaki işçiler tarafından 44 saatlik çalışma haftası hakkı için başlatıldı. Sonunda mücadelenin başarılı olduğu görüldü.

1944-1946 dönemi, Rum ve Türk Kıbrıslı işçiler açısından verimli bir dönemdi. 2. Dünya Savaşı ve sömürge yönetiminin sergilediği esnek tutum sebebiyle, sendikal hareket çeşitli sanayi kollarında pek çok talebi kabul ettirmeyi başardı. En önemli kazanımlar şunlardı:

a) Ada çapında ayakkabı işinde çalışan 700'den fazla işçi, %20'lik ücret artışı elde etti. Daha çok sayıda işçi, istedikleri 44 saatlik çalışma haftasını da elde edebildi ve hepsi de 6 günlük yıllık izin almayı başardı;

b) 1.000 inşaat işçisi, ücret artışı sağladı ve 44 saatlik çalışma haftası talepleri kabul edildi;

c) Lefkoşa, Larnaka ve Leymosun'da 200 fabrika işçisi ücret artışı aldı ve 44 saatlik çalışma haftası kabul edildi. Aynı yardımlar, 300 marangoz ve 30 boyacı tarafından da elde edildi;

d) Lefkoşa Basım işçilerinin 44 saat çalışma haftası (gece vardiyası için 39 saat), sosyal güvenlik ve yıllık izin talepleri kabul edildi;

e) Çoğu Kıbrıslı Türk olan 250 tarım işçisi ücret artışı aldı;

f) Mağusa'da 135 Rum ve Türk dokuma işçisi, greve gitmeksizin, ücret artışı, yıllık izin vd. hakları elde ettiler;

g) Lefkoşa'daki dokuma işçileri, gece vardiyası için 42 saatlik çalışma haftası için görüşmeler yaptılar;

h) Larnaka Düğme Fabrikası'nda çalışan 900 Rum ve Türk işçi, Mart 1945'de gerçekleştirdikleri 29 günlük bir grevin ardından, ücret artışı, yıllık izin ve İhtiyat Sandığı kurulması hakkını kazandılar.

5. Tüm-Kıbrıs Kongresine sunulan PEO Genel Kurulu Eylem Planında, 1946 yılının en zorlu kavgasının demiryolu işçileri tarafından verildiği belirtiliyordu. Lefkoşa ve Mağusa'da çalışanlar, grevin başarısı için sistematik olarak ve aktif biçimde çaba göstermişlerdi. Mağusa'dan Lefke'ye kadar, çoğu Kıbrıslı Türk olan toplam 240 kişi harekete geçirilmişti.

Buna rağmen 1946 yılındaki grev, demiryolu işçilerinin taleplerini yerine getiremeden sona erdirilmişti. Bu başarısızlık, daha çok hükümetin demiryolu işçilerini grevden koparmak için gösterdiği çabalar yüzündendi. Tehdit mektupları, savunma önlemleri ve demiryollarını kapatma tehdidi, işçilerin şevkini kırmıştı.

Eylül 1946'ya gelindiğinde, sömürge hükümeti 48 tane grev kırıcısı tutmuştu ve sonunda demiryolu işçileri grevi durdurmak zorunda kaldılar. 1 Ocak 1952'de demiryollarının kapatılmasından sonra PEO, Rum ve Türk işçilerini bir sendikada örgütledi. Ne var ki, hükümetin demiryollarını kapatması kararını tartışmak için PEO tarafından 30 Ağustos 1951 günü Mağusa'da düzenlenen Tüm-Kıbrıs Demiryolu İşçileri Kongresi'ne rağmen, hükümet planını ilerleterek, demiryollarını kapatacaktı.

PEO'nun 5. Tüm-Kıbrıs Kongresi'nin en önemli unsuru, hasta, yaşlı, anne ve yetimlerin korunmasını kapsayacak bir sosyal güvenlik planının hazırlanmış olmasıydı. 10 yıllık bir mücadeleden sonra, Rum ve Türk işçiler, işçi taleplerinin en önemlilerinden biri olan sosyal güvenlik yasasının çıkarılmasını sağladılar ve bu yasa, 7 Ocak 1957 tarihinden başlayarak yürürlüğe girdi Lefkoşa ve Leymosun'dan 1.100 Rum ve Türk inşaat işçisi, sosyal güvenlik yardımlarına ilişkin talepler öne sürerek, 9 Haziran 1947'de bir grev başlattılar. Grev 29 Ağustos'a kadar sürdü. Grevin sonunda işverenler, işçilerin taleplerini kabul etmek zorun-

da kaldılar. Her işçinin sosyal sigortası için haftada 6 kuruş ödemeyi kabul ettiler. İnşaat işçilerinin kendileri de aynı miktarı ödeyecekti. Bu anlaşmadan, 5.000'den fazla inşaat işçisi faydalandı, ama daha da önemlisi, diğer iş kollarında çalışanların da aynı yardımlardan yararlanmalarının yolunu açtı.

1948, PEO'nun sağlık programının başladığı yıldı. Binlerce Rum ve Türk işçisi ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler, bütün kasabalardaki sendika merkezlerinde parasız tıbbi tedavi görmeye başladılar.

Rum ve Türk işçilerinin sınıf bilinci, PEO'yu, ideoloji ve dinsel inançlara bakmaksızın işçiler arasında birliğin sağlanması mücadelesinde güçlendirmişti. Bu amaca ulaşmak için PEO, 1947'de SEK ve Türk İşçi Federasyonu (Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu-KTİBK) arasında özel bir işbirliği anlaşması hazırlamıştı. Liderliklerinden teşvik edici bir karşılık gelmemesine rağmen, sendika üyeleri, bu çabaları yoğun biçimde desteklemekteydiler.

Böylece, PEO ve KTİBK'in, 8 Ocak 1948'de imzaladığı işbirliği anlaşmasıyla, her iki tarafın şu koşullara uyması karara bağlandı: 1) İşçi sınıfının ekonomik ve sosyal ilerlemesini hedefleyen kendi eylemlerinde, yakın işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkisi yaratmada gerçekten istekli olduklarını göstermek; 2) PEO ile KTİBK'nun her ikisinin de temsil edildiği meslek dallarında Rum ve Türklerden oluşan karma komiteler oluşturmak; 3) İşçi hareketinin birliği yararına, Rum ve Türk işçiler arasında çıkan herhangi bir uyuşmazlığı çözecek olan ve Rumlarla Türklerden oluşacak ortak sendika kaza komiteleri oluşturmak; 4) Her iki toplumdan işçiler arasında daha yakın ilişkileri teşvik etmek amacıyla, Tüm-Kıbrıs'ı kapsayan bir Rum-Türk Komitesi oluşturmak; 5) Bir tarafın öteki taraf aleyhine yapacağı propa-

gandayı, yıkıcı ve işçi sınıfının gerçek çıkarlarına karşı bir eylem olarak görüp kınamak; 6) Nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, ırksal nefret ve ayrımcılığı kınamak; 7) PEO ve KTİBK'nun her ikisinin de temsil edildiği meslek dallarında sendikasız olan işçilerin örgütlenmesiyle ilgili kuralları belirlenmek; 8) Çeşitli emekçi örgütleri arasında birlik ve işbirliğinin önemini vurgulamak amacıyla bütün kasabalardaki Rum ve Türk işçilerin katılacağı ortak toplantılar düzenlemek.

PEO ile KTİBK Merkez Komitesi, bunun hemen akabinde Kıbrıs Maden Şirketi'ne (CMC) bazı ortak talepler ilettiler. Şirket daha önce işçi kesiminden tepki görmüş ve 2. Dünya Savaşı'nın sonunda greve gidilmiş ve bu grev, şirketin 1945 yılına kadar kapalı kalmasına yol açmıştı. CMC'de 2.000'den fazla kişinin çalıştığı bir zamanda, işçilerden 700'ü Kıbrıslı Türktü. Bunlardan yarısı Karadağ'da (Marvovuni), geriye kalanı da Gemi Konağı'ndaki (Ksero) demir cevheri işleme fabrikasında çalışmaktaydı. Çalışanların hemen hepsi de bir sendikaya üye olup, her iki sendikanın işçiler üzerinde bir bütün olarak etkisi güçlüydü. PEO ve KTİBK Merkez Komitesi tarafından öne sürülen taleplerin en önemlileri şunlardı: 1) Yeraltında, günde 8-8.5 saat çalışanlar için çalışma saatlerinin azaltılması ve yükleme işçileri için gerekli ücret düzenlemelerinin yapılması yanında çalışma saatlerinin 12'den 8'e indirilmesi; 2) Çeşitli iş kollarının yeniden örgütlenmesi; 3) Kullanılan aletler, patlayıcılar ve asetilen için herhangi bir para ödenmemesi; 4) Ocak 1947'de şirket tarafından ödenen ücretlerin korunması; 5) Yükleme işlerinde çalışanlar için, ton başına yarım ve bir buçuk millik ücret artışı sağlanması; 6) 8 saatlik iş günü temelinde fazla mesai ücretleri oranının korunması; 7) Pazar günleri ve diğer tatil günlerinde çalışanlar için (eğer 8 saatten fazla çalışılıyorsa) bir buçuk (8 sa-

ate kadar) ve iki katı tazminat ücreti ödenmesi; 8) Yılda 14 resmi tatil gününün kabulü (Noel için 3 gün, Paskalya için 3 gün, 3'er günlük Bayram tatili için 6 gün, Yılbaşı için 1 gün ve 1 Mayıs için 1 gün) ve bunlardan 5 günün ücretinin şirket tarafından ödenmesi.

Şirket yönetimi işçilerin taleplerini kabul etmemişti. 11 Ocak 1948 günü Karadağ'da PEO ve KTİBK temsilcileriyle Madenciler Komitesi üyelerinin yaptıkları toplantıda, Rum ve Türk maden işçileri grev yapma önerisini oybirliğiyle kabul ettiler. 13 Ocak 1948 günü, eşleriyle birlikte ortak kitlesel bir toplantı yaptılar. Şubat 1948'de AKEL, "Haydi ekmeğimizi madencilerle paylaşalım" sloganını ortaya attı. CMC grevine maddi destek kapsamında, her gün dayanışmanın etkileyici örnekleri ortaya konmaktaydı. Birçok kadın nişan yüzüklerini, saatlerini, altın bileziklerini, altın kolyelerini vb. vermişlerdi. Kişisel bağışlara paralel olarak PEO ve KTİBK de bağış çağrısında bulunmuş ve Lefkoşa'da 150, Leymosun'da 100 ve Omorfo'da 45 dolar bağış toplanmıştı.

12 Şubat 1948 günü Lefkoşa'da gerçekleştirilen 24 saatlik grev, yaşamı tamamen durdurmuştu. PEO'nun Lefkoşa bürosu dışında toplanan binlerce kişiye, Kıbrıslı Rum ve Türk sendika liderleri konuşmalar yaparak seslenmişlerdi.

Türk Sendikalarının Genel Sekreteri Aziz Tuncay, Rumca yaptığı konuşmasında şunları söylemişti:

"Eğer biz, Rum ve Türk işçiler, birlik ve işbirliğimizi korursak, mücadele mükemmel bir şekilde sürdürülecek ve iyi bir sonuca ulaşacaktır. Türkler ve Rumlar için düşman tektir: O da, çocuklarımızın ekmeğini elimizden alan, ağır koşullarda çalıştırıp bizi soyanlardır. Bugün madenciler bizden daha açtır. Haydi kendi ekmeğimizden kesip, onlara verelim..." (agy)

Bir Kıbrıslı Türk gösterici, 12 Şubat günü Lefkoşa'da yapılan toplantıda şu, kahince sözleri söylemişti: *"Ülkemiz, ancak sizlerin (Kıbrıslı Rumların) ve bizlerin daima, şimdi olduğumuz gibi birlikte hareket etmemiz halinde ilerleyecektir."* (*Neos Demokratis*, 14.3.1948) 3 Mart 1948'de, Karadağ'da, kanlı olaylar yaşanmış ve grevci işçileri engellemekten aciz olan polis, gelişigüzel ateş açıp, çok sayıda işçiyi yaralamıştı. Bu kanlı olaylardan bir gün sonra, PEO ve KTİBK bütün işçilere, 6 Mart günü 24 saatlik bir grev yapılması çağrısında bulundu. Belirlenen günde Kıbrıslı işçiler, bir günlük greve gittiler. Bütün kasabalarda Rum ve Türk işçiler toplantılar yaptılar. 6 Mart grevi, Kıbrıs'ta görülmüş en öfkeli grevlerden biri olarak tarihe geçti. 16 Mart 1948'de bir grup kadın, şirket trenini Gemikonağı ile Karadağ arasında durdurup, kuşattılar: İngiliz tren sürücüsüyle birlikte vagonlarda bulunan 5-6 grev kırıcısını da dövdüler. Önemli sayıda Rum ve Türk madenci eşi, grev süresince tutuklandı ve ağır para veya 5-6 aylık hapis cezaları aldılar.

Kıbrıs Cumhurbaşkanlarından Yorgo Vasiliyu'nun annesi olan Fofo Vasiliyu, yaşamış olduğu bu grevle ilgili olarak şunları anımsamaktadır:

"Pazartesi, 8 Mart günü, Gemikonağı'ndan haber geldi. Çarpışmalar artmıştı. Bir kişi az kalsın ölüyordu, 4 kişi de yaralanmıştı. Kahraman maden işçileri kan akıtmışlardı. O zamana kadar binlerce madencinin teriyle sulanmış olan toprağa kan ve gözyaşı akmıştı. Bunlar, işçi sınıfının en zorlu, en kahramanca mücadelesinin sembolü ve tanıklarıydı." (Lefkis, agy, s. 35-36)

Kavanin Meclisi'nin eski Türk üyelerinden Eyup Necmettin, Kıbrıs halkına aşağıdaki mesajı göndermişti:

"Kıbrıs Maden Şirketi'ndeki uyuşmazlığı başından beri ilgiyle izlemekteyim ve aşağıdaki sonuçlara varmış bulunuyorum:

1) Uyuşmazlık, şirketin, günlük ücretlerde iyileştirme ve genel olarak daha insancıl bir yaşam için Madenciler Sendikası'nın öne sürdüğü talepleri tartışmayı reddettiği gün başlamıştır.

2) CMC yönetiminin işçilerin sadece kendi çıkarları için değil de, Kıbrıs'taki siyasal partilerin etkisi altında hareket ettikleri gerçeğini vurguladığını saptamış bulunuyorum.

3) İşçilerin taleplerinin mantık sınırları içinde olduğu ve Şirket Yönetiminin Madenciler Sendikasıyla bu talepleri tartışmayı çeşitli defalar reddettiği gerçeğinden hareketle, şu sonuca vardım ki, işçiler kendi maişetleri ve madencilerin çıkarları için mücadele etmektedirler. Siyasal partilerin, onlardan yana veya onlara karşı olmuş olmaları hususuna aldırış etmiyorum bile.

4) Her yoksul Kıbrıslının çıkarını düşünen bir kişi olarak ben, maişetleri için mücadele etmekte olan maden işçileri için ne verebilirseniz vermeniz için, size çağrıda bulunuyorum ve aynı zamanda yoksul madencilerin yararına bir uzlaşmaya varılması için, Kıbrıs hükümetinin mümkün olan en kısa bir zamanda müdahale etmesi dileğimi ifade ediyorum." (Yayımlanmamış PEO dosyalarından)

Nisan 1948'de Kıbrıs Maden Şirketi'nin Amerikalı başkanı Mr. Mand Kıbrıs'a geldi ve grevci işçi temsilcileriyle buluşmak istediğini bildirdi. 1 Mayıs 1948, gösteriler ve grevdeki maden işçilerinin temsilcileriyle CMC yönetimi arasındaki görüşmeler sürerken kutlandı.

Bununla birlikte 8 Mayıs'ta, bir yanda Rum ve Türk grevciler, öte yanda da grev kırıcıları olmak üzere Gemikonağı'nda kanlı çatışmalar patlak verdi. Polis eşliğindeki grev kırıcılar, 6 grevci maden işçisini döverek yaraladılar.

16 Mayıs 1948 günü Lefke'deki Türk sendika merkezinde madencilerin en geniş katılımlı toplantılarından biri yer aldı ve 4 aydır sürdürülen greve son verilmesi kararı alındı. 1948 grevi,

Rum ve Türk işçilerinin ortak bir mücadeleyle çok etkili ve çok zorlu bir kavgayı verdikleri bir eylem oldu. Dinsel ve milliyetçi ayrım duvarlarını yıkmayı başardılar ve sınıf savaşını güçlendirdiler. Grev şunu göstermiştir ki, iki toplum arasındaki ilişkilerin açık bir şekilde tanımlanmasında, Rum ve Türk işçilerinin sınıf bilinci, din ve milliyetçilik engellerini aşmada birleştirici bir etmendir.

1948 yılı, Rum ve Türk işçilerin birlikte yaptıkları daha büyük ve öfke yüklü iki greve daha sahne olmuştur. Bir tanesi 2 Ağustos'ta İngiliz-Danimarka Amyant Şirketi'ne karşı yapıldı ve 1000 tane Rum ve Türk amyant madeni işçisi, işverenlerine, sömürge hükümetine ve grev kırıcılarına karşı tavır aldı. İşçiler, bütün taleplerini (çoğu sendikal haklardı) elde etmeyi başardılar.

1948'deki üçüncü ve son grev, Lefkoşa'da yapılan ve 1200 Rum ve Türk inşaat işçisinin katıldığı grevdi. 116 gün sürdü ve daha önceki grevlerin devamı gibiydi. Rum müteahhitler için çalışan bütün Türk işçileri greve katılmıştı.

1948'de inşaat işçilerinin grevi sürerken yapılan PEO Kongresi sırasında, Rum ve Türk işçilerin ortak eyleminin önemi, PEO tarafından şöyle vurgulanmıştı:

"Sendikal hareketi dinsel veya ırksal farklılıklar, ya da siyasal veya parti farklılıkları temelinde bölmek, hareketi zayıflatır ve işverenlerin çıkarlarına, daha da genel olarak işçi sınıfının düşmanlarına hizmet eder." (Yayımlanmamış PEO dosyalarından)

PEO ayrıca siyasal tavrını da yeniden tekrarlamıştı:

"Eğer Kıbrıslı Rumlarla Türkler arasında yakınlaşma için çalışma yapılmıyorsa, Kıbrıs sorununun çözümüne de ulaşılamaz. Herhangi bir çözüm, ancak iki toplum arasında dostça ilişkiler temeline dayanıyorsa, dengeli ve kalıcı olacaktır. Aralarında düşman-

lık, nefret ve şüphenin varlığı, sadece bir çözüm arayışını engellemekle kalmaz, olası en iyi çözümü de tahrip eder." (agy)

1949 yılında yapılan PEO'nun 6. Kongresi dikkatini, işçi haklarını güvence altına alıp, genişletme sorununa yöneltmişti:

"Örgütlü veya örgütsüz, sendika üyesi olsun veya olmasın, hepimiz, işçi sınıfının kazandıklarını korumak ve özellikle ülkemizi, sosyal sigorta fonunu, asgari günlük ücreti güvence altına almak ve hükümetin vergi politikasında geliştireceği değişikliklerle ilgili olarak bütün dikkatimizi yoğunlaştırıp, güçlerimizi birleştirmeliyiz." (agy)

Daha da ileri gidilerek, 6. Parti (AKEL) Kongresi'nde, Kıbrıslı Rum ve Türkler arasındaki ilişkileri güçlendirilmesi ve sınıf nosyonunun kullanılması için hangi araçların gerekli olduğu tartışıldı. Diğer şeyler yanında şunlar önerildi: a) Azınlıklardan sorumlu olacak bir kişinin atanması; b) Gerekli olduğu zamanlarda karma komitelerin kurulmasıyla, Türk ve Rum sendikaları arasında daha yakın bağların geliştirilmesi; c) Partinin milli konu ve Rum ve Türk işçilerinin ekonomik sorunları hakkındaki görüşlerini anlatan Türkçe kitapçıkların bütün Kıbrıs'ta dağıtılması; (d) Herhangi bir sendikaya üye olmayan Türk işçilerinin Türk tarafınca mücadeleye çekilmesinin sağlanması; e) Kendi gazetelerini yayımlamaya başlayabilmeleri için Türk işçi birliklerine yardım sağlanması; f) Kıbrıslı Türkler arasında sınıf bilincinin gelişmesi ve ilerici bir Türk siyasal örgütünün kurulması için özel bir dikkat gösterilmesi.

İşçi Hareketi Dayanışması'nın Çökmesi: Enosis ve Kıbrıslı Türkler

Kıbrıslı Rumlar ile Türklerin arasındaki çalışma ilişkilerini etkilemiş olan önemli bir olay, 15 Ocak 1950'de yapılan Enosis ile

ilgili halk oylamasıydı. Oy hakkı olan 224.757 Kıbrıslı Rumdan toplam 215.108'i (%95.7), Enosis için oy kullanmıştı. 800 Kıbrıslı Türk de Yunanistan'la birleşmeden yana oy kullanmıştı. Bununla beraber Kıbrıslı Türklerin çoğunluğu, oylamaya güçlü bir tepki gösterdi. 11 Aralık 1949'da Kıbrıslı Türkler, bir süre önce açıklanan oylamaya karşı, Lefkoşa'da bir miting düzenlediler. Oylama aleyhindeki tepkiler, Kıbrıs ve Türkiye'de devam etti. Nisan 1950'de, Kıbrıs Türk toplumunun, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine ilişkin bütün fikirlere karşı olduğunu ifade eden bir memorandum Birleşmiş Milletler'e sunuldu. Bu tepkinin tipik bir örneği, Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi'nin başkanı Dr. Fazıl Küçük tarafından gönderilen ve 80.000 Kıbrıslı Türkün Enosis'e karşı olduğunu belirten bir telgraftı. Kıbrıslı Türklerin bu tepkisi, Enosis hareketine Kıbrıs Türklerinin çoğunluğu ve Ankara'daki Türk hükümeti tarafından muhalefet edileceğine ilişkin bir uyarıydı.

Kıbrıs Türk liderliğinin bu tavrı, İngiliz hükümetine gönderilen bir telgrafta resmen açıklanmıştı:

"80 bin Kıbrıslı Türk, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması ve muhtariyete ilişkin Rum taleplerini oybirliğiyle reddetmiş bulunmaktadır. Kıbrıslı Türkler, Enosis ve muhtariyetin Türk toplumunun yok olmasına yol açacağına inanmaktadırlar." (Halkın Sesi, 14.8.1948)

Kıbrıs Türk liderliğiyle Ankara'nın tavrı, Rumların kendi kaderini tayin hakkına ilişkin taleplerine aldırış etmemek için gerekçeler ve müttefikler arayan İngiliz hükümeti tarafından teşvik edilmekteydi.

Enosis oylaması ve buna muhalif olan Kıbrıslı Türklerin iyi örgütlenmiş egemen sınıfının siyasal çalışmaları, Rum ve Türk işçilerin ortak mücadeleleri üzerinde önemli bir etkide bulun-

muştu. Böyle olmakla beraber, 1950'lerin ilk yıllarında Rum ve Türklerin ortak sendikal eylemleri devam etti. 8 Ekim ile 31 Aralık 1952 tarihleri arasında Leymosun'daki Rum ve Türk liman işçilerinin birlikte gerçekleştirdikleri eylem büyük tarihsel öneme sahiptir. Grevin esas nedeni, 1948 ile 1952 yılları arasında yoğunlaşan işverenlerin baskıcı taktikleriydi. 8 Ekim 1952'de PEO, SEK ve Kıbrıslı Türk Sendikaların temsilcilerinden oluşan ortak bir grev komitesi oluşturuldu. 350 Rum ve Türk liman işçisinin yaptığı grevin sonucu olarak, liman işçilerine önemli yararlar sağlayan ve çalışma koşullarını iyileştiren bir yasa çıkarılmıştı. Yasa, 12 Ocak 1953'de yürürlüğe girdi. Sosyal Sigorta fonlarının yasal temelini güçlendirme konusunda da Rum ve Türk işçiler ortak eylem yapmışlardı. Rum ve Türk işçiler, PEO'nun kılavuzluğunda Mayıs 1953'de özel toplantılar yaparak, şu talepleri öne sürdüler: a) Tam tıbbi tedavi, parasız ilaç ve hastalık yardımı; b) Doğum yardımı ve izni; c) Grev ödeneği; d) Sakatlık yardımı; e) Yaşlı, dul ve yetimler için emeklilik hakkı.

PEO'nun Türk Dairesi, Tüm-Kıbrıs Kongresini sosyal sigortaları tartışmaya çağırdı. 300'den fazla sendika temsilcisinin katıldığı konferansta, bir İngiliz sosyal sigorta uzmanıyla buluşup, ona durum ve görüşleri aktaracak bir komite seçildi. 1954'de ayakkabı fabrikası işçileri sendikası, sonunda PEO öncülüğünde iki sendikanın birleşmesini sağlayan Lefkoşa'daki Rum ve Türk işçilerinin yakın işbirliğini geliştirdi.

Eylül 1954'de Kıbrıslı Türklerden oluşan bir heyet Türkiye'ye gitti ve Kıbrıs 'taki durumla ilgili olarak aşağıdaki görüşleri saptadı:

1) Kıbrıslı Rumların Enosis taleplerinin toptan reddi.

2) Enosis'e giden ilk adım olarak görülen muhtariyete karşı çıkmak.

3) Yeni bir anayasaya, Türk çıkarlarını korumak için garantiler dahil etmek.

4) Türk azınlığın, Türk Evkaf malları ve okullarının yönetimi konusunda daha etkin denetim için harekete geçmesi. (Kıbrıslı Türkler arasında örgütlü tepki ve bölücü eğilimler konusunda Bkz. P. Papadimitis, Kıbrıs *Tarih Ansiklopedisi*, 1946-1954, Cilt:1, s. 314)

18 Eylül 1954'de, bir Kıbrıs Türk heyeti Ankara ve Londra'yı ziyaret etti. Heyet Londra'da, Kıbrıs'ın egemenliğinde herhangi bir değişikliğin düşünülmediği şeklindeki görüşünü tekrarlamış olan Sömürgeler Bakanı Yardımcısı Hopkinson tarafından kabul edildi. (agy, Cilt:3, s. 320)

1954 yılının Aralık ayı başlarında, Müftü M. Dana başkanlığındaki bir Kıbrıs Türk heyeti, Türk Dışişleri Bakanıyla görüşmeler yapmak üzere, Ankara'ya çağrıldı. Görüşmelerden sonra heyet, Birleşmiş Milletler'de Kıbrıslı Rumların Enosis taleplerine karşı mücadele etmek üzere New York'a gitti.

12 Aralık 1954'de Kıbrıslı Türkler, Lefkoşa'da bir miting yaptılar ve İstanbul'dan gelen Türkiyeli sendikacılarla bazı Kıbrıslı Türkler, ayrı Kıbrıs Türk sendikalarının kurulmasından söz ettiler. Mitingin amacı PEO'nun, Kıbrıslı Türk işçiler üzerindeki etkisini azaltmaktı. Miting sırasında tek bir Kıbrıslı Türk işçi bile konuşmadı. Konuşan kişiler, Kıbrıslı Rumların kendi kaderini tayinini hedefleyen çabalarını eleştirdiler. Ayrıca uzun uzun komünizme karşı ve PEO'dan ayrı Türk sendikalarına olan ihtiyaç üzerinde konuştular.

Birleşmiş Milletler'de Kıbrıslı Rumların kendi kaderlerini tayinle ilgili karar tasarısının reddinden sonra, rahatsızlık ve kanlı çatışmalara yol açan gösteriler yaşandı. 18 Aralık 1954'de Lefkoşa ve Leymosun'da yapılan gösteriler sonucu, Kıbrıslı Rum ve

Türkler arasında yükselen bir gerginlik oluştu ve çok geçmeden karşılıklı ekonomik boykota gidileceği söylentileri duyuldu. (agy, s. 343)

"Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklere karşı bir 'ekonomik savaş' ve 'boykot' başlatacağı ve Kıbrıslı Türklerin de Kıbrıslı Rumlara karşı bir 'karşı-boykot' başlatacağına ilişkin bazı söylentiler vardı. Aslında bu ekonomik 'savaş'ın 'sorumlu' çevreler tarafından belirgin bir ciddiyetle benimsendiği söylenmekteydi. Böylesi sloganları benimsemiş olan 'sorumlu' Rum ve Türklerin kimler olduğunu bilmiyoruz. Bu, önemli de değil. Ekonomik bir savaşın mantıki olan nesi var? Mantıklı düşünülecek olursa, Kıbrıs'taki Rumlar ve Türkler arasındaki böylesi bir savaş, tamamen ahmaklıktır. Siyasal olarak konuşulacak olursa, çılgınlığa yakındır." (Neos Demokratis, 24.12.1954)

O zamanki bu durum, her iki toplumun siyasal liderlikleri tarafından yapılmış hataları göstermektedir. 1930'lar ve 1940'larda Kıbrıs Rum egemen sınıfının tavrı, Kıbrıslı Türkler "hiçbir talepte bulunmuyorlar" ve "henüz uyanmamışlardır" şeklindeydi. Bu, Türk emekçi sınıfının siyasal ve ekonomik özgürlüğünü ve bağımsızlığını elde etmeyi hedefleyen örgütlü çalışmalarını bilinçli bir şekilde görmezlikten gelmekti.

Türk kitlelerinin Rumların Enosis talebine ilgisiz kalıp kalmadıkları kesinlikle söylenemez. Çünkü bu sloganın resmen denenmesi, ancak 1950'den sonra olmuştur. 1947-48'e kadar egemen olan fikir, anayasal muhtariyetti. Kesinlikle bilinen şudur ki, işçi hareketi yukarıda sözü edilen olaylardan çok ağır zararlara uğradı. İşçi hareketinde birliğe olan gereksinim, Nisan 1955'de, PEO Genel Sekreteri tarafından yapılan bir konuşmada belirginleştirildi:

"Esas konu, Türk işçilerle aramızda olan veya olmaya devam

edecek olan ırksal veya dinsel farklılıklar değildir. Esas konu, Rumlarla Türklerin, yeni ve eski sendika üyelerinin, sağ ve sol kanadın çıkarlarının aynı olduğudur ve biz, işçi sınıfı düşmanlarının bu farklılıkları sömürmesine izin vermemeliyiz. Birlik için yapılan çalışmamızda, Rumlar ile Türkler arasında halkın düşmanları tarafından yaratılmış olan güvensizlik, önyargı ve ırksal nefret engellerini yıkmayı gerçekleştirmediğimiz takdirde, başarılı olduğumuzu öne süremeyeceğimizi asla unutmamalıyız." (Yayımlanmamış PEO dosyalarından)

EOKA hareketi tarafından 1 Nisan 1955'de başlatılan silahlı mücadele, İngilizler için, Türkiye'yi ilgili bir taraf olarak konuya katma ve Kıbrıslı Rumlar ile Türkler arasındaki ilişkilerde soğukluk yaratmada bir koz oldu.

Londra'da 1955 üçlü konferansının toplanmasıyla İngiltere, Kıbrıs sorununa yeni bir boyut getirdi. Türkiye doğrudan ilgili bir taraf haline geldi. İngiliz Dışişleri Bakanlığı tarafından konan tuzak işledi. Çünkü Yunan Başbakanı Mareşal Papagos, İngiltere veya NATO ile olan "geleneksel dostça ilişkiler"e bakarak, sorun yaratmaya cesaret edemedi. Papagos hükümeti, üçlü konferansı kabul etmekle, Kıbrıs sorununda Türkiye'yi ilgili bir taraf olarak resmen kabul etmiş oldu.

Türkiye basını, Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıslı Rumların ve özellikle EOKA'cıların insafına kaldığını öne süren bir propaganda kampanyası başlattı. 28 Ağustos'ta üçlü konferansın başlamasından bir gün önce, Türkiye basını Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türkleri katletmeyi planladıklarına ilişkin bir söylentiyi yayımladı. İngiltere, bu şekilde konferansta Rumlar ile Türklerin "yakınlaşma"sı yararına, duruma müdahale etmeye hazır olduğunu gösterme çabasındaydı.

Her ne kadar üçlü konferans, ortak bir sonuç bildirisi yayım-

lamayı başaramamışsa da, İngiltere bu işten kazançlı çıktı. Çünkü sadece Yunanistan'ın herhangi bir tepkisi olmadan, Türkiye'yi Kıbrıs'la ilgili tartışmalara katmakta başarılı olmamış, ayrıca Yunan-Türk ilişkilerinin kötüleşmesine, Rum ve Türk Kıbrıslılar arasına ekilmiş bir ayrılığa neden oldu. İngiliz politikasının bir sonucu da, 6 Eylül 1955 gecesi İstanbul ve İzmir'de yer alan kanlı Rum aleyhtarı ayaklanmalardı.

Böylelikle Londra Konferansı'nın tek aşikar hedefi, "parçala ve yönet" şeklindeki İngiliz politikası uyarınca, Türkiye ile Yunanistan'ı bir uyuşmazlık içine çekmekti. Dahası, İstanbul ve İzmir'deki olayların ardında, Selanik'te patlatılan bombada olduğu gibi yabancı bir el vardı. (Halkın Sesi, 13.9.1955)

Kıbrıs sorununun özündeki değişme, İngiliz vali Sir John Harding'in, kendisini ziyaret eden Parti Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün başkanlığındaki bir "Kıbrıs Türktür Partisi" heyetine yaptığı konuşmada açıkça görülebilmektedir. Hükümet 7 Ocak 1956'da, Kıbrıs Türk liderliğiyle önceden tartışma yapılmaksızın yönetimin yapısında herhangi bir değişiklik olmayacağını söylemişti.

Vali Harding ile Başpiskopos Makaryos arasında yeni bir anayasa konusu üzerinde görüşmeler sürdürülürken, Kıbrıslı Türk gençler, bir Kıbrıslı Türk çavuşun öldürülmesini, Kıbrıslı Rumlara karşı huzursuzluk yaratmak için gerekçe olarak kullandılar. Lefkoşa'daki "Tahtakala"da ve Girne kazasındaki Vasilya'da, Rum ve Türk Kıbrıslılar arasında çatışmalar yaşandı. 19 Rum ve 5 Türk, bu çatışmalarda yaralandı.

Kıbrıslı Türkler, 20 Mart 1956'da Lefkoşa'da, Vasilya'daki olaylarla ilgili olarak gürültülü gösteriler yaptılar. "Kadınlar Pazarı" yanında "Yaşasın Volkan" ve "Kıbrıs Türktür" gibi sloganlar haykırdılar. Kıbrıslı Rumların dükkanlarına saldırdılar ve

önemli zarara neden oldular.

23 Nisan 1956'da bir başka Kıbrıslı Türk polisin, iki Kıbrıslı Rum tarafından öldürülmesi üzerine, Lefkoşa'da sokağa çıkma yasağı kondu. Rum ve Türk Kıbrıslıların çarpışmaları devam edince, İngilizler Lefkoşa'yı ikiye bölen bir hat çizmeyi kararlaştırdılar. Böylece başkentin ana ticaret ağı felç edilmiş oldu. Dikenli teller 30 Mayıs 1956'da kondu. Bölücü hat, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İç Savaş sırasında Kuzey ile Güney arasındaki çarpışmalarda çizilmiş olan hatta izafeten "Mason-Dixon Hattı" diye adlandırıldı.

İngilizler sürekli olarak Kıbrıslı Türkleri, Kıbrıslı Rumlara karşı kışkırtıp teşvik etmekteydiler. 11 Mayıs 1956 tarihli *Daily Mail* gazetesi, diğer konular yanında "Kıbrıs'ın Türkiye'nin kalbine yöneltilmiş bir tabanca" olduğunu belirtti.

Kıbrıs'ın eski valilerinden Richard Palmer, 23 Nisan 1956 tarihli *Sunday Times* gazetesinde yayımlanan bir mektubunda, Enosis ülküsünün bir Yunan-Türk savaşına yol açabileceğini yazdı. Zaman, tam da Harding ile Makaryos arasında yeni bir anayasa için yapılan görüşmelerin koptuğu ve İngilizlerin Makaryos'u sürgüne gönderme kararını aldıkları bir zamandı.

Kıbrıslı Rum ve Türkler arasındaki çarpışmalar, 1957 ve 1958 yılları boyunca sürdü. Kundaklama, yağmalama, kanlı çatışmalar ve hatta öldürmeler, kasaba ve köylerdeki günlük olaylardandı. 1958 yılında en kötü toplumlararası huzursuzluk, yine İngilizler tarafından kışkırtılmış bir olay olan, Kondemenos köyünden işçilerin aşırı tutum yanlısı Türkler tarafından öldürülüp, yaralanmasıydı. Kıbrıs Türk tedhiş örgütü olan Volkan'ın adını, "Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı" veya kısaca TMT olarak değiştirmesi bu zamana denk düşmektedir. Rauf Denktaş'a göre TMT'yi kurma kararı 1 Ağustos 1958'de alınmıştı.

TMT üyelerinin yemini, onların esas düşmanının "Kıbrıslı Rumlar ve Komünistler" olduğunu göstermektedir. TMT'nin açıkça faşist bir örgüt olduğu ve EOKA'ya karşı eylem yaptığı söylenmişti. TMT, "Türkten Türke" ve "Ya taksim, ya ölüm" gibi sloganlar kullanarak, şövenizmi geliştirmiş ve ilerici Kıbrıslı Türkleri öldürmüştü. (Çeşitli cinayetler için, Bkz. *Kıbrıs*, Atina, 1985, s. 18-19)

TMT, 22 Mayıs 1958 günü, PEO Yürütme Komitesi ve sendikanın Kıbrıslı Türkler Dairesi'nin Başkanı olan Ahmet Sadi'yi öldürmeye teşebbüs etti. 24 Mayıs'ta, Kıbrıs Türk gazetesi *İnkılapçı*'nın sahibi olan Fazıl Önder Saraç (Sella) öldürüldü.

5 gün sonra ilerici bir Türk gençlik derneğinin üyesi olan Ahmet Yahya öldürüldü. 4 Temmuz'da sendika lideri Arif Hulusi Barudi'yi öldürme girişiminde bulunuldu. TMT'nin ilerici Kıbrıslı Türkleri katletmesi, Kıbrıslı Türkler arasında panik ve korku havası yarattı ve PEO'nun örgütlü sendikal hareketinden geri çekilmeye zorlanarak, yavaş yavaş Kıbrıslı Rumlarla olan bağlarını kestiler.

1958 yılında yapılan 1 Mayıs resmi geçidinde Rum ve Türk PEO üyeleri Yunan ve Türk bayraklarını kendi kızıl bayraklarıyla birlikte taşıdılar. Aynı anda düzenlenen başka bir toplantıda ise Dr. Küçük, solcu yurttaşlarına karşı bir gösteri düzenlemeleri için fanatik Kıbrıslı Türk gruplara kışkırtıcı bir konuşma yapmaktaydı. Sonuç, ilerici Kıbrıslı Türklere ait bir kulübün yer aldığı binanın yakılıp yıkılması olmuştu.

27 Mayıs 1958'de TMT, solcu Kıbrıslı Türkleri, eğer öldürülmek istemiyorlarsa, ideolojilerini terk etmeye çağıran bir el ilanı dağıttı.

TMT tarafından öldürülme tehdidi altında olan PEO üyesi 1.500 Kıbrıs Türk işçisi, üyeliklerinden istifa etmeye zorlandı.

Bunlardan bazısı, 1958'de üye sayısı 1.137 olan Kıbrıs Türk Sendikasına katılırken, diğerleri herhangi bir sendika çerçevesine girmeyip, bunun dışında kaldılar.

Dış basın muhabirlerine göre, 7 Haziran ile 4 Ağustos 1958 tarihleri arasında 148 kişi öldürülmüştü. Bunlardan 61'i Kıbrıslı Rum ve 59'u Kıbrıslı Türktü. Bu cinayetler yanında, Lefkoşa, Larnaka ve Leymosun'daki Türk mahallelerindeki Kıbrıslı Rumların evlerinin yakılıp yıkılması, Kıbrıs İşçi Hareketini etkilemiş ve özellikle Kıbrıslı Rum ve Türk işçiler arasındaki ilişkileri bozmuştu.

Bu zor zamanda PEO'nun Yürütme Dairesi şunları vurgulamıştı:

"...Birçok çevrelerden karşı eylemler, öç almalar ve Türklere karşı bir ekonomik savaş açmak için çağrılar yapıldığını biliyoruz. Bu karşı eylemlerin yapılmasını engellemeliyiz. Irksal nefretin alevlerini sadece körükleyecek olan her türlü intikamcı eylemi önlemeliyiz." (Yayımlanmamış PEO dosyalarından)

Kıbrıslı Rum ve Türk işçiler arasındaki birliği korumayı hedefleyen çabalar arasında, 13 Ağustos 1958 günü Lefkoşa'da yapılan Tüm-Kıbrıs Sendikalar Kongresi de vardı. PEO, SEK, POAS ve Türk İşçi Federasyonundan sırayla 60.000 işçiyi temsil eden temsilcilerin katıldığı kongre, toplumlararası çatışmaları kınamış ve Rum ve Türk Kıbrıslılar arasındaki ilişkilerin normale dönmesi için üyelerine çağrıda bulunmuştu.

1958 yılı başlarında 3.692 Türk işçisinin üye olduğu PEO'daki Türk işçilerin çoğunluğu, korkutulmuş ve sendikadan ayrılmıştı. PEO'nun 11. Kongre Raporunda şunlar belirtilmektedir:

"PEO tehditleri kınamış ve Türk işçilerin, istedikleri sendikalarda kendilerini örgütleme özgürlüğüne sahip olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Buna rağmen, ilerici Türk sendika liderlerinin şimdi ya-

şamakta oldukları tedhiş koşullarına bakarak, onlara, kendi Türk sendikalarına gitmeleri ve o çerçevede Türk işçilerin sorunları ve Rumlarla Türkler arasında birlik, dostluk ve işbirliği üzerinde çalışmaları tavsiyesinde bulunduk. Yüzlerce Türk işçisi, sendikalarımızı büyük bir üzüntüyle terk etmişlerdir, ama tedhişçiliğe rağmen bizimle kalan daha yüzlercesi vardır ve açık sendikal çalışmalarını sadece sınırlamışlardır." (agy)

İngiliz hükümeti, 1958 yılındaki toplumlararası çatışmaya işaretle, Kıbrıslı Rumlar ile Türklerin barış içinde bir arada var olmalarının olası olamayacağını kanıtlamaya çabalarken, PEO, hem Rum, hem de Türk işçilerin çalışma sorunlarını çözümlemeye çabaladı. PEO rakamlarına göre, Ocak 1959'da 10.000 kişi işsizdi. PEO, SEK ve Türk sendikalarından oluşmuş ortak heyetler, sorunları tartışmak üzere bütün kasabalardaki yerel Kaza Müfettişleriyle toplantı yapmışlardı.

Birleşik bir siyasal ve ekonomik mücadeleyi yükseltmeyi amaçlayan PEO ile solcu Kıbrıslı Türklerin bu çabaları, EOKA ve TMT'nin politikalarına doğrudan muhalifti.

Kıbrıs'ın Bağımsızlığına Kavuşması ve İşçi Hareketi

19 Şubat 1959'da imzalanan Zürih ve Londra Andlaşmaları, Kıbrıslı Rumlar ve Türkler arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için yeni bir başlangıcın habercisi olmalıydı. Bununla birlikte, hem Makaryos, hem de Grivas, bağımsızlığı, Enosis'e giden yolda geçici bir evre olarak gördüler. Sadece bu gerçek bile, önceden tahmin edilemeyecek sonuçları olan yeni toplumlararası çatışmaları başlatmaya yeterliydi.

Zürih ve Londra Andlaşmalarının imzalanmasıyla, Yunanistan'la birleşme bir seçenek olarak resmen dışlanmıştı. Bütün

Kıbrıslı Rum ve Türklerin görevi, ulusal ve kültürel kimliklerini kaybetme gereğini duymadan en erken bir zamanda, Kıbrıslı bir kimlik geliştirmek ve Kıbrıs'ı kendi ortak yurtları olarak değerlendirmeleriydi. Aynı zamanda, her bir tarafın diğer taraf için duyduğu güvensizlik ve önyargıyı bir kenara koyması gerekiyordu. Ne yazık ki "Enosis" ve "Ya taksim, ya ölüm" sloganları Kıbrıs'ın bağımsızlığının ilanından sonra bile nefret ve tutkuları kışkırtmayı sürdürdü.

Bağımsızlığın, Makaryos ile çeşitli diğer sağ kanat çevreler ve kilise tarafından Enosise giden yolda geçici bir evre olarak görüldüğünü gösteren aşağıdaki alıntı, Başpiskopos'un Kıbrıs halkına 17 Kasım 1959 günü, yani yeni bağımsız Kıbrıs devletinin temellerini atmış olan Anayasa'nın imzalanmasından sadece 7 gün sonra yayımladığı bildiriden alınmıştır:

"...Binanın yapımı henüz bitmemiştir. Devrim ruhu henüz tatmine ulaşmamıştır. Silahlı mücadelenin başlamasından önce ve sonra Kıbrıs halkıyla yaptığım sözleşme ortadan kalkmamıştır ve süresi dolmamıştır... Kıbrıs halkının kendi ruhlarında yaşattıkları daha yüksek emellere doğru yürüyüş tereddüt kabul etmeyen bir şekilde devam etmelidir... Mücadele ve inancımız sayesinde, şimdi refaha erecek ve emellerimizi gerçekleştireceğiz." (Servas, agy, Cilt:1, Bölüm:1, s. 270)

Kıbrıslı Türkler, Makaryos'un "tatmin edilmemiş devrim ruhu"nun sürekli olarak yaşatılmasına ilişkin sözlerine zorlu bir yanıt vermişlerdi:

"Bu 'tamamlanmamış zafer' fikrini anlayamıyoruz. Eğer amaçlarını saklayarak ve toplumumuzu aşağılayarak Enosis'i elde edeceklerini sanıyorlarsa, hatalıdırlar. Türk Ordusu Kıbrıslı Türklerin koruyucusudur ve her zaman koruyucusu olacaktır. Herhangi bir zaferi tamamlayacak olan gücün, ancak Türk aske-

rinin gücü olacağı gerçeğini kimse unutmamalıdır." (agy, s. 271)

Yeni devlette uyumla bir arada var olmaya ve barışçı bir yönetime karşı katalizör olarak durmadan çalışan ruh buydu. Makaryos, bütün Kıbrıslıların Başkanı olmak yerine, Zürih-Londra Antlaşmalarını değiştirmek için gerekçeler arayarak, geçmişin yanlışlarını sürdürdü. Makaryos'un yapmış olması gereken şey, Kıbrıslı Türkleri özellikle ekonomik yeniden yapılanma alanında, kendisinin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne gerçekten inandığını ve Kıbrıslı Türkleri onun bu çabalarında ikinci sınıf yurttaşlar değil de, ekonomik ve sosyal ortaklar olduklarına ikna etmekti.

Bu amaca ulaşması için Makaryos, Rum ve Türk, Kıbrıs halkının çoğunluğunun, ama özellikle sol kanadın ve onun örgütlerinin tam desteğine sahip olacaktı.

Öyle görünmektedir ki, buna rağmen, Makaryos'un her zaman çevresinde olan Enosisçi unsurlar, onun otoritesini yanlış yere kullanmasına ve anayasayı birçok defalar ihlal etmesine neden oldular. Makaryos'un Cumhuriyet'in yaşaması ve halkın birliği için mücadelede isteksiz oluşunun tipik bir örneği, onun Temsilciler Meclisi'nde ortaya çıkan bir tartışma sırasında sergilediği tutumdur. Kıbrıslı Türk üyeler, kamu hizmetindeki %70-30 oranına uyulmadığı için, vergi ve resimlerin ödenmesiyle ilgili bir karar tasarısını kabul etmeyi reddetmişler ve bu konuda ortak bir bildiri yayımlamışlardı. Oylamanın iki ay ertelenmesini talep etmekteydiler.

Kıbrıslı Türk üyeler, bu sürenin dolduğunu ve Makaryos hükümetinin Zürih Antlaşmasında belirlenmiş oranı benimsemeye hazır olmadığını gördükleri zaman, karar tasarısının aleyhinde oy kullandılar ve böylece ekonomik bir darboğaz yarattılar. Durumu normalleştirmeye çabalamak yerine, Makaryos'un yanıtı, "Bütün anayasal organları yok sayacağım. Çünkü, eğer vergi ta-

sarısındaki hükümler uygulanmazsa, bu durum, yönetimin rahat çalışmasını engelleyecektir" şeklinde oldu. Makaryos'un bu açıklamasından sonra, Kıbrıslı Türk üyeler Temsilciler Meclisi'nden geri çekilme kararı aldılar. Bu, Ankara tarafından olduğu gibi, Rum ve Türk aşırı uçları tarafından da büyük istekle beklenen bir karardı.

23 Ocak 1962 tarihli *Halkın Sesi* gazetesi şu pervasız uyarıda bulunmuştu: "Rumlar, gelip bizi ısıramazlar, çünkü dişleri artık kesmemektedir. Bizi ısırmaya çabalayan herkesin yüzüne tokat atacak bir durumdayız." Aynı şekilde, 2 Nisan 1962 tarihinde Rauf Denktaş, *Halkın Sesi*'ne şöyle konuşmuştu: "Makaryos bu yolda devam ederse, binlerce mezarın açılacağını beklemek zorunda kalacaktır."

Özellikle 25 Mart 1962'de Ömeriye ve Bayraktar Camilerinin bombalanmasından ve Aykasyano'daki Rum okulunun yakılmasına teşebbüs edilmesinden sonra, ülkede esen hava çok ağırdı.

24 Nisan'da TMT tedhişçileri, Rum-Türk dostluğu ve işbirliğini savunan Kıbrıs Türk gazetesi *Cumhuriyet*'in yayımcıları olan ilerici avukatları öldürdüler. Her iki avukat da çoğunluk partisine muhalefet etmekte olan Kıbrıs Türk Halk Partisi'nin liderleriydi.

Bu iki kişinin katledilmesi, hâlâ daha Rumlar ile Türklerin yakın işbirliği için mücadele veren insanlara açık bir uyarıydı. Ayrıca gerici Türklerin bölücü emellerini ortaya koymaktaydı.

Tedhişçi örgüt, bölücü politikasını etkin kılmak için, Rum ve Türk Kıbrıslılar arasında bozuşma ve belirsizlik havası yaratmaya çabalamıştı.

Bu patlamaya hazır ve uygun olmayan havanın ortasında, Makaryos, 30 Kasım 1963'de Anayasa'yı değiştirmek için "13 Öneri"sini iletme amacıyla harekete geçti. Anayasal değişiklik

önerilerinin verilmesi, yeni toplumlararası çatışmalara yol açtı. (13 Öneri'nin içeriği hakkında Bkz. P. Papadimis, *Kıbrıs Tarih Ansiklopedisi 1960-1973*, Cilt:1, s. 71-74)

"13 Öneri"nin Ankara tarafından resmen reddedilmesinden sonra, 21 Aralık 1963'de çarpışmalar başladı. Bunu izleyen günlerde kanlı kovalamacalar yaşandı. İki Kıbrıslı Türkün öldürülmesinden sonra, Türk ordusu ve Kıbrıslı Türklerin silahlı grupları, Lefkoşa ve Mağusa'daki stratejik bölgeleri, Girne'ye giden yolu ve Kıbrıslı Türklerin çoğunlukta oldukları köylerdeki stratejik bölgeleri işgal ettiler. Toplumlararası çatışmalar Mağusa, Leymosun, Baf, Larnaka, Girne, Lefke, Gemikonağı ve diğer yerlere yayıldı.

27 Aralık'a gelindiğinde, Türk kesiminde, yasadışı Kıbrıslı Rum silahlı çeteleriyle Kıbrıslı Türkler arasında zorlu çatışmalar şiddetle devam etmekteydi. Aşırı milliyetçilik ve şövenizm bu çatışmalara hâkimdi. Korunmasız kadınlar, çocuklar ve yaşlı adamlar, Küçük Kaymaklı'da Kıbrıslı Rumlar tarafından öldürülürken, Dohni'de de Türk aşırı unsurları tarafından intikam cinayetleri işleniyordu.

30 Aralık'ta Londra ve Ankara, "Yeşil Hat"tı kabul ettirmeyi başardılar ve böylece taksimin temelini attılar. Çarpışmaların ardından, garantör ülkelerin anlaşması üzerine, İngilizler, Kıbrıs'taki (garantör) askeri güçleri kendi yönetimleri altına aldılar. Bu noktaya ulaşıldıktan sonra, İngiliz Generali Young, denetimi eline aldı ve Lefkoşa haritasını yeşil mürekkepli kalemle ikiye böldü (o günden sonra bu hat "Yeşil hat" diye anılmaktadır). Çatışmakta olan Rumlar ve Türkler, ilk defa olarak birbirinden ayrıldılar. Bu durum ayrıca, barış içinde bir arada var olmanın imkansızlığı fikrinin gelişmesine de katkıda bulundu.

Kıbrıslı Türkler, Türk askerleri veya Kıbrıslı Türklerin silah-

lı çeteleri tarafından, Lefkoşa'daki Yeşil Hat'tın gerisine taşınmaya ve Leymosun, Larnaka ve Baf'taki Türk mahalleleri içinde hapis kalmaya ya ikna edildiler veya zorlandılar. Her ne kadar General Young, Yeşil Hat'tı Başkan Makaryos, Başkan Yardımcısı Küçük ve Yunanistan, Türkiye ve Büyük Britanya'nın Büyükelçilerinin rızasıyla çizmişse de, kimse bunun "sürekli" bölücü bir hat haline dönüşeceğini öngörememişti. Çünkü Yeşil Hat Antlaşması insanların kendi evlerine tekrar geri dönmesine ilişkin açık bir hüküm içermekteydi (3. paragraf). (Aralık 1963 bunalımı ile ilgili olarak Bkz: agy, s. 74-80)

Taksim, Aralık 1963 olaylarından sonra, uyum ve barış içinde birlikte yaşamak isteyen Kıbrıslıların çoğunluğu tarafından hiçbir şekilde kabul edilemez bir çözüm yoluydu.

Eğer Makaryos, bütün Kıbrıslıların Cumhurbaşkanı gibi davranmış olsaydı, Zürih Anayasası'nın zayıflıklarını yenmek ve bu şekilde iki toplum arasındaki eski dostça ve barışçı ilişkileri yeniden kurmak mümkün olabilecekti. Zorla kabul ettirilen bağımsızlık, gerçek bir bağımsızlık haline gelebilecekti.

Hiçbir partiye üye olmayan Makaryos'un, sorumluluklarını, bütün Kıbrıslıların bağımsız lideri olarak alma görevi vardı ve başkanlığa başlar başlamaz, bütün milliyetçi eğilimleri söküp atarak, bu hedefe doğru ilerleme çabalarına girişmeliydi.

Sonuç

Bugün tarih okuyup, tarihi öğrenmemiz gerekmektedir. Çünkü tarih bilinci, bizim sadece geçmiş olaylar hakkındaki adil olmayan çarpıtmaları ve abartmaları açıkça görmemizi sağlamakla kalmaz, ayrıca ülkenin siyasal liderlerine, doğru siyasal strateji çizmelerinde yardımcı olur. Rumlar ve Türkler, birlikte

ve engellenmeden yaşayabilmeli ve ortak siyasal, ekonomik ve ideolojik görüşlere doğru hareket edebilmelidirler.

İki toplum, bir kez daha ayrılık duvarlarını kırmak için, birbirleri hakkında bilgi edinmeyi öğrenmeye başlamalıdırlar. Ekonomik gelişme eşitsizliği ve Kıbrıs'ın kuzey ve güney kısımları arasındaki yaşam standardı farkını ortadan kaldırma girişimleri, birlik ve barış içinde bir arada var olma zemininde gerçekleşmelidir.

Yakınlaşma ve barışçı diyalogların olduğu bir dünyada yaşadığımızın farkında olma, değişmekte olan ve yeni siyasal düşünce gereksinimini zorlayan bir dünyadaki yeni yumuşama havasını tanıma, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türklerden olumlu bir yanıt görmelidir.

GÜNÜMÜZDE KIBRIS TÜRK TOPLUMU

Ahmet An

Doğu Akdeniz'deki Kıbrıs adası 1960'da bağımsızlığına kavuştu. Kıbrıs Türk toplumu (%18), çoğunluğu oluşturan Kıbrıslı Rumlar (%80) ve Maronitler, Ermeniler, Latinler ve diğerleri yanında, Kıbrıs'ta yaşayan ana toplumlardan biriydi. Adanın bağımsızlığa kavuşması, bir uzlaşma formülüydü. Çünkü Kıbrıslı Rumlar, Ada'nın Yunanistan ile birleşmesi, Kıbrıslı Türkler de Yunanistan ve Türkiye arasında taksim edilmesi için mücadele etmekteydi.

Aralık 1963'de başlayan toplumlararası çatışmalar, 1968 yazında, BM gözetimi altında sorunun çözümü için, toplumlararası görüşmelerin başlamasına yol açtı. Yunanlı albayların, Ada'yı Yunanistan'a bağlamak amacıyla 1974'de, Makarios'un yasal hükümetine karşı başarısız bir darbe düzenlemesinden sonra, Türkiye, buna karşılık olarak Kıbrıs'ı istila etti ve Ada'nın kuzeyde Türk işgalindeki kısım ve Kıbrıs Rum hükümeti tarafından denetlenen güney kısım şeklinde etnik olarak taksim etti. Kuzey

Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) diye anılan ve sadece Türkiye tarafından tanınan bu ayrılıkçı devlette, Türkiye 40 bin asker ve 100 binden fazla yerleşik bulundurmaktadır. Birleşmiş Milletler örgütü, günümüzde hâlâ daha uyuşmazlığı çözecek bir formül aramaktadır.

Şimdi Kıbrıslı Türklerin siyasal yaşamına kısaca bir bakalım:

KKTC Parlamentosunda temsil edilen siyasal partiler:

1. Ulusal Birlik Partisi

Kuruluşu: 11 Ekim 1975

Kurucu Başkanı: Rauf Raif Denktaş

Şimdiki Genel Başkan: Dr. Derviş Eroğlu (1983'den beri)

Siyasal görüşü: ortanın sağı, tutucu. Kıbrıs Türk liderliğinin ayrılıkçı politikasını desteklemektedir.

Son genel seçimlerde aldığı oy yüzdesi (sandalye sayısı) : %44.33 (24)

Meclisteki milletvekili sayısı: 20

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: Konfederal bir çözümü desteklemekte ve KKTC'nin "anavatan" Türkiye'ye bağımlı olmasını desteklemektedir. Federal bir yapı içinde Ada'nın yeniden bütünleşmesini hedeflememektedir.

AB ile ilgili görüşü: Adanın, Türkiye girmeden AB üyesi olmasına karşıdır.

2. Demokrat Parti

Kuruluşu: 30 Temmuz 1992

Kurucu Başkanı: Hakkı Atun

Şimdiki Genel Başkanı: Serdar Denktaş

Siyasal görüşü: Ortanın sağı, tutucu UBP'den önemli bir farkı yoktur.

Son genel seçimlerde aldığı oy yüzdesi (sandalye sayısı) : %22.62 (13)

Meclisteki milletvekili sayısı: 13 (ölüm nedeniyle bir sandalyesi boş)

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: UBP'den kopanlardan oluşan bir parti olduğu için, UBP ile pek büyük bir farkı yoktur ve Kıbrıs Türk liderliğinin resmi politikasını desteklemektedir.

AB ile ilgili görüşü: Adanın, Türkiye girmeden AB üyesi olmasına karşıdır.

3. Toplumcu Kurtuluş Partisi

Kuruluşu: 19 Mart 1976

Kurucu Başkanı Alpay Durduran

Şimdiki Genel Başkan: Hüseyin Angolemli

Siyasal görüşü: Ortanın solu, ilerici.

Son genel seçimlerde aldığı oy yüzdesi (sandalye sayısı): %15.36 (7)

Meclisteki milletvekili sayısı: 5

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: Federal bir çözümden yanadır, ama KKTC'yi savunmaktadır.

AB ile ilgili görüşü: AB üyeliğinin, Kıbrıs sorununun çözümünden sonra olmasından yanadır.

4. Cumhuriyetçi Türk Partisi

Kuruluşu: 27 Aralık 1970

Kurucu Başkanı: Ahmet Midhat Berberoğlu

Şimdiki Genel Başkan: Mehmet Ali Talat

Siyasal görüşü: Ortanın solu, ilerici.

Son genel seçimlerde aldığı oy yüzdesi (sandalye sayısı): % 13.35 (6)

Meclisteki milletvekili sayısı: 5 (bir milletvekili Girne Belediye Başkanlığına seçildiği için onun sandalyesi boştur)

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: "Varoluş Yolumuz" adlı 18. Kurultay Tezleri'nden (21 Ekim 2001): "Yaşanan yaşanmıştır. Gelecek, 40 yıla yakın süren ve son 25 yılda iki ayrı bölgenin coğrafi temelinde şekillenen siyasi ve toplumsal gerçeğin ortaya çıkardığı yeni ilişkiler ve yapıyı dikkate alarak kurulabilir. Ne bugünkü statüko çözüme yardımcı olur, ne de statüko öncesine dönüş çözüm olur." (s. 65-66)

AB ile ilgili görüşü: AB üyeliğinin, Kıbrıs sorununun çözümünden sonra olmasından yanadır.

5. Yenilikçi Atılım Partisi

Kuruluşu: 22 Kasım 2002

Kurucu Başkanı: Ertuğrul Hasiboğlu

Şimdiki Genel Başkan: Ertuğrul Hasiboğlu

Siyasal görüşü: Ortanın sağı, tutucu

Son genel seçimlerde aldığı oy yüzdesi (sandalye sayısı): UBP'den ayrılanlarca oluşturuldu.

Meclisteki milletvekili sayısı: 2 (2'si UBP'den, 1'i DP'den seçilmiş. DP'den seçilen K. Akın, daha sonra YAP'dan istifa edip, MAP'a girmiş, ama 16 Eylül 2003'de MAP'dan da istifa ederek, bağımsız kalacağını açıklamıştır.)

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: UBP'ye benziyor.

AB ile ilgili görüşü: Adanın, Türkiye girmeden AB üyesi olmasına karşıdır.

Parlamento dışındaki siyasal partiler:

6. Yurtsever Birlik Hareketi

Kuruluş: 30 Ekim 1989 (Yeni Kıbrıs Partisi olarak. CTP'den ayrılan bir grubun partiye katılmasının ardından, 6 Eylül 1998'de adını YBH olarak değiştirdi.)

Kurucu Başkan: Alpay Durduran (şimdiki Dış İlişkiler Sekreteri)

Şimdiki Genel Sekreter: Remzi Yektaoğlu

Siyasal görüşü: Ortanın solu, ilerici

Son genel seçimlerde aldığı oy oranı: %2.51 (-)

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: İki toplumlu ve iki bölgeli federal bir çözümü savunmaktadır.

AB ile ilgili görüşü: Kıbrıs sorununun çözümlenmesinden önce, Ada'nın AB üyesi olmasını desteklemektedir.

7. Milliyetçi Adalet Partisi

Kuruluş: 25 Şubat 1991

Kurucu Başkan: Zorlu Töre

Şimdiki Başkan Yardımcısı: Çetin Atalay

Genel Sekreteri: Erhan Arıklı

Siyasal görüşü: Faşist

Son genel seçimlerde UBP'yi destekledi.

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: KKTC'nin Türkiye'ye bağlanmasını hedeflemektedir.

AB ile ilgili görüşü: Adanın, Türkiye girmeden AB üyesi olmasına karşıdır.

8. Bizim Parti

Kuruluş: 13 Şubat 1998

Kurucu Başkan: Okyay Sadıkoğlu

Şimdiki Genel Başkan: Okyay Sadıkoğlu

Siyasal görüşü: İslamcı, tutucu

Son genel seçimlerde aldığı oy oranı (sandalye sayısı): %1.24 (-)

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: Kıbrıs Türk liderliğinin resmi çizgisini desteklemektedir.

(1998 genel seçimlerinden beri aktif değildir.)

9. Liberal Parti

Kuruluş: 5 Ocak 2001

Genel Başkanlık bulunmuyor, Yönetim Kurulu var. 5 Temmuz 2001'de, parti kurucularından Koordinatör Başkan Dr. Kemal Bolayır ve 17 arkadaşı, Ekonomik Komite Başkanı Ünal Akifler ile görüş ayrılığına düşerek, yollarının ayrıldığını açıkladılar. (Parti aktif değildir.)

10. Birleşik Kıbrıs Partisi

Kuruluş: 27 Eylül 2002

Kurucu ve şimdiki Genel Sekreter: İzzet İzcan

Dış İlişkiler Sekreteri: Özker Özgür

Siyasal görüşü: Orta sol, ilerici

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: İki toplumlu ve iki bölgeli federal bir çözümü savunmaktadır.

AB ile ilgili görüşü: Kıbrıs sorununun çözümlenmesinden önce, Ada'nın AB üyesi olmasını desteklemektedir.

11. Kıbrıs Sosyalist Partisi

Kuruluş: 26 Kasım 2002

Kurucu Genel Sekreter: Mehmet Süleymanoğlu

Şimdiki Genel Sekreter: Mehmet Süleymanoğlu

Siyasal görüşü: sosyalist (Stalinist)

Kıbrıs sorununa ilişkin görüşü: Adanın federal temelde yeniden birleşmesinden yanadır.

AB ile ilgili görüşü: Emperyalist Blok olarak nitelediği AB'ye üyeliğe karşıdır.

Kıbrıs Türk toplumu, 14 Aralık 2003'deki genel seçimlere giderken, sağda ve soldaki partileşmede bazı değişiklikler yaşandı:

• CTP, 10 Temmuz 2003 tarihinde yaptığı olağanüstü kongrede, bazı tüzük değişikliklerine giderek, parti üyesi olmayan bazı kişilerin CTP listesinden seçimlere katılmasına olanak sağladı ve seçimlere, Cumhuriyetçi Türk Partisi-Birleşik Güçler adı altında katılma kararı aldı.

• TKP, BKP ve KSP parti çalışmalarını askıya alarak, güçlerini birleştirdiler ve 18 Temmuz 2003 tarihinde 47 kurucu üye adına *Barış ve Demokrasi Hareketi*'ni (BDH) oluşturdular. Hareketin Genel Başkanı: Mustafa Akıncı (TKP), Koordinasyon Kurulu: Özal Ziya (TKP), Izzet Izcan (BKP), Mehmet Süleymanoğlu (KSP), Dış ilişkiler sorumlusu: Özker Özgür (BKP). TKP Genel Başkanı Hüseyin Angolemli, Meclis'te TKP'yi temsil etmeyi sürdürürken, geriye kalan dört TKP milletvekili BDH'ne geçerek, onun temsilcileri oldular. TKP Genel Sekreterliğine ise Mehmet Davulcu getirildi.

• Kıbrıs Türk Ticaret Odası öncülüğünde Ortak Vizyon bildirgesini yayımlayan siyasi ekip, 21 Ağustos 2003 tarihinde *Çözüm ve Avrupa Birliği Partisi*'ni (ÇABP) oluşturdu. Genel Başkan: Ali Erel.

• CTP-BG, BDH ve ÇABP adlı üç muhalif parti, Eylül ayı içinde bir protokol imzalayarak, seçimlerden sonra işbirliği yapıp, Rauf Denktaş'ı görüşmecilikten alacaklarını duyurdular.

• Sağdaki yeni partilerden Yenilikçi Atılım Partisi, 24 Ağustos 2003'de Ulusal Diriliş Partisi ile birleşerek *Adalet ve Barış Partisi* (ABP) adını aldı. Genel Başkan: Ertuğrul Hasipoğlu, Genel Sekreter: Okan Donangil.

(UDP, 7 Aralık 1994'de UBP'den ayrılan eski Genel Sekreterlerden Enver Emin ve arkadaşları tarafından Ulusal Doğuş Partisi adıyla kurulmuş ve 2 Kasım 1996'da DP ile birleşmişti. 10 Ekim 1997'de DP'den ayrılan UDP'liler, 18 Kasım 1997'de *Ulusal Diriliş Partisi*'ni oluşturmuşlar ve 2. kongrelerini Mart 2001'de gerçekleştirmişlerdi. Yeniden Genel Başkan seçilen Enver Emin, bilahare siyasi hayattan çekildiğini açıklamıştı.)

• 2003 yılı yaz aylarında kurultayını toplayan *Milliyetçi Adalet Partisi*'nin Genel Başkanlığına Ali Riza Görgün getirilirken, TC göçmenlerine hitap eden *Kıbrıs Adalet Partisi* adlı yeni bir parti daha kuruldu. Genel Başkanı: Oğuz Kalelioğlu (Emekli asker). Aktif olmayan Liberal Parti'nin sözcüsü Ünal Akifler ise, Liberal Parti'nin Aralık 2003 seçimlerinde Çözüm ve Avrupa Birliği Partisi'ni destekleyeceklerini açıkladı.

"Bu Memleket Bizim" Platformu

Adanın işgal altındaki kısmında kurulan rejime karşı eleştirel davranan Kıbrıslı Türklerin oluşturduğu 35 ilerici örgüt, 18 Temmuz 2002 akşamı Lefkoşa'nın İnönü Meydanı'nda bir protesto mitingi düzenledi. Mitinge katılan her kesimden 10 bin kişi, özgür ve demokratik bir gelecek, sivil bir yaşam, barış ve çözüm için, Türkiye tarafından zorlanan yıkım paketlerine hayır demek ve sahte casusluk iddialarıyla tutuklanan Avrupa gazetesi yazarlarının serbest bırakılması için taleplerini yükselttiler.

Platformu destekleyen örgütlerin sayısı daha sonra arttı ve

Platform, binlerce Kıbrıslı Türkün Rauf Denktaş'ın istifasını talep ettikleri çeşitli protesto mitingleri düzenledi ve halk, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyesi olmasından önce Kıbrıs sorununun erken bir zamanda çözümünü talep etti.

Haziran 2003'de "Bu Memleket Bizim Platformu"na üye olan örgütler şunlardı:

Siyasal Partiler:

1) Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP)
2) Yurtsever Birlik Hareketi (YBH)
3) Toplumsal Kurtuluş Partisi (TKP)
4) Birleşik Kıbrıs Partisi (BKP)
5) Kıbrıs Sosyalist Partisi (KSP)

Sendikalar:

6) Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS)
7) Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası (KTOEÖS)
8) Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu (Dev-İş)
9) Kıbrıs Türk Amme Memurları Sendikası (KTAMS)
10) Kıbrıs Türk İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-SEN)
11) Devrimci Genel İş Sendikası (DG-İş)
12) Birleşik Kamu, Kooperatif, Tarım ve diğer Sanat ve Hizmetler Emekçileri Sendikası (Emek-İş)
13) Kıbrıs Türk Kamu Hizmeti İşçileri Sendikası (YÖN-SEN)
14) Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu Çalışanları Sendikası (EL-SEN)
15) Kıbrıs Türk Telekomünikasyon Dairesi Çalışanları Sendikası (TEL-SEN)
16) Gümrük Çalışanları Sendikası (GÜÇ-SEN)
17) Kooperatif Görevlileri Sendikası (KOOP-SEN)
18) Kıbrıs Türk Kamu Görevlisi Hekimler Sendikası (TIP-İŞ)

19) Çağdaş Memur Sendikası (ÇAĞ-SEN)
20) Vergi Dairesi Çalışanları Sendikası (Vergi-Sen)
21) Kıbrıs Türk Basın İşçileri Sendikası (BASIN-SEN)
22) Kıbrıs Türk Belediye Emekçileri Sendikası (BES)
23) Kıbrıs Türk Belediye İşçileri Sendikası (BEL-SEN)
24) Mağusa Genel İş Sendikası

Diğer örgütler:
25) Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası (KTEZO)
26) Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (KTMMOB)
27) Kıbrıs Türk Hayvan Üreticileri Derneği
28) Ekim Kültür ve Sanat Derneği
29) Kıbrıs'ta Sosyalist Gerçek gazetesi
30) Barış ve Demokrasi İnsiyatifi
31) Barış ve Federal Çözüm için Kadın Hareketi
32) Haklar ve Özgürlükler Derneği
33) Kıbrıs Türk Barış Derneği
34) Kıbrıs Türk Kitapçı ve Yayıncılar Birliği (KIB-YAY)
35) Kıbrıs Türk Sanatçı ve Yazarlar Birliği
36v Kıbrıs Sanat Derneği
37) Girne Halk Sanatları Derneği
38) Güzelyurt Amatör Sanatçılar Derneği (GÜSAD)
39) Akdeniz-Avrupa Sanatçılar Derneği
40) Girne Belediyesi Tiyatrosu (GİBETSU)
41) Kadın Araştırmaları Merkezi
42) Yurtsever Kadınlar Birliği (YKB)
43) Naci Talat Vakfı
44) Kutlu Adalı Vakfı
45) Gençlik Merkezi
46) Kıbrıslı Gençlik Platformu

"Bu Memleket Bizim Platformu" daha sonra, Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın girişimi ile başka Kıbrıs Türk örgütleri ile işbirliği yapmaya karar vermiş ve "Kıbrıs'ta Çözüm ve Avrupa Birliği" için Kıbrıs Türk Sivil Toplum örgütlerinin "Ortak Vizyonu" adlı belgeyi, 9 Ağustos 2002 tarihinde aşağıdaki 90 örgüt imzalamıştır.

Kıbrıs Türk Sivil Toplumun Ortak Vizyonu

Kıbrıs'ta siyasi çözüm bulma çabalarına yönelik görüşme sürecini ve çözümle birlikte kurulacak yeni Ortaklık Devleti'nin Avrupa Birliği üyeliğini destekliyoruz.

Kıbrıs sorununun çözülmemiş olması Kıbrıslı Türkleri olumsuz etkilemekte ve yoğun göçlere neden olmaktadır. Sorunlarımızın çözümü için Kıbrıs'ta Çözüm ve Avrupa Birliği üyeliğine ihtiyacımız vardır.

Kıbrıs Sorunu 2002 yılı sonundan önce çözülmelidir. Bu aşamada, Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için şartlar hiç olmadığı kadar müsaittir.

Kıbrıslı Türklerin eşitliğine dayalı anlaşma yapması ve AB'de eşit temsiliyet şartlarını yakalaması, 2002 yılı sonundan itibaren ortadan kalkabilecektir.

2002 sonuna kadar çözüm olmaz ve Kıbrıslı Rumlar tek taraflı üye olurlarsa en fazla zararı Kıbrıslı Türkler ve Türkiye halkı görecektir

Kıbrıs'ta "Çözüm ve Avrupa Birliği üyeliği" Türkiye halkının, Kurtuluş Savaşı sonrası en büyük projesi olan Avrupa Birliği üyeliğinin önündeki en zor sorunlardan birini ortadan kaldıracaktır.

Kıbrıs sorununun çözümü, Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa

Birliği ile ilişkilerini rahatlatacak ve Türkiye'ye üyelik görüşmelerini başlatmak üzere takvim verilmesini kolaylaştıracaktır.

Çözümün ana kriterleri:

• Belirlenmiş sorumlulukları ve egemenlik kullanımları olan ve tarafların siyasi eşitliğine dayalı yeni bir Ortaklık Devleti'nin oluşturulması,

• Kıbrıs adasının kuzeyinde ve güneyinde, belirlenmiş sorumlulukları ve egemenlik kullanımları olan ve eşit haklara sahip Parça Devlet'lerin (component state / constituent state) oluşturulması,

• Avrupa Birliği üyeliğinin gerektirdiği egemenlik kullanımlarının Avrupa Birliği'ne devredilmesi,

• Çözümün, Garanti Antlaşmaları'nın devam ettiği bir ortamda, ve bir paket halinde oluşturulması,

• Yeni Ortaklık Devleti'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri yürütmeye yeterli seviyede, etkin yasama, yürütme ve yargı organlarının ve uluslararası tek yasal kimliğinin olması,

• Kıbrıs'ta toprak ve mal mülk sorununun, büyük boyutta yeni göçler yaşanmayacak şekilde çözülmesi gerekmektedir.

Biz, Kıbrıslı Türk Sivil Toplum Örgütleri, Kıbrıs sorunun 2002 yılı sonuna kadar çözülebileceğine ve AB üyeliğinin gerçekleşmesinin mümkün olduğuna inanmaktayız.

Kıbrıs'ta "Çözüm ve Avrupa Birliği üyeliği" Kıbrıs Türk halkını aydınlık geleceğe taşıyacak, Türkiye halkının, Kurtuluş Savaşı sonrası en büyük projesi olan Avrupa Birliği üyeliğinin önündeki en zor sorunlardan birini ortadan kaldıracaktır.

Kıbrıs sorununa, taraflarca kabul edilebilen ve yaşayabilir bir çözümle birlikte, Kıbrıs'ın bir bütün olarak Avrupa Birliği'ne üyeliği, yatırımdır, üretimdir, iştir, bilim ve teknolojidir, sosyal

güvenliktir. Özgürlüklerin, refahın ve güvenin artmasıdır. Göçlerin durması, yurt dışındaki vatandaşlarımızın geri dönmesidir. Dünyadan izole edilmemizin sonudur. Bugün içinde bulunduğumuz ortamda, daha çok çalışarak, daha fazla fedakarlık yaparak sorunlarımızı çözmemiz mümkün değildir. Bunun için bir değişime ihtiyacımız vardır. Bu değişimin adı "Çözüm ve Avrupa Birliği"dir.

Ekonomik Durum

Kıbrıs Türk halkı olarak çok zor günler yaşamaktayız. Kıbrıs Türkünün bünyesine uygun olmayan ekonomik yaptırımlar, ambargolar, kötü ekonomi yönetiminin çalışanların hak ve menfaatleri üzerinde yarattığı gerilemeler, kaçak işgücü sorunu, kayıt dışı ekonomi, zamlar, banka krizleri, devalüasyonlar, ulaşım ve iletişim sorunları, ülkemizin dünya turizm pazarından gerekli payı alamaması, ürettiklerimizi satacak pazar bulamamamız, yüksek vergiler, haksız rekabet ortamı, enerji ve diğer girdilerin pahalı oluşu, ekonomimizin her gün daha kötüye gitmesini sağlamış, halkımızda mutsuzluk ve geleceğe yönelik umutsuzluk yaratmıştır. Ücretlilerin maaşları, yüksek enflasyon karşısında sürekli erimektedir. Her gün daha da fakirleşmekte, gıda, sağlık, eğitim gibi en temel ihtiyaçlarımızı karşılayamaz duruma gelmekteyiz. Dar gelirliye kaynak olmadığı için artış yapmazken kıyak emeklilik yasasını düzeltiyoruz iddiası ile, yirmiye yakın siyasiye iki trilyonluk kaynak aktarılmıştır. Büyük kaynaklar harcayarak eğittiğimiz gençlerimiz ülkemizde iş imkanı yaratamadığımız için göç etmektedir. Gençlerimizi kaybetmek geleceğimizi kaybetmek demektir. Binlerce çalışanımızın her gün çalışmak üzere Rum kesimine geçiyor olması da ayrıca ekonomimizin ge-

tirildiği durumun bir göstergesidir. Çiftçimiz, hayvan üreticimiz, esnafımız, zanaatkarımız, sanayicimiz, tüccarımız, turizmcimiz, işadamımız yüksek faizler, haciz ve cezalar altında zor günler yaşamakta, birçok işyeri kapanmaktadır. Sivil toplum örgütleri olarak yapısal reformlar için yaptığımız sayısız öneriler, hükümetlerce dikkate alınmamıştır. Kıbrıs sorununun çözülmemiş olması ekonomik, siyasi, idari ve sosyal faaliyetlerimizi olumsuz yönde etkilemektedir.

Kıbrıs Sorunu 2002 yılı sonundan önce çözülmelidir. 2002 yılı sonunda Kopenhag zirvesinde "Kıbrıs" dahil on ülkenin üyelik müracaatları sonuçlandırılacaktır. Ya yıl sonuna kadar Kıbrıs'ta bir çözüm ve yeni Ortaklık Devleti Avrupa Birliği üyesi olacak veya Kıbrıslı Rumlar tüm Kıbrıs adına üye olacaktır. Genişleme süreci AB için hayati önem taşıdığından, on aday ülkenin üyelikleri, tek paket antlaşma olarak ve tümü bir oylama şeklinde gerçekleşecektir. Yunanistan faktörü ile, çözüm olmaması halinde bile Kıbrıslı Rumların tek taraflı üyeliğinin gerçekleşmesi, görüşmelerde esnek taraf olarak algılanmaları devam ettiği sürece, mümkün olacaktır.

Kıbrıs sorununa çözüm bulmak üzere devam etmekte olan görüşmeler sürecini son bir şans olarak kabul ediyoruz. Bizi temsil etmek üzere görev verdiğimiz tüm siyasileri, sesimize kulak vermeye çağırıyoruz. Kıbrıs sorununa çözüm ve Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleştirilmesini sivil toplum olarak istiyoruz ve bekliyoruz. Kıbrıslı Türklerin, demokratik, çağdaş, şeffaf ve hesap verebilen, erk sahibi bir yönetimi hak ettiğine inanıyoruz. Siyasi tercihlerimiz ne isterse olsun, toplum olarak geleceğimizi uygun şartlarla, Kıbrıs sorununun çözümü ile birlikte Avrupa Birliği'nde görüyoruz.

2002 yılı sonuna kadar Kıbrıs Sorunu çözülmez ve Kıbrıslı

Rumlar tek taraflı üye olurlarsa, Türkiye-AB ilişkileri ve Türkiye-Yunanistan ilişkileri bozulacak, Türkiye ekonomisi ve KKTC ekonomisi daha da kötüye gidecek ve Türkiye halkı ile Kıbrıslı Türkler daha da fakirleşecektir. Bu sıkışıklıktan çıkmak için ne kendi kendimizi yönetme talebimizden vazgeçmek, ne de 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti antlaşmalarının bize kazandırdığı siyasi eşitlik ve kurucu ortaklık haklarını Rumlara teslim etmek gerekir. İçinde bulunduğumuz dönemde müsait dış nedenlerden dolayı yıl sonundan önce tüm tarafların kabul edebilecekleri ve haklarımızı koruyan, Garanti Antlaşmaları ile güvenliğimizin sağlandığı bir çözüme ulaşmak mümkündür. Bu dönemde üzerimize düşeni yapmaz ve uzlaşmaz taraf olarak algılanmaya devam edersek, Kıbrıs Rum kesimi Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tek başına AB üyesi olacaktır. Bu durumda, kaçınılmaz gün geldiğinde, Kıbrıslı Rumlar, Türkiye'nin üyelik sürecini onaylamak için Kıbrıs'ta aşırı taleplerde bulunacak ve işte o zaman hiçbirimizin kabul etmeyeceği, Kıbrıslı Türklerin uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan haklarını ortadan kaldıracak politikalarını hayata geçireceklerdir.

Ortaklık Devleti'nin Özellikleri

Yeni Ortaklık Devleti'nin, AB ile ilişkileri yürütmeye yeterli seviyede, etkin yasama, yürütme ve yargı organlarının ve uluslararası tek yasal kimliğinin olması gerekir. Çözüm ve Avrupa Birliği üyeliği neticesinde, bazı egemenlik yetkilerinin Avrupa Birliği başkenti Brüksel tarafından, bazı egemenlik yetkilerinin Ortaklık Devleti tarafından ve geri kalan egemenlik yetkilerinin de eşit Parça Devletler (component state / constituent state) tarafından kullanılacağı üç kademeli egemenlik kullanımı geçerli olma-

lıdır. Dış ilişkilerin, AB ile ilişkilerin, ekonomi ve parasal politikaların yeni Ortaklık Devleti'ne devredileceği ve ayrıca tarafların iki ayrı egemen devlet elde etmek gibi talebi olmayacağı taahhüt edilmelidir. Belçika devlet modeli iyi bir çerçeve olabilir.

Birleşmiş Milletler ve uluslararası gözlemciler, Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için devam etmekte olan görüşmelerin yavaş seyrinden şikayet etmektedir. Yeni bayrağı, yeni marşı, yeni ismi ile birlikte, belirlenmiş sorumlulukları ve ortak egemenliğe dayalı paylaşılmış yetkileri ile Avrupa Birliği üyesi, siyasi eşitliğe dayalı yeni bir Ortaklık Devleti ile Ada'nın kuzeyinde ve güneyinde kendi bölgelerinde belirlenmiş sorumlulukları ve egemenlik yetkileri ile parlamentoları olan Parça Devletlerin (component state/ constituent state) bir paket dahilinde oluşturulacağı, garanti sisteminin, parça devletleri (component / constituent) de kapsayacak şekilde devam edebileceği ve bu yapının AB tarafından da kabul edileceği uluslararası gözlemciler tarafından yazılı ve sözlü olarak ifade edilmektedir. Bu sonuca ulaşılmasının avantajlarını ve ulaşılmamasının risklerini masadaki iki liderin anladığını ümit etmek isteriz.

Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için şartlar hiç bir dönemde olmadığı kadar uygundur. Toprak ve mal mülk mübadelesi gibi önemli konuların da süratle konuşulması gerekmektedir. Zaman sınırlıdır. 11 Aralık 2002 de Kopenhag'da yapılacak Avrupa Birliği zirve toplantısından önce sorunun çözülmesi gerekmektedir. Gelinen noktada, Türk tarafının tüm dünyaya antlaşma isteyen taraf olduğunu performansı ve yaklaşımları ile göstermesi gerekmektedir. Şimdiye kadar bu başarılamamıştır. BM Güvenlik Konseyi, ancak bu sayede bizim aleyhimize kararlar üretemeyecektir.

Kıbrıs Türk halkından ne kadar ısrarlı barış talepleri gelirse,

müzakere masasında pozisyonumuz o denli güçlenecektir. Cumhurbaşkanı başta olmak üzere tüm Kıbrıs Türk halkının, barış istediğini dünyaya haykırması gerektiğini, bu yapılabilirse yabancı devletlerin, siyasilerin, ve diplomatların bizi "uzlaşmaz" olarak niteleyemeyeceklerini iddia ediyoruz. Sivil toplumun konuşmasından bazı çevreler son derece tedirgindir. Onların tercihleri, direktif alan, telkinlere göre hareket eden sivil toplumdur. Biz, sivil toplum olarak, ülkemizin ve halkımızın çıkarları neyi gerektiriyorsa o yönde fikir üretmeye, konuşmaya ve baskı unsuru olmaya devam edeceğiz. Çağdaş toplumlarda ve özellikle parçası olmayı hedeflediğimiz Avrupa Birliği'nde Sivil Toplumun konuşması ve fikir üretmesi desteklenir ve teşvik edilir. İyi niyet göstergesi olarak Kıbrıs'ta iki toplumun temaslarını kolaylaştırıcı tedbirler alınmalıdır. İmzalanacak antlaşmaya hayat verecek halkların birbirini tanımasına fırsat verilmelidir. İki toplumlu temaslardan zarar değil fayda sağlanır.

İki lidere çağrımızdır

Her iki liderin devam eden görüşme sürecinde karşılıklı olarak yapıcı bir rol oynaması bir gerekliliktir. İki taraf da ortak bir çözüm için karşılıklı fedakarlıklarla al - ver sürecine girmekten çekinmemelidir. Çünkü al - ver süreci sonucunda ulaşılacak çözüm her iki halka da büyük faydalar sağlayacaktır. Böylece Doğu Akdeniz'de barış, işbirliği ve ortaklığın yeni dinamizmini beraberinde getirecektir. Bu da yalnız Kıbrıs'ın iki halkının değil ama tarih ve coğrafyanın yan yana yaşamaya zorunlu kıldığı Türkiye ve Yunanistan halklarının da XXI. Yüzyılın gerektirdiği barış ortamında yaşamasına katkı sağlayacaktır. Bu fırsatı değerlendirmemeniz halinde Kıbrıs'ın yeni bir Ortaklık Devleti olarak

AB'ye girmesi mümkün olmayacaktır.

Kıbrıs'ta, toprak ve mal mülk sorununun, büyük boyutta yeni göçler yaşanmayacak şekilde çözülmesi gerekmektedir. Toprak sorununun, esas itibariyle takas ve tazminatlar yolu ile çözülebileceğine inanıyoruz. Tek taraflı AB üyeliğini elde etmek Rum halkına da mutluluk getirmeyecektir. Rum tarafının sürekli korktuğu, Ada'nın bölünmesi kalıcılaşacaktır. Yaşam kalitesi sadece milli gelirin yüksekliği ile ölçülmez, istikrarlı ve güvenli bir ortamda yaşamakla da değerlendirilir.

Kıbrıs'ta çözümün sağlanması için AB, BM, ABD gibi, Kıbrıs sorununda etkin olan taraflara sesleniyoruz: Her iki tarafa eşit davranınız. Kıbrıs sorununun çözümü, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin iyileşmesini, Türkiye-AB ilişkilerinin iyileşmesini ve AB genişleme sürecinin sorunsuz gerçekleşmesini sağlayacaktır. Dolayısı ile bölgeselin de ötesinde, Kıbrıs sorunu global bir istikrar sorununun çözülmesi anlamına gelecektir. Bizce sorunun çözülmesinde anahtar rol oynayacak faktörlerden birisi de Türkiye'ye Kopenhag siyasi kriterlerinin gerektirdiği yasal düzenlemeyi yerine getirmesinden hemen sonra giriş görüşmelerini başlatmak üzere tarih verilmesidir. AB yi, Kıbrıs Sorunu'nun çözülmesini kolaylaştırmak amacı ile Türkiye'ye Kopenhag Kriterlerini yerine getirmesinden hemen sonra giriş görüşmelerine başlama tarihi vermeye çağırıyoruz.

Demokrasilerde yaşanması doğal olan sorunların, Türkiye'nin geleceğini aydınlatacak şekilde aşılacağını ümit ediyoruz. Gerek Türkiye halkının gerekse Kıbrıs Türk halkının çağdaş bir yapıda refah düzeyi yüksek, demokrasi ve insan haklarına saygılı hukukun üstünlüğü prensiplerine uyulan birer yapılanmaya kavuşması için Kıbrıs'ta Çözümün ve AB üyeliğinin gerçekleşmesi ve Türkiye'nin de AB üyeliğinin önünün açılması gerek-

mektedir. Türkiye'de iç siyasi gelişmeler ne olursa olsun, iki konuda sağduyulu davranılacağından eminiz. Kopenhag Kriterlerinin siyasi bölümünün yerine getirilmesi, ve Kıbrıs konusunun iç politika malzemesi yapılmaması gerekmektedir. Yıl sonuna kadar Kıbrıs sorununun çözülmesi için tüm siyasi partilerin oy kaygısı ile değil sorumluluk duygusu ile, çözüme katkı koymasını bekliyoruz.

Türkiye sivil toplum örgütlerine sesleniyoruz

En az bizim kadar ağır ekonomik şartlarda yaşam mücadelesi veren Türkiye halkının vergilerinden sağlanan ve yıllar içinde milyar dolarları geçen mali kaynaklar, hem Kıbrıs Türkünün refah seviyesinin yükseltilmesinde kullanılmamış, hem de KKTC de kötü ekonomik gidişi durduramamıştır. Haziran ayında, Türkiye Cumhuriyeti'nde sayıları ikiyüzü geçen örgütün, Türkiye'nin AB konusundaki kararlılığını ortaya koyuşunu takdirle izledik. Benzeri bir iradeyi, Kopenhag Kriterlerinin zamanında yerine getirilmesi ve Kıbrıs sorununun zamanında çözülmesi için ortaya koyuyor olmanızı da takdirle takip ediyoruz. Bu konuda, sizlerle dayanışma içinde olduğumuzu ve her türlü işbirliğine hazır bulunduğumuzu bilmenizi isteriz.

Zaman, küçük ayrılıklarımızı ön plana çıkarma zamanı değil, "Kıbrıs'ta Çözüm ve AB üyeliği"nin gerçekleşmesi için güç birliği zamanıdır. Kıbrıs sorununa çözüm ve Avrupa Birliği üyeliğini sivil toplum olarak istiyoruz. Görüşmelerin bu doğrultuda devam etmesini ve yıl sonundan önce netice alınmasını bekliyoruz. Karşı tarafın çözüm istemediği gibi bir durumla karşılaşılması halinde bunun, Birleşmiş Milletler ve diğer Uluslararası gözlemciler tarafından yanılgıya imkan vermeyecek şekilde iyi algılan-

masını sağlamak masadaki görüşmeci heyetin görevidir. Geleceğimizin belirleneceği görüşme sürecinin aksamaması için son derece duyarlıyız.

Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, şeffaflık, hesap verilebilirlik, iyi yönetişim gibi çağdaş değerlerin sağlıklı çalışması için siyasilerin etkisi altında olmayan serbest iradeli sivil toplum örgütü yapısının güçlü ve sağlıklı olmaya ihtiyacı vardır. Araştırmalar, yukarıdaki değerlerle ekonomik gelişmişlik arasında birebir ilişki olduğunu belirlemiştir. Biz Kıbrıslı Türkler olarak hem yukarıda bahsedilen çağdaş değerlere ulaşmak için hem de refah düzeyimizi süratle yükseltmek ve yıl sonuna kadar çözümün gerçekleşmesi için herkesin üzerine düşeni yapması gerektiği hususuna bir kez daha işaret eder, zamanında varılacak çözümün herkes için yararlı olacağını ancak Kıbrıslı Türkler için varolma ile yokolma sorunu, Türkiye için de çağdaşlaşmanın gereği olduğunu bir kez daha vurgularız.

Türkiye halkının % 70 ten fazlası geleceğini AB de görmektedir. Kıbrıs Türk halkının % 90 dan fazlası geleceğini "Çözüm ve Avrupa Birliği üyeliği"nde görmektedir. Kıbrıs Türk ve Türkiye halklarının kaderi Kıbrıs'taki görüşme masasında belirlenecektir. Kıbrıs Türk ve Türkiye halklarının ezici çoğunluğunun hayati önem taşıyan bu isteklerini yerine getirmek, 2002 sonuna kadar mümkündür. Tarihi fırsatın kaçırılmaması için Kıbrıs Türk halkı olarak tüm ağırlığımızı koyacağımızdan kimsenin şüphesi olmasın. Ayni hassasiyeti Türkiye'deki sivil toplumun da göstereceğinden eminiz.

Belirlenmiş sorumlulukları ve egemenlik kullanımları ile iki tarafın siyasi eşitliğine dayalı yeni bir Ortaklık Devleti ve Ada'nın iki bölgesinde, belirlenmiş sorumlulukları ve egemenlik kullanımları ve eşit siyasi haklara sahip Parça Devletler'in (compo-

nent state/ constituent state) bir paket halinde, Garanti Antlaşmasının devam ettiği bir ortamda oluşturulması ve yeni Ortaklık Devleti'nin Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesi biz sivil toplumun isteğidir.

Yukarıda ifade edilenler ışığında aşağıda imzası olan ve Kıbrıs Türk halkının büyük çoğunluğunu kucaklayan sivil toplum örgütleri olarak, adil ve kalıcı bir çözümle birlikte, Avrupa Birliği'ne girecek, gençlerimize bu güzel adada parlak bir gelecek kuracağız.

Biz Kıbrıs Türk halkı olarak kararımızı verdik: "Kıbrıs Sorununu çözüp Türkiye halkının Avrupa Birliği yolundaki en önemli engellerinden birini kaldıracağız".

Ortak Vizyon'a imza koyan örgütler:

1) Barış Ve Demokrasi İnisiyatifi
2) Barış Ve Federal Çözüm İçin Kadın Hareketi
3) Basın Emekçileri Sendikası (Basın-Sen)
4) Belediye Emekçileri Sendikası (BES)
5) Beynelmilel Nakliyeciler Birliği
6) Birleşik Kamu, Kooperatif, Tarım ve diğer Sanat ve Hizmetler Emekçileri Sendikası (Emek-İş)
7) Çağdaşlar Kültür Derneği
8) Devrimci Genel İş Sendikası
9) Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu (DEV-İŞ)
10) Doğancı Üreticiler Birliği
11) Doğu Akdeniz Üniversitesi Akademik Personel Sendikası
12) Fotoğraf Çalışma Grubu Derneği
13) Gelir Ve Vergi Dairesi Çalışanları Sendikası (Vergi-Sen)
14) Genç Hukukçular Derneği (sonradan ayrıldığını duyurdu)

15) Gençlik Merkezi
16) Gıda Ve Ambalaj Üreticileri Birliği
17) Girne Halk Sanatları Derneği (GİRSAD)
18) Gümrük Çalışanları Sendikası (GÜÇ-SEN)
19) Güzelyurt Amatör Sanatçılar Derneği (GASAD)
20) Güzelyurt İlçesi Geliştirme Ve Kalkınma Derneği (GÜKAD)
21) Güzelyurt Sanat Derneği (GÜSAD)
22) Güzelyurt-Lefke Esnaf Ve Zanaatkarlar Derneği
23) Haklar Ve Özgürlükler Derneği
24) Halk Sanatları Vakfı (Has-Der)
25) Hipertansiyon Derneği
26) İnşaat Malzemeleri Satıcılar Birliği (İMSAD)
27) Kadından Yaşam Destek Derneği (KAYAD)
28) Kemal Saraçoğlu Lösemili Çocuklar Ve Kanserle Savaş Vakfı
29) Kıbrıs Sanat Derneği
30) Kıbrıs Sendikalar Konfederasyonu (KİB-SEK)
31) Kıbrıs Türk Amme Memurları Sendikası (KTAMS)
32) Kıbrıs Türk Barış Derneği
33) Kıbrıs Türk Belediye Çalışanları Sendikası (BEL-SEN)
34) Kıbrıs Türk Diş Hekimleri Birliği
35) Kıbrıs Türk Eczacılar Birliği
36) Kıbrıs Türk Eğitim Vakfı
37) Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu Çalışanları Sendikası (EL-SEN)
38) Kıbrıs Türk Emlak Sahipleri Birliği
39) Kıbrıs Türk Esnaf Ve Zanaatkarlar Odası
40) Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği
41) Kıbrıs Türk Gemi Acenteleri Birliği
42) Kıbrıs Türk Hayvan Üreticileri Birliği
43) Kıbrıs Türk Hekimler Sendikası (TIP-İŞ)

44) Kıbrıs Türk Hemşireler Birliği
45) Kıbrıs Türk İnşaat Müteahhitleri Birliği
46) Kıbrıs Türk İşçi Sendikaları Federasyonu (TÜRK-SEN)
47) Kıbrıs Türk Mühendis Ve Mimar Odaları Birliği (KTMMOB)
48) Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası (KTOEÖS)
49) Kıbrıs Türk Otelciler Birliği
50) Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS)
51) Kıbrıs Türk Petrol İşçileri Sendikası (Petrol-İş)
52) Kıbrıs Türk Reklamcılar Birliği
53) Kıbrıs Türk Sanatçı Ve Yazarlar Derneği
54) Kıbrıs Türk Sanayi Odası
55) Kıbrıs Türk Tabipleri Birliği
56) Kıbrıs Türk Tarım Ve Hayvancılık İşleri Sendikası (Tarım-Sen)
57) Kıbrıs Türk Tekstil Ve Giyim Sanayicileri Birliği
58) Kıbrıs Türk Ticaret Odası
59) Kıbrıs Türk Tüketici Hakları Koruma Derneği (TÜHAK)
60) Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği
61) Kıbrıs Türk Yapı, Ahşap Ve Kamu Hizmeti İşçileri Sendikası (YÖN-SEN)
62) Kıbrıs Türk Yayıncılar Ve Kitapçılar Birliği (KİB-YAY)
63) Kıbrıs Türk Yöneticiler Derneği
64) Kıbrıslılar Bilim, Eğitim, Sağlık Ve Dayanışma Derneği (KIBES)
65) KKTC İşadamları Derneği (İŞAD)
66) KKTC Kadın Kuaförleri Ve Manikürcüler Derneği
67) KKTC Polis Emeklileri Derneği
68) KKTC Tasdik Memurları Birliği
69) Kooperatif Görevlileri Sendikası (Koop-Sen)
70) Kutlu Adalı Vakfı

71) Kuzey Kıbrıs Bankalar Birliği
72) Kuzey Kıbrıs Genç İş Adamları Derneği (GİAD)
73) Kuzey Kıbrıs Genç Müteşebbisler Derneği (Jaycees)
74) Kuzey Kıbrıs Sigorta Ve Reasürans Şirketler Birliği
75) Kuzey Kıbrıs Sosyal Sigortalılar Derneği
76) Lefkoşa Taksiciler Birliği
77) Mağusa Türk Genel-İş Sendikası
78) Müzik Üretenler Derneği (MÜ-DER)
79) Naci Talat Vakfı
80) Özkam Nakliyat Şirketi (Mağusa Kamyoncular Birliği)
81) Serbest Çalışan Hekimler Birliği
82) Şehitleri Anma ve Yaşatma Derneği
83) Talasemia Derneği
84) Telekomünikasyon Çalışanları Sendikası (TEL-SEN)
85) Turizm Emekçileri Sendikası (TES)
86) Uzlaşım Derneği
87) Veteriner Hekimler Sendikası (Vet-Sen)
88) Yeşil Barış Hareketi
89) Yurtsever Kadınlar Birliği
90) KKTC Gazimağusa Polis Emeklileri Dayanışma Derneği

Not:

7 sendikanın oluşturduğu ve toplam 6 bin üyesi olan Hür İşçi Sendikaları Federasyonu (HÜR-İŞ) ile 2 bin üyeli Kamu Görevlileri Sendikası (Kamu-Sen) hükümet yanlısı olup, "Ortak Vizyon"u desteklememektedir.

Aşağıda, çoğu devlet kesiminde örgütlenmiş olan Kıbrıs Türk Sendikalarının listesini bulacaksınız:

Kıbrıs Türk Sendikaları

1. ***Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu*** (Dev-İş), kuruluşu: 1976; üye sayısı:1,740.
(dört üye sendikası var)
1) Devrimci Genel İş Sendikası
2) Birleşik Kamu, Kooperatif, Tarım ve diğer Sanat ve Hizmetler Emekçileri Sendikası (Emek-İş)
3) Petrol İşçileri Sendikası (Petrol-İş)
4) Kıbrıs Türk Kamu Hizmeti İşçileri Sendikası (Yön-Sen)

2. ***Kıbrıs Türk İşçi Sendikaları Federasyonu*** (Türk-Sen), kuruluşu: 1954; üye sayısı: 2,683.
(on iki üye sendikası var)
1) Kıbrıs Türk Banka Ticaret ve Büro Çalışanları Sendikası (Bank-Sen)
2) Kıbrıs Türk Liman ve Taşıt İşçileri Sendikası (Liman-Sen)
3) Kıbrıs Türk Telekomünikasyon Müstahdemleri Sendikası (Tel-Sen)
4) Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu Müstahdemleri Sendikası (El-Sen)
5) Kıbrıs Türk İngiliz Askeri Üs Müstahdemleri Sendikası (As-Sen)
6) Kıbrıs Türk Yapı ve Kereste İşçileri Sendikası (Yap-Sen)
7) Kıbrıs Türk Tarım, Orman ve Hayvancılık İşçileri Sendikası (Tarım-Sen)
8) Turizm Emekçileri Sendikası (TES)
9) Kıbrıs Türk Sanayi ve Metal İşçileri Sendikası (Metal-Sen)
10) Kıbrıs Türk Gıda, Tütün ve Müşkirat İşçileri Sendikası (Gıda-Sen)

11) Kıbrıs Türk Belediye Müstahdemleri Sendikası (Bel-Sen)
12) Kıbrıs Türk Basın İşçileri Sendikası (Basın-Sen)

3. Kıbrıs Türk Hür İşçi Sendikaları Federasyonu (Hür-İş), kuruluşu: 1993; üye sayısı: 6.000.
(7 üyesi var)
1) Havayolları İşçileri Sendikası (Hava-Sen)
2) Kamu İşçileri Sendikası (Kamu-İş)
3) Kıbrıs Türk İlkokul Öğretmenler Sendikası (İlk-Sen)
4) Büro İşçileri Sendikası (Büro-İş)
5) BRT Çalışanları Sendikası (Bay-Sen)
6) Doğu Akdeniz Üniversitesi Personel Sendikası (DAÜ-PER-SEN)
7) Su, Jeoloji ve Maden Dairesi Çalışanları Sendikası (Su-Sen)

4. Bağımsız Sendikalar: üye sayıları: 12.148.
(27 Haziran 2002'de Dev-İş, KTÖS, KTOEÖS, KTAMS ve Tıp-İş bir araya gelerek, *Kıbrıs Sendikalar Federasyonu*/KIB-SEK adında yeni bir federasyon oluşturdu.)
1) Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası (KTOEÖS)
2) Belediye Emekçileri Sendikası (BES)
3) Mağusa Türk Genel İş Sendikası
4) Kıbrıs Türk Hemşire ve Hastabakıcılar Birliği Sendikası
5) Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS)
6) Kıbrıs Türk Amme Memurları Sendikası (KTAMS)
7) Eğitimciler Sendikası (Eğit-Sen)
8) Kıbrıs Türk Hekimler Sendikası (Tıp-İş)
9) Kooperatif Görevlileri Sendikası (Koop-Sen)
10) Kıbrıs Türk Petrol İşçileri Sendikası (Petrol-İş)

11) Su, Jeoloji ve Maden Dairesi Çalışanları Sendikası (Su-Sen)
12) Bayrak Radyo Televizyon Kurumu Çalışanları Sendikası (Bay-Sen)
13) Kamu İşçileri Sendikası (Kamu-İş)
14) Kıbrıs Türk İlkokul Öğretmenler Sendikası (İlk-Sen)
15) Kıbrıs Türk Kooperatif Memurları Sendikası (Koop-İş)
16) Kıbrıs Türk Veteriner Hekimler Sendikası
17) Doğu Akdeniz Üniversitesi Çalışanları Sendikası (DAÜ-SEN)
18) Kıbrıs Türk Veteriner Çalışanları Sendikası
19) Kıbrıs Türk Kamu Görevlileri Sendikası (Kamu-Sen)
20) Çağdaş Memurlar Sendikası (Çağ-Sen)
21) PEYAK Çalışanları Sendikası (Pey-Sen)
22) Gümrük Çalışanları Sendikası (Güç-Sen)

Toplam üye: 21.736.

Bazı önde gelen örgütlerin Kıbrıs'ın AB üyeliği konusundaki görüşleri

1) Mustafa Damdelen (Kıbrıs Türk Ticaret Odası Yönetim Kurulu üyesi): (Atölye çalışmamızda) Kıbrıs'ta iki devletin oluşturacağı bir ortaklığın AB üyesi olması konusu, en fazla kabul gören görüş oldu. Ayrıca anlaşma ve sonrasında AB üyesi olunduğunda gerek içte, iki taraf arasında eşitlik bozulmamalı, gerekse Türkiye ile Yunanistan arasındaki dengeler bozulmamalıdır kanısındayız... Tüm Kıbrıs adına başlatılmış olan giriş görüşmelerine "Kıbrıs Cumhuriyeti" şemsiyesi altında katılmamızın yanlış olacağına inanıyorum.(*Yeni Düzen*, 6 Temmuz 2001)

2) Salih Tunar (Kıbrıs Türk Sanayi Odası Başkanı-KTSO): AB Kıbrıs sorununun çözümünü beklemeli ve bize ekonomik destek vererek, ekonomik gelişmemize büyük engel teşkil eden ambargoları derhal kaldırmalıdır." (*Yeni Düzen*, 7 Temmuz 2001)

3) Salih Çeliker (KKTC İş Adamları Derneği Başkanı-İŞAD): "GKRY tarafından AB'ye yapılan müracaat ile yola devam etmemiz kesinlikle düşünülmemelidir. AB Kuzey Kıbrıs için ayrı görüşme sürecini başlatmalı." (*Yeni Düzen*, 5 Temmuz 2001)

4) Hasannur Kurtel (Kıbrıs Türk Amme Memurları Sendikası Genel Sekreteri-KTAMS): "Kıbrıs Türk insanının AB dışında kalması mümkün değildir... Kıbrıs Türk tarafı 1960 andlaşmalarının kendine verdiği temsil hakları çerçevesinde masadaki yerini almalıdır." (*Yeni Düzen*, 5 Temmuz 2001)

5) **Ahmet Barçın (Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası Başkanı-KTOEÖS):** "AB'ye girmekle Kıbrıslı Türkler, Enosis, taksim, entegrasyon gibi ayrılıkçı politikalardan kurtulacak." (*Yeni Düzen*, 6 Temmuz 2001)

6) Erdoğan Sorakın (Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası-KTÖS): "Kıbrıs Türklerinin büyük bir çoğunluğu, çözümü ve AB'yi savunmaktadır... Denktaş tekelini kırarak, Kıbrıs Türk halkının görüşlerini uluslararası platformlarda duyurmalıyız." (*Yeni Düzen*, 7 Temmuz 2001)

7) Ali Gulle (Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu Başkanı-Dev-İş): "AB süreci dışında kalamayız ve yönetimler düze-

yinde görüşmek reddedilirse, sivil toplum örgütleri ile partiler buna sahip çıkıp görüşmelere gitmelidir." (*Yeni Düzen*, 4 Temmuz 2001)

8) Cemaliye Volkan (Çağdaş Memur Sendikası Başkanı-ÇAĞ-SEN): "Barış, demokrasi, insan hakları için AB'ye girme hedefimiz var." (*Yeni Düzen*, 4 Temmuz 2001)

KKTC'deki Üniversiteler

KKTC'de işlev gören 6 tane üniversite bulunmaktadır:

1) Mağusa'da Doğu Akdeniz Üniversitesi
2) Lefkoşa'da Yakın Doğu Üniversitesi
3) Lefkoşa'da Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
4) Girne'de Girne Amerikan Üniversitesi
5) Lefke'de Lefke Avrupa Üniversitesi
6) KKTC Açık Üniversitesi (Türkiye'deki Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nin bir şubesi)

Akademik personelin çoğu Türkiye'den gelmiştir ve bazı Kıbrıslı Türkler ile yabancı uyruklular da vardır, ama akademik özgürlükten söz edilemez. Bilimsel çalışma diye adlandırılan çalışmaların çoğu, siyasal açıdan Kıbrıs sorunu ile ilgili resmi Türk politikasını desteklemektedir. Eğitim düzeyi, öğrencilerin üniversiteye girişi ile akademik personelin atanmalarını düzenleyen Türkiye'deki "Yüksek Öğrenim Kurumu"nun denetimi altındadır.

KKTC'deki, kitle iletişim araçları

Gazeteler:

1) Kıbrıs (sahibi: Asil Nadir, ayrıca İngilizce Cyprus Today)
2) Afrika (daha önceki Avrupa, editör: Şener Levent
3) Yeni Düzen (CTP'nin yayın organı)
4) Yurtsever Kıbrıslı (bağımsız, editör: Doğan Harman)
5) Ortam (TKP'nin yayın organı)
6) Birlik (UBP'nin yayın organı)
7) Cumhuriyet-Kuzey Kıbrıs (DP'nin yayın organı)
8) Halkın Sesi (bağımsız)
9) Vatan (bağımsız)
10) Volkan (faşist, Ulusal Halk Hareketi'nin yayın organı)
11) Yeni Çağ (haftalık, YBH'nın yayın organı)
12) Birleşik Kıbrıs (haftalık, BKP'nin yayın organı)
13) Kıbrıs'ta Sosyalist Gerçek (on beş günlük, KSP'nin yayın organı)

Yerel TV istasyonları:

1) Bayrak Radyo-TV (BRT) (devlet denetiminde, ayrıca İngilizce BRT-TV-2)
2) Genç-TV (özel, sahibi: Ertan Birinci)
3) Kanal T (özel, sahibi: Ersin Tatar)
4) Kıbrıs-TV (özel, sahibi: Asil Nadir)
5) Akdeniz-TV (özel, şövenist, sahibi: Hüseyin Macit Yusuf)
6) Avrasya Radyo-TV (ART) (özel, şövenist, sahibi: TC'li sendikacı Mustafa Özbek)

Ana FM Radyolar:

1) BRT-Radyo1 (devlet denetiminde)

2) Sim FM (özel, sahibi: Kutlay Erk ve diğerleri)
3) First FM (özel, sahibi: Ertan Birinci)
4) Kıbrıs FM (özel, sahibi: Asil Nadir)
5) Radyo Vatan (devlet denetiminde / Sivil Savunma)
6) Radyo Güven (devlet denetiminde / Güvenlik Kuvvetleri)

Devlet denetimi altındaki kitle iletişim araçları ve hükümet partilerinin gazeteleri, Kıbrıs'la ilgili resmi Türk çizgisini desteklemekte ve AB üyeliğinin Türkiye girdikten sonra gerçekleşmesini savunmaktadır.

Muhalefet partilerinin gazeteleri ile özel kitle iletişim araçlarının bir kısmı "Çözüm ve Avrupa Birliği" hedefinde işbirliği protokolu yapmış olan üç partiyi desteklemektedir. Muhalefet, genel olarak Türkiye'deki yeni hükümetten hem AB üyeliği, hem de Kıbrıs sorununun çözümü konularında umutludur. Özel kitle iletişim araçlarının bir kısmı, özellikle Asil Nadir'in organları, Kıbrıslı gazetesi ve Genç-TV Aralık 2002'den sonra politikalarını değiştirmişler ve Annan Planı'nı Türk işgal bölgelerindeki ekonomik ve siyasal bunalımdan tek çıkış yolu olarak görmektedir. Sadece Afrika gazetesinin sütun yazarları, Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki Kıbrıslı Türklerin haklarını dile getirmektedir.

YAZARLAR:

Ahmet An: *Kıbrıs nereye Gidiyor?* adlı kitabın yazarı.

Angelos Kalodoukas: *To Kipriako apo ton B' Pangosmio Polemo mehri kai to Shedio Annan* (Kıbrıs Sorunu, 2. Dünya Savaşı'ndan Annan Planı'na kadar) kitabının yazarı.

Mehmet Uğur: Londra'da *University of Greenwich*'de ders veriyor. *Avrupa Birliği ve Türkiye* kitabının yazarı.

Mihalis Mihailidis: Uzun yıllar boyunca AKEL'de çeşitli görevler aldı ve daha sonra Kıbrıs Radyo Yayın Kurumu'nda gazeteci olarak çalıştı. 1993'te bir trafik kazasında yaşamını yitirdi.

Niyazi Kızılyürek: *Kıbrıs Üniversitesi*'nde (Güney Kıbrıs) öğretim üyesi. *Milliyeçilik Kıskacı Türkiye* kitabının yazarı.

Stavros Tombazos: *Kıbrıs Üniversitesi*'nde (Güney Kıbrıs) öğretim üyesi. *Les catégories du temps dans Le Capital* (Marx'ın Kapital'inde Zaman kategorileri) adlı bir kitabı var.

KISA BİR KIBRIS BİBLİYOGRAFYASI:

Çukalas Konstantin: *Yunanistan Dosyası*, Ant yayınları, 1970.

Zahariadis Karolos - Alp Yusuf: *Kıbrıs*, Birikim, 1979.

An Ahmet: *Kıbrıs nereye Gidiyor?*, Everest yayınları, 2002.
Kıbrıs'ta İsyanlar ve Anayasal Temsiliyet Mücadelesi (1571-1948), Mez-Koop-Lefkoşa 1996.
Kıbrıs'ta Fırtınalı Yıllar (1942-1962), Galeri Kültür, 1996.
Kıbrıs Bilincinin Geliştirilmesi, Galeri Kültür, 1998.

Kızılyürek Niyazi: *Milliyetçilik Kıskacında Kıbrıs*, İletişim Yayınları 2002.

Hasgüler Mehmet: *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksimin İflası*, Öteki, 1998.
Genişletilmiş yeni baskısı, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, İletişim Yayınları 2002.

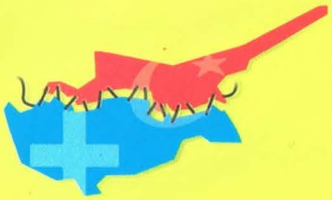
Mavratsas Kaysar V.: *Elen Milliyetçiliğinin Kıbrıs'taki Yönleri*, Galeri Kültür-Lefkoşa 2000.

Hasgüler Mehmet - İnatçı Ümit (derleyenler): *Kıbrıs'ın Turuncusu*, Anka, 2003.

Latin Amerika'nın Kaynayan Damarları

Derleyen: Masis Kürkçügil

Yetmişli yıllarda askeri diktatörlükler, seksenli yıllarda neoliberalizmin tahribatı, doksanlı yıllarda durgunluk içindeki Latin Amerika iki binli yıllarla birlikte tarihinde rastlanmadık gelişmelere sahne olmakta. Kitleler toplumsal ve siyasal müdahaleleri ile kendi iradelerini gerçekleştirmenin yollarını aramakta. Yerli ve köylü hareketi, sendikalar, ekolojik hareket, işsizler hareketi, kadın hareketi toplumun barış ve adalet temelinde yeniden örgütlenmesi için mücadelelerini yükseltmekte. Brezilya'dan Ekvator'a, Venezuela'dan Bolivya'ya yeni mücadeleler, yeni deneyimler ve yeni tartışmalar...

KIBRIS
DÜN ve BUGÜN

DERLEYEN | MASİS KÜRKÇÜGİL

Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne üyeliğinin yeniden hızlandırdığı tartışmalar, iki yıldır Kuzey Kıbrıs'ta sendikalar, sivil toplum örgütleri ve çeşitli siyasal partilerin oluşturduğu "Bu Memleket Bizim Platformu" ile canlanan bir toplumsal muhalefet ve kapıların açılmasının ardından, duvarla ayrılmış Kıbrıslıların yeniden buluşması.

Tarih Kıbrıs'ın kapısını bir kez daha çalıyor.

"Kıbrıs: Dün ve Bugün" Kıbrıs tarihinin yeni bir evresine girilirken, yarının olası gelişmelerini şimdiden haber verecek ve gözetecek katkıları bir araya getirmeye çalışmakta. Sonuçta bir siyasal bildirgeden ziyade barış ve adaletten yana, tarih bilincine zemin oluşturabilecek, kendi içlerinde farklılıklar taşıyan –AB, Annan Planı, dış güçlerin rolünün ağırlığı, yeni bir siyasal alternatifin inşası vb– metinler yanyana getirildi. Daha derin bir irdeleme için okurun yolu açık olsun diye...

ISBN 975-8725-8725-88-2

9 789758 725885

ithaki